

LIBRE DEL

VALEROS E STRENU

CAUALLER

TIRANT LO BLANCH

ESTAMPAT NOVAMENT

per

MARIAN AGUILÓ Y FUSTER

VOLUM II

THE PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY
1855

LIBRE DEL
VALEROS E STRENU
CAUALLER
TIRANT LO BLANCH

scrites les tres parts
per lo magnifich e virtuos caualler
Mossen Johanot Martorell
e a la mort sua
acabada la quarta, a pregaries
de la senyora Dona Isabel de Loriç,
per
Mossen Marti Johan de Galba

ESTAMPAT NOVAMENT
per
Marian Aguiló y Fuster

VOL. II

BARCELONA
M.DCCC.LXXIII·M.CM.V

BARCELONA

Llibrería d'Alvar Verdaguer, Rambla del Mig, n.° 5.

En les Estampes de Celestí Verdaguer y de Fidel Giró de Barcelona.

CAPITOL CI.

Letra tramesa per lo Emperador de Constantinoble al Rey de Cicilia, e com lo dit Rey pregua á Tirant per part sua e del Emperador de Constantinoble que volgues anar en Constantinoble per socorrerlo.

APRES que .viij. dies foren passats, stant lo Rey en son consell, son en recort del Emperador de Constantinoble, de la letra que tramesa li hauia de sos treballs e congoxes: trames per Tirant, e en presencia sua la feu legir, e era del tenor seguent:

Nos Frederich, per la inmensa e diuina majestat del subiran Deu eternal, Emperador del imperi grech, saluts e honor a vos, Rey de la gran e abundosa ylla de Cicilia: Per la concordia per los nostres antecessors feta, e per vos e per mi pac-

tada e confermada e jurada en poder dels noſtres embaxadors, Notificam a la voſtra real perſona, com lo Solda, moro renegat, ſia ab gran poder dins lo noſtre Imperi, e en companya ſua lo gran Turch: han nos pres la major part de noſtra ſenyoria, en la qual remey no podem dar per la mia ſeneƈtut, per no poder exercir les armes. Apres la gran perdua que hauem fet de ciutats, viles e caſtells, han me mort lo major be que tenia en aqueſt mon, ço es lo meu fill primogenit, qui era la mia conſolacio, e eſcut e defenſa de la ſanƈta fe catholica, ab animo viril batallant contra los infels ab molta honor e gloria ſua e mia: e tinch per major deſauentura com ſia ſtat mort per los ſeus matexos: aquell triſt e adolorit dia fon perdiment de la mia honor e fama, e de la caſa imperial. E com a mi ſia notori, e es publica fama vos tenir en la cort voſtra un ſtrenu caualler, los aƈtes ſingulars del qual ſon molt experimentats, qui donen augment a la dignitat militar, ques nomena Tirant lo Blanch, de la fraternitat de aquell ſingular orde de caualleria quis diu eſſer fundat ſots inuocacio de aquell glorios ſanƈt pare de caualleria ſenyor ſanƈt Jordi en la ylla de Anglaterra, e com de aqueſt caualler ſe diguen molts aſſenyalats aƈtes dignes de molta honor, e en ſpecial ſe digua del que ha fet al gran Meſtre de Rodes, com lo ha deliurat, ab tota ſa Religio, del Solda ab tot lo ſeu poder, qui ara ſon açi, e moltes altres coſes virtuoſes que

per lo mon dell triumphen, per queus deman de gracia, que per la fe, amor e voluntat que fou tengut a Deu e a caualleria, quel vullau preguar de part voſtra e mia de voler venir en mon ferney, que yo li dare de mos bens tot lo que ell volra: e ſi no ve ſupplich a la diuina juſticia que li done a ſentir de les mies dolors. O benauenturat Rey de Cicilia, ſien te acceptes les mies preguaries, les quals ſon de doloros plant, e puix eſt Rey coronat, hajes pietat de la mia dolor, per que la inmenſa bondat de Deu te guart de un cars ſemblant, com tots ſien ſubjugats a la roda de fortuna, e no es negu que liguar la pugua. Deu per ſa merce vulla mirar la noſtra bona e ſana intencio, donant fi a la ploma e no a la ma, que nos cançaria de recitar per ſcriptura los paſſats, preſents e eſdeuenidors mals.

Leſta que fou la letra del Emperador, e per Tirant ben compreſa, lo Rey dreça les noues a Tirant, e feu principi a un tal parlar: Infinides gracies ſon tengut de fer al omnipotent Deu, Tirant germa, com vos ha dotat de tantes perfections, que per tot lo mon la gloria del voſtre nom triumpha: e encara que los meus prechs no mereixquen eſſer obeits en reſpecte per que non tingau obligacio neguna de fer res per mi, per quant james fiu res per vos, ans vos tinch molta obligacio del que per mi fet haueu, mas confiant del voſtre cor alt e generos, qui no pot fer ſino ſegons qui es e lo que ha acoſtumat,

e per caufa de aço me fo atreuit de preguar e ampraruos de part del Emperador de Conftantinoble e mia. E fi los prechs meus tan jufts e de tanta caritat no hauien loch en vos, al menys en reuerencia e feruey del omnipotent Deu vullau hauer compaffio de aquell trift e afligit Emperador, qui ab tan gran inftancia vos pregua, e us demana que hajau mifericordia de la fua feneƈtut, que per mija de la voftra gran caualleria, e fiant de aquella, no fia defpoffehit de la fua imperial fenyoria. Acabant lo Rey paraules de tanta amicicia acompanyades, Tirant feu principi a paraules de femblant ftil: No es poca la voluntat que tinch, Senyor, de feruir la excellencia voftra, car amor es la mes fort obligacio que al mon fia: e com los prechs de voftra altefa me fien manaments per tenirme tan guanyada la voluntat, e fi la majeftat voftra me manara que yo vaja per feruir a aquell profper Emperador fenyorejant la Grecia, you fare per la molta amor que porte a la altefa voftra: empero, Senyor, yo no puch fer fino tant com un home, aço notori es a Deu e al mon, per be que la fortuna me haja confentit em fia ftada amigable e profpera ab la planeta de Març, en la qual yo naixqui, me ha volgut dar viƈtoria, honor e eftat, no coue a mi prefomir mes que la fortuna no ma donat: e ftich ab gran admiracio de aquell magnanim Emperador dexant a tants excellents Reys com ha en lo mon, Duchs, Comtes, Marquefos, en lo art de caualle-

ria mes entesos e mes valents de mi, que vulla dexar aquells per hauer a mi, no es molt ben aconsellat. Tirant, dix lo Rey, yo be se que de bons cauallers ha per lo mon, e vos no deueu esser oblidat entre los altres: per ventura si la honor fos examinada de aquells entre los Emperadors e Reys e los cauallers entesos, seria dat lo premi, honor e gloria a vos per lo millor caualler de tots: perqueus prech e us requir com a caualler, e per lo deute que deueu a caualleria, per lo jurament que fes aquell dia queus fon donat primer que a tots lo orde de la fraternitat de la Garrotera, que vos vullau ab molta amor e voluntat anar a seruir lo estat imperial, e us ho aconsell axi com sim fosseu propiament fill, perque tinch coneguda vostra noble condicio e gran abilitat, don sen seguiran molts beneficis per la vostra anada, que fareu staluis tants pobles de la crestiana fe de dura e greu captiuitat, e de aço sereu premiat per la bondat diuina en aquest mon de excelses honors, e en laltre de la eterna gloria. Donchs, caualler virtuos, puix les mies galeres stan prestes e ben armades, e conduhides a tot lo que vos manareu e volreu ordonar, vos prech que la vostra partida sia molt breu. Puix vostra senyoria mo mana e mo consella, yo so content, dix Tirant, de anarhi. E lo Rey mana que totes les galeres fossen fornides de totes les coses necessaries. E los embaxadors del Emperador, com lo Rey los dix que Tirant era content de anar, fo-

ren los mes contents homens del mon, e regraciarenho molt al Rey. Los embaxadors decontinent que foren arribats en Cicilia hauien parada taula per afoldejar gent: al balefter donauen mig ducat lo dia, e al home darmes un ducat: e perque en Cicilia no hauia tanta gent, paffaren en Roma e en Napols, e aqui trobaren molta gent que de bon grat prengueren fou, e compraren molts caualls. Tirant no cura de res fino de fer preparatori de armes, e comprar cinch caxes grans de trompetes: de caualls lo Rey e Phelip lin donaren prou, e feren los recollir en les naus ab los altres. Tirant pres comiat del Rey, de la Reyna, de Phelip e de la Infanta, e recollida tota la gent donaren les veles al profper vent, e nauegaren ab bon temps e la mar tranquilla, que un mati fe trobaren deuant la ciutat de Conftantinoble. Com lo Emperador fabe que Tirant era vengut, en los dies de fa vida no moftra major alegria, e dix que al parer feu que fon fill era refufcitat. Les .xj. galeres vengueren ab tants de fons e dalegria, que tota la Ciutat fehien reffonar. Lo poble, qui trift ftaua e adolorit, fe alegra tot, quels paria que Deu los fos aparegut. Lo Emperador fe pofa en un gran cadafal per mirar les galeres com venien. Com Tirant fabe que lo Emperador ftaua en aquell loch en lo cadafal, feu traure dues banderes grans del Rey de Cicilia, e una de les fues, e feu armar tres cauallers tots en blanch, fens que no portauen fobreueftes, e cafcu tenia una ban-

dera en la ma, e cascuna volta que passauen dauant lo Emperador baxauen les banderes fins prop de la aygua, e la de Tirant la fehien tota tocar en la aygua: aço era en senyal quel saludauen, e per la dignitat que lo Emperador tenia se humiliaua tan baix a ell. Lo Emperador com veu aço, que era cosa noua per a ell, lo que james no hauia vist, fon molt content de hauer vista tal cerimonia, e molt mes de la uenguda de Tirant. Com les galeres hagueren be voltejat, una amunt, altra auall, vengueren a dar la escala en terra. E ixque vestit aquell dia Tirant ab un gesaran de malla e les manegues de franja de or, e sobre lo gesaran una jornea feta a la françesa, ab spasa senyida, e al cap portaua un bonet de grana ab un gros fermall guarnit de moltes perles e pedres fines de gran stima. Diafebus ixque en semblant manera, sino la jornea que era de çeti morat: e Ricart ixque tan be abillat com negu de tots los altres, e portaua la jornea de domas blau: totes aquestes jornees eren brodades de orfebreria e de perles orientals molt grosses: e tots los altres cauallers e gentils homens anauen molt ben abillats. Com Tirant fon en terra troba a la vora de la mar lo Comte de Affrica quil staua sperant ab molta gent, quil rebe ab molta honor. Partiren de aqui, e feren la via del cadafal, hon lo Emperador era. Com Tirant lo veu fica lo genoll en terra, e tots los seus com foren a mig cadafal tornaren a fer altra reuerencia: com fon als

ſeus peus, agenollas e volgueli beſar lo peu, e lo valeros Senyor nou conſenti, beſali la ma, e lo Emperador lo beſa en la boca. Com tots li hagueren feta reuerencia, Tirant li dona la letra que li portaua del Rey de Cicilia. Com lo Emperador la hague leſta en preſencia de tots, feu a Tirant un tal rahonament:

CAPITOL CII.

Com Tirant fon arribat en Conſtantinoble, e les rahons que lo Emperador li dix.

NO es poca la alegria que yo tinch de la voſtra proſpera venguda, caualler virtuos, regraciant al benauenturat Rey de Cicilia lo bon recort que ha tengut de la mia molta dolor: car la ſperança que yo tinch en la voſtra molta virtut de caualleria, me fa poſar en oblit tots los paſſats mals, conexent en la voſtra bella diſpoſicio lo que per relacio de moltes gents mes ſtat reportat: car lo be e virtut voſtra no pot ſtar amagada, e moſtras per vos eſſer vengut açi a peticio del animos Rey de Cicilia, ſentint vos ne major grat que ſi per embaxadors e letres mies foſſeu vengut: e perque tots coneguen lo bon grat que tinch de vos, e la molta amor queus porte, de preſent vos done la Capitania imperial e general de la gent darmes, e de la juſticia. E volgueli dar lo baſto, lo qual era de or maçis, e

al un cap de esmalt tenia pintades les armes del Imperi. Tirant no volgue acceptar lo basto de la Capitania, sino que dona del genoll en la dura terra, e ab gest humil e affable li presenta tal resposta: La majestat vostra, senyor, nos agreuje si no he volgut acceptar lo basto: car parlant ab venia e perdo de vostra altesa, yo no so vengut açi ab fforç de caualleria per poder offendre a la gran morisma que en lo vostre Imperi es, car no som en nombre sino cent quaranta cauallers e gentils homens tots com a germans en voluntat, no volent nos res usurpar que de dret a nosaltres no sia dat justament, com a la majestat vostra sia notori yo no esser merexedor de tal dignitat ni Capitania per molt justes rahons. La primera per yo no saber lo exercici de les armes: la segona per la poca gent que tinch: la terça lo gran deseret e iniuria que faria al senyor Duch de Maçedonia, al qual pertany la dignitat mils que no a mi, hi en aquesta part stimaria mes esser martre que confessor. En la mia casa, dix lo Emperador, no pot manar negu sino lo qui yo volre: yo vull e man vos siau la terçera persona manant tota la gent darmes, puix per ma desauentura he perdut aquell qui aconsolaua la mia anima, e per la mia indisposicio, per la vellea que tinch no podent les armes portar, done tot mon loch a vos e no a altri, tant com la mia persona. Com Tirant veu la voluntat del Emperador, accepta lo basto, e la Capitania ensemps ab la jus-

ticia, e besali la ma. Les trompetes e los minis-tres per manament del Emperador començaren a sonar, e publicaren per tota la ciutat ab imperial crida, com Tirant lo Blanch era elet per Capita major per manament del senyor Emperador. Com tot aço fon fet, lo Emperador se parti del cadafal per tornar al palau, e per força tenien a passar per una bella posada que hauien feta abillar, hon Tirant ab tots los seus posassen. Dix lo Emperador: Capita, puix açi som, retraeuvos en aquesta vostra posada per alguns dies, per lo treball de la mar que soffert haueu, feume tant de plaer que atureu, e lexaume anar. Com, senyor, un tal defalt presumeix vostra altesa de mi, que yous dexas, que repos meu es acompanyar la majestat vostra, e fins als inferns vos acompanyaria, quant mes fins al palau. E lo Emperador se pres a riure del que Tirant li hauia dit. E mes li dix Tirant: Senyor, façam gracia la majestat vostra que com siam en lo palau de darme licencia que pugua anar a fer reuerencia a la senyora Emperadriu, e a sa cara filla la senyora Infanta. Dix lo Emperador que era molt content. Com foren en la gran sala del palau, lo Emperador lo pres per la ma e posal dins la cambra hon era la Emperadriu, e trobarenla en la seguent forma. La cambra era molt scura, sens que noy hauia lum ni claredat neguna. E lo Emperador dix: Senyora, veus açi lo nostre Capita major qui ve per fer vos reuerencia. Ella respos quasi ab veu smortida: Be sia ell

vengut. Dix Tirant: Senyora, per ſe haure a creure aquella que parla ſia la ſenyora Emperadriu. Capita major, dix lo Emperador, quis vulla que tingua la Capitania del imperi grech te poteſtat de obrir les fineſtres, e de mirarles totes en la cara, e leuarlos dol que porten per marit, pare, fill o germa, e axi vull yo que uſeu vos de voſtre offici. Mana Tirant li portaſſen una antorxa ençeſa, e preſtament fon fet. Com la lum fon en la cambra, lo Capita veu un papallo tot negre, acoſtaſi e obril, e veu una ſenyora veſtida tota de drap gros, ab un gran vel negre al cap, que tota la cobria fins als peus: Tirant li leua lo vel del cap, e reſta ab la cara descuberta, e viſta la cara fica lo genoll en terra, e beſali lo peu ſobre la roba, e apres la ma. Ella tenia en la ma uns pater noſtres de or eſmaltats, beſals, e feulos beſar al Capita. Apres veu un lit ab cortines negres: e la Infanta ſtaua gitada damunt aquell lit, ab brial de çeti negre veſtida, e cuberta ab una roba de vellut de la matexa color. Als peus, damunt lo lit, ſehien una dona e una donzella. La donzella era filla del Duch de Maçedonia, e la dona hauia nom la Viuda repoſada, la qual hauia criada a la Infanta de llet. Al cap de la cambra veu ſtar .CLXX. dones e donzelles, qui totes ſtauen ab la Emperadriu e ab la infanta Carmeſina. Tirant ſe acoſta al lit, feu gran reuerencia a la Infanta, e beſali la ma: apres ana a obrir les fineſtres. E aparegue a totes les dames que foſſen

exides de gran captiuitat, per ço com hauia molts dies que eren posades en tenebres per la mort del fill del Emperador. Dix Tirant: Senyor, ab venia e perdo parlant, yo dire a vostra altesa e a la senyora Emperadriu, que present es, la mia intencio. Yo veig que lo poble de aquesta insigne ciutat esta molt trist e adolorit per dues rahons: la primera es per la perdua que la altesa vostra ha feta de aquell animos caualler lo Princep fill vostre, e la majestat vostra no sen deu agreujar, puix es mort en lo seruey de Deu, e per mantenir la sancta fe catholica, sino quen deueu dar lahors e gracies a la inmensa bondat de nostre senyor Deu, car ell lous hauia acomanat, e ell lous ha volgut leuar per major be per a ell quel ha colocat en la gloria de paradis: e de aço li deueu dar moltes lahors, e ell qui es misericordios e de infinida pietat dar vos ha en aquest mon prospera e longua vida, e apres la mort la eterna gloria, e feruos ha vençedor de tots vostres enemichs. La segona causa per que stan trists, si es per la gran morisma ques vehen molt prop, tement perdre los bens e la vida, e lo menys mal esser catius en poder de infels: perque la necessitat requir que la altesa vostra e de la senyora Emperadriu façan la cara alegre a tots los quius veuran per aconsolarlos de la dolor en que posats son, per que prenguen animo en virilment batallar contra los enemichs. Lo Capita dona bon consell, dix lo Emperador, e yo vull e man que de continent, axi homens com dones, tots lexen lo dol.

CAPITOL CIII.

Com Tirant fon ferit en lo cor ab una flecha que li tira la deeſſa Venus, perque miraua la filla del Emperador.

DIENT lo Emperador tals o ſemblants paraules, les orelles de Tirant ſtauen atentes a les rahons, e los hulls daltra part contemplauen la gran bellea de Carmeſina. E per la gran calor que fehia perque hauia ſtat ab les fineſtres tancades, ſtaua mig deſcordada moſtrant en los pits dues pomes de paradis que creſtallines parien, les quals donaren entrada als hulls de Tirant que de alli auant no trobaren la porta per hon exir, e toſtemps foren apreſonats en poder de perſona liberta, fins que la mort dels dos feu ſeparacio. Mas ſeus be dir certament que los hulls de Tirant no hauien james rebut ſemblant paſt, per moltes honors e conſolacions ques hagues viſtes, com fon ſol aqueſt de veure la Infanta. Lo Emperador pres per la ma a ſa filla Carmeſina, e traguela fora de aquella cambra. E lo Capita pres del braç a la Emperadriu, e entraren en una altra cambra molt ben emparamentada, e tota al entorn ſtoriada de les ſeguents amors: de Floris e de Blanches flors, de Tiſbe e de Piramus, de Eneas e de Dido, de Triſtany, de Iſolda, de la Reyna Ginebra e de Lançalot, e de molts al-

tres, que totes llurs amors de molt ſubtil e artificial pintura eren diuiſades: e Tirant dix a Ricart: No creguera james quen aqueſta terra hagues tantes coſes admirables com veig. E dehiau mes per la gran bellea de la Infanta: empero aquel nou entes. Tirant pres licencia de tots e anaſſen a la poſada, entraſſen en una cambra e poſa lo cap ſobre un coxi als peus del lit. No tarda molt que li vengueren a dir ſis volia dinar. Dix Tirant, que no, que lo cap li dolia: e ell ſtaua ferit de aquella paſſio que a molts engana. Diafebus que veu que Tirant no exia, entra en la cambra e dixli: Capita ſenyor, prech vos per amor mia quem digau lo voſtre mal quin es, car ſi per mi vos pora eſſer donat algun remey, ho fare ab molt bona voluntat. Coſi meu, dix Tirant, lo meu mal a preſent no fretura vos ſaberlo, e yo no tinch altre mal ſino del ayre de la mar qui ma tot compres. O Capita, e de mi vos voleu cobrir, que de tots quants mals e bens haueu tenguts, yon ſo ſtat archiu, e ara de tan poca coſa me bandejau de voſtres ſecrets? digaumo, yous clam merçe, e nom vullau amagar res que de vos ſia. No vullau mes turmentar la mia perſona, dix Tirant, que james ſenti tan greu mal com lo que ara ſent, quem fara venir preſt a mort miſerable o a gloria repoſada ſi fortuna nom es contraria, car la fi de totes aqueſtes coſes es dolor per aquella amor que es amargua. E giras de la altra part de vergonya que no goſa mirar a Dia-

ſebus en la cara, e no li pogue exir altra paraula de la boca, ſino que dix: Yo ame. Acabantho de dir, dels ſeus hulls deſtilaren viues lagremes meſclades ab ſanglots e ſoſpirs. Diafebus vehent lo vergonyos comport que Tirant fehia, conegue la cauſa per que Tirant reprenia a tots los de ſon linatge, e encara a aquells ab qui tenia amiſtat, com venia cars que parlauen de amors, ell los dehia: Be ſou folls tots aquells qui amau: no teniu vergonya de leuaruos la libertat, e de poſarla en mans de voſtre enemich, quius lexa ans perir que haueruos merce fahent de tots una gran burla? Empero yo veig que ell es vengut a caure en lo laç, en lo qual humana força no baſta a reſiſtir. E penſant Diafebus en los remeys que a tal mal ſe requiren, ab geſt piados e affable feu principi a un tal parlar:

CAPITOL CIV.

Rahons de conort que fa Diafebus a Tirant perquel veu pres ab lo laç de amor.

NATURAL condicio es a la natura humana amar, car diu Ariſtotil que caſcuna coſa apeteix ſon ſemblant. E encara que a vos aparegua dura coſa e ſtranya eſſer ſubjugat al jou de amor, podeu verdaderament creure que no es en potencia de negu poder hi reſiſtir: perço, Capita ſenyor, tant com lo home es mes ſaui, tant deu

mes ab difcrecio cobrir los naturals mouiments, e no manifeftar defora la pena e dolor que combat la fua penfa, car la bondat del home apar que caygut per contraris caffos fapia foftenir les aduerfitats de amor ab virtuos animo: perque alegrauvos e deuallau de aqueix loch de penfaments hon vos fou affegut, e lo cor voftre manifefte alegria, puix bona fort vos ha portat quen tan alt loch hajau mes voftre penfament, e vos de una part e yo de altra porem donar remey a la voftra nouella dolor. Com Tirant veu lo bon conort que Diafebus li daua, refta molt aconfolat. Leuas empeguit de vergonya, e anarenfe a dinar, lo qual tenien de molta fingularitat, perço com lo Emperador lo hauia trames. Empero Tirant menja molt poch de la vianda, e begue molt de les fues lagremes, conexent ab viua raho que era pujat en mes alt grau que no deuia: empero dix: Puix aquefta queftio ha hagut principi en aqueft dia, quant a Deu fera plafent que pore obtenir victoriofa fentencia? Tirant no pogue menjar. E los altres fe penfauen que per lo treball de la mar ftaua deftemprat. E per la molta paffio que Tirant tenia, leuas de taula e pofas dins una cambra acompanyat de molts fofpirs, car vergonya per temor de confufio li fehia paffar aquell treball: e Diafebus ab los altres li anaren a tenir companyia fins a tant que ell volgue un poch repofar. Diafebus pres ab fi un altre caualler, e feren la via del palau, no ab cor de veure lo Em-

perador, mas per veure les dames. Lo Emperador ſtaua en una fineſtra aſegut, veulos paſſar, trameſlos a dir que pujaſſen lla hon ell era. Diafebus ab laltre pujaren en les cambres hon lo Emperador era ab totes les dames. Lo Emperador li demana que era del ſeu Capita, e Diafebus li dix que ſtaua un poch enujat. E com ho ſabe deſplagueli molt, e mana que los ſeus metges lo anaſſen de continent a viſitar. Com los metges foren tornats, feren relacio al Emperador com ſtaua molt be, que no era ſtat lo ſeu mal ſino mutacio dels ayres indigeſts. Lo magnanim Emperador pregua a Diafebus li recitas totes les feſtes que en Anglaterra ſe eren fetes en les bodes del Rey ab la filla del Rey de França, e de tots los cauallers qui armes hauien fetes, e quals eren ſtats los vencedors del camp. Senyor, dix Diafebus, a molta gracia e merce hauria a la majeſtat voſtra yo no hagues a dir aqueſtes coſes, perço com no volria que voſtra alteſa hagues a penſar per yo eſſer parent de Tirant, li hagues a donar lahor neguna, ſino axi com realment es paſſat: e per major ſeguretat que la majeſtat voſtra no tingua de creure lo contrari, yo tinch açi tots los actes ſignats de la propia ma del Rey, e dels jutges del camp, e de molts duchs, comtes e marqueſos, de reys darmes, de erauts e porſauants. Lo Emperador lo pregua quels hi fes portar en lo inſtant, que ell recitaria les coſes. Diafebus hi trames, e apres recita larguament al Emperador

totes les feltes per orde axi com eren ftades fetes, e per femblant les armes: apres legiren tots los actes, e veren per obra Tirant effer lo millor caualler de tots. Molta fon la consolacio que lo Emperador hi pres: molt major la de fa filla Carmefina e de totes les dames, qui ftauen ab gran deuocio fcoltant les fingulars caualleries de Tirant. Apres volgueren faber lo cafament de la Infanta de Cicilia, e la liberacio del gran Meftre de Rodes. Com totes les cofes foren explicades, lo Emperador fen ana per tenir confell, lo qual cafcun dia acoftumaua tenir demati mija hora, e apres vefpres una hora: e Diafebus volguel acompanyar, e lo valeros fenyor nou volgue, fino que dix: Cofa acoftumada es que los cauallers jouens llur delit es ftar entre les dames. El fen ana, e Diafebus refta, e parlaren de moltes cofes. La infanta Carmefina fuplica a la Emperadriu fa mare que paffaffen en una altra fala, perques pogueffen un poch fpayar, car molt temps hauia que ftauen tancades per lo del germa. Dix la Emperadriu: Ma filla, ves hon te vulles, que yo fo contenta. Paffaren tots en una gran fala molt marauellofa, tota obrada de maçoneria per art e de molt fubtil artifici: totes les parets de jafpis de porfis de diuerfes colors lauorades, ymatges que fahien admirar als miradors, les fineftres e les colones eren de pur creftaill, e lo payment, lo qual era fet tot a centells, qui lançaua molt gran refplandor: les ymatges de les parets diuifauen

diuerſes hiſtories de Beorç, e de Perceual, e de Galeas, com compli la ventura del ſiti perillos, e tota la conqueſta del Sanct Greal ſi demoſtraua. La ſubirana cuberta era tota de or e de atzur, e entorn de la cuberta eren les ymatges totes de or de tots los Reys de chreſtians, caſcu ab ſa bella corona al cap, e en la ma lo ceptre, e dejus los peus de caſcun Rey hauia un permodol, en lo qual hauia un ſcut en que ſtauen figurades les armes del Rey, e lo ſeu nom en letres latines ſe manifeſtaua. Com la Infanta fon en la ſala, apartas ab Diafebus un poch de les ſues donzelles, e començaren a parlar de Tirant. Diafebus, qui veu tan bona diſpoſicio que la Infanta parlaua de Tirant ab tanta voluntat, pres ſe a dir: O quanta gloria es per a noſaltres hauer traueçada tanta mar e eſſer ateſos ab ſaluament al port deſijat de noſtra beatitut: e per gracia ſpecial hauem obtes que los noſtres hulls hajen viſta la mes bella ymatge de humana carn que de noſtra mare Eua ença ſia ſtada, ni crech que james ſera, complida de totes les altes gracies e virtuts, gracia, bellea, honeſtat, e dotada de ſaber infinit: e nom dol dels treballs que ſofferts hauem, ni los que ſon per auenir, per hauer trobada voſtra majeſtat qui es merexedora de ſenyorejar lo uniuers mon, e en aço no ſi deu entendre ſino voſtra alteſa. E tot lo que he dit ni dire preneu ho com de ſeruidor afectat, e eſtojauho dins los lochs mes ſecrets de la voſtra anima, com aquell famos caualler de

Tirant lo Blanch ſia vengut per ſola fama hoint recitar de voſtra celſitut, tots los bens e virtuts que per natura podien eſſer comunicats a un cors mortal. E no penſe la voſtra alteſa que ſiam venguts per les amoneſtacions del valeros Rey de Cicilia, ni menys per les letres del Emperador pare voſtre qui ha trames al Rey de Cicilia: ni penſe voſtra celſitut que ſiam venguts per experimentar les noſtres perſones en fet de armes, com ja les tenim molt be experimentades: ni menys per la bellea de la terra, ni per veure los imperials palaus, car les caſes propies de noſaltres qualſeuulla de aquelles ſtaria be per temple de oracio, tan grans e tan belles ſon, e caſcu de noſaltres preſumeix eſſer un petit rey en ſa terra: e pot creure la celſitut voſtra, que la venguda de noſaltres no es ſtada altra cauſa ſino per veure e ſeruir voſtra majeſtat: e ſi guerres ni batailles ſe fan, tot ſera per amor e contemplacio voſtra. O triſta de mi, dix la Infanta, e que es lo quem dieu? pore yo gloriejarme que per amor de mi ſiau tots açi venguts e no per amor de mon pare? Sobre aço poria yo fer ſalua ma fe, dix Diafebus, com Tirant quins es germa e ſenyor de tots, nos pregua que volgueſſem venir ab ell en aqueſta terra, e li volgueſſem fer tanta de honor, perque pogueſſem veure la filla del Emperador, la qual ell deſijaua mes veure que a tot lo reſtant del mon, e de la primera viſta que de voſtra alteſa ha hagut, tant es lo grat que te de voſtra excellencia,

que ha dat del cap en lo lit. Com Diafebus presentaua aqueftes cofes a la Infanta, ella ftaua alienada e pofada en fort penfament, que no parlaua, e mig fora de recort, e la fua angelica cara mudant de diuerfes colors, car la femenil fragilitat la hauia comprefa, que no podia parlar. Car amor de una part la combatia, e vergonya de altra part lan retrahia: amor la encenia en voler lo que no deuia, mas vergonya loy uedaua per temor de confufio. En aqueft inftant vengue lo Emperador e crida a Diafebus, perque li plahia molt lo feu comport: e parlaren de moltes cofes fins a tant que lo Emperador volia fopar. Pres licencia dell e acoftas a la Infanta, e dixli fi la majeftat fua li manaua res que fes. Si, dix ella: preniu abraçars de mi, ftojaune per a vos, e feune part a Tirant. E Diafebus fi acofta, e feu lo que ella li hauia manat. Com Tirant fabe que Diafebus era anat al palau e que parlaua ab la Infanta, ftaua ab lo major defig del mon que vingues, perque pogues faber noues de fa fenyora. Com ell entra per la cambra, Tirant fe leua del lit, e dixli: Lo meu bon jerma, quines noues me portau de la que es en virtut complida e te la mia anima encatiuada? Diafebus vehent la ftrema amor de Tirant, abraçal de part de fa fenyora, e recitali totes les rahons que hauien paffades. Tirant refta mes content que fi li hagues donat un regne, e pres en fi molt gran fforç, que menja be es alegra, defijant quant vendria lo mati perque

la pogues anar a veure. Com Diafebus fon partit de la Infanta, ella resta en molt fort pensament, que li fon forçat de leuarse del costat de son pare hi entrarsen en la sua cambra. La filla del Duch de Maçedonia hauia nom Stephania, que era donzella que la Infanta tenia en molt gran amor, perço com se eren criades de poca edat ensemps, no hauent mes temps la una que la altra. Com veu que la Infanta sen era entrada en la cambra, leuas prestament de taula e anali detras. Com fon ab ella, la Infanta li recita tot lo que Diafebus li hauia dit, e la extrema passio que passaua per la amor de Tirant: e dichte que mes me ha contentat la vista de aquest home tot sol, que de quants ne vists en lo mon: es home gran e de singular disposicio, e mostra be en lo seu gest lo gran animo que te, e les paraules que de la sua boca ixen acompanyades de molta gracia: veiglo cortes e affable mes que tot altre, e donchs tal com aquest qui nol amaria? e que sia vengut açi, mes per amor mia que de mon pare: certament yo veig lo meu cor molt inclinat a obeir a tots sos manaments, e a mi par, segons los senyals, que aquest sera la vida e conseruacio de la mia persona. Dix Stephania: Senyora, dels bons deu hom triar lo millor, e sabudes les caualleries singulars que aquest ha fet, no es dona ni donzella en lo mon que de bon grat nol degues amar e subjugarse a tota sa voluntat. Estant en aquestes delitoses rahons, vengueren les altres donzelles e la viuda re-

posada, que tenia gran part ab Carmesina per la raho ja dita, que la hauia de llet criada, e demanals de que parlauen: dix la Infanta: Nosaltres parlam de quens ha recitat aquell caualler de les grans festes e honors que feren en Anglaterra a tots los estrangers que si trobaren: e parlant de aquestes coses e de altres axi passaren la nit, que poch ni molt la Infanta no dormi. E lendema Tirant se fon vestit ab un manto de orfebreria, la deuisa era tota de garbes de mill, e les spigues eren de perles molt grosses e belles ab un mot brodat en cascuna quadra del manto qui dehia: Una val mill e mill no valen una: e les calces e lo capiro liguat a la francesa de aquella deuisa matexa, e en la ma portaua lo basto de or de la Capitania. Tots los altres de la sua parentela se abillaren molt be de brocats, e de sedes, e de argenteria, e axi abillats anaren tots al palau. Com foren a la porta major, veren alli una singular cosa de gran admiracio: que a cascun lindar de la porta de part de dins al entrant de la plaça hauia una pinya tota de or, de altaria de un home e molt grosses, que cent homens no les porien alçar: les quals en temps passat hauia fetes fer lo Emperador en lo temps de la prosperitat per una gran magnificencia: entraren dins lo palau e trobaren molts honços e leons ab cadenes de argent molt grosses que stauen ligats: pujaren alt en una gran sala tota obrada de alabaust. Com lo Emperador sabe que lo seu Capita era vengut,

mana quel dexaſſen entrar, e trobal ques veſtia, e ſa filla Carmeſina quil pentinaua, e apres li dona ayguamans, car caſcun dia ho acoſtumaua de fer. E la Infanta ſtaua en gonella dorfebreria tota lauorada de una erba que amor val, e ab letres brodades de perles que entorn eren, e dehia lo mot: Mas no a mi. Com lo Emperador ſe fon acabat de veſtir, dix a Tirant: Digaume, Capita, quin era lo mal que ahir la voſtra perſona ſentia? Dix Tirant: Senyor, la majeſtat voſtra deu ſaber que tot lo meu mal es de mar, car los vents de aquella terra ſon mes prims que los de ponent. Reſpos la Infanta ans que lo Emperador parlas: Senyor, la mar no fa mal als eſtrangers, ſi ſon aquells que eſſer deuen, ans los dona ſalut e longua vida, mirant toſtemps en la cara a Tirant, ſotſrienſe, perque Tirant conegues que ella lo hauia entes. Lo Emperador ixque de la cambra ab lo Capita parlant, e la Infanta pres a Diafebus per la ma e detinguel, e dixli: De les paraules quem digues ahir no dormi en tota la nit. Senyora, voleu queus digua, noſtra part ne hauem haguda: empero molt reſte aconſolat com haueu entes a Tirant. E com penſau vos, dix la Infanta, que les dones gregues ſien de menys ſaber ni valor que les franceſes? en eſta terra be ſabran entendre lo voſtre lati per ſcur quel vullau parlar. Perço, ſenyora, es major gloria per a noſaltres, dix Diafebus, praticar ab perſones qui ſien molt enteſes. Per auant ho veureu, dix la Infanta, en lo

praticar, e veureu ſi coneixerem les voſtres paſſades. La Infanta mana que vengues Stephania ab altres donzelles per tenir companyia a Diafebus, e preſtament ne vengueren moltes. Com la Infanta lo veu ben acompanyat, entraſen dins la ſua cambra per acabarſe de veſtir. Tirant en aqueſt ſpay hague acompanyat al Emperador a la gran ſgleſia de ſancta Sophia, deixal dient ores, hi ell torna al palau per acompanyar a la Emperadriu e a Carmeſina. Com ſon en la gran ſala troba alli ſon coſi Diafebus en mig de moltes donzelles, lo qual los ſtaua recitant les amors de la filla del Rey de Cicilia e de Phelip: e Diafebus era tan domeſtich e tan pratich entre les donzelles, com ſi tota ſa vida fos criat entre elles. Com veren entrar a Tirant, totes ſe leuaren de peus e diguerenli que ell fos lo ben vengut: feren lo ſeure en mig de elles, e parlaren de moltes coſes. Ixque la Emperadriu tota de vellut burell veſtida: apartas ab Tirant e demanali de ſon mal, e Tirant li dix que jan ſtaua molt be. No tarda molt que la Infanta ixque veſtida ab una roba del ſeu mateix nom, forrada de marts gebelins feſa acoſtats, ab manegua oberta, e al cap portaua una petita corona ſobre los cabells ab molts diamants, e robins, e pedres de gran ſtima. Be moſtraua lo ſeu agraciat geſt ab la bellea infinida, que era merexedora de ſenyorejar del mon totes les altres dames, ſi la fortuna li hagues volgut ajudar. Tirant pres del braç a la

Emperadriu, perço com era Capita major e prechehia a tots los altres, car aqui hauia molts comtes e marquesos, homens de gran ſtat, e volgueren pendre a la Infanta del braç. Hi ella dix: No vull negu vaja prop de mi ſino mon jerma Diafebus. E tots la dexaren, e aquell la pres. Mas ſap Deu que Tirant ſtimaua mes ſtar prop de la Infanta que no prop de la Emperadriu. E anant a la ſgleſia dix Diafebus a la Infanta: Mire voſtra alteſa, ſenyora, los ſperits com ſe ſenten. Dix la Infanta, Perqueu dieu? Senyora, dix Diafebus, perço com voſtra excellencia ſes veſtida de gonella de chaperia brodada de groſſes perles, e lo cor ſentit de Tirant porta lo que li fa meſter. O com me tendria per benauenturat ſi yo podia fer que aqueſt manto yol pogues fer ſtar ſobre aqueſta gonella: e perque anauen molt prop de la Emperadriu, pres del manto de Tirant: e Tirant com ſenti tirar del manto, detingues un pas atras, e aquell poſal ſobre la gonella de la Infanta, e dix: Senyora, ara ſta la pedra en ſon loch. Ay triſta, ſou tornat foll o haueu del tot perdut lo ſeny: tan poca vergonya teniu que en preſencia de tantes gents dieu tals coſes, dix la Infanta. No, ſenyora, que negu nou hou niu ſent niu veu, dix Diafebus, e yo ſabria dir lo pater noſter al reues, que negu nol entendria. Certament yo crech, dix la Infanta, que vos haueu apres en la eſcola de honor, lla hon ſe lig de aquell famos poeta Ouidi, lo qual en tots ſos libres ha parlat toſtemps de

amor verdadera: e qui fa ſon poder de emitar al meſtre de la ſciencia, no fa poch: e ſi vos ſabeſſeu en qual arbre ſe leua amor e honor, e ſabeſſeu la pratica de eſta terra, com ſerieu home de bona ventura. Acabades aqueſtes rahons foren a la ſgleſia. La Emperadriu entra dins la cortina, e la Infanta noy volgue entrar, dient que fahia gran calor: e nou fahia ſino perque pogues mirar a tot ſon plaer a Tirant. E Tirant poſas prop lo altar ab molts duchs e comtes quey hauia. E tots li donaren la honor que ſtigues primer, per ſguart del offici que tenia. E ell toſtemps acoſtumaua hoir la miſſa agenollat. Com la Infanta lo veu ab los genolls en terra, pres un coxi de brocat de aquells que ella tenia alli, e donal a una de les ſues donzelles quel portaſſen a Tirant. E lo Emperador qui veu fer aquella gentilea a ſa filla, pres hi molt gran plaer. Com Tirant veu lo coxi, que la donzella loy adoba per ques agenollas, leuas de peus e feu gran reuerencia de genoll a la Infanta, ab lo capiro fora del cap. No penſeu que en tota aquella miſſa la Infanta pogues acabar de dir ſes ores mirant a Tirant e a tots los ſeus, molt ben veſtits e abillats a la franceſa. Com Tirant hague molt be contemplada la bellea ſingular de la Infanta, e lo ſeu enteniment diſcorregue fantaſiant quantes dones e donzelles ell en ſon recort hauer viſtes, e dix que james hauia viſta ni ſperaua de veure una altra tal qui fos dotada de tants bens de natura com aqueſta: car

aquesta resplandia en linatge, en bellea, en gracia, en riquea, acompanyada de infinit saber, que mes se mostraua angelica que humana. E mirant la proporcio que la sua femenil e delicada persona tenia, mostraua que natura hauia fet tot lo que fer podia, que en res no hauia fallit quant al general, e molt menys en lo particular: car staua admirat dels seus cabells qui de rossor resplandien com si fossen madexes de or, los quals per eguals parts departien una clenxa de blancor de neu passant per mig del cap. E staua admirat encara de les celles que paria fossen fetes de pinzell, leuades un poch en alt, no tenint molta negror despessura de pels, mas stant ab tota perfectio de natura. Mes staua admirat dels hulls que parien dues steles redones relluints com a pedres precioses, no pas girantlos vigorosament, mas refrenats per graciosos sguarts, parien que portassen ab si ferma confiança. Lo seu nas era prim e afilat, e no massa gran ni poch, segons la lindesa de la cara, que era de strema blancor de roses ab liris mesclada. Los labis tenia vermells com a coral, e les dents molt blanques, menudes e spesses que parien de crestaill. E staua mes admirat de les mans que eren destrema blancor e carnudes, que no si mostraua os negu, ab los dits larchs e afilats, les ungles canonades e encarnades, que mostrauen portar alquena, no tenint en res negun defalt de natura. Com fon la missa dita, tornaren al palau per lo orde mateix, e Ti-

rant pres comiat del Emperador, e de les dames, e tornasen a sa posada ab tots los seus. Pleguant a la posada sen entra en la cambra e lanças sobre lo lit pensant en la gran bellea que la Infanta possehia, e lo seu gest tan agraciat li feu tant augmentar lo seu mal, que de una pena que sentia lavors ne senti cent, acompanyat de molts gemechs e suspirs. Diafebus entra en la cambra, e veu star a Tirant en molt trist e adolorit continent, dixli: Senyor Capita, vos sou lo mes descominal caualler que yo haia vist de ma vida: axi com altres farien festa de nou liçons de sobres de alegria de hauer vista sa senyora, e les festes e honors queus ha fet mes que a tots quants grans senyors hi hauia, e trametreus lo coxi de brocat lo qual se leua e tramesslo a vos ab tanta gracia e amor, que feu en presencia de tots, quant deurieu restar lo mes glorios home del mon, e vos feu tot lo contrari ab molt gran desorde, que mostrau esser fora de tot recort. Vehent Tirant lo conort que Diafebus li fahia, ab veu dolorosa li dix:

CAPITOL CV.

Lamentacio de amor que fa Tirant.

LA strema pena que la mia anima sent es com ame e no se si sere amat: entre tots los altres mals que sent, aquest es lo qui mes me atribula:

e lo meu cor es tornat mes fret que gel, com ſperança no tinch de aconſeguir lo que deſije, perço com la fortuna toſtemps es contraria als qui be amen. E no ſabeu vos que en quants fets de armes me ſo trobat, james negu no ma pogut ſobrar ni vençer, e una ſola viſta de una donzella me ha vençut e mes per terra, que no he tengut contra ella reſiſtencia neguna. E ſi ella ma fet lo mal, de qual metge puch ſperar medicina, quim pot dar la vida o mort, o vera ſalut ſino ella? ab quin animo ni ab qual lengua parlar pore, que la pugua induir a moure a pietat, com ſa alteſa me auança en totes coſes, ço es en riquea, en noblea, e en ſenyoria? E ſi amor que te igual balança, qui eguala les voluntats, no inclina lo ſeu cor alt e generos, yo ſo perdut, car a mi par que totes les vies quim poden dar remey de ſalut me ſon tancades, perque no ſe quin conſell prengua a la mia fort deſauentura. No comporta Diafebus que Tirant mes parlas, tant lo vehia atribulat, ſino que feu principi a un tal parlar:

CAPITOL CVI.

Rahons que fa Diafebus a Tirant aconortantlo de ſes amors.

LOs enamorats paſſats, los quals deſijauen de llur gloria dexar fama, ab gran fatigua treballauen per venir en alegria repoſada, e vos vo-

leu mort miſerable. Aço no pot paſſar ſens nota, com tal amor vos haiau percaçada, que nos ha de obtenir ab força ſtranya, mas ab giny e ſforç voſtre ho deueu portar a fi, e per ma part vos offir yoy fare tots los preparatoris a mi poſſibles en conſeruacio de voſtres drets: notificant vos que ſi cent animes tenia, com non tingua ſino una, les poſaria totes en ventura per la amor voſtra: e ſi tal comport de vos feu caſcun dia, vos ne ſeguira gran carrech e perpetual infamia, la qual tot bon caualler deu ſcuſar refrenant la ſua folla voluntat. E ſi aço venia en orelles del Emperador, lo que Deu no vulla, com reſtareu vos e tots noſaltres, que en lo dia que ſou arribat vos ſiau enamorat de ſa filla, per difamarli tot ſon ſtat, e la corona del imperi, fahent vos jutge en voſtra cauſa propia: per la qual coſa manifeſtament ſe moſtra que vos volrieu eſſer cregut de voſtra ſimple paraula, volent rahonar a la gent de batailles e la execucio de amors, crehent que negu nou conexera que vos ſiau enamorat, e voleu que lo primer dia a totes les gents ſia manifeſt: car be ſabeu aquell exemple vulgar qui diu: lla hon ſe fa foch, fum na de exir: perque, Capita ſenyor, puix teniu diſcrecio, uſaune: e en tot cars del mon forçau voſtre voler, e no vullau dar a ſentir a negu les voſtres paſſions. Hoint Tirant les ſauies paraules de Diafebus, ſe alegra molt per lo conort bo que li daua com a bon amich e parent: ſtigue un poch penſant, e apres ſe leua del lit e

ixque en la ſala. E tots los ſeus ſtauen admirats del mal comport de Tirant. Com ſe fon dinat, pregua a Diafebus volgues anar al palau, e dar unes ores que tenia molt ſingulars a la Infanta, les quals ſe eren fetes en Paris, ab les cubertes totes de or macis, e molt ſubtilment ſmaltades, e tancauenſe ab tancadura de caragol de eſcala, que leuantne la clau no era negu ſabes conexer per hon ſe obria, e dins hauia molt ſingular letra e hiſtories fetes de ſtranya manera, molt ben iluminades, que tots los qui les veren dehien que en aquell temps mes pompoſes ores no pogueren eſſer trobades. Diafebus pres un petit patge molt ben abillat, e les ores cubertes li dona que portas. Com Diafebus fon en lo palau, troba lo Emperador en la cambra de les dames, e dixli les ſeguents paraules, ſegons Tirant li hauia dit que digues: Sacra majeſtat, lo voſtre Capita, deſijos de ſeruir voſtra alteſa en tot lo que li ſera manat, no ſab en queus pugua ſeruir: Supplica a la majeſtat voſtra que li done licencia que en breus dies pugua anar a veure lo camp dels moros, e de altra part tramet a voſtra alteſa aqueſtes ores: e ſi nous paren bones, que ſien dades a alguna donzella de la Infanta. Lo Emperador com les veu ſtigue admirat de veure coſa tan ſingular. Aço, dix lo Emperador, no pertany ſino a donzella de caſa real: e donales a ſa filla Carmeſina. E aquella, tant per la bellea de les ores, com per tenir alguna coſa de Tirant, ne fon molt conten-

ta, e leuas de peus, e dix: Senyor, vendria en plaer a la majestat vostra que trametessem per lo Capita e per los ministres, e fessem una poca de festa, car molt temps ha quen dura lo dol e la tribulacio, e volria que la imperial prosperitat fos conseruada en son degut stament. Filla per mi en strem amada, no sabeu vos que no tinch altre be ni consolacio en aquest mon sino a vos, e a Isabel reyna de Ongria, que per los meus peccats es foragitada de la vista dels meus hulls, e desque lo meu fill es mort, nom resta mes be en aquest miserable de mon sino a vos qui sou consolacio de la mia amargua e trista vida? tanta alegria com hauer poreu, sera gran repos per a la mia vellea. La Infanta prestament trames lo patge a Tirant perque vengues, e feu seure a Diafebus en les sues faldes. Com Tirant hague hoit lo manament de sa senyora, parti de la posada e ana dauant lo Emperador, e pregual que dançàs ab sa filla Carmesina. Les dances duraren quasi fins a la nit, que lo Emperador volia sopar. E tornassen molt alegre Tirant a la sua posada, perço com continuament hauia dançat ab la Infanta, la qual li hauia dites moltes gracioses paraules, que ell hauia preses en compte de gran stima. Lo dia seguent lo Emperador feu gran conuit per amor de Tirant: tots los duchs, comtes e marquesos que allis trobaren, menjaren en la taula ab ell, e la Emperadriu e sa filla: los altres menjauen en altres taules. Apres del dinar vengueren

les dances: e com hagueren un poch dançat, vengue la gran collacio. Lo Emperador volgue caualcar per moſtrar tota la ciutat al ſeu Capita, e Tirant e los ſeus foren molt admirats dels grans edificis que en la ciutat eren de tanta bellea e ſingularitat: e li moſtra totes les fortaleſes que dins la ciutat eren, e les grans torres ſobre los portals e en la murailla, que era coſa innumerable de recitar. Lo Emperador feu aturar aquella nit a Tirant a ſopar ab ell ab gran humanitat, per moſtrar la bona voluntat que li portaua. La Infanta ſtaua dins la ſua cambra, e la Emperadriu trames per ſa filla Carmeſina que vingues. Senyor, dix Tirant, coſa es molt impropia, ſegons lo meu parer, que la filla qui es ſuccehidora en lo Imperi ſia nomenada Infanta, perque la majeſtat voſtra li furta lo ſeu propi nom de Princeſa: per be, ſenyor, que voſtra alteſa tingua altra filla muller del Rey de Ongria e de major edat, e per lo gran dot que la majeſtat voſtra li dona en contemplacio del matrimoni, ella renuncia a tots los drets a la excellent Carmeſina: e perço, ſenyor, parlant ab aquella reuerencia ques pertany, li deu eſſer mudat lo nom, com no pertangua ſino a filla de Rey dirli Infanta, ſi donch no hauia eſſer heretera del Regne, que tambe la nomenarian Princeſa. Lo Emperador, qui veu la auiſada raho de Tirant, mana que de aqui auant no li digueſſen ſino Princeſa. Laltre dia ſeguent mana lo Emperador tenir conſell general, e dix

a ſa filla quey fos, perque moltes voltes li hauia dit: Ma filla, perque vos no veniu ſouint al conſell perque ſapiau la practica quen ſemblants afers es meſter, com per dret e per diſcurs de natura ſou mes viuidora que no yo, que apres mort mia ſapiau regir e gouernar voſtra terra? La Princeſa, tant per ſguart de veure la pratica del conſell, con per hoir lo parlar de Tirant, hi ana. Com foren dins lo conſell aſeguts, lo Emperador dreça les noues a Tirant, e dix paraules de ſemblant ſtil:

CAPITOL CVII.

La propoſicio que lo Emperador feu en lo conſell, dreçant les noues a Tirant.

Com la diuina prouidencia haia permes que per noſtres grans peccats e delictes, los majors nobles e animoſos cauallers de la noſtra hoſt ſien ſtats morts e preſos en les paſſades batailles, en gran dan e deſtructio del noſtre Imperi: e los qui reſten, en lo mateix perill ſtiguen, ſi donchs no ſon ſubuenguts per la voſtra ma victoriosa, car defallint caſcun dia la noble caualleria, lo noſtre Imperi ſe hauria de poblar de vil gent repleguadiſſa, e de moros cruels e inhumans, enemichs de la ſancta ley chreſtiana: e yo deſpoſſehit de la imperial ſenyoria, car lo dia que yo perdi aquell famos caualler fill meu qui era flor e ſpill

de tota la caualleria de Grecia, perdi tota la honor mia e lo meu be: nom resta altra sperança sino de la vostra prospera venguda, que mijançant la misericordia diuina, e la virtut del vostre braç vencedor, obtendrem gloriosa victoria: perqueus prech, Capita virtuos, queus vullau dispondre en anar contra los enemichs nostres los genouesos, generacio mala, que muyren a cruel mort: e la vostra gloriosa fama per obra sia manifestada en aquestes parts, que puix teniu la capitania, que prengau armes vencedores, perque prest de aquells puguam aconseguir gloriosa victoria tal com de vos speram, com tinguam noua certa que les naus dels genouesos son arribades al port de Aulida carreguades de gent darmes, de caualls e de vitualles, les quals venen de Tosquana e de Lombardia: e les nostres naus son arribades en la ylla Judea quis nomena dels pensaments, e segons ma crehensa prestament seran açi. No tarda molt Tirant que ab modesta continença, leuantse lo bonet del cap, dix paraules de semblant stil:

CAPITOL CVIII.

La resposta que Tirant feu al Emperador en lo consell.

NO es digna cosa ni suficient que la majestat vostra, Senyor, me haja a mi de preguar sino

de manar : car a mi es maſſa gracia la honor que la alteſa voſtra me ha feta de ferme Capita e lochtinent general ſeu sens que yo non era merexedor : e puix he acceptat lo offici , yo ſo tengut e obligat de ſeruirlo , car lo dia que yo deliberi de partir de la noble ylla de Cicilia me deſpulli de tota ma libertat , poſant aquella en mans de la majeſtat voſtra, e de les coſes voſtres. Donchs puix vos he fet mon ſenyor , e la molta benignitat de la alteſa voſtra ma volgut acceptar per ſeruidor jatſia indigne : Supplich vos que de açi auant la majeſtat voſtra nom vulla de res preguar ſino manarme axi com al mes ſimple ſeruidor que la alteſa voſtra te , e açous tindre a gracia ſingular perque manem la majeſtat voſtra quant li ſera plaſent que yo vaja a veure los genoueſos, que yo ſo preſt de bon grat de anarhi : empero, Senyor, ab venia e perdo de voſtra alteſa dire lo meu parer : que dich que la guerra guerrejada ha meſter tres coſes, e ſi la una de aqueſtes defall la guerra nos pot fer. Molt me plauria, Capita , dix lo Emperador, de ſaber quines coſes ſon aquexes tres que la guerra ha meſter. Senyor , dix Tirant , yo les vos dire : gent , argent , e forment : e ſi qualſeuulla de aqueſtes coſes hi fall , la guerra hauria de ceſſar. Com los moros hui en dia ſon molts , e ab fforç e ajuda de genoueſos quels porten moltes vitualles, armes e caualls encubertats , e gent ben armada , es de neceſſari façam tot noſtre fforç de ſtar auiſats e molt en orde per darlos batailla

cruel, fort e dura. Nos tenim, dix lo Emperador, tot lo que vos dieu: de nostre repleguat tresor podeu dar sou a .cc. milia bacinets pagats per a .xx. o a .xxx. anys. Teniu gent en nombre qui porien esser entre los qui son en la frontera sots la capitania del Duch de Macedonia .lx. milia combatents, e los que encara possehim mes de .lxxx. milia, los qui venen ab les .xl. naus son .xxv. milia. Som mol ben fornits de moltes armes, de caualls, e de molta artilleria de totes les maneres que son necessaries per a la guerra: del forment vos dich ne passam fretura: mas aquestes naus qui ara venen ne porten prou, empero de fet que sien arribades los manare tornar en Cicilia, e que porten tostemps forment: e yo he manat per via de Sclauonia a Escandalor que vingua forment, e altres vitualles. De tot lo que la majestat vostra me ha dit, dix Tirant, stich molt aconsolat, e de açi auant, Senyor, donem fi al consell, puix som prohueits de totes coses necessaries, e no entengam sino en la guerra. Yous dire que teniu a fer, dix lo Emperador, anau a la casa a la Saphir hon sta la mia cadira del juhi, e manuos queus asigau alli hoint a cascu de sos drets, usant de justicia e de misericordia. Leuas hu del consell quis nomenaua Montsaluat, e dix: Senyor, vostra majestat deu mirar millor en aquests afers que no ha, per quant hi ha empediment de tres coses: la primera es com no deu esser leuat al Duch de Macedonia son dret que es la capitania general, com a

ell ſe pertangua eſſent mes afix a la imperial corona. La ſegona es que no deu eſſer donat loch que home ſtranger haia offici ni benefici en lo Imperi, majorment que ſien de loch o de terra no coneguda. La terça es que ans que partixquen de açi la gent darmes deuen anar en romiatge, e fer grans preſentalles als deus en la ylla don Paris ſen porta la reyna Elena: e perço hagueren en temps antich los grechs victoria dels troyans. No pogue mes comportar lo Emperador les folles paraules del caualler, ſino que ab molta ira ſe pres a dir:

CAPITOL CIX.

Rahons que fa lo Emperador en lo conſell contra vn caualler mal chreſtia.

SI no fos per ſguart de noſtre ſenyor Deu, e de la mia edat qui dona loch a la ira, de continent te fera leuar lo cap: com los merits teus molt ho meriten, e fora ferne ſacrifici a Deu, e exemple al mon, com tu ſies vn mal e reprouat chreſtia. Perque yo vull e man, que Tirant, qui de preſent es Capita noſtre general, ſia ſuperior ſobre tots los noſtres capitans, perço com ell nes merexedor per la ſua molta virtut e reſplandent caualleria: car lo Duch de Macedonia per ſon flach animo, e mal deſtre en la guerra, no ha ſabut james vençre vna batalla: e aquell ſera Ca-

pita que yo manare, sino tots los quey contradiran yols castiguare de tal forma, que per a tostemps ne restara memoria en lo mon: car lo stil e dret de armes sta en cap de gentilesa, per la major part aquells regirse per los antichs exemples dels nostres antecessors passats: e los qui daquest mester hauem han aquest dret per clar, nol hajam açi a disputar tu e yo. E dona fi a son parlar perço com era molt vell, e ab la ira falliali la força del parlar. E la Princesa pres les paraules del pare, e dix en la seguent forma: A tu pot hom dir fill de iniquitat engendrat en la mala planeta de Saturnus, e est home qui merexes molt gran reprensio e castich en la tua persona, que per la tua malicia e iniquitat enuejosa vols venir contra la ordinacio e voler de la imperial majestat, e contra la diuina e humana ley en consellar tan gran peccat de ydolatria, que dius que façam sacrifici al diable de qui tu est seruidor, que mostres be en ton parlar que no est chrestia sino ydolatre. E no sabs tu, dix la Princesa, que per lo glorios adueniment del rey Deu Jhesus cessa tota la ydolatria segons recita la Sancta Scriptura en lo Euangeli; que com Herodes rey se tingues per burlat dels tres Reys de Orient, volgue fer matar lo infant Deu Jhesus: e lo angel aparech en somni a Josep, e dixli: que prengues la mare e lo fill, e que fugis en Egipte: e entrant per Egipte totes les ydoles caygueren, e en tot Egipte no ni resta alguna. E encara est mes digne de gran punicio

que hages tenguda tan gran audacia, que en presencia de la majestat del senyor Emperador vols iniuriar a negu, de dir que home stranger no deu tenir lo ceptre de la justicia ni de la general capitania, e perço tu est dit principiador de mals. Diguesme, si los estrangers son millors que los de la terra, e son mes abils, e mes forts hi mes destres en la guerra e en altres coses, que diras tu açi? sino pren exemple de la tua flaqua persona de poch animo, que james has tengut atreuiment de anar a la guerra per defendre la tua patria e a ton natural senyor: e tu est caualler qui mostrar te deguesses en consell imperial ni encara en loch hon cauallers hi haja? E Tirant volgue parlar per satisfer en lo quel caualler hauia dit de ell: e la Princesa nou volgue consentir per squiuar major mal, mas dix: Nos pertany de home saui respondre a paraules folles, car axi com lo foll te franca libertat de scampar folles paraules, axi es gran discrecio al saui ab paciencia hoirles e no satisferi, car en les paraules es coneguda la follia de aquell qui la diu, car negu nos deu egualar ab la rohindat ni en la follia ab negu, sino en la gentilesa e virtut: e qui paraules folles diu, digna cosa es que de la sua follia reporte condigna deciplina: e si no fos per la vostra gran clemencia, aquell qui tan follament ha parlat merexia que li fos leuada la vida: e be es de conexer que es benauenturat lo Princep que tal conseller te en casa. Lo Emperador se leua del

confell, e no volgue mes hoir a negu, e preftament feu fer crida per tota la ciutat: Que tots aquells que tinguessen clam o demanda de negu, que al endema e de aqui auant fossen a la casa del juhi, que aqui los seria feta prompta justicia. Lendema Tirant se asigue en la cadira del imperial juhi, e hoi a tots los quis clamaren, e a tots administra justicia, car des que lo gran Turch e lo Solda eren entrats dins lo Imperi, no si hauia feta justicia neguna. Lo dia seguent lo Capita pres e conuoca a tots los del consell e los regidors de la ciutat, e ordenaren primerament la casa del Emperador en esta manera. Tots los seruidors que prenguessen acostament del senyor Emperador fossen compartits de .l. en .l., e los de major dignitat fossen capitans. E per semblant feren per tota la ciutat: que com hauien mester gent los capitans hauien prest la gent que mester hauien, sens gran treball Tirant ordena que totes nits a la porta de la cambra del Emperador en la sala dormissen .l. homens, e lo Capita major venia totes nits ell o son lochtinent. E com lo Emperador sen entraua a dormir, dehia lo Capita a tots aquells .l. homens: Veus açi la propia persona del senyor Emperador, la qual sots pena de la vida e de la feeltat vos coman, la qual siau tenguts dema per lo mati de restituirme aquella. Fet aço, per lo semblant fahia de la Emperadriu e de la Princesa. Com lo Emperador se era mes en lo lit, e les portes tancades de la sala, e vn poch

obertes aquelles de la cambra, agenollauenſe alli dos homens de aquells qui fahien la guayta, e eſtauen ſcoltant lo Emperador ſi demanaua alguna coſa: e com era paſſada mija hora leuauenſe aquells, e venien ni altres dos: e axi paſſauen tota la nit en la gran ſala guaytant .c. homens: en torn del palau ſahien guayta .cccc. homens darmes: en tal manera era guardada la perſona del Emperador. Per lo mati com Tirant venia, aquells li reſtituhien lo Emperador ab acte de notari: per lo ſemblant a les ſenyores deſſus dites. Com lo Emperador hague viſt lo que lo ſeu Capita hauia fet ne ſon molt content, com moſtraua que tan bona guarda hauia poſada a la ſua perſona: e Tirant james fallia a les hores que deuia, mes per veure la Princeſa que per deſig del Emperador. Mes ordona per tota la ciutat en caſcun carrer poſaſſen de groſſes cadenes, e no les ſoltaſſen fins que del ſeu palau tocas vna petita campana quey hauia, la qual podien be ſentir per tota la ciutat. Ordona mes auant: que de nit per la poca juſticia quey hauia dins la ciutat per cauſa de la guerra hauiay molts ladres, e que en caſcun carrer la mehitat de les caſes tragueſſen lum a les fineſtres fins a mija nit, e les altres de la mija nit fins que fos de dia, e per aqueſt orde moltes caſes foren reſeruades que no les podien robar. E totes nits lo Capita fahia guayta apres que exia de la caſa del Emperador, fins a mija nit ell anaua per la ciutat, e paſſada aquella hora Dia-

febus e Ricart, o alguns dels altres prenien lo basto de la capitania, e altra gent anauen fins al mati: hi en aquesta forma e orde la ciutat era reseruada de tot lo mal. Encara mes ordona ab los regidors de la ciutat que anassen per totes les cases, e tragueren en la plaça quant forment e ordis e mills trobaren, e a cascu dexauen tant forment com mester hauien per a son viure, e tot lo altre tacharen que valgues la carregua dos ducats per a quin hagues mester: e axi ordenaren totes les vitualles, que ans que Tirant vingues no trobauen en tota la ciutat quius venes pa ni vi ne altres vitualles, e en pochs dies tota la ciutat son abundosa de totes coses. Tot lo poble dauen gran lahor a Tirant el benehien del noble regiment en quels hauia posats, quels sehia viure en gran tranquilitat, pau e amor. La anima del Emperador viuia molt aconsolada per lo bon regiment que Tirant los hauia dat. Apres .xv. dies de la vinguda de Tirant totes les naus del Emperador arribaren carreguades de gent, forment e caualls. E ans que les naus apleguassen lo Emperador hauia fet present al Capita de .lxxxiij. caualls molt grans e bells, e molts arnesos. E Tirant feu venir primer de tots a Diafebus que trias a son plaer de aquelles armes e caualls: con hague triat pres Ricart, e apres tots los altres, e per a si nos atura res. Tirant passaua passio inextimable per les amors de la Princesa, car cascun dia li augmentaua la dolor: e tanta era la amor

que li portaua, que com li era dauant no tenia atreuiment de poderli parlar res que de amor fos: e los dies se acoſtauen de la ſua partida, car no ſperaua ſino que los caualls foſſen un poch repoſats per lo treball de la mar. Lo auiſat cor de la Princeſa hauia natural noticia de la molta amor que Tirant li portaua, trames vn petit patge a preguar a Tirant li fos plaſent a la hora del mig jorn venir al palau, que en aquella hora quaſi tots los demes repoſen, e que vingues ab poca gent. Com Tirant hague rebut lo manament de ſa ſenyora, fon poſat ſegons lo parer ſeu en lo pus alt loch de paradis, e preſtament feu venir a Diafebus, e manifeſtali la embaxada, e com volia que los dos hi anaſſen ſens altra companyia. Dix Diafebus: Senyor Capita, molt ſtich content dels principis, no ſe la fi quina ſera, mas feume gracia que com ſiau ab ella, que axi com teniu animo de combatre vn caualler per valent que ſia, que tingau animo contra vna donzella qui no porta armes offenſiues, que ab gran ardiment li digau totes voſtres paſſions, car per millor vos ne tendra com veja que ab animo sforçat loy haueu dit, car los prechs temoroſos moltes voltes ſon deneguats. E venint la hora del concert los dos cauallers pujaren al palau, e ab ſuaus paſſos entraren dins la cambra de la Princeſa ſperant hauer ſperança de victoria. Com ella los veu hague gran plaer de la llur venguda, e leuas de peus, e pres a Tirant per la ma, e feulo ſeure prop de ella. E Diafebus pres

a Stefania per lo vn braç, e a la Viuda repoſada per laltre, e apartales a vna part perço que hoir no pogueſſen lo que la Princeſa li volia dir. La Princeſa ab baxa veu, e ab geſt affable, feu principi a vn tal parlar.

CAPITOL CX.

Com la Princeſa dona conſell a Tirant ques guart de les falſes aſtucies del Duch de Macedonia.

DEPOSADA honeſtat la carregua de temeroſa vergonya, la noblea voſtra no tingua per coſa deſoneſta, ne a carrech ſia a mi imputat ne a vici ſi per ventura he preſumit rahonar me ab vos ab ſancta e honeſta intencio, dolentme de la voſtra molta virtut e noblea: per vos eſſer eſtranger no volria que prengueſſeu algun dan en la voſtra virtuoſa perſona incogitadament: perço com ſe vos ſou vengut en aqueſta terra a preguaries del gran Rey de Cicilia, confiant en la gloria de voſtres merits, no podentuos manifeſtar los perills que ſeguiruos porien, perque ell los ignora. Perque yo tinch compaſſio de la voſtra noblea e virtuoſa perſona tinch deliberat donaruos conſell de ſalut, e poreu hauer noticia del gran profit queus en ſeguira ſi volreu dar fe en les mies paraules, ne regiruos per mon conſell, perque ab triumpho y glorioſa fama pugau tornar ab ſal-

uament a la voſtra propia patria. La fi de les paraules de la Princeſa fon principi del parlar de Tirant, que dix : Quant pore yo ſeruir a la majeſtat voſtra, ſenyora de tanta ſtima, que ſens merits precedents tanta gracia de la alteſa voſtra haia aconſeguida ? ſols lo recort es maſſa per a mi, e ab deuot cor fas humils gracies e ſubmiſſions a la excellencia voſtra que ab tanta virtut de caritat haiau volgut moſtrar dolreus e hauer compaſſio de mi e de mos treballs: e perque nom tingau per ingrat del be quem feu, yo accepte la offerta com de ſenyora qui ſobre totes les del mon val, eus ne beſe peus e mans, e me obligue de ſeguir tot lo que per la alteſa voſtra me ſera manat: car coſa es digna de gran lahor e gloria com lo do es donat ſens demanar ni ſens alguns merits, e es acte de gran liberalitat, e en aço ſe moſtra la voſtra excelſa condicio eſſer mes angelica que humana. E Tirant la ſupplica que li donas la ma, que lay volia beſar, e la excelſa ſenyora nou volia conſentir, e Tirant lan ſupplica moltes voltes, e com veu que fer nou volia crida a la Viuda repoſada e a Stephania, e elles per fer plaer al Capita la ſupplicaren molt que lay dexas beſar. E ella feu ho en aqueſta manera, no volent ho conſentir que de part de fora lay beſas, mas obri la ma, e de part de dins que lay beſas : perque beſant dins es ſenyal de amor, e beſant defora es ſenyal de ſenyoria. La Princeſa encara li torna a dir : Caualler benauenturat, pren ſperit de con-

ſolacio per excellencia de les tues virtuoſes obres qui ſon gracioſes e de tant reſplandent noblea, que a noſaltres fan gloriejar la noſtra gran e alta ſenyoria, confiant per ma de la tua molta bondat cobrarem tot lo noſtre Imperi, car ſabem la excellencia de la tua virtut e fama glorioſa quant es diuulgada per les eſtranyes terres, e tenguda per manifeſta e verdadera: e es molta honor e gloria a la majeſtat del ſenyor Emperador pare meu, e a mi qui ſo ſuccehidora del imperi Grech, e en lo regne de Macedonia qui es ja tot perdut, que per la tua ma victorioſa noſaltres puguam cobrar tota la noſtra ſenyoria. E ſi per la tua excellent virtut podien eſſer foragitats aqueſts genoueſos, italians e lombarts enſemps ab los moros del noſtre Imperi e regne de Macedonia, la mia anima reſtaria aconſolada: mas tinch dupte de la aduerſa fortuna que no faça pendre alguna mutacio a la imperial dignitat, car grans dies ha quens perſegueix. Donchs ſperança del noſtre be, ſi tu ab voluntat ſancera volies pendre aqueſtes coſes per tues, e ab treball de tu e dels teus, e no denegaras les mies preguaries, yot promet donarte tal premi que ſera condecent ſegons la condicio e virtut tua, car no ſabras res demanar que tot o en part atorguat not ſia: empero Deu piados e miſericordios te vulla guardar de les mans de aquell famejant leo Duch de Macedonia, home molt cruel e enuejos, e molt deſtre e ſabut en actes de traicio: e aqueſta es la ſua reprouada

fama, que james no mata negu ſino malament: e fama certa es que ell mata aquell valentiſſim caualler jerma meu, car bataillant ab gran animo contra los enemichs ell li vingue de part de tras, e tailla li les correges del bacinet, perço que li ſortis del cap: e axi ſon mort per los moros, e per tal vn tal gran traydor com aqueſt es digne de gran lahor, car en ell regnen tots los ſet peccats mortals, e no crech que ell pugua fer bona fi. E perço, caualler virtuos, vos auiſe heus conſell que com ſereu en la guerra queus guardeu de ell, e non fieu ni en menjar ni en dormir: e ſi aqueſtes coſes ab prudencia guardes, e no les poſes en oblit, en altra manera poſaras aguayts a la tua vida. E jatſia que hom digua que la pena deu enſeguir a aquells que la meriten, empero no es nouella coſa paguar los juſts per los peccadors. E ſtant en aqueſtes rahons vengue la Emperadriu que era leuada de dormir, e aſigues prop de ells, e ab gran inſtancia los demana de que parlauen. La Princeſa reſpos: Senyora, noſaltres parlam de aqueſtes gents que dien que han portat los genoueſos en ajuda dels moros, quant los poran fer exir de la noſtra terra. Quiu pot ſaber, dix la Emperadriu: la guerra acompare yo a la malaltia del cors del home, que lo vn dia ſta be, e laltre mal, lo vn dia li fa mal lo cap, e laltre lo peu: axi es de les batalles, que lo vn dia ſereu vencedor, e laltre ſereu vençut. Tantes foren les rahons de la Emperadriu, que Tirant no pogue ſatiſfer

a les rahons de la Princesa. Com isqueren de vespres, dix la Emperadriu: Anem a mostrar lo nostre palau al Capita, com ell no haje vistes sino aquestes sales hi cambres qui son açi baix, e mostraremli lo replegat tresor de ton pare. Elles se leuaren, Tirant pres per lo braç a la Emperadriu, e Diafebus a la Princesa. Anant per lo palau veren molts bells edificis. Com foren a la torre del tresor la Princesa obri les portes, perço com ella tenia totes les claus. La torre era tota dins obrada de molt blanch marbre, e historiada de subtil pintura de diuerses colors tota la historia de Paris e Uiana, e tota la cuberta de or e de atzur que lançaua molt gran resplandor. La Princesa feu obrir .lxxij. caxes totes plenes de moneda de or, e altres caxes hi hauia qui eren plenes de vexella dor, e de les joyes e abillaments de la capella que eren molt singulars e de gran stima: de vexella de argent ni hauia tanta que era cosa despant, que en vna part de la torre ni hauia vn munt tant alt vna sobre altra, que plegaua fins a la cuberta. E la vexella que tenia lo Emperador en la cuyna tota era de argent. Tirant e Diafebus stigueren molt admirats del gran tresor que lo Emperador tenia, que james tan gran riquesa no hauien vista. Tirant aquella nit pensa molt en lo que la Princesa hauia dit, e daltra part en lo que hauia vist. Com lo dia son vengut feu tornar a fer altres banderes, e la vna feu pintar sobre camper vert cadenats de or de aquest lonch que tanquen

les portes, e era plena tota la bandera de aquells cadenats, e dehia lo mot:

La lletra questa primera
En lo nom desta pintura
Es la clau ab que ventura
Tancada te la darrera.

E laltra bandera feu fer tota vermella, e feu hi pintar un corp ab letres latines entorn de la bandera que dehien: Auis mea sequere me, quia de carne mea vel aliena faciabo te. Molt foren plasents al Emperador, e a totes les dames, e als cauallers de honor les paraules de aquesta bandera. Apres Tirant tingue esment vn dia en lo dinar de la Emperadriu e de la Princesa que les aconseguis en taula: e Tirant entra per la sala, e com ell hi era seruia de majordom e de copa a la Emperadriu e a sa filla, com aquell era lo dret de Capita, que lla hon era lo major cessaua lo menor. Com Tirant veu que ja eren a la fi del dinar, dreça les noues a la Emperadriu, e supplica la que fos de sa merce li fes gracia que la altesa sua li volgues declarar vna questio en que staua molt duptos. La Emperadriu respos, que si ella hi sabia dar raho queu faria de bona voluntat. Digaume, senyora, dix Tirant, al caualler qual li es millor e mes honoros, morir be o morir mal, puix li es forçat que muyra? e calla, e no dix pus. Dix la Princesa: O sancta Maria val, e quina demanda tan fort feu a la senyora ma mare: com sia ja

conegut aço entre les gents, que mes val morir be que mal puix forçadament li coue de morir, al menys que diguen tots aquells quiu ſabran: certament aqueſt virtuos caualler es mort com a valent caualler, de aço li daran molta honor ſi be mor, que ſi hauien a dir: o del maluat caualler com es mort vilment, e de açi li ve molta infamia e deſhonor perpetua per a ell e als ſeus. Empero mirau los fets dels romans quanta honor e gloria aconſeguien en lo mon com honoroſament morien en les batalles en defenſio de la coſa publica: aquells de llur gloria dexauen honoroſa fama, e com tornauen a la ciutat de Roma trencauenli vn gran troç de mur, e entraua ab gran triumpho, e com morien com a cauallers de poch animo no ſen fahia mencio neguna: axi al parer meu mes val morir be que mal. Acabant la Princeſa les ſues darreres paraules quant Tirant dona de la ma en la taula, hi entre les dents dix que axi ſeria, que ſcaſſament lo pogueren entendre, e ſens dir res volta les ſpatles, e anaſen a la ſua poſada. Tots ſtigueren admirats del continent que fet hauia Tirant. E no tarda molt que lo Emperador fon en la cambra hon era la Emperadriu e ſa filla, e recitarenli lo que Tirant hauia dit. Dix lo Emperador: Yo tinch gran dupte que aqueſt caualler no tingua en ſi alguna gran paſſio, o que nos penida perque es vingut açi, per eſſer tan luny de ſa terra, de ſos parents e amichs: o per ventura no tema lo poder dels

turchs, o de altres inconuenients que ſeguir ſe poden: de aqueſts affers non parleu a negu, nin façau demoſtracio neguna, ni trametau per ell, car ans que la nit vingua you ſabre. Partis lo Emperador de les dames, e anaſen vn poch a repoſar. Com lo Emperador ſe fon leuat de dormir, aſigues en vna fineſtra qui miraua damunt la gran plaça, e veu que venia Ricart caualcant ſobre vn gran cauall, e dixli que pujas alt lla hon ell era. Com Ricart fon dauant lo Emperador feu li gran reuerencia. E lo Emperador li dix: Caualler, yous prech per aquella amor que portau a la voſtra enamorada, quem digau lo meu Capita perque ſta tant triſt. Con ne tingua tal relacio, Senyor, dix Ricart, quisuulla qui haja dit tal raho a la majeſtat voſtra nous ha dita veritat, ans, Senyor, ſta molt alegre, e fa adobar les banderes e les armes. Molt me plau, dix lo Emperador, lo quem dieu: ara anau, e digauli que vingua a cauall, que yol ſpere açi. Ricart ana a Tirant, e dixli tot lo que lo Emperador li hauia dit. Preſtament conegue de bon ſentit Tirant que la Emperadriu o ſa filla loy hauien dit, e ana al palau ſobre vna aquanea tota blanca, e abillas aquell dia molt be, e tots los ſeus quil acompanyauen. Trouaren lo Emperador que ja volia caualcar ab molta gent quel ſperaua: e totes les dames que eren per les fineſtres mirant com lo Emperador caualcaua. Com Tirant veu la Princeſa feuli molt gran reuerencia, e ella ab geſt affable lo ſa-

luda. Lo Emperador demana a Tirant de que ſtaua ab tan fort penſament, que axi l'oy hauien dit, e prech vos que mo vullau dir, que lo remey que yous dare ſera tal que la anima voſtra ne ſera aconſolada, e ſens vergonya neguna mo vullau preſtament dir. No tarda Tirant en ferli tal reſpoſta :

CAPITOL CXI.

Com Tirant ſatisfeu en les rahons que lo Emperador li demana.

NO feria coſa neguna en lo mon, Senyor, per fort que fos, que yo no manifeſtas a la majeſtat voſtra per la molta amor e voluntat que tinch de feruiruos, per be que ſia coſa de gran dolor yo vull obeir lo manament quem fa la alteſa voſtra, car yo viu a la ſereniſſima ſenyora Emperadriu e la excelſa Princeſa les dues la en taula poſades, e ſenti un fort e profunde ſuſpir que la ſenyora Emperadriu lança, penſi que ſuſpiraua per aquell que hauia parit: en aquell cars la mia anima de pietat ſenti dolor inextimable, fiu vot dins mi mateix perço com lo ſuſpir de la dita ſenyora no fon manifeſt a negu, axi volgui fer lo meu vot que no vingues a noticia de negu, de que catiuada ma honor e fama, deſije la venjança, e james la mia anima no haura repos fins a tant que la mia ma dreta ſangonoſa e cruel haja

ſet morir aquells qui malament ſcamparen la ſanch de aquell glorios e ſtrenu caualler lo Princep fill uoſtre. Ab los hulls corrents viues lagrimes lo benigne ſenyor regracia a Tirant la molta amor que li moſtraua, e Tirant quel veu axi plorar mudali altres rahons de plaer perque la dolor li paſſas: e anant parlant de moltes coſes apleguaren a la ciutat de Pera qui diſtaua de la ciutat de Conſtantinoble .iij. milles, la qual ciutat era ornada de molt ſingular palau, de molts bells jardins e delitoſos, e de molts bells edificis: e era en ſtrem rica perque era port de mar e cap de mercaderia. Com ho hagueren be tot mirat, dix lo Emperador: Capita, yous vull dir aqueſta ciutat quant es antigua, car trobareu que aqueſta ciutat ha gran temps que fon hedificada e fon poblada de gentils qui eren gent ydolatre, e apres gran temps de la deſtructio de Troya foren convertits a la ſancta fe catholica per un noble e valentiſſim caualler nomenat Conſtanti, e aqueſt fon mon aui, e lo pare de aqueſt fou elet Emperador de Roma, e era ſenyor de tota la Grecia e de moltes altres prouincies ſegons copioſament recita la ſua hiſtoria, car com fon guarit de la gran malaltia que tenia per ſanct Silueſtre feu ſe chreſtia, e feu lo Papa, e donali tot lo imperi de Roma que fos de la Sgleſia, e ell tornaſen en Grecia, e fon Emperador de Grecia. Apres de aqueſt ſucchei ſon fill Conſtanti qui fou mon aui, e per tots los regnes e terres del Imperi fon elet per Papa en

totes les ſues terres, e Emperador: e perço com tenia molta humanitat e era home molt benigne, moltes gents de ſtranyes terres ſe vengueren a poblar açi, e no cabien en aqueſta ciutat. Lauors mon aui hedifica la noſtra ciutat de molt nobles hedificis, e poſali nom Conſtantinoble, e de aqui auant fon nomenat Emperador de Conſtantinoble. Com foren partits de Pera, e tornats en Conſtantinoble, fon ja nit ſcura. Tirant puja ab lo Emperador a la cambra de la Emperadriu, e aqui parlaren de moltes coſes, e Tirant moſtraua la ſua cara molt alegra. Com li paregue hora pres licencia del Emperador e de les dames, e tornaſſen a ſa poſada. Lo ſeguent dia la Princeſa paſſaua gran pena del que Tirant hauia dit, perço com la ſua anima no ſtaua prou repoſada per les paraules que li hauia hoides dir, ſi be lo Emperador los dix totes les rahons que eren paſſades entre ells. Al mati ſtant lo Emperador en miſſa ab totes les dames, Tirant entra per la ſgleſia, e feu ſa oracio: apres entra dins la cortina del Emperador, e dixli: Senyor, les galeres eſtan en orde per partir, e anar en Chipre per portar vitualles: ſi vol la majeſtat voſtre que parteixquen? Dix lo Emperador: Yo volria que foſſen ja cent milles dins mar. E Tirant ſen torna preſtament al port per ferles partir. Com la Princeſa veu que Tirant ſen anaua, crida a Diafebus, e pregual molt digues a Tirant de part ſua com fos dinat que vengues tantoſt, com ella tenia gran deſig de par-

lar ab ell, e que apres dançarien. Com Tirant ho ſabe preſtament penſa lo que era, e feu comprar lo mes bell ſpill que pogueren trobar, e poſalſe en la manegua. Com li paregue hora anaren al palau, e trobaren al Emperador ab la filla a rahons. Com lo Emperador los veu venir mana que feſſen venir los miniſtres, e dauant ell dançaren per bon ſpay: e lo Emperador com hague vn poch mirat retragues en la ſua cambra. E la Princeſa ſe lexa de continent de dançar, e pres a Tirant per la ma, e aſiguerenſe en vna fineſtra, e la Princeſa comença a fer principi a vn tal parlar: Caualler virtuos, molta compaſſio tinch de vos del mal queus veig paſſar, perqueus prech quem vullau manifeſtar lo mal o lo be que la voſtra virtuoſa perſona ſent, car tal mal pora eſſer que yo per la amor voſtra ne pendre vna part, e ſi es be yo ſere molt aconſolada que tot ſia voſtre: axi feume gracia de preſtament voler mo dir. Senyora, dix Tirant, mal vull al mal com ve en temps de be, e molt pus mal com per ell pert lo be, e de tal mal yo non faria part a voſtra alteſa, que mes lo amaria tot per a mi que no ferne part a negu, e de ſemblants paraules no ſen deu mes parlar: parlem, ſenyora, de altres coſes que ſien de plaer e de alegria, e lexeu les de paſſio que turmenten la anima. Certament no es coſa neguna, dix la Princeſa, per cara que a mi fos, e vos la volgueſſeu ſaber, que yo de bon grat no laus digues, e vos a mi dir no mo voleu. Perqueus torn

a preguar per la cofa que mes amau en aqueft mon, que vos mo digau. Senyora, dix Tirant, per merçe vos fupplich nom vullau fer tan fort conjuracio, que tal, fenyora, me aueu pofat al dauant que tot quant fe en aqueft mon vos dire. Senyora, lo meu mal preft fera dit, mas yo fo cert que preftament fera en les orelles de voftre pare, e aço fera la caufa de la mia mort, e fi nou dich, tambe de dol e de ira tinch de morir. E penfau vos, Tirant, dix la Princefa, que les cofes que fan a tenir fecretes yo les volgues dir al fenyor mon pare ni a neguna altra perfona? no penfeu que yo vaja veftida de aquexa color que vos penfau, perque no tingau temor de dirme tot voftre fet, car yol tindre tancat dins lo meu retret fecret. Senyora, puix la altefa voftra me força de dirho, no puch mes dir fino que ame. E no dix pus, fino que baxa los hulls en les faldes de la Princefa.

CAPITOL CXII.

Com la Princefa conjura a Tirant que li digues qui era la fenyora qui ell tant amaua.

DIGAUME, Tirant, dix la Princefa, fi Deu vos lexe obtenir lo que defijau, dieume qui es la fenyora qui tant de mal vos fa paffar? que fi en cofa neguna vos hi pore ajudar, ho fare de molt bona voluntat, car molt me tarda de faberho.

Tirant posa la ma en la manegua, e trague lo espill, e dix : Senyora, la ymatge quey veureu me pot donar mort o vida : maneli vostra altesa quem prengua a merçe. La Princesa pres prestament lo espill, e ab cuytats passos sen entra dins la cambra pensant quey trobaria alguna dona pintada, e noy veu res sino la sua cara : lauors ella hague plena noticia que per ella se fahia la festa, e fon molt admirada que sens parlar pogues hom requerir vna dama de amors. E stant ella ab aquest plaer del que hauia vist fer a Tirant, vengueren la Viuda reposada e Stephania, e trobaren la Princesa molt alegra ab lo spill en la ma, hi elles li digueren : Senyora, de hon haueu hagut tan galant spill ? E la Princesa los recita la requesta de amors que Tirant li hauia feta, e dix que james no hauia hoit dir a negu, ne en quants libres he lests de histories no he trobada tan graciosa requesta, quanta es la gloria del saber que tenen los strangers : yom pensaua que lo saber, la virtut, la honor e gentilea que tota fos en la nostra gent grega : ara conech quen ha molt mes en les altres nacions. Respos la Viuda reposada : Hay, senyora, e com vos veig caminar per lo pedregal, que lo vn peu va tant auant que laltre nol pot aconseguir : veig les vostres mans de pietat plenes, e los hulls atorguen ço que los altres volen. Digaume, senyora, es justa cosa ni honesta que la vostra altesa faça tanta festa com feu a vn seruidor de vostre pare, lo qual ha rebut quasi per

amor de Deu en ſa caſa, e es ſtat lançat per aquell famos Rey de Cicilia ab gent repleguadiſſa, ab robes de or e de ſeda manleüades? e per tal home com aqueſt voleu perdre la perpetual fama de voſtra honeſta pudicicia, no podent viure en abit de donzella ni com a filla de Emperador, de la qual perſecucio e infamia ne ſerien leſes les orelles dels hoints: dexau la honeſtat a part poſada, e gloriejauvos del que deurieu abominar, la qual coſa tota donzella ſe deu lunyar de tals inconuenients qui porten en ſi vergonya, com molts magnats, e grans ſenyors Reys, e fills de aquells per leal matrimoni deſijen ab vos eſſer ajuſtats, e aquells haueu denegats fins açi ab paraules de falſa hoſtalera, e haueu decebut, e enganau caſcun dia a voſtre pare, e nous voleu acoſtar a la vera execucio de voſtre be, honor e fama, e voleu abandonar e oblidar lo deute que deueu a natura, e mes vos valria morir o no eſſer exida del ventre de voſtra mare, que tal infamia vingues a noticia de les gents de honor, e ſius ajuſtau ab ell per amor no licita, que diran de vos? e ſi per licit matrimoni vos ajuſtau ab ell, feume gracia del titol que te, de Duch, Comte, o Marques, o de Rey. Nous vull dir mes, car no ſo dona quem contente de paraules hon es duptoſa la execucio de honeſtat: voleu queus digua ab tota veritat en negun temps no haueu ſabut honeſtat ni honor de quina color van veſtides: aqueſta es la poca conexenſa que vos teniu,

e molt millor vos feria, ma filla, moriffeu amant honeftat, que vergonyofament viure: e dona fi a fon parlar. La Princefa ftigue molt alterada de les paraules que la Viuda li hauia dites, e quafi plorant fen entra en lo feu retret, e Stephania apres dela, dientli que nos deuia tant congoxar, aconortantla en la millor manera que podia. No es fort plagua aquefta, dix la Princefa, que yo fia fubjugada al pare e a la mare, e encara fens caufa neguna fia reprefa per la dida qui ma alletada: que faria ella fim hagues vifta fer alguna cofa defhonefta? yo crech que ab crida ho haguera publicat per tota la cort, e encara per la ciutat. Sperança tinch en Deu que la fua maluada lengua defhonefta e mal dient, acompanyada de injuriofas blaffemies, que yo lin fare paffar condigna pena. Quim faria a mi ftar, dix Stephania, per temor de pare, de no dançar e feftejar fegons a nofaltres donzelles cortefanes es dat, com fia cofa acoftumada com les donzelles ftan en cort fe tenen a molta gloria que fien amades e feftejades, com tingua tres maneres de amor, ço es, virtuofa, profitofa, viciofa. La primera, que es virtuofa e honorofa, es quant algun gran fenyor Infant, Duch, Comte o Marques, qui fera molt fauorit e caualler molt virtuos, fi aqueft tal ama vna donzella, a ella li es molta de honor que totes les altres fapien que aqueft dança o juny o entra en batalla per amor de ella, e fa fets honorofos de renom e fama, ella lo deu amar per-

que es virtuos e de amor virtuosa. La segona es profitosa, e aquesta es quant algun gentilhom o caualler de antich linatge, e molt virtuos, amara una donzella, e ab donatius la induhira a sa voluntat, e nol amara sino per son profit: tal amor a mi no plau, que tan prest com lo profit cessa lo amor defall. La terça es viciosa, com la donzella ama lo gentilhom o caualler per son delit, lo qual sera fart de raho ab les paraules molt affables que vida vos donen per vn any, empero si de alli auant passen, e poden apleguar al lit encortinat, e los lançols be perfumats, e tota vna nit de hiuern poden star, tal amor com aquesta me part molt millor que neguna de les altres. Com la Princesa hoi axi parlar a Stephania de tan bona gracia, pres se a son riure, e passali gran part de la malenconia que tenia. Esperau un poch, senyora, dix Stephania, encara vos vull mes dir de tres articles de la fe, los quals vostra altesa no sab ni ha per ventura james hoits dir. La bona condicio de nosaltres per gracia de Deu es tal, que si los homens la sabien ab menys treball induhirien les donzelles a llur voluntat si seruauen aquest orde. Totes nosaltres som naturalment de tres calitats, e per lo meu mal conech lo de les altres. La primera totes som cobdicioses. La segona goloses. La terça luxurioses. En lo primer article lo home de bon sentiment deu treballar en conexer la dona que ama quala de aquestes tres calitats li plau mes, car si es mes cobdiciosa,

e posa cars que sia enamorada de altri, e vos li donau mes que laltre, per la cobdicia lexara aquell, e amara a vos: en aquesta manera la fareu desenamorar de aquell qui primer ama, e amara a vos: apres que sou passat a ella, vos dara lo vostre, e tot lo seu. Si es golosa, trameteuli presents de moltes maneres de lepolies e de fruytes nouelles, e del que ella mes se delita. Si es luxuriosa, com parlareu ab ella no li parleu sino del mester de ço que ella se alta: e encara tenen vna altra major bondat, que les qui son casades sis enamoran de negu, no volen hauer amistat ab home qui sia millor que son marit ni egual, ans nos baxam a mes vils que ells no son: e som enganadores de nostra honor e de la corona de honestat: com la dona hix del ventre de sa mare, en lo front porta scrit ab letres de or castedat: aço yo dauant altri no gosaria dir. Mas acuse a mi matexa primera que a neguna de les altres: empero mirau la comtessa de Mirauall com li pres que comete adulteri, e hague la pena que merexia, car en fe e seguretat sua domint lo marit en lo lit, ella posa en la cambra vn gentilhom e no dels millors, de qui ella era enamorada. Lo Comte despertas, e nos troba la muller al costat: dreças en lo lit, e senti remor en la cambra: leuas corrent, e dona grans crits, pres vna spasa que tenia al cap del lit. La Comtessa apagua la lum. Lo fill qui dormia en vna recambra salta del lit, è ences vna antorcha, e entra en la cambra del pare. Lo gentilhom qui

veu lo fill ab la lum, donali ab la ſpaſa per lo cap, e matal. E lo Comte mata al gentilhom e a la Comteſſa, e foren paguats de llur maldat. E ſtant elles en aqueſtes rahons, la Emperadriu demana de ſa filla hon era, que molt hauia que no la hauia viſta. Ella ixque a la ſala, e troba alli a la Emperadriu que li demana de que tenia tan vermells los hulls. Senyora, dix la Princeſa, lo cap hui tot lo dia me fa mal. Feula ſeure en les ſues faldes, e ſtauala beſant moltes voltes. Lo ſeguent dia dix Tirant a Diafebus: Parent e germa, prech vos que aneu al palau, e poſau en rahons a la Princeſa, e vejau ſi poreu ſentir de ſa alteſa com ha pres lo fet del ſpill. E Diafebus hi ana preſtament, e troba lo Emperador que entraua en la miſſa. Com fon acabada, Diafebus ſe acoſta a la Princeſa, hi ella demanali que era de Tirant. Senyora, dix Diafebus, partit es de la poſada per anar a ſeure a la cadira del juhi. Si ſabeſſeu, dix la Princeſa, quin joch me feu lo dia paſſat, ab vn ſpill me requeri de amors: mas dexaulom veure, que yo li dire coſes que noy pendra gens de plaer. Hay, ſenyora bona, dix Diafebus, Tirant ha portat açi flames de foch hi non hi ha trobades. Si, dix la Princeſa, mas la lenya es de malues, e per la aygua que ha paſſat tota es tornada humida, mas açi ni trobareu en aqueſt palau de majors e de millors, hi ſcalfan molt mes que vos no dieu: es de una lenya qui ha nom Lealtea, la qual es mol tendra e ſeca, e dona repos ab alegria a qui

ſcalfar ſi pot. Senyora, façam axi com vos dire, dix Diafebus: ſi a la voſtra celſitut vendra en plaer, prenguam de les voſtres qui ſon bones hi ſeques, e de les noſtres qui ſon molles e humides, e façam de tot vna maſſa a ſemblança e factura voſtra e del virtuos Tirant. No, dix la Princeſa, que dos ſtrems no ſtan be en vna. E burlaren axi fins que foren tornats en la cambra. Diafebus pres comiat e tornaſſen a la poſada, e recita a Tirant tot lo parlament que hauia tengut ab la Princeſa. Com foren dinats e Tirant conegue que lo Emperador deuia dormir, ell e Diafebus anaren al palau, e duna fineſtra Stephania los veu venir e ab cuytats paſſos ho ana a dir a la Princeſa: Senyora, ya venen los noſtres cauallers. E la Princeſa iſque en la cambra de parament. Com Tirant veu a ſa ſenyora, feuli molt gran reuerencia humiliantſe molt a ella: e la Princeſa li rete les ſaluts ab la cara no prou affable, ni ſegons hauia acoſtumat. Tirant no prou content del geſt de ſa ſenyora, ab veu baxa e piadoſa li dix lo ſeguent parlar: Senyora de totes perfections complida, ſupplich a la excellencia voſtra voler me dir lo voſtre penſament, que a mi par que dies ha no he viſt fer tal comport a la alteſa voſtra. Lo meu comport, dix la Princeſa, no es de plaure a Deu ni menys al mon: empero puix la ſort vos ha portat en fer aqueſt nouell cars, vos dire la cauſa per hon lo voſtre poch ſaber e bondat ſe moſtraran.

CAPITOL CXIII.

Com la Princesa repassa a Tirant perque la hauia requesta de amors.

YO crech que vos no teniu lo saber natural, que sil tinguesseu no haguereu volguda perdre la noblea de natura : car per lo que fet haueu sou digne de gran infamia, e merexedor de gran punicio : hi per experiencia haueu manifestat que les costumes vostres no son de home virtuos : que no temeu a Deu ni a la honor del mon, ne haueu sguart al noble donatiu que la molta humanitat del senyor Emperador pare meu vos ha fet en lo seu Imperi, faentuos de major dignitat e preminencia que a tots los altres, sosmetent tots los magnats, duchs, comtes e marquesos sots vostra obediencia : e com aço sera sabut entre les gents, que poran dir de vos ? que la filla del Emperador qui es posada en tan gran dignitat sia stada requesta de amors per lo seu Capita, lo qual ell de strema amor amaua e fiaua, e la sua persona e los bens ha mesa en salua guarda e custodia vostra, e a mi qui so succehidora en lo Imperi : e nom haueu guardada aquella honor e reuerencia que ereu tengut, ans com a jutge injust no haueu usat de justicia sino de mala fe e amor deshonesta. O Capita, tan gran defalt haueu comes contra la majestat del senyor Empera-

dor pare meu, e contra mi : e ſi you dehia a mon pare, haurieu perduda la honor, la fama e la mundanal gloria, e tota la obediencia de tants ſingulars pobles, e la ſenyoria que teniu : e ſi tanta virtut abundas en vos, e veheſſeu en mi alguna coſa que a vici fos imputat, per vos deuia eſſer repreſa en loch de mon pare, per la molta fe e crehença que ell te en vos: perque ſeria digna coſa e juſta que yo anas als peus de mon pare e de aço donas juſta clamor en preſencia de tots los barons e cauallers, e donas grans e piadoſes lamentacions de la injuria quem haueu feta, car ab animo fforçat me haueu requeſta damors axi com ſi yo fos una ſotil dona de poca ſtima: e lauors tota gentilea conexera que la lengua voſtra rahona lo que no teniu al cor, e en tal cars yo haure premi de victoria, per be que los galans e corteſans nom diran que yo ſia ſtada victorioſa, perço com ho haure dit a pare o a mare en preſencia de molts: mas pore dir ab tota veritat que haueu girat lo mantell de voſtra honor ſens guardar reuerencia a la imperial corona: aço ſera notori a tot lo mon, car gran es la offenſa quem haueu feta. E leuas del ſeu ſtrado per volerſen anar dins la cambra. E com Tirant veu que ſen anaua, ab cuytats paſſos ana deuers ella, e preſa del manto e ſupplicala fos de ſa merce lo volgues hoyr. E tant la ſupplica Stephania e Diafebus, que la feren tornar a ſeure. E Tirant feu principi a paraules de semblant ſtil :

CAPITOL CXIV.

Com Tirant dona raho a la Princesa per quina causa la hauia requesta de amors: com per la sua amor ell se daria la mort.

O mes virtuosa que totes les mortals, no deuria ignorar la celsitut vostra la valua, forces e gran poder de amor, la qual mou los cels: les infatigables inteligencies delitant seen tal moure sols per la amor que a la primera causa tenen, reposen los elements en llurs speres per la amor que a llurs propis lochs porten: axi tots los elements les coses que a llur esser se condonen afectadament volen que en altres lochs trobar nos dexen sino en aquells que a sa condicio son conformes. Perque la mia anima sta molt adolorida, car yo contemplant la gran singularitat de la bellea, gracia e noblea, posi la libertat mia sots domini de vostra excellencia, e fahent molts pensaments duptosos era fet home sens recort, e veig ara que la altesa vostra ab ira cruel me condampna a total destruccio posant aguayts a la mia anima per abreujar la mia penosa vida. Aço ha administrat la fortuna que en tal cars me haja fet venir per yo hauer fet vn cars tan bo sens darho a sentir a persona del mon, ja tement que les mies paraules no agreujassen la celsitut vostra, fuy forçat de aquella amor que a molts força, daruos ho a sentir

ab ſenyals de molta honeſtat, e poſat cars que defalt hi haja lo perdo nom deu eſſer denegat, perço com amor te poder abſolut ſobre mi: incolpau donchs amor e dexau a mi, e vullau uſar vers mi de la voſtra excelſa pietat, perço com les coſes que per ſola virtut de amor ſe obren de major premi ſon dignes, car ſi la voſtra excelſa perſona no fos dotada de tantes inſignes virtuts com te, la mia anima ni los meus hulls james ſe foren alegrats de res que viſt hagueſſen, com lo dia que la majeſtat voſtra veheren dexaren a mi e prengueren a vos per ſenyora. No vull mes recitar per no enujar la celſitut voſtra, ſino que vull ſatiſfer en aquell mot que la alteſa voſtra me ha dit com ab animo ſforçat vos hauia requeſta de amors. Vull que la celſitut voſtra ſapia tant de mi, que ſi los ſancts qui ſon mes acoſtats a Iheſuchriſt podien fer una donzella de mortal carn a ſemblança de voſtra alteſa, yo la requerria de amors, quant mes a voſtra majeſtat qui ſou filla de vn Emperador: pero ſeus tant dir que per totes les parts del mon la majeſtat voſtra trobara cauallers de major ſtat e dignitat, de linatge e de riqueſes, mes gentils de honor e fama, ab mes affabilitat e gracia, de armes mes valents, e ab mes animo ſforçat de caualleria: de aqueſts tals ſen trobarien mes que no tinch cabells al cap, pero, ſenyora, ſeus dir que ſi mil anys voſtra alteſa viu en lo mon no trobareu james cauaIler, patge ni ſcuder qui tant deſitge gloria, honor e la proſperitat de

la celſitut voſtra com yo fas: ni applicar ſeruey a ſerueys, honor a honors, e delit a delits: e yo traure aço de la alteſa voſtra, ço es repos ſi repos en tribulacions pot eſſer dit: e ara conexera la celſitut voſtra quanta era la amor e voluntat que yo tenia de ſeruir la majeſtat voſtra, e puix lo meu cor ha tant fallit que es ſtat cauſador de tant agreujar la voſtra ſingular perſona e percaçar tant de mal per a mi, ab la mia ma plena de cruel venjança ans que lo ſol haja paſſat les columnes de Hercules yol partire en dues parts: la vna trametre a voſtra excellencia perque de aquell prengau complida venjança: laltra part trametre a la mare que .jx. meſos lo porta en lo ſeu ventre, perque de aquell prengua la darrera conſolacio. O dia excellent qui daras repos a la mia fatigada penſa, amagua la tua lum perço que breument ſia complit lo que tinch deliberat. Be ſabia yo que axi hauien a finir los meus triſts e adolorits darrers dies. E no ſap be la alteſa voſtra lo jorn que yo digui, preſent la ſenyora Emperadriu, qual mes valia morir be o morir mal? e per la majeſtat voſtra me fou reſpoſt mes valia morir be que no mal: be ſabia yo que ſi nous daua a ſentir part de la mia atribulada pena, vna nit me hagueren trobat mort en vn raco de la cambra, e ſius ho manifeſtaua hauia de venir en lo que ara ſo: aqueſt ſera lo darrer any, mes, dia e hora que la alteſa voſtra viu me veura, e aqueſtes ſeran les darreres ſupplicacions que james fare a la voſtra celſitut:

aqueftes feran les paraules quem hoireu parlar, que al menys en premi dels ferueys que tenia en voluntat de fer a la majeftat del fenyor Emperador pare voftre e a tot lo Imperi, car per contemplacio de la excellencia voftra tenia deliberat de defpendre tots los dies de la mia trifta vida en profperar e augmentar la corona del Imperi grech, per yo effer cert que per vos hauia effer poffehida, perque axi agenollat com ftich altra gracia nous deman fino que ab voftres angeliques mans apres la mia mort me vullau veftir la mortalla, e fobre la mia tomba me façau fcriure letres que pronuncien tal fentencia: Açi jau Tirant lo Blanch qui mori per molt amar. E venintli quafi los hulls en aygua e acompanyat de dolorofos fufpirs fe leua dels peus de la Princefa, e ifque de la cambra fahent la via de fa pofada. Com la Princefa veu que ab tan gran defconort fen era partit, moguda de molta amor e de ftrema dolor los feus hulls deftilaren viues lagrimes mefclades ab molts fufpirs e fanglots que neguna de les fues donzelles no la podien aconortar, lançant veus dolorofes e moftrant fes dobles e triftes dolors, e dix: Veniu vos la mia feel donzella, vos quius fentiu dolre de mon turment, que fare trifta de mi, que a mi par que nol dech veure james fino mort? e axi mo ha dit ell, car lo feu cor es tan alt e de tanta noblea que preftament ho pofara en execucio: donchs vos, la mia Stephania, vullau hauer merce de mi: anau cuytadament a Tirant, e pre-

guaulo molt de part mia ques vulla lexar de fer alguna nouitat, que a mi desplau molt lo que he dit. O miserable de mi, que posat cars que men penida, empero fet ho he: lo plaer quey hauia pres en dirloy, en aço sere yo feta desplasent a Tirant, e tota la ira se es partida de mi e se es conuertida en pietat, per be que Tirant la haja de si foragitada: les quals paraules recitaua la Princesa ab moltes lagrimes. E Stephania per contentar la voluntat de sa senyora pres una petita donzella ab si e ana a la posada de Tirant qui staua molt prop del palau, e puja alt en la cambra e troual que lauors se despullaua vn manto de brocat que vestia, ab Diafebus qui prop staua aconortantlo. Com Stephania lo veu despullat en gipo pensa ques era despullat per dar sepultura al seu cors, lanças Stephania als peus de Tirant axi com si fos senyor de natura, e dixli semblants paraules: Senyor Tirant, que voleu ordenar de la vostra persona qui es dotada de tota virtut, car tots los vostres fets fins açi son stats illuminats de memorable gloria, ara per tan minima causa no vullau perdre tots los treballs ni lo premi de vostres gloriosos actes, e placiaus no vullau auorrir vostra propia carn, la qual restaria tostemps per exemple de viltat, e si lo contrari feu sera abandonada la vostra grandissima honor e fama, car mes valen les obres de pietat e de virtut que no la ira de aquest mon, que per tan poca cosa com ma senyora vos ha dit vos

ſiau tant agreujat quen vullau perdre la ſua amor, e lo cors, e la anima, car la majeſtat ſua ho dehia amigablement per burlarſe ab vos, e de aço pore yo fer ſalua ma fe, e vos tantoſt vos ſou mogut a ira intolerable. Perqueus ſupplich ab molta amor que vullau remetre totes aqueſtes coſes a obliuio, e perdonar a la voſtra jouentut e gentil diſpoſicio, e no vullau fatigar la fortuna quius es proſpera, car grans ſobres li farieu: e calla e non dix mes. E com Stephania entra per la cambra e Tirant la veu que feu continent de agenollarſe, tan preſt fon Tirant ab lo genoll en terra, e aço per quant era donzella qui ſeruia a filla de Emperador, e mes perque era donzella de gran ſtima, neboda del Emperador e filla del Duch de Macedonia, lo major duch de tota la Grecia: Tirant volgue ſatiſfer a les paraules de la donzella mogut per gloria de domeſtica ſenyoria, e feu principi a paraules de ſemblant ſtil: Tants ſon los mals que comport que no comporten de ſi trigua alguna, car flames turmenten continuament lo meu cor, e adolorida temor me dona turment irreparable: aqueſts ſon los fochs de la mia offeguada penſa ja canſat de viure e vençut de les penes de amor, de hon ſe ſegueix que la mia anima ſes rebellada contra lo cors volent dar fi als treballs e turments de aqueſt miſerable mon: perço com pens ſi voluntat no mengana que en laltre ſien de molt menor pena, perço com no ſeran de amor, com aqueſta ſia la pena qui excelleix totes les altres

penes: e nom dol la mort com pens morir per tal ſenyora, que morint en lo mon reuiure per glorioſa fama, que diran les gents que Tirant lo Blanch mori per amors per la mes belliſſima e virtuoſa ſenyora que ſia ni ſera en lo mon: perque, ſenyora, ſupplich a la merce voſtra queus ne vullau anar e lexar a mi doloros. La Princeſa ſtaua ab inextimable congoxa com vehia que Stephania no tornaua per recitarli noues de Tirant, e no podentho mes comportar crida vna donzella ſua qui hauia nom Plaer de ma vida, e pres vn drap e poſalſe ſobre lo cap perque no fos coneguda, e deualla per la eſcala del ort, e oberta la porta del ort paſſa en la caſa hon era Tirant que per negu no fon viſta. Com Tirant la veu entrar per la cambra ſe lança eſtes per terra. Hi ella com los veu ſtar a rahons e agenollats tambe volgue eſtar com ells eſtauen, e comença a fer principi a vn tal parlar:

CAPITOL CXV.

Com la Princeſa demana perdo a Tirant de les offenſiues paraules que dites li hauia.

PRECHTE Tirant que ſi la mia lengua ha ſcampades algunes paraules offenſiues contra tu, placiat no les vulles retenir en ton cor, car tot quant he dit per ira ho vulles poſar en oblit: car coſa es de gran admiracio com lo penſament ſta

occupat en alguna cosa de dolor, que la ira foragita la pietat, e la pietat exalça la ira: empero yo reconexent bona fe, e vençuda per humana pietat reuoque aquelles que vull que no vajen per dites: e en conseruacio de mon dret te deman en gracia que lo perdo me sia atorguat. Com Tirant veu parlar ab tanta de amor a sa senyora, fon lo mes content home del mon, tant com si hagues aconseguit fi de la sua desijada victoria, offerintli ab molta humilitat de fer tot lo que li manas. Dix Stephania: Puix la pau es feta, yo, senyora, li he promes que vostra altesa li dexara besar los cabells si ell fehia lo que vostra excellencia li manaua. Yo sere ben contenta, dix la Prinçesa, quem bese los hulls e lo front sim promet a fe de caualler de no cometre nouitat neguna en la sua persona: e Tirant loy promes de bon grat heu jura: e les grans dolors foren conuertides en abundosa alegria e contentacio. La Princesa sen torna prestament acompanyada de Tirant e de Diafebus fins que foren dins lort. La Princesa mana a Plaer de ma vida que fes venir totes les altres donzelles. E apres vn poch spay totes foren en lo ort, e la Viuda reposada ab elles, la qual per hauer vist tots los entramesos passaua molt gran passio per sguart de la Princesa, e molt mes per lo interes que lin tocaua la fahia star en gran pensament. A poch instant vengue lo Emperador, e de vna finestra que miraua dins lo ort veu a Tirant star ab sa filla. Deualla en lo ort, e dix a Tirant les

feguents paraules : Noftre Capita , yo hauia trames a la voftra pofada per vos e nous hi han trobat : plaer he hagut quant vos he vift açi. Senyor, dix Tirant, yo hauia demanat de la majeftat voftra, e hauien me dit que voftra altefa dormia , e per no defpertar aquella era vengut açi ab aquefts altres cauallers per dançar o hauer algun deport. Mal deport e negre tenim , dix lo Emperador, coue que tinguam confell que es de gran neceffitat: e feu manament que tocaffen la campana del confell. Com tots los del imperial confell foren ajuftats lo Emperador feu venir lo Embaxador, e feu legir en prefencia de tots la letra de crehença, e apres dix que la mala noua per tots deuia effer fabuda , com no fos cofa que pogues ftar fecreta. Apres mana al Embaxador que explicas fa embaxada : lo qual feta reuerencia ab gran modeftia feu vn tal rahonament :

CAPITOL CXVI.

Com lo Embaxador del camp explica la embaxada al Emperador.

SENYOR molt excellent , a la voftra fereniffima Majeftat notifique , com per prech e manament del gran Coneftable e dels Menachauts del camp degues venir a voftra altefa per fignificar com en la nit del dijous pus prop paffat vengueren .xlv. milia homens a peu , e foren fe mefos

en ſol de terra en mig de vna gran praderia, e per la abundancia de les moltes aygues es feta la erba molt alta, e per negu no pogueren eſſer viſts: e com lo ſol fon vn poch alt vem venir caualls encubertats e ginets de turchs qui podien eſſer entre tots obra de mil e .cccc. poch mes o menys, e apleguaren a vna flumayra de aygua quey hauia. E lo Duch de Macedonia, home molt ſuperbo e poch entes ſegons los fets que practica, feu ſonar les trompetes que tot hom pujas a cauall. E per lo Coneſtable e per los altres qui ſaben mes de la guerra que no ell, li fon dit e proteſtat que no volgues exir en ampreſa daltri: e per molt que li digueſſen no volgue creure a negu, e ana ab tota la gent fins a la flumayra, e mana paſſar tota la gent axi de peu com de cauall, e la aygua daua fins a les cingles dels caualls, hi en lochs hi hauia que anauen nadant: enuers la part dels enemichs ſtaua vna riba que ab gran afany la podien pujar los caualls. E de alli los enemichs ab lances encontrauenlos, e per poch balanç que lo home darmes prenia o ſon cauall preſtament cahien en la aygua que no ſen podien leuar, e per la flumayra auall ne anauen tots: car ſi lo Duch hagues pres vna milla mes amunt podia paſſar quaſi tota la gent a peu exut. Los enemichs afluxaren vn poch perço que la gent paſſas, e feren demoſtracio de retraures en vn petit mont quey hauia. Lo Duch fahent ſon poder de pendrels: daltra part los nobles per antiquitat de linatge

en fets excellents feren moltes veguades trobats, e confiantse en llurs forces feren com a valents e virtuosos que ells eren ab lo recort de la fidelitat que vassalls son tenguts a llur senyor per conseruacio de la imperial corona. Com los qui stauen en la celada veren los grechs tan fortment batallar, isqueren ab molt gran furia e feriren en mig dels chrestians, dels quals feren gran scampament de sanch. E lo Duch no podent mes sofferir la gran batalla secretament fogi, e sen torna alla de hon era exit sens hauer feta molta offensa als enemichs, e tots los que pogueren esser staluis sen anaren ab ell. Los moros seguint lur victoria li han posat siti sobre la ciutat, e es hi vengut en persona lo gran Turch e lo Solda ab tots los Reys qui son venguts en llur valença: e tots los duchs, comtes e marquesos que de Italia e de Lombardia son venguts a sou de ells. E de continent que lo Solda sabe tal noua se feu intitular Emperador de Grecia, e diu que james nos partira del siti fins que haja pres lo Duch e tots quants son ab ell, e apres que vendra a posar lo siti sobre aquesta ciutat: e seus dir, senyor, lo Duch no te prouesio sino per a vn mes, al tot mes larch a mes e mig: axi, senyor, veja la Majestat vostra que es de fer, ne quin consell pendreu en aquests affers. Dix Tirant: Digaume, caualler, per vostra virtut quanta gent ses perduda en aquesta bataiila. Respos lo caualler: Senyor Capita, per sguart de les squadres de les capitanies ses sabut, que entre

morts en la batailla e negats e preſoners nos fallen .xj. milia .dcc.xxij. homens. Parla lo Emperador e dix: Noſtre Capita, prechuos per reuerencia de noſtre ſenyor Deu e per amor mia, que doneu diligencia que dins .xv. o .xx. dies ſiau partit ab tota la gent per ſocorrer aquells miſerables, o de vitualles o de gent. O ſenyor, dix Tirant, e com dir pot voſtra Majeſtat ſemblant raho que tan lonch temps com ſon .xx. dies no hajam de partir, lo qual poria eſſer que los enemichs donaſſen combat a la ciutat, e perço com ſon molt poderoſos porien entrar en la ciutat. Tirant torna demanar al embaxador que nombre de gents podien eſſer los enemichs. Reſpos lo embaxador: Per la fe mia los turchs ſon en gran nombre, e ſon molt abils en la guerra, e gent molt crudeliſſima e deſconexent, empero al parer de noſaltres e per dit de alguns preſoners ells ſon de .dccc. milia homens en ſus. E perço, ſenyor, ſeria yo de parer, dix Tirant, que fos feta vna crida real per tota la ciutat, que tots aquells qui han pres lo ſou e aquells qui pendre lo volran, que vajen a la caſa del imperi per rebre compliment de pagua, e dins .vj. dies tot hom ſia preſt per partir. Lo Emperador ho tingue a bona ſort, e fon li molt plaſent tot lo que Tirant hauia dit com lo veu ab animo ſforçat de caualler. Com la crida fon feta preſtament ne foren auiſats tots los grans ſenyors qui eren fora de la ciutat: e tots foren alli a la jornada ab los caualls repoſats. E los qui

eren venguts de Cicilia eren en couinent punt. La fama e mala noua ana per la ciutat del perdiment que fet hauien, e moltes gents del poble axi homens com dones se ajustaren en la plaça del mercat, los vns plorauen lurs germans, los altres los fills, los altres los amichs e parents, los altres la destruccio del Imperi: com tota la major part del Imperi fos perduda, e tota la sperança del Emperador e de tots los seus no era sino en vn sol Deu, perço com duptauen de venir en cruel fam e set, per lo enemich qui era victorios, e lo cremament de la ciutat, recordant la captiuitat e seruitut miserable. E digueren al Emperador dos barons del Imperi que trametes sa filla Carmesina en Ongria a sa germana. Com Tirant hoy dir semblants paraules tota la sua anima se altera, e torna la sua cara semblant de persona morta: e daço hagueren noticia totes les donzelles e encara lo Emperador, qui demana a Tirant quin mal tenia que axi li era mudada la color. Senyor, dix Tirant, hui tot lo dia tinch gran dolor de ventrell. Lo Emperador feu venir prestament los metges perque li donassen alguna medecina que fos bona per al seu mal: e axi son fet. Com lo Emperador veu que Tirant staua ja be, dreça les noues a sa filla Carmesina, e dixli semblants paraules: Ma filla, queus par a vos de les coses que los del consell man dit de vos, que lo parer meu es que seria ben fet, perço que si la gent e lo Imperi se perdia que vos nous perdesseu. Respos a les paraules del pare la discreta senyora en tal manera:

CAPITOL CXVII.

La resposta que la Princesa feu al Emperador son pare.

O Pare piados, per que voleu posar aguayts a la mia vida e al vostre repos, car be sap la Majestat vostra que los casos afortuits de la fortuna qui han en si linatge de tots perills deuen esser remesos a la diuina prouidencia: e per quant los vostres dies benauenturats ja passats e los que son per a venir feneixquen benauenturadament sens enuig ne alguna vexacio temerosa, la altesa vostra no deu permetre yo sia separada de la vostra vista, car yo stime mes morir prop de la majestat vostra hi en la mia propia patria, que si per exalçament de riqueses yo viuia en stranya terra en dolorosa vida e fatigada de molts suspirs. Com lo Emperador veu lo parlar de sa filla acompanyat de tanta discrecio e amor, fon lo mes content home del mon, perço com dix que prop de ell volia morir. E venint la nit Tirant ben informat de tot pres dos homens de la ciutat qui sabien molt be tota la terra, e caminaren tota la nit, e lendema fins a mig jorn que arribaren en vna gran planicia qui era nomenada Vall bona. E tota aquella vall era plena de bestiars, de grans e de pochs, com tot lo mes bestiar tinguessen alli per dupte dels enemichs: e Tirant feu pendre to-

tes quantes egues pogue hauer, e feules liguar les vnes ab les altres ab .cc. homens que les portauen , e manals que fessen la via de lla hon staua lo camp dels enemichs, e tantes com ne poguessen hauer que fossen preses e posades ab les altres. E Tirant sen torna a la ciutat de Constantinoble, e apleguay lo quint dia, feu fer mostra a tota la gent. Lendema per lo mati benehiren les banderes ab singular processo e festa que son feta. Tota la gent se arma e pujaren a caual per partir. Primerament isque la bandera del Emperador portada per un caualler qui era nomenat Fontsequa sobre vn gran e marauellos cauall tot blanch. Apres isque la bandera de la diuisa del Emperador, la qual era ab lo camper blau ab la torre de Babilonia tota dargent, ficada vna spasa dins la dita torre ab vn braç tot armat, qui tenia la spasa per lo manti ab un mot de letres de or qui dehien : Mia es la ventura : aquesta bandera era acompanyada de tots los seruidors de casa del Emperador. Apres de aquesta squadra venia lo Duch de Pera ab ses banderes e ab tota la sua familia. Apres venia altra squadra del Duch de Babilonia: e apres lo Duch de Sinopoli e lo Duch Deperses : apres venia lo Duch de Casandria e lo Duch de Mont sanct, cascu ab sa squadra, que eren venguts de Napols : apres passa lo Marques de Sanct March de Venecia ab la sua squadra, e apres lo Marques de Monferrat. Lo Marques de Sanct Jordi isque molt abillat ab los caualls encubertats de

brocat e de ſeda, e tota la ſua gent molt en orde de totes les coſes neceſſaries a la guerra. Apres iſque lo Marques de Peixcara ab la ſua ſquadra, e lo Marques del Guaſt e lo Marques Darena: lo Marques de Brandis, lo Marques de Prota, lo Marques de Monnegre, e vn germa baſtart del Princep de Tarantol, caſcu daqueſts iſque ab ſa ſquadra. Apres de tots aqueſts iſqueren: lo Comte de Bell loch, lo Comte de Plegamans, lo Comte Dager, lo Comte de Aygues viues, lo Comte de Burgença, lo Comte de Capaci, lo Comte de Aquino, lo Comte de Benafria, lo comte Carlo de Malateſta, e lo comte Jacobo de Vintimilla de Cicilia: e caſcu de aqueſts iſque ab la ſua ſquadra. E molts altres comtes, e veſcomtes, e altres capitans iſqueren ab ſes ſquadres de gent darmes, tots conduhits a ſou del Emperador. E foren .xlviij. combatents. E com totes foren paſſades dauant lo Emperador, e de totes les dames quils mirauen, e Tirant qui anaua entre ells capitanejant, no del tot armat ſino les cames e los braços, e vn geſaran, e veſtia ſobre tot vna ſobreueſta imperial, poſant tota la gent en orde. E la darrera ſquadra de totes era la de Tirant ab ſes banderes, la dels cadenats e la dels corps. E com lo Emperador veu ja caſi tota la gent fora, de la fineſtra crida lo Capita e dixli que nos partis perço com ell volia parlar ab ell, e darli letres per al Duch de Macedonia e per alguns altres. E Tirant dix que era molt content. Com tota la gent dar-

mes de peu e de cauall ſon fora de la ciutat, Tirant ſen torna, e puja alt en les cambres del Emperador, e trobal que ſtaua en un retret ab lo ſecretari ſcribint: no li volgue res dir per no torbarlos. Com la Princeſa veu a Tirant cridal e dixli: Capita, ſegons veig la voſtra partida es certa ſegons los ſenyals: prech al Senyor de tot lo mon vos done victoria ab honor, axi com ſon Alexandre en lahor: e Tirant regraciant li molt lo que li hauia dit, dona del genoll en la dura terra e beſali la ma, tenint ho en ſenyal de bona ventura. E tornali a dir la Princeſa: Tirant, vejau ans de voſtra partida ſi negunes coſes voleu de mi, digaules me, car yous faç cert queus ſera tot atorguat ab cor de no fallir vos james en res. Senyora ſingular en lo mon, dix Tirant: la majeſtat voſtra no te par com lo Fenix axi en dignitat com en virtuts: e yo, ſenyora, be demanaria ſi voſtra celſitut mo volia atorguar, e obtenint tal gracia ſeria coronat en la celeſtial gloria ſobre tots los altres ſancts, no volent james mes bens poſſehir en aqueſt mon: e perço com ſe quem ſeria deneguat per voſtra alteſa, ſeria demeſiat lo demanar fins a tant que la excellencia voſtra me mane que parle. Hai Capita, dix la Princeſa, com ſou huy exit tot beneyt, par que no ſapiau mal ni be: e yo be entench voſtre lenguatge per be que no ſia ſtada en França. Vos demanau fortuna de virtut: e yo no demane ſenyoria, mas demane libertat de amor. E com lo Rey vol james

entra ſe en caſa ſua. Senyora, dix Tirant, nom bandegeu de voſtra majeſtat, car no volria queus ne prengues axi com fan les juhies, que com volen parir que tenen les dolors del part reclamen a la verge Maria, e com han parit e ſon delliures de tot mal, prenen vna touallola ben blanca e van per tots los cantons de la caſa dient: Fora, fora Maria, de la caſa de la juhia. Hai en beneyt, dix la Princeſa, puix me dau carrech de ſaber aturant vos gloria de ignorancia, aplicant tots jorns vn be apres altre. E vos no haueu meſter aſſeſſor que parle per vos: mas les paraules femenils ab poch treball ixquen de la boca: mas be veig yo quius daua loch, be ſabrieu executar lo qui toca a voſtra part: car lo que yous dehia no era per pus ſino ſi hauieu meſter or o argent o joyes, yo de bon grat vos ne dare ſens que non ſentira res lo ſenyor mon pare. Senyora, dix Tirant, yo com a ſeruidor obedient de la alteſa voſtra vos faç infinides gracies, mas ſupplich vos me faſſau vna ſingular gracia. Si a mi ſera honeſta coſa, dix la Princeſa, yo ſere contenta de ferho: empero primer vull ſaber lo que deſijau hauer de mi, car yo ſo compoſta de tal metall que james prometi res que nou atengues, ara fos de mal o de be: la mia paraula no pot tornar atras: açous poden dir totes les mies donzelles e a tots los quim tenen coneguda, que lo ſi es ſi, e lo no es no. Tant es major virtut la voſtra, dix Tirant, e yo, ſenyora, nous deman ſino que la alteſa voſtra me faſſa

gracia quem doneu aqueixa camisa que portau, perço com es mes acostada a la vostra preciosa carn, e yo ab les mies mans la pugua despullar. Sancta Maria val, dix la Princesa, hi que es lo quem dieu? yo sere ben contenta de dar vos la camisa, joyes e robes, e tot quant he, mas a mi par que no seria justa cosa que les vostres mans toquen lla hon negu ha tocat. E prestament sen entra en la sua cambra, e despullas la camisa, e vestissen vn altra: isque en la gran sala hon troba a Tirant quis burlaua ab les donzelles, e cridal a vn de part, e donali la camisa, e besala dauant ell moltes veguades perquen fos mes content. Tirant la pres ab gran alegria, anassen a la posada, e dix a les donzelles: Si lo Emperador me demana digauli que prestament sere açi, quem so anat armar perque pugua prestament partir. Com Tirant son a la sua posada acabas del tot armar. E troba alli Diafebus e Ricart qui eren tornats per vestirse les cotes darmes que hauien fetes totes de chaperia. La de Ricart era tota brodada de madexes de or totes anbaraçades, e dehia lo mot: Noy trop cap ni sentener. La de Diafebus era tota brodada de cascayls, e dehia lo mot: Lo que a altri fa dormir, a mi disperta. Com Tirant son del tot armat mira la camisa que era tota de fil de seda ab grans listes de grana molt amples, e en les listes hi hauia brodades ancores de nau, e dehia lo mot: Qui be sta nos cuyt a moure. E qui seu en pla no ha don caure. Era brodada a costats,

les manegues molt grans que tocauen en terra: veſtilas ſobre totes les armes, e la manegua dreta pleguala fins prop del muſcle: e la manegua ſquerra la plegua fins a mig braç, e ſenyilas ab vn cordo tot de or de ſanct Franceſch. E feu ſi poſar ſobre tot ſanct Criſtofol ab lo Iheſus a la part ſneſtra, tot de or be liguat perque no cay-gues. E axi vengueren los tres cauallers a pendre comiat del Emperador, e de totes les dames. Com foren alt trobaren lo Emperador qui ſtaua ſperant al ſeu Capita que vingues, perque volia que dinas ab ell. Com lo Emperador veu a Tirant, dixli: Noſtre Capita, quina cota darmes es aquesta queus haueu veſtida? Senyor, dix Tirant, ſi la majeſtat voſtra ſabia la propietat que te ne ſtarieu molt admirat. Molt me plauria ſaberho, dix lo Emperador. La virtut que te, dix Tirant, es de be a fer, que com yo parti de ma terra vna don-zella lam dona: la qual es la mes bella e de totes virtuts complida de totes quantes donzelles ſon en lo mon. Nou dich en derrogacio de la ſenyora Princeſa que açi es, ni de les altres donzelles qui de honor ſon. Dix lo Emperador: Per cert james ſe feu en lo mon negun bon fet darmes ſi per amor nos fes. E perço, ſenyor, vos promet, dix Tirant, a fe de caualler, que en la primera ba-tailla que yom trobare yo la fare mirar als amichs e als enemichs. Lo Emperador ſe poſa a dinar, e la Emperadriu e ſa filla, e lo Capita apres de ella. E feu ſeure als dos cauallers en altra taula ab to-

tes les dones e donzelles. Apres que foren dinats ab molt gran plaer, e en ſpecial Tirant com menjaua en vn plat ab ſa ſenyora, penſa eſſer mes benauenturat que no era. Lo Emperador ſen entra dins vna cambra e feu entrar alli a la Emperadriu, e a ſa filla, e a Tirant: apres entraren totes les dames e cauallers. E en preſencia de tots lo Emperador dix a Tirant paraules de ſemblant ſtil:

CAPITOL CXVIII.

Com lo Emperador trames Tirant al camp, e los prechs e exortacio que li feu.

SI la aduerſa fortuna fins açi ha permes diſminuir la libertat e ſenyoria del noſtre grech Imperi per hauer perdut vn tal caualler e capita com era lo meu fill, e per yo eſſer poſat en tal edat que nom baſta la virtut per a poder portar armes, ha diſpenſat la diuina prouidencia per la ſua immenſa pietat miſericorda trametre a vos Tirant lo Blanch, en qui tota la noſtra ſperança repoſa. Vos preguam ab molta amor, puix que ſom certs de la voſtra virtuoſa fama, vos eſſer diſpoſt e ſufficient per art de caualleria en majors fets que aqueſts no ſon, per be que aqueſts ſien pro ardits e de gran perill, que vos per la voſtra molta virtut hi vullau poſar lo ſaber hi ſforç en la honor mia, e del imperial patrimoni, e de tota la coſa publica. Com yo haia manat ſots pe-

na de la fidelitat a tots los meus duchs, comtes e marquesos, a tots en general, e a cascu per si queus amen, honren, obeixquen, eus guarden axi com a la mia propia persona: e donareu aquestes letres al Duch de Macedonia e al meu Conestable, e les altres a qui van. Les darreres paraules del Emperador foren principi a Tirant en fer semblant respósta: La ferma sperança que yo tinch en Deu tot poderos que james permet que negu sia vençut qui a la sua altissima majestat recorre, me assegura la victoria, perque sempre la altesa vostra stigue ab ferma confiança que, ajuda de Deu, de tots vostres enemichs sereu vencedor: donant del genoll en la dura terra besa la ma al Emperador prenent son comiat. E semblant feu a la Emperadriu e a la excelsa Princesa, la qual james volgue consentir que li besas la ma. E axi com ell son de peus per abraçar les donzelles, lo Emperador li dona vn sach ab .xxx. milia ducats, e Tirant nol volia pendre, sino que dix: Senyor, no ma dat prou la majestat vostra darmes e caualls, joyes, socorriment e altres coses que es massa gracia per a mi? Dix la Princesa: Puix a mon senyor lo Emperador plau, forçat es que axi se ha de fer. Pres comiat Tirant de totes les dames e de tots los que alli eren. Com foren baix al caualcador dix Ricart: No seria bo, puix lo Emperador sta a la finestra, e totes les dames son exides per mirar nos, que caualcassem los caualls encubertats, ab los bacinets al cap, puix tenim

pennachos grans e bells, e feſſem açi vn fet darmes ab les lances, apres ab les eſpaſes, no fent nos dan negu ? Molt me plaura, dix Tirant, ques faça. Caſcu caualca en ſon cauall encubertat en mig de la plaça, e poſarenſe los bacinets al cap: e aquells caualls eren ſicilians e molt leugers, ab les lances corregueren vna ſtona: dexades les lances tiraren les ſpaſes e anaren los vns contra los altres, e fehien entrades e exides donant ſe de grans colps ab les eſpaſes de pla. A la fi unirenſe los dos cauallers contra Tirant, e lauors los fehia molt bell veure les entrades e exides que ells fehien. Com ſe foren axi vn poch combatuts feren gran reuerencia al Emperador, apres a les dames, e tiraren ſon cami. E totes les dames ſenyauen los cauallers e ſupplicauen a noſtre ſenyor Deu los donas victoria contra ſos enemichs. No penſeu que los angelicals hulls de la Princeſa perdeſſen james de viſta a Tirant fins que fon fora de la ciutat: lauors ſe conuerti la viſta en amoroſes lagrimes: e totes les altres donzelles li fehien companyia. E lo Emperador ſe lexa dir que per la ſua fe grans dies eren paſſats que no hauia haguda major conſolacio ni plaer que en veure combatre axi aquells tres cauallers. E a mi par verdaderament que Tirant deu eſſer valentiſſim capita e virtuos caualler. Com los cauallers foren fora de la ciutat donaren los caualls als patges, e caualcaren altres rocins: e en poca de hora apleguaren ab la gent darmes, e los cauallers reſtaren

en la ſua ſquadra. E Tirant anaua de ſquadra en ſquadra viſitant la gent, amoneſtantlos que anaſſen continuament en orde. Aquell dia caminaren .v. legues, atendarenſe en una bella praderia abundoſa de moltes aygues: e Tirant tenia tal pratica com era capita de gent darmes, que james deſcaualcaua fins que tota la gent era aleujada, per dupte que no ſi ſeguis algun ſcandel en lo camp. Com tots foren aleujats en la bella erba del prat, Tirant ana de tenda en tenda a tots los duchs, comtes e marqueſos vengueſſen a ſopar ab ell. E foren axi ben ſeruits de totes coſes com ſi foſſen dins la ciutat de Conſtantinoble, que ell portaua .iiij. cochs los millors ques trobaren en tota França, que baſtauen per apparellar de menjar a tot lo camp. Apres que tots hagueren be ſopat, Tirant feu caualcar a tots los ſeus ab altres qui eren en nombre de .ij. milia lances, e aquells vellaren fins hora de mija nit. E trames gents per los camins per veure ſi ſentirien gent darmes o altra coſa: e Tirant anaua guardejant lo camp ades en vn loch ades en altre. Com fon hora de mija nit fehia deſcaualcar aquells e tornar a caualcar altres .ij. milia lances, e no conſentia portaſſen patges, ſino tots armats com ſi hagueſſen entrar en aquella hora en batailla. E com Tirant ſtaua en guerra nunqua ſe deſpullaua ſino per mudar camiſa. Com venia lo mati .ij. hores ans del dia fehia ſonar les trompetes per a enſellar, hi ell hoya la miſſa: apres acabauas de armar, e

preftament caualcaua : e axi anaua per tot lo camp fent armar tota la gent. Com venia lalba tots eren en punt per partir. Aquefta pratica feruaren fins que foren a legua e mija prop dels enemichs en vna ciutat que ha nom Pelidas, e tots dies ftauen per darfe als turchs vehent lo gran poder que portauen. Com ells faberen que focors de gent darmes venia, foren molt contents, e obriren les portes de la ciutat. Lo Capita no volgue entraffen de dia perque no foffen vifts, empero tan fecretament nou feren que ells foren fentits. E fon primerament auifat lo gran Turch com en la ciutat de Pelidas era entrada gent darmes, pero que no podia faber quanta era : de continent lo gran Turch ho ana a dir al Solda. E aquell dix : Com podeu vofaltres penfar que gent darmes hi fia venguda, car fabem que aquell ques nomena Emperador te molt poca gent, fino aquells trifts e dolents que laltre dia vengueren, e no fon res ni folament fe deuria paffar per la memoria? feran de aqueft del Duch de Macedonia, de aquells que fugiren : e no fugien com a enemichs vençuts, mas axi com a feruos fugitius. E nofaltres tenim e hauem conquiftat de les .x. parts del Imperi les .ix. e mija : nons refta altra cofa fino hauer pres lo Duch de Macedonia, a caminar aqueftes .xxv. legues quey ha fins a la ciutat de Conftantinoble, e pendre per la barba aquell vell Emperador, e condemnarlo a perpetual prefo, e a fa filla Carmefina que fia cambrera major de la

noſtra cambra, e la Emperadriu ſera cuynera de tota la oſt. E preſtament fare fer vna ymatge tota de or a ſemblança mia, e ferla he poſar en mig del mercat de la ciutat. Dix lo gran Turch: Senyor, tot lo que dieu ſe poria be fer, empero bo feria donar recapte en aço queus he dit, car no deu hom tenir les coſes en menyſpreu, axi con feu lo Rey de Troya, que per ſa gran culpa ſe perde ell e tots los ſeus per tenir les coſes en compte de no res. E lig ſe de molts glorioſos princeps que ſon ſtats perduts per ſemblant raho, volent conquiſtar dignitat real la perderen, e la ſua apres. Ara, dix lo Solda, puix axi es, feuſe venir vn caualler de aquells que tenien carrech del camp, e dixli a vn de part: Mira aquell gran couart del Turch, lo qual es tot ple de vergonyoſa temor, diu nom ſe quines oradures, e crech que es vn ſomni que ha fet: per contentarlo tramet vn home qui guardege deuers lo cami de la ciutat de Pelidas. E axi com lo Solda dehia quey trametes vn home, ell ni trames .iiij. que miraſſen be deuers la ciutat de Pelidas ſi porien hauer ſentiment quina gent hi hauia venguda. Lendema que Tirant ſe fon mes en la ciutat de Pelidas, de mati ana de caſa en caſa preguant a tota la gent que tot hom ferras ſos caualls e adobaſſen les ſelles: e com aço fon fet pres vn hom ab ſi, lo qual ſabia molt be aquella terra, e caualcaren, e tan ſecretament com pogueren per lochs apartats anaren prop lo camp: e de vn toçal veren la vila e lo camp, e vehien

com tirauen les bombardes a la vila, e los de dins tirauen molta terra a la barbacana, e hauien la ben omplida de terra. E com la pedra de la bombarda daua en la muralla foradaua lo mur, mas no derrocaua per ſguart de la terra quey hauia: e Tirant tingue ſment en lo camp, e veu que tota la vila en torn era plena de tendes e de tanta multitut de gent que negu no poſques exir ni entrar que no fos pres. E lo Solda ſtaua a la vna part, e lo gran Turch ſtaua a laltra, e coneguerenho en les grans tendes que vehien molt pintades. Com be hagueren mirat tornarenſe a la ciutat, e com ſen tornauen de vn puig veren les guardes dels moros qui ſtauen mirant a totes parts. Com foren deſcaualcats Tirant ſen ana a la plaça hon troba la major part de la gent de peu, e dix los: Veniu açi germans, noſaltres venim de guardejar lo camp dels noſtres enemichs, e al venir que fehiem hauem viſt .iiij. guardes del camp: qui ſeran aquells quey volran anar? e de caſcuna guarda quem portareu viu yo li dare .L. ducats, e ſi porten lo cap los ne dare .ccc. E preſtament ſe concordaren .vij. homens qui ſabien molt be la terra: e en la nit partiren perque no foſſen viſts. Com foren be auant dix lo hu: Senyors, voleu fer be? poſemnos prop de vna font que açi ſta e cobrirem nos de rama. Los moros no es menys que a la hora del mig jorn no deuallen açi a beure de aqueſta aygua per la gran calor que fa, e axils pendrem a mans: fet lo deliber poſa-

renſe en laguayt molt be cuberts. Com lo ſol fon exit ells los veren ſtar alt en vn toçal. Com la hora fon be calenta, que tenien gran calor per deſig de beure de la aygua freſca, vengueren a la font. Com foren alli, dix lo hu dels chreſtians qui ſtauen amaguats: Nos mogue negu fins que ſien ben farts de aygua, car no poran tant correr: e axiu feren. Com hagueren ben begut e menjat, los creſtians ab grans crits iſqueren e prengueren de continent los .iij., e lo hu ſe pres a fugir: com veren que nol podien atenir deſpararenli vna ballesta, e donarenli ab vna ſtralla per lo coſtat, e preſtament caygue: tallarenli lo cap e poſarenlo en vna punta de lança: los altres ab les mans liguades los portaren hon era lo Capita. Com Tirant los veu fon molt content, e pres los tres moros e poſals en bona guarda: e dix als homens quels hauien pres: Que haueu voſaltres hauer? Senyor Capita, digueren ells, noſtre dret es mil e .DCCC. ducats. Empero veja la ſenyoria voſtra quens volra dar, car per poch quens doneu nos tindrem per contents. Per mon Deu, dix Tirant, no fare yo tal cars, ans vos vull ben contentar, puix bey haueu treballat. Portal ſen a ſopar ab ell, e feulos ſeure al cap de la taula ans de tots los duchs, comtes e marqueſos. E com hagueren ben ſopat, Tirant los dona .ij. milia ducats e ſengles gipons de ſeda. Com los altres homens de peu veren tanta gentilea, digueren que james hauien viſt tan ſingular Capita. Tirant hague ordenat

aquell dia que tot hom ſopas de jorn, e que enſellaſſen los caualls, e que tots ſtigueſſen armats e en punt per partir. Com fon nit ſcura Tirant feu exir tota la gent de la ciutat, e poſaren ſe en orde, axi los de peu com de cauall, e detras tota la gent venien .iij. milia homens ab les egues. E com foren prop del camp feu apartar tota la gent darmes a vn depart, perço que pogueſſen paſſar les egues ſens que los roçins no les ſentiſſen. Com les egues foren a la entrada del camp, tots los homens de peu entraren ab elles, e foren fetes dues parts, la vna enuers lo Solda, laltra enuers lo gran Turch. E los caualls del camp ſentiren les egues. Los vns ſe ſoltauen, los altres rompien los dogals, los altres arrancauen les ſtaques: veurieu anar tots aquells caualls del camp, vns deça, altres dela, altres detras les egues. Com los cauallers del camp veren los ſeus roçins ſolts corrent los vns amunt, los altres auall, exien de les tendes en camiſes, altres en gipons, e tots ſtauen deſarmats, e ab tan gran repos dormien, e ſtauen continuament deſarmats com ſi propiament ſtigueſſen en lo mes fort caſtell del mon. Com aqueſt deſbarat hagues durat vn poch ſpay, e tot lo camp ſtaua aremorat per los caualls, vengue Tirant e feri en la vna part ab la meytat de la gent. E lo Duch de Pera ab laltra gent feriren a laltra part, inuocant lo glorios caualler ſanct Jordi. Veureu en poca de hora tendes anar per terra, e homens morts nafrats en gran nombre. Lo gran Turch iſque deſarmat

de la ſua tenda com ſenti los mortals crits que la gent dauen, e caualca ſobre vn ginet. Un home darmes li mata lo roçi, e donali vna coltellada al cap: vingue un ſeruidor ſeu, deſcaualca corrent del ſeu cauall e donal al ſeu ſenyor. Com lo gran Turch fon a cauall mataren lo ſeruidor, e portant a taill de ſpaſa tot lo quels venia dauant, que era coſa de gran terror e eſpant, per be que coneguessen que la multitut dels enemichs era tanta que paria coſa inuencible: la qual coſa en aquells dona admiracio de virtut e fe. Los turchs ventſe deſarmats, e los mes que hauien perduts los caualls, feren lo que hauia fet llur ſenyor lo Turch, lo qual iſque fora de tot lo camp e feu ſe poſar moltes toualloles ſobre la nafra que tenia: e trames a dir al Solda que en tot cars del mon iſques fora del camp, puix la bataiila era perduda e lo camp era deſconfit. Lo Solda ab alguns dels ſeus ſtaua fent armes. Lo gran Turch axi nafrat com ſtaua mes ſe vna cota de mailla deſſus, e ab aquells que alli prop dell ſe troba torna entrar dins lo camp per ſocorrer al Solda, lo qual ſtaua en prou preſſa, valgueli que no fon conegut. E lo gran Turch ſocorreguel en bon cars, axi com aquell que era caualler valentiſſim e moſtras entre los altres ab gran gloria e virtut que trague de la preſſa de la gent lo Solda fora del camp, perço com veyen tanta multitut de gent morta e totes les tendes derrocades per terra, deliberaren de anarſen ab tots los que alli eren, car no pogueren ſofferir la potencia del victorios. E james fon feta

batailla en Grecia tan ſangonoſa com aqueſta. Finalment, lo Solda e lo gran Turch ab tots los que alli eren prengueren la via de la montanya, e los altres prengueren la via del pla: e Tirant ana toſtemps apres de ells al encalç, matant ell e tots los ſeus tants com aconſeguir ne podien, no prenent negu a merce. Los qui anaren per la montanya tots ſe ſaluaren: e los qui prengueren per lo pla foren morts hi apreſonats. Dura lo encalç .iij. legues: e los qui anauen per la montanya lo cami era mes curt, hauien apleguar en vn gran riu hon hauia vn pont de fuſta hon podien paſſar ſegurament. Com lo Solda fon paſſat ab la ſua gent, com veren venir los creſtians corrent, trencaren lo pont en lo mig, e tots los qui reſtaren que no pogueren paſſar foren perduts: los qui hauien paſſat lo pont foren deliures. Be moſtra Tirant aquell dia hauer victoria dels victorioſos: gloriejauas ell e los ſeus que aço era ſtat mes obra diuinal que humanal, e Tirant hague benigne enginy. Com los creſtians pleguaren al pont trobaren alli prop de .iiij. milia turchs, e no pogueren paſſar ſino alguns que paſſaren nadant, e molts ni moriren negats: deliberaren aquells turchs de pujarſen alt en vna montanya, e alli ques feſſen forts. Com lo capita Tirant venia ab la ſua gent per lo pla e veu los turchs alt en la montanya, cuyta deuers ells, e delibera de no combatre ells, mas de aſetjarlos, e tota la gent feu poſar entorn de la montanya de peu, hi ell ab

tots los duchs e grans ſenyors ſe atendaren alli prop de la montanya, perço com hi hauia molta erba e molts arbres. Seguis que com los cauallers entraren dins lo camp dels moros ab les egues lançaren tan mortals crits com començaren la batailla que era coſa de molt gran ſpant. Lo Duch de Macedonia qui dins aquella vila ſtaua aſſetiat com ſenti tan ſpantoſos crits tots ſe armaren penſant que en aquella hora los donaſſen lo combat mortal, com ells hauien ja perduda tota ſperança de ſalut penſant que ſocors nols podia venir, mas couenials eſſer preſos e catius en poder de infels, e caſcu no daua per ſa vida res, com caſcu ſtimaua tant la mort com la vida. E com ells veſſen continuar los grans crits e nols combatien la vila, ſtauen los mes admirats del mon. Com antes lo dia clar que lo ſol fon exit, los crits ceſſaren per cauſa de la gent que fogia, e veren les banderes del Emperador fora de tot lo camp, e anauen per lo pla al encalç dels turchs, de la vila cridaren alguns qui eren reſtats en lo camp nafrats e altres per robar, e ferenlos acoſtar prop la vila, e aquels los recitaren lo Capita que lo Emperador hauia trames, els digueren la gentil pratica que hauien tenguda en poderlos vençre. Lauors lo Duch de Macedonia com ſabe aço, e veu que no hauia negu que dels enemichs fos, ſi donchs no fos tan mal nafrat que no fos poſcut fugir, ell iſque ab tota la ſua gent, e robaren tot lo camp hon hi trobaren molt or, e molt argent, e robes, e armes,

e moltes joyes. Nos lig en les hyftories romanes ni troyanes que tan rich camp com aqueft fos vençut en tan poca de hora. Com tot fon robat meterenho tot dins la vila, dexa gent darmes dins la vila per guardarla, que fi Tirant hi venia o algu dels feus que nols hi dexaffen entrar, car moltes veguades fe fdeue que no ha mal que no vingua per be. Lo poble de aquella vila era mig deftrohit, e lauors fon molt rich. Com hagueren mes en fegur tot lo que hauien robat, lo Duch feu la via de les banderes per lo pla, e ftaua admirat ell e tots los feus de la multitut dels corfos morts que trobauen: digueren los guardes del camp al Capita que gent darmes venia a gran anar. Tirant feu pujar a cauall tota la gent darmes e ordena fes batailles penfant que los enemichs fe foffen refets de aquelles viles les quals eren llurs, ifquels al encontre, e com foren prop coneguerenfe. Tirant fe leua lo bacinet del cap e donal al patge, e tots los altres capitans feren per femblant. Com foren molt prop del Duch, Tirant defcaualca e ana a peu enuers lo Duch fent li molta honor. E lo Duch nos mogue gens, fino que li pofa la ma fobre lo cap e no li dix res, de que tots los altres loy tingueren a molt gran dolentia, e no fon negu volgues defcaualcar per ell: e Tirant torna fobre fon cauall, e molt fouint lo pofaua en noues, e aquell fcaffament volia parlar: mas tots los altres cauallers e gentils homens feren gran honor als duchs e a Tirant. Lauors fe mefclaren los victo-

riosos ab los vençuts, e axi anaren fins que foren prop de les tendes. Tirant dix al Duch : Senyor, si vostra senyoria venia en plaer voler vos aleujars en aquella praderia hon hi ha molts bells arbres, hi starieu prop del riu, yo faria mudar aquells a altre loch. Respos lo Duch : A mi no plau aleujar me prop de vos, ans men ire en altre loch aleujar. Ferho poreu, dix Tirant, pero lo que yous dehia ho fehia per gentilea conexent queu merexeu. Lo Duch nol volgue scoltar, sino que gira les regnes al seu cauall sens dir res a negu dels altres. Atendas a vna milla riu amunt. Com ell fon descaualcat, Tirant pres tres cauallers dels seus, e trames los al Duch, e com foren ab ell digueren li : Senyor, açi ans tramet lo nostre Capita a vostra senyoria sius volrieu anar a dinar ab ell, com sapia que vostra senyoria lo tingua millor, pero allil trobareu mes prest, car nous calra sino pendre aygua a les mans e seureus en taula per menjar. O quanta fatigua, dix lo Duch, per no res me donen : digauli que noy vull anar, e gira la esquena ab gran ultratge. E aquells sens dirli pus isqueren dels arbres lla hon staua. Com ells foren a cauall per tornarsen lo Duch los dix: Digau a Tirant que si ell se vol venir a dinar ab mi, que mes content ne sere que de yo anarme a dinar ab ell. Senyor, dix Diafebus, si en tot lo vostre reyal noy ha foch ences, ab iniquitat queu dix, que li dareu vos a menjar que prest sia? no li podeu dar sino menjar de gallines e beure de bous.

Respos lo Duch ab felonia: Yo li pore dar gallines, capons, perdius e faysans. Los cauallers nol uolgueren mes scoltar, sino que sen tornaren. Com aquells foren partits, dix vn caualler al Duch: Vos, senyor, no haueu entes lo parlar de aquell caualler que sen va. Aus dit que vos li darieu a dinar al seu Capita menjar de gallines, e beure de bous: sabeu per queu dien? lo menjar de gallines es sego, e lo beure de bous es aygua. Per los ossos de mon pare, dix lo Duch, vos dieu gran veritat, e yo nou hauia entes. Aquests estrangers son molt superbiosos, e si yol hagues entes, yol ne haguera fet anar ab les mans al cap. Sabuda la resposta Tirant no cura sino de dinar se ab tots aquells Duchs, Comtes e Marquesos que alli eren. Com foren dinats Tirant caualca ab .cc. rocins, e ana a vna vila que staua a vna legua, qui hauia nom Miralpeix, la qual staua vora lo riu. Com los turchs qui stauen dins aquella vila saberen que la batailla era perduda, desempararen la dita vila, e noy resta sino los grechs qui eren naturals de alli. E la vila era molt ben vituallada de totes coses. Com lo Capita aplegua alli, de continent li tragueren les claus de la vila e del castell. Lo Capita entra dins la vila, e feulos manament que donassen a tots quants hi vinguessen vitualles per sos diners: e axi son fet que aquella vila prouehia tot lo camp. Mana axi mateix lo Capita als alguatzirs fessen fer .vj. o .vij. forques prop de la vila: e dels corsos morts en cascuna

forqua ne penjassen hu, e posassen fama que lo hu de ells volia forçar vna dona, laltre perque hauia furtat, laltre perque no volia paguar lo que hauia pres. E com fon tornat al camp feu fer crida sots pena de mort, no fos negu gosas entrar en neguna sglesia per robar res de aquella. La segona no fos negu gosas violar dona de qualseuulla stat que sia. La tercera que no fos negu gosas pendre neguna cosa sens paguarla. Com sentiren la crida e veren los penjats, posa molt gran spant a la gent. Tirant era molt amat e temut. E acostantse la nit los turchs qui stauen asetjats no hauien menjat en tot lo dia vengueren a pactes, puix vehien que no tenien sperança sino de morir o esser presos: trameterenho a dir al Capita quels asseguras vida e membres: e renunciaren al titol de libertat sotsmetentse a seruitut: e Tirant en aquell cars volgue usar mes de clemencia que de crudelitat, pres los a merce, e feu los dar a menjar a totes llurs necessitats. Lendema per lo mati lo Capita mana parar vna tenda molt gran e molt bella feta a dues goteres, e alt en lo tendal hauia vna campana. E aquesta tenda no seruia sino a dir la missa e a tenir consell: e feula posar en mig de vna praderia entre los dos camps del Duch e del seu. E venguda la hora que volien dir la missa, Tirant per major honestat sua trames al Duch si volia venir a hoyr missa. Lo Duch ab gran soperbia respos que no. Los altres grans senyors foren molt contents de hoyr la. E Tirant

tenia tanta de humanitat que no feya obres de capita ſino com ſi fos ſotſmes a qualſeuulla de aquells ſenyors, car ell ſe poſaua en la miſſa, e en la taula lo mes darrer de tots. Acabada la miſſa tingueren conſell, e fon determinat quel Marques de Sanct Jordi e lo Comte de Aygues viues ab dos barons anaſſen al Duch de Macedonia per embaxadors. Com foren dauant ell, lo Marques de Sanct Jordi feu principi a vn tal parlar:

CAPITOL CXIX.

Com Tirant trames lo Marques de Sanct Jordi e lo Comte de Aygues viues per embaxadors al Duch de Macedonia.

SENYOR Duch, dels noſtres mouiments no deus hauer admiracio alguna, perço com ſom trameſos açi a la tua ducal ſenyoria de part de noſtre virtuos Capita e de aquells iluſtres Duchs, Comtes e Marqueſos, a tu placia voler nos fer part, axi com raho diuina e humana vol, dels treſors e deſſerra que tu has ocupats en lo camp dels noſtres publichs enemichs: e no dix mes. O com ſon plenes de alegria les mies orelles, dix lo Duch, com ſent paraules que no han neguna eficacia de gent mal enteſa. E com podeu voſaltres penſar yo fes tal coſa, ne menys conſentir com ab tan gran treball de ſuor e de ſanch de noſtres perſones, nit e dia exercint les armes, conſeruant aquell

gentil orde de caualleria, obrant tots dies contra los enemichs de la fe, no donant nos a delits carnals, ni dormir entre lançols perfumats ni algaliats, car les noſtres perſones no olen ni ſaben a res de tot aço, ſino que olen a ferro açerat: ne les noſtres mans no ſon vehades de ſonar arpa ni ſturments, mas de tenir continuament nit e dia la eſpaſa al coſtat e altres armes offenſiues: los noſtres ulls no acoſtumen de veure dames en cambres ni per les ſgleſies: los noſtres peus no acoſtumen de dançar ni anar a ſolaços ni a deports: mas los hulls miren los enemichs, los peus porten tot lo cors a les batalles cruels. E ſi noſaltres ab juſt titol hauem ſabut guanyar exint del ſetge com a virtuoſos cauallers, perque ha tan poch ſaber en voſaltres de demanar ço que a voſaltres no pertany? E digau aqueix voſtre Capita que faria be que ſen tornas en ſa propia terra, ſino yo li fare beure tanta aygua que de la meytat ne hauria prou. Reſpos lo Marques e dix: Yo no tinch offici de trompeta ni de eraut: yo crech ſi vos loy dieu o loy trameteu a dir, ell complira preſtament voſtre deſig. Entre noſaltres qui ſom tots de vna terra e de vna ſenyoria jaus conexem, e ſabem caſcu que pot fer ne que val. Voſtres brauures ſon tantes, que les orelles tinch cançades de ſcoltar les voſtres ignocencies. A vos pot hom dir caualler menyſpryat e menys temut, quines coſes ſon les que vos haueu fetes ſino perdre batailles, e per voſtres follies morts infinits cauallers de

ſperons daurats, e de altres infinits homens virtuoſos ſens nombre ſon morts e apreſonats per culpa voſtra. E haueu robat tot lo camp no ſegons coſtum de capita ni de home de caſa real, mas haueu obrat ſegons coſtum de ladre e de gran robador, e no com toca al offici que fins açi haueu poſſehit: tal coſa no deuia reſtar ſino en perſones ſperimentades en virtut, de les quals vos gens no poſſehiu, car no ſabeu quina coſa es honor ne virtut, mas ſimulacio de art que nous ve res de be per natura, per hauer lexada la majeſtat real quius es molt odioſa, e haueu pres habit menyſpreat de ſuperbo e mal parler. Be ſe, dix lo Duch, que aqueſtes follies queus lexau dir no procehexen de vos, mas del Duch voſtre germa, e del Capita nouell. Per eſta veguada yo les vos comportare ab que altra volta nous hi torneu. Comportau a vos mateix o aquells que gouernau, dix lo Marques, e no comporteu a mi ni a negu altre. E yo ſo ben cert que lo Duch de Pera ni lo Capita noſtre no coſtumen de mal parlar, car la gloria de ells e la fama ſera perpetua e immortal tant com lo mon durara. E ells han tenguts afetgats aquels qui a vos tenien afetgats: e perço tots los cauallers ſon plens de animo e de virtut: e de aço nous vull pus dir ſino quem torneu final reſpoſta de ſi o de no. Que fretura deſpendre tantes ſuperflues paraules en va, dix lo Duch, jaus he dit que nom plau niu faria. Puix per grat nou voleu fer, dix lo Marques, es forçat quey meſcla-

rem força. Armau vos e posau vos en orde, que ans que vna hora sia complida serem ab vos si yo fer ho puch. Tornaren a caualcar los embaxadors, e tornats al camp trobaren lo Capita e los grans senyors tots ajustats en la tenda del consell. E aqui lo Marques recita larguament la resposta del Duch e totes les rahons que entre ells eren passades, e dix: Tot hom puge a cauall, que tal injuria com aquesta no deu axi passar. Ixque prestament lo Marques de la tenda, e cuyta per armarse, e tots los altres apres de ell. Com lo Capita veu semblant aualot en lo camp stigue molt congoxat, e feu fer crida de continent sots pena de mort que negu no pujas a cauall: e anaua vna amunt altra auall, prenia los cauallers e detenials en les tendes ab sagraments e homenatges: preguaba als Duchs e Marquesos no volguessen fer tan gran nouitat, e si ells mouien tan gran debat, los turchs que alli eren presos vendrien contra ells. O quina deshonor tan gran per a nosaltres per tenir lo camp tan prop de ells, e nosaltres qui som tots vna cosa nos matem. Apres castiguaua als cauallers ab paraules suaus, altres ab paraules llaugeres que no volguessen enfosquir la caualleria gloriosa ab aualot e ab sedicions. E com star no sen volien dauals disciplina cauallerosa: e tant treballa Tirant quels mes tots en repos. Apres ana al Duch de Macedonia e trobal armat e a cauall ab tots los seus, e tant lo pregua quel feu descaualcar. E Tirant sen ana, e lo Duch

no confenti que negu del feus fe defarmas ni leuaffe les felles als cauall. Apres que laualot fon paffat Tirant ordena que anaffen fins lla hon era lo fiti, e tants corfos morts com trobarien quels foffen defpullades les aljubes e que foffen eftojades. Demanauenli alguns cauallers pera que les volia. Refpos que en algun temps feruir porien. Com la bataillа fe fehia e los moros eren ja vençuts que fugien, e la gent los encalçaua, Diafebus penfa en lo prefent e en lo fdeuenidor per dar renom e fama a Tirant, acoftas a ell e demanali lo anell de la Capitania, e Tirant fe leua la manyopa de la ma, e tragues lo anell e dona loy. E Diafebus detingues vn poch fi be los altres anauen corrent, e atura vn fcuder feu qui era home de molta bondat e de major fidelitat, e donali lo anell e inftroyl de tot lo que hauia de dir al Emperador e a Carmefina, e apres als altres. Lo efcuder per complir lo manament de fon fenyor gira fon cauall e feri dels fperons, e toftemps corrent no fe atura fins que fon en la ciutat de Conftantinoble ans que negun altre. E de les fineftres les donzelles lo veren venir e conegueren que era Pirimus. Cuytadament entraren en la cambra hon era la Princefa, e diguerenli: Senyora, de tot cert noues hauem dels noftres cauallers: ara ve molt cuytat Pirimus, lo qual porta o del tot bona noua o del tot mala, e aço diem perque ve molt cuytat. La Princefa fe lexa de brodar e cuytadament ana al cap de la fcala. E com veu defcaualcar a Pirimus

ab lo cauall tot banyat de ſuor qui degotaua com a pluja, dixli : Lo meu bon amich, quines noues nos portau? Senyora, molt bones, dix Pirimus: hon es lo ſenyor Emperador? perque molt me tarda quel volria veure per demanarli albixeres. Yo les te promet de part ſua e mia. E pres lo per la ma e portal a la cambra hon dormia lo Emperador: e tocaren a grans colps e feren obrir les portes. Pirimus ſe agenolla dauant lo Emperador e dix: Senyor, bona noua, dau me albixeres. E lo Emperador les hi promes. Pirimus li dona lo anell, e recitali tota la batailla com era ſtada, e com hauien vençuts los turchs, que era ſtada coſa de gran miracle. E lo Capita e Diaſebus anant a lencalç dels turchs, matant e degollant los enemichs de la fe e de la majeſtat voſtra, lo voſtre Capita ma donat aqueſt anell que portas açi per la proſpera benauenturança que noſtre Senyor ha dada en ajuda de voſtra alteſa. Reſpos lo Emperador: Amich, tu ſies lo be vengut ab la bona noua que mas portada. Apres de la gloria de paradis millor noua nom podia venir que aqueſta. Mana lo Emperador que tocaſſen totes les campanes de la ciutat, e tot hom anas a la ſgleſia de Sancta Sophia per retre gracies a noſtre ſenyor Deu e a la ſua ſacratiſſima Mare de la gran victoria que hauien obteſa. Com lo poble ſabe tan beneyta noua, e veyent la gran alegria que lo Emperador fehia, aqueſt dia fini en alegria e recobra la ciutat gloria de ſenyoria e la molt antigua li-

bertat. Lo Emperador dona de albixeres al ſcuder .ij. milia ducats, el veſti tot de ſeda, e mes li dona vn bell cauall cecilia, e armes, e tot lo que hague meſter. La Emperadriu li dona vna roba que en aquell cars veſtia de vellut negre forrada de marts gebelins, e dauant tots las deſpulla e lay dona. La Princeſa li dona vna groſſa cadena de or. Lendema lo Emperador ſcriui letres al Capita, e feu partir lo eſcuder. Com Tirant hague pacificada la gent del ſeu camp, aquell dia parti del ſeu camp ab mil e .DC. rocins per recobrar moltes viles e caſtells que los turchs hauien conqueſtats, e recobrals. E en laltre dia ſeguent vingue embaxada del Solda a Tirant de tres embaxadors, e per quant lo pont era romput hagueren a paſſar ab vna poca barca de peixcadors per lo riu. Com foren paſſats, la hu de aqueſts embaixadors era home molt docte en totes ſciencies, e de ſingular conſell, que lo gran Turch lo tenia en ſtima de pare e no fehia neguna coſa ſens conſell de aqueſt, que en tota la pagania no ſi trobaua home de tanta ſapiencia ni eloquencia: e totes les coſes que fehia ab molt gran deliberacio. Aqueſt moro era nomenat Abdalla, e per la ſauieſa li poſaren de ſobre nom Salamo. Aqueſt pres vna canya e poſay vn full de paper, e alçala alta en ſenyal que demanaua ſeguretat. E lo Duch de Macedonia que veu fer aquell ſenyal, reſpos li per lo ſemblant. E viſt per los embaxadors lo ſenyal anaren a les tendes del Duch penſant que alli fos

lo Capita, e donaren la letra al Duch. Apres que la hague lesta dix que no venia a ell: mas trames a dir a Tirant com alli hauia embaxadors del Solda, que vingues a la tenda hon se dehia la missa, que alli lo trobaria: e Tirant ho trames a dir als Duchs e grans senyors, e tots ensemps anaren ab ell. Com foren dins la tenda los embaxadors foren molt ben rebuts per lo Capita e per tots los altres. E donaren la letra del Solda a Tirant, lo qual en presencia de tots la feu legir, e era de tenor seguent:

CAPITOL CXX.

Letra tramesa per lo Solda al capita Tirant lo Blanch.

ARMINI, per la permissio e voluntat de Deu omnipotent, gran Solda de Babilonia, senyor de tres senyories, ço es a saber, del Imperi grech, e del sanct temple de Salamo de la ciutat de Hierusalem, e de sanct temple de Meca: senyor e defenedor de tot lo morisch poble qui es hi habita de sots lo cel celestial: mantenidor e defenedor de la sancta secta e doctrina de nostre sanct propheta Mahomet, la qual doctrina e crehença a aquells qui la tenen en llur fi dona consolacio e gloria sens fi. A major stat e gloria, e per merits de dignitat so peixedor de les erbes, e beuedor de les aygues a despit de tota la crestiandat. A tu glorios

Tirant lo Blanch capita dels grechs e mantenidor de la fe creſtiana : nos te trametem ſaluts, honor e gloria hi ſtat de caualler. Notificam te que per conſell e deliberacio del gran Turch e de .v. Reys que açi ſon ſots la mia poteſtat e ſenyoria ſubdits toſtemps eſſer obedients ab altres .x. qui en la mia propia terra ſtan. Si tu demanes a mi pau final, o treua de .vj. meſos, noſaltres farem a tu la noſtra cara blanca, e darem a tu la dita pau de .vj. meſos per reuerencia de Deu omnipotent ſegons la forma antigua. En ſia ſeruit Deu omnipotent quens ha creats ens gouerna, daras fe e crehença als noſtres embaxadors de tot lo quet diran de la noſtra part. Eſcrita en lo noſtre camp de la platga oriental a .ij. de la luna e de la natiuitat de noſtre ſanct propheta Mafomet, etc. Leſta la letra Tirant dix als embaxadors que ſplicaſſen lur embaxada. Leuas lo hu dels embaxadors ques nomenaua Abdalla Salamo, e feta reuerencia eſplica ſa embaxada ab ſtil de ſemblants paraules :

CAPITOL CXXI.

Com lo embaxador del Solda ſplica la ſua embaxada a Tirant.

NOSALTRES repreſentant les perſones de aquells magnanims e glorioſos ſenyors lo gran Turch e lo Solda, ſom trameſos a la virtuosa

persona de tu Tirant lo Blanch, Capita de la gent grega: com ab la tua victoriosa ma has vençut aquell benauenturat camp qui era abundos de gran gloria mundana, en lo qual has trobat infinida riquea adquerint ho per a tu e als teus, ço que la guerra vol e consent. Apres de la gran mortaldat que has fet de les gents has apresonat vn petit Infant cunyat de nostre sobiran senyor lo gran Solda, germa carnal de sa muller, e molts altres virtuosos cauallers: perquet preguam de part de sa alta senyoria que per art de caualleria e de gentilea, e per aquella que mes ames en aquest mon, si es dona o donzella, viuda o casada, e si no has hagut compliment de amor ab ella en breus dies la pugues hauer: e si es cars que tota la amor que tu tens fos en Deu ton creador, com exiras de aquesta vida present sies collocat entre los sancts de paradis. A tu placia volernos dar aquest Infant de quet hauem parlat: e si per amor nou volras fer posali nom de rescat, demana or o argent a just preu, e sera complit a ta voluntat: e dona si en son parlar. Esplicada que fon la embaxada, Tirant feu la resposta en stil de semblants paraules:

CAPITOL CXXII.

La refpofta que Tirant feu al embaxador del Solda.

LA virtut no porta ab fi dolor com les cofes fon ben fetes fens mal enginy ne mal obrar, pero la fi de les çofes fdeuenidores es remefa a la fortuna: e perço com es incerta deu effer poch temuda: mas la bona deliberacio de aquells fta en ma de cafcu e aquefta es lohadora: yo per tot mon poder defig de fer honor al Solda no en perjuhi de aquell profper e benauenturat mon fenyor lo Emperador. E perço com tum pofes al dauant tal penyora en dir que per la cofa que mes ame en aqueft mon yot degua dar vn prefoner lo qual yo tinch, per reuerencia de aquella que yo ame, que es digna e merexedora de fenyorejar tot lo mon, axi de la voftra terra com de la noftra: e tu demanes a mi vn prefoner, e yol te atorch e .xl. ab ell. Al altre camp de voftra embaxada yo haure mon acort e tornar te refpofta. Tirant feu venir los alguazirs e manals que anaffen ab los embaxadors e quels donaffen .xlj. prefoner, e que triaffen los que volgueffen, e axi fon fet. Com los embaxadors foren fora de la tenda dix vn caualler grech, lo qual hauia noticia dels turchs, e conexia los que eren de honor e los ques podien be refcatar: Senyor Capita, açi dauant tots aquefts

ſenyors vos vull dir que pareu ſment del que haueu dit dels embaxadors com los hajau atorguat .xlj. preſoner, e han hi de tals que poden paguar per exir de preſo .xxv. o .xxx. milia ducats, dau hi algun remey que ſien de aquells altres que no tenen res, car prou ſeran ells contents que ſen porten lo preſoner per lo qual ells eren venguts. Tant es mes aconſolada la mia anima, dix Tirant, que yo pugua donar coſes tals que ſien de molta ſtima: car lo donador no deu donar coſes que ſien de poca condicio, mas donar coſes que apareguen a les gents eſſer de gran ſtima, hi floreſquen en honor e fama: yo do aço en nom meu, e fas ho per ferne ſeruir a la majeſtat del ſenyor Emperador. Tirant deixa aqueſtes rahons e dreça les noues a tots los magnats que alli eren fent principi a vn tal parlar: Molt illuſtres princeps e ſenyors, viſta haueu la demanda del Solda e del Turch quens fan: vegen les ſenyories de voſaltres que conſellau que faſſam, e ſi les treues que demanen es ferne ſeruey a la majeſtat del ſenyor Emperador, ni ſi ſera benefici de la coſa publica. Parla primer lo Duch de Macedonia e dix ſemblants paraules: Senyors molt egregis e molt nobles, aqueſt negoci toca mes a mi que a tots quants ſon, per quant ſo mes acoſtat a la imperial corona, perque yo conſell e vull que axis faça, quels doneu la treua de .vj. meſos que demanen e de mes ſi mes volen, e encara pau ſi la volran, o ſia ſeruey del Emperador o no: e ſi a dos o a tres anys

la volen yom fere content, car dins aqueft temps repofarem e porem efperimentar fi ab prechs porem induyr als enemichs quens donen vida liberta, e de aqui porem traure algun partit que de be fia. No pogue mes comportar lo Duch de Pera que parlas mes lo Duch de Macedonia perques volien mal per caufa de la Princefa, car cafcu prefumia hauerla per muller, e feu principi a paraules de femblant ftil: La fortuna qui fta aparellada toftemps a feruir an aquells qui la cerquen, en vna manera als vns e en altra manera als altres fegons que li plau, mas les moltes voltes es contraria als fuperbos: e aço fe efdeue, perque la fuperbia es contraria a tot be, perço com lo fuperbo no vol tenir par, e perço fou lançada del cel: e molts fenyors ne fon venguts a menys, e vendran tots aquells qui de ella faran peu, perque mos fenyors, lo meu parer es que per feruey de la majeftat del fenyor Emperador e per repos de tot lo imperi e de tota la republica nols deuem dar pau ni treua, puix aquefta batailla hauem vençuda ab la ajuda de noftre fenyor Deu ne vençrem moltes altres. Empero yom fotfmet a correctio de aquefts altres fenyors fi lo contrari confellen. Molts foren de parer que feffen pau o treua, mas los mes foren del parer del Duch de Pera. Ara, dix Tirant, puix tots haueu parlat, a mi toca mes que a negu, perço com mon fenyor lo Emperador ma donat lo bafto de la Capitania: e dona en aquell cars les letres que lo Emperador

li hauia dades per al Coneſtable e als menaxauts del camp. Com les hagueren leſtes Tirant torna a dir: Yo en loch de la alta majeſtat del ſenyor Emperador dich a les ſenyories voſtres que a mi no par per via neguna que ſia util negu donar treues en aqueſta mala generacio: e per lo gran ſcampament de ſanch que de ells fet haueu ab animo fforçat de cauallers virtuoſos demanen la pau o la treua de .vj. meſos. Com dins aqueſt tan larch temps ſabeu be, ſenyors, que ſperen les naus de genoueſos, les quals inceſſantment porten gent de peu e de cauall. E dins aqueſt temps per la molta gent que han perduda repliriān aqueſta terra de tan gran multitut de gent, que apres tot lo poder de la creſtiandat no ſeria baſtant pera lançar los ne. Ells tenen la ſperança perduda com ells demanen pau, a mi nom ve be nis fara ſi yo fer ho puch, yols dare tantes batailles e tan ſouint, o ells exiran de tot lo Imperi o faran pau final. Torna a parlar lo Duch de Macedonia, e dix: Tirant, ſi vos no voleu les treues ab la pau, yo les vull e yo les fare, e conſellare a tots aquells qui dech conſellar que ab mi enſemps les façam. Senyor Duch, dix Tirant, no vullau deſordenar lo que lo Emperador ha ordenat, e ſi nou feu yous haure a dar tal diſciplina trametent vos pres a la majeſtat del ſenyor Emperador, la qual coſa ſeria a mi molt enujoſa, car yo açi noy ſo vengut per adquirir neguns bens ſino ſolament honrar e ſeruir la perſona del ſenyor Emperador

del qual he rebuda molta honor, mes que yo no ſo merexedor: e puix tinch lo carrech vull lo regir com a caualler. E vos, ſenyor, qui teniu totes voſtres terres perdudes eſſent tan virtuos ſenyor com ſou, mes vos valria la mort virtuoſa que pobreſa vergonyoſa. Sino mirau que dix aquell famos philoſoph en vna ſua epiſtola que feu: Qualſeuulla caualler que ſia deu guardar tres coſes en aqueſt mon: honor, bens e la vida: per la honor, poſar hi los bens e la vida, per conſeruar aquella: per los bens que tolre los volra, poſar hi la vida per conſeruar aquells: per la vida per reſtaurar aquella, poſar hi la honor e los bens. Axi, ſenyor Duch, vos deuriau animar a tots que feſſem les batailles axi voluntaries com neceſſaries per vna veguada poder recobrar la patria e lo voſtre heretatge, e vos nos voleu deſuiar lo noſtre bon propoſit de be a fer. Lauors lo Duch ſe leua ab los hulls plens de aygua, ixques de la tenda e anaſſen al ſeu camp: e Tirant ab tots los altres anaren al ſeu. Mana Tirant que prop duna gran font de molta freſqua aygua, qui era al coſtat del camp, fos cuberta de draps e ab moltes taules en torn de la lucida font. Tirant feu ſeure los embaxadors en vna taula, e los preſoners quels hauia dats en vna altra taula mes baxa a la part ſineſtra. Tots los Duchs e ſenyors baix a la part dreta: e ells foren molt ben ſeruits de gallines e capons, e de fayſans, de arroç e cuſcuſo, e de moltes altres viandes, e de vins molt ſingu-

lars. Los embaxadors prengueren molt grant plaer en la vista e cerimonia que Tirant fehia seruir als Duchs e a si mateix. Com foren dinats feulos dar molt bella collacio de confits de sucre ab maluasia de Candia. Lo Marques de Sanct Jordi los demana quanta gent los fallia de aquella bataílla? e responguereu: Poch mes o menys de .liij. milia entre morts e presos. De alli anaren tots a la tenda del consell, e Tirant trames a dir al Duch si volia venir per hoyr la resposta, lo qual dix que noy podia anar. Com tots foren ajustats dins la tenda del consell, e los embaxadors posat silenci, Tirant feu principi a semblant resposta:

CAPITOL CXXIII.

La resposta que Tirant feu als embaxadors dels altres caps de la embaxada.

ALs cauallers es donat seguir la noble fi e lahors de les glorioses batailles en senyal de gran virtut. E la gloria antigua dels grechs es oblidada per vosaltres, mas la granea del seu nom no pora james preterir tant com durara la memoria de Troya. E com la majestat del senyor Emperador subsehesca en virtut e bondat de caualleria an aquells gloriosos antichs cauallers grechs, es merexedor per la sua gran dignitat e humanitat de senyorejar tots los Reys del uniuers mon. E com lo Solda e lo gran Turch no tement Deu

ni lo blasme de la gent del mon, axi de crestians com de moros, com sien encorreguts en les penes de gentilea e de caualleria volent pendre e occupar ab violencia lo titol e dignitat imperial, perque yo confie en lo diuinal auxili, car Deu qui es conexedor de totes coses me dara virtut que yo dare mort al Solda e al Turch, e sera manifesta la veritat de la llur gran malesa que han feta a la majestat del senyor Emperador de hauerli leuat la major part del Imperi, e treballen en desposseir lo del tot, de quem par que es cosa de molt gran inhumana crueltat hon perjudiquen e encatiuen lur honor e fama. E per totes aquestes coses dessus dites direu al Solda e al gran Turch que yo per res a present nols daria pau ni treua si ja ells no jurauen al alquibla en presencia de tots los bons cauallers que de honor senten, que dins temps de .vj. mesos ells e tots los seus ixquen fora de tot lo Imperi e restituixquen totes les terres ques han occupades del Imperi. E no penseu lo que dich ho digua per menyspreu de vostres senyors ni per specia neguna de superbia, sino sol per no perdre a Deu per la bona justicia que tinch per la mia part, perço com se que en aquests fets tendrem molts jutges e pochs aduocats: e dona fi a son parlar. Leuas lo embaxador Abdalla Salomo e feu principi a tal respota : O iniqua fortuna com vens prospera al nouell Capita, fent li obtenir triumpho de victoria de la passada batailla ab molta gloria, honor e fama virtuosa,

en gran dan del poble morifch e de la antigua fenyoria de aquell. E per fforçar lo teu virtuos animo, Capita fenyor, te vull moftrar effer de tant confeller com enemich, reduint te a memoria aquelles cofes qui conferuen e augmenten la tua honor e fama, la qual la voluble fortuna ta confentida moftrant te en tots tos fets valentiffim e difcret capita: e deus guardar de no perdre aquella honor e fama gloriofa que deu effer donada als cauallers que ufen de virtut. Los romans en llur temps foren ftats contents de la tua profpera fortuna, la qual de prefent has obtenguda, la qual fe moftra ab fenyal de la tua gran virtut oblidada la granea del teu nom, moftres en tu majeftat real. No penfes tu yo demane pau fots menaces de bataillа, e com fer nou volras fpera aquella per al quinzen dia de la luna a la qual vendra tanta multitut de gent morifca que la terra nols pora foftenir. El faui Salomo Abdalla gira la cara deuers lo riu nomenat Trafimeno e dix: O pacifich Trafimeno, com veig la tua cara blanca, e ans que paffen molts dies feras tot fangonos. Les quereles feran molt grans e la publica fama ira per tot lo mon. E la lamentacio que fas, Capita virtuos, del teu Emperador, not deuries de res admirar, car tant com lo regne es pus noble e mes excellent e poderos, tant han major enueja los vehins que prop li ftan de poffehir aquella. E perço los grechs toftemps hauran mes cruels enemichs e batailles mortals. E no es jufta

cosa, axi com tu dius, per dupte de tu ni dels grechs sen tornassen en llur terra tants Reys e grans senyors com hi ha, tenint ells la major part de la senyoria del Imperi e vosaltres la menys. Lo millor que pots fer tu e los teus es queus afermeu ab la vostra fe, axi com deuen fer bons crestians. E pres comiat de tots: e com foren prop del riu Tirant los trames grans donatius a tots los embaxadors, e ells loy regraciaren molt, e passa tota la gent ab la petita barca. Tirant ordena que aquella nit Diafebus partis ab molta gent de peu e de cauall ab tots los presoners per anar a Constantinoble. Apleguas Diafebus prop de la ciutat: tot lo poble axi homens com dones li exien per los camps per veure los presoners que portauen. Com foren en la gran plaça, lo Emperador era a les finestres ab totes les dames. Tots los catius venien ligats ab cordes vns apres daltres ab la bandera del Solda, e dels altres que presos hauien, roçegantles per terra en senyal de victoria. Lo Emperador e tots conegueren Tirant esser stat vencedor: e tots los cauallers foren exalçats, e la victoria fon molt gloriosa e alegra. E Diafebus dona al Emperador de part de Tirant .iiij. milia e .ccc. presoners liberalment, perque los grechs conegueren la sua virtut e gran liberalitat. Lo Emperador los feu pendre e posar en bona guarda. Apres Diafebus puja alt e feu reuerencia al Emperador e a la Emperadriu, e a la excelsa Princesa, apres a totes les altres dames. Lo Emperador lo feu de-

ſarmar alli dauant ell, e feuli dar ques veſtis vna roba de ſtat brodada de or e de perles largua fins en terra perque nos refredas, e feulo ſeure en vn ſcabel dauant la ſua cadira, e totes les dames en torn de ell, e feu li recitar del dia que de alli partiren fins al preſent dia tots los actes que fets hauien. Creure podeu que Diafebus nos oblida re que fos en honor e lahor de Tirant. La gloria que de tants ſingulars actes lo Emperador ſenti nou cal demanar, car ſi lo Emperador ne ſtaua content molt mes ho era la Princeſa. E Diafebus aquella nit fon ben ſeruit dins lo palau de totes les coſes neceſſaries, e tots los ſeruidors ſeus: e no comportaren que altri lo ſeruis ſino donzelles. Apres lo ſopar lo Emperador pres ſa filla Carmeſina per la ma, e Diafebus pres la Emperadriu del braç, e entrarenſen en vna cambra que hauien aparellada per a Diafebus ab totes les dames: e tots li fehien molt gran honor, e Diafebus dona del genoll en la dura terra, e regracia molt al Emperador e a totes les dames la molta honor que li fehien: e ſtigueren parlant fins a la mija nit de la guerra, e lo Emperador demanant lo Capita que hauia al cor de fer. E Diafebus li dix que certament nos ſcuſaua en neguna manera del mon que en breus dies no hagueſſen vna fort e cruel batailla. Lo Emperador per que Diafebus pogues repoſar parti de la cambra ab totes les dames e no volgue conſentir que Diafebus ixques de la cambra. Lendema lo Emperador conta los preſoners.

e pres del ſeu treſor.xv. ducats per caſcun preſoner, e donals a Diafebus perquels donas al Capita. Com la Princeſa conegue que Diafebus era fora de ſahenes trames li a dir que vingues a la ſua cambra: e Diafebus no deſijaua altra coſa ſino que poſques parlar ab ella e ab Stephania de la qual era molt enamorat. Com la Princeſa lo veu preſtament li dix: Lo meu bon germa, quines noues me portau de aquell virtuos caualler qui te la mia anima catiua, quant ſera aquell dia que yol veure, e quel pugua tenir prop de mi ſens recel negu? car ab veritat podeu creure que mes lo deſig veure que a totes les coſes del mon: mas yo ſo ben certa que ell penſa molt poch ab mi. E lo que ell falleix per natura you recobre per amor, atorgant vos bona fe conexereu que yo dich gran raho e veritat. Reſpos Diafebus e dix: Les paraules afables que la celſitut de la majeſtat voſtra ha dites alegrarien la anima de aquell famos caualler ſi les hagues hoydes, que la ſua anima fora exalçada fins en lo nouen cel: com la fama del voſtre nom reſplandeix ſobre totes les altres donzelles del mon en gracia, bellea, virtut e dignitat, e yo no ſeria ſufficient a poder ſatiſfer en paraules ni en obres lo gran donatiu que la celſitut voſtra li ha offert de la voſtra noble perſona, perque humilment e deuota vos regracie per part de aquell virtuos Tirant: e per mi offir a voſtra alteſa la perſona, la anima e tot quant he poſar a tot perill per la majeſtat voſtra: e promet vos ab pura fe

en res james fallir vos. Mas la majeſtat voſtra ma fet admirar de les paraules offenſiues que la alteſa voſtra ha rahonat de inculpar de poca amor aquell qui es tot pura amor, car Tirant per natura no te negu defalt ni de amor ni de honor ni de res qui fos en derogacio de la excellencia voſtra. E ſi ſabia la celſitut voſtra los treballs que paſſa per la voſtra amor nol inculparieu de res, ans loy pendrieu en algun compte, car caſcuna nit ſta armat fins paſſada mija nit com ſi hagues entrar en batailla, e tots los del camp dormen e repoſen, hi ell vogeix e cerca tot lo camp, e moltes voltes ve ab la pluja a leſquena. E com ve a les dues tendes veſſen dret a mi e preſtament me parla de voſtra alteſa, e ſi plaer ni vull fer ne ſeruir done li dues hores de vida, e toſtemps es alli la majeſtat voſtra preſent. E ſi entra en fet darmes no inuoca ſanct negu ſino lo nom de Carmeſina, e yo moltes voltes loy dich per que no inuoca ab lo nom de Carmeſina algun altre ſanct per que li ajude en les batailles: diume que per res nou faria, car aquell qui a molts ſerueix no ſerueix a negu. La Princeſa prenia molt gran plaher en lo que Diafebus li recitaua de Tirant. Dix Stephania: Puix voſaltres haueu parlat, la tanda ve a mi. Supplich vos quem vullau hoyr: digaume ſenyora per voſtra nobleſa, qui es aquell qui mereix eſſer digne de portar corona de Emperador ſino Tirant? qui es aquell qui es merexedor de eſſer voſtre marit ſino Tirant? E vos, ſenyora, teniu lo

be en les voſtres mans e nol voleu pendre: algun dia vos ne penedireu, car hom deu amor als quius amen: yo ſe be que Tirant no ama a voſtra alteſa per los bens ne per la dignitat que vos teniu: mas ſabeu per queus ama? per les virtuts que la voſtra noble perſona poſſeheix: que anau cercant meſquina de ſenyora? en tot lo mon no trobareu caualler qui ab ell ſe pugua egualar. E voſtre pare no deſija altra coſa en aqueſt mon ſino queus ves caſada. A qui podeu vos pendre millor que aqueſt joue diſpoſt, valentiſſim en les armes, liberal, animos, ſaui e deſtre en totes coſes mes que tot altre? per que Deu nom feu a mi filla del Emperador e que vos foſſeu Stephania e yo Carmeſina? yous aſegur res que fos en la mia perſona no li fora denegat: e ſi ell me alçaua la falda del meu brial, yo li alçaria la mia camiſa que ell no ves, el contentaria en gran part. E ſi voſtra alteſa pren algun Rey eſtranger, que ſabeu ſius fara viure ab dolor? E ſi prenia algu de aqueſta terra, parlare contra mon pare lo qual per major dignitat deu eſſer voſtre marit, e com vos volreu jugar ell roncara, com volreu parlar ell volra dormir. Si preniu lo Duch de Pera no es pertanyent a voſtra edat. Aqueſt es lo que voſtra alteſa ha meſter queus ſapia guardar de mal a vos e tot lo Imperi, el ſapia deffendre e augmentar axi com fa. Aqueſt es aquell quius fara cercar tots los racons de la cambra ades tota nua ades en camiſa. La Princeſa reya molt fort de ço que Stephania

dehia. Dix Diafebus: Senyora Stephania, digaume per voſtra noblea vna veritat. Si la ſenyora Princeſa per bona ſort de Tirant lo prenia per marit, voſtra merce a qui pendria? Diafebus ſenyor, dix Stephania, yous fas cert que ſi la bona ſort aporta que la ſenyora Princeſa ſia muller de Tirant, yo per dreta raho pendria lo mes acoſtat parent ſeu. Si per linatge de parenteſch ha de eſſer, yo per dreta raho hauria de eſſer aquell, majorment perque ſo obedient a voſtra merce, axi com Tirant es ſtat de la majeſtat de aquella qui tot lo mon ſenyoreja per bellea e dignitat: donchs ſia de voſtra bona merçe acceptar me per cambrer major de la voſtra cambra, e quem beſeu en ſenyal de fe. A mi no feria juſta coſa ni honeſta, dix Stephania, que yous fes nius atorguas neguna coſa ſens manament de ma ſenyora, la qual ma criada de poca edat, majorment en preſencia de ſa majeſtat. Diafebus dona dels genolls en la dura terra, e ab les mans pleguades ſuplica a la Princeſa axi deuotament e humil com ſi fos vna ſancta de paradis que lay lexas beſar: e per molt que la ſupplicas tal licencia no pogue obtenir. Dix Stephania: O cor endurit a crueltat, james ſes volgut inclinar a pietat per moltes ſupplicacions que li ſien ſtades fetes a ſa majeſtat: e no ſera james alegra ne contenta fins a tant que yo veja ab los meus hulls aquell glorios Tirant. Ay Diafebus germa, dix la Princeſa, ara de preſent nom demaneu coſes injuſtes, car no porieu ſubuertir lo

virtuos abit de mon coratge. E ſtant en aqueſtes plaſents rahons lo Emperador trames per Diafebus per que partis preſtament e ſen tornas al camp. Uengueren les guardes de la mar e digueren al Emperador com .v. naus groſſes venien de leuant. E lo Emperador duptant no foſſen de genoueſos detingue aquell dia que Diafebus no partis, e feu poſar molta gent en les ſues naus e galeres que en lo port eren. Com les naus foren apleguades ſaberen com lo Meſtre de Rodes les trametia ab gent darmes. Ixque en terra lo bon Prior de Sanct Johan ab molts cauallers de la creu blanca: e Diafebus ſtaua en lo port vora mar ab tota la ſua gent ſperant los. Com ſe veren coneguerен ſe, e Diafebus los feu molta honor, e anaren enſemps al gran palau del Emperador, e trobaren lo aſegut en ſon ſtat. E lo Prior de Sanct Johan feta ſa reuerencia feu principi a tal parlar:

CAPITOL CXXIV.

Com lo Prior de Sanct Johan parla ab lo Emperador.

SERENISSIM Senyor, per manament de aquell reuerent e virtuos ſenyor lo gran Meſtre de Rodes ſom trameſos açi. Sabent com aquell famos e magnanim caualler e dels bons lo millor Tirant lo Blanch feria en ſeruey de voſtra alta majeſtat, e Capita general de tot lo Imperi, e per

causa de aço mon senyor lo gran Mestre li tramet gent de cauall e de peu en nombre de .ij. milia homens paguats per a .xv. mesos ab que pugua millor seruir la altesa vostra, plauriam saber en quina part es. Lo Emperador pres molt gran plaer en la llur venguda, abraça lo Prior e dix que ells fossen molt ben venguts, e feu li molta honor e a tots los que ab ell venien, regraciant al Mestre la sua molta virtut e gentilea. E feu los dar molt bones posades e tot lo que hagueren mester per a la humanal vida. Com hagueren reposat .iiij. dies partiren ab Diafebus en companya e feren la via del camp. Com foren a .v. legues saberen com Tirant era anat per pendre vna fort plaça, e sentien los grans colps de les bombardes. Com Tirant veu vn gran troç del mur trencat descaualca, e peu a terra dona lo combat, e acostas tan prop del mur que una gran cantera li dona sobre lo cap que pleguat lo lança per terra. Tragueren lo los seus ab gran treball del fossat: e en aquest punt eren arribats lo Prior e Diafebus dauant la vila. Los turchs que dins eren hagueren gran spant com veren tanta gent, e perderen tota la llur sperança: e Ricart com hague dat recapte a Tirant torna a donar combat molt fort a la vila, e per bella força la entraren. Los turchs fora de tota sperança de victoria foren axi ardents a morir, que fehien morir molts dels crestians que reputauen esser victoriosos, pero volien ho fer conexent la veritat, e la justicia poca que tenien ab

les llurs mans cruels. Empero entrada la vila, tants turchs com trobauen tants ne matauen fens pietat neguna : e axi paffaren tots per coltell temeros. E lo Prior de Sanct Johan fon encara temps en lentrada de la vila, e la fua gent haguc part de la roba : e fon aço fenyal per a ells de effer victoriofos : anaren al lit hon ftaua Tirant e aqui fplicaren li tot lo quel Meftre los hauia manat. Com lo Prior fon dauant Tirant feu principi a paraules de femblant ftil.

CAPITOL CXXV.

Com lo Prior de Sanct Johan fplica fa embaxada a Tirant.

SEGUINT la coftum de aquells qui fon pofats en art de caualleria, no fo fens gran admiracio veent la fama gloriofa que feften per tot lo mon, dels fingulars actes que vos fenyor Tirant feu de caualler virtuos focorrent als defamparats: com lo voftre glorios coftum fia tal, car als temerofos les cofes perillofes que per a reparacio de llurs honors fon obliguats, nols es lo veure de aquelles atorguat : com per fperiencia fe moftre que en lo orde de caualleria lla hon es lo major perill es la major honor. E voftra merce toftemps pren lo major perill per obtenir la major honor, volent imitar los antichs gloriofos cauallers, la fama del quals james pora preterir, perque los

virtuosos actes vostres resplandexen en fama gloriosa digna de immortal recordacio. E tenint de aço plena noticia aquell reuerent e virtuos senyor lo Mestre de Rodes con vos sia molt obliguat, que per la vostra gran virtut e bondat lo socorregues en lo temps de la sua gran necessitat e a tota la sua religio, tramet a mi com a capita de dos milia homens entre de peu e de cauall ab aquests cauallers del seu orde. E yo hi ells volem star a obediencia de la senyoria vostra de tot quant nos maneu. E Tirant regracia al Mestre e a ells la noble valença que li fehien: e dix ho ab tan gran fatigua que no podia parlar per la gran dolor que tenia al cap. Los metges vengueren e prengueren caps de molto e feren los be bullir ab bon vi, e ab estopades posauen lin sobre lo cap: e al mati vinent se troba molt be. Dexaren la vila be prouehida de la gent de la terra matexa, perço com la senyoria dels turchs los era molt cruel e dura. E tornaren sen al camp: e per alguns dies tota la gent del camp reposa. Com foren al quinzen dia de la luna vingueren los turchs, axi com los embaxadors hauien dit, e pleguaren fins al cap del pont. E lo vn camp staua a vna part del riu, e laltre camp a laltra: e lo pont en mig era romput. E primerament vingue la batalla del gran Turch, e era capita son fill perço com ell encara no era guarit de la nafra del cap: apres venia lo Rey de Asia ab la sua batalla: apres venia la batalla del Rey de Africa: apres venia la del Rey

de Capadocia: apres venia la batalla del Rey Darminia: apres venia lo Rey de Egipte ab sa gran batalla, lo qual era molt valentissim caualler e de gran animo, e molt destre en les armes. Entre tots los moros noy hauia tan singular caualler, e qui mes coses en la guerra emprengues. Apres venien moltes altres batalles de molts altres grans senyors. Alli era en ajuda dells lo fill del Duch de Calabria, lo Duch de Malfi, lo Comte de Muntoro, lo Comte de Caserta, lo Comte Valentino, lo Comte de Burgença, lo Comte de Alacri, lo Comte de Fundi, lo Comte de Aquino, lo Comte de Muro, e molts altres comtes e barons que hauien pres sou del gran Turch e del Solda: e cascun dia los donauen mig ducat per lança, e als de peu mig flori. Apres que tots foren aplegats contaren que portauen .cclx. batalles. Com foren atendats feren posar les bombardes en orde. E lendema tiraren tan fort e tan souint que fou forçat a Tirant mudar lo camp alt en vna montanya molt prop del riu, en la qual montanya hauia moltes fonts de fina aygua e gran praderia. A vegades totes les bombardes tirauen justades al colp, e per clar sol que fes la terra enfosquien, car passades .DC. bombardes portauen entre grans e poques: si be sen hauien moltes perdudes en lo camp com foren vençuts. Com los de Tirant veren tanta gent stauen sbalayts de tan gran nombre de gent de cauall e de peu: molts ni hauia que volgueren esser cent legues luny de

alli. Altres ni hauia qui fehien gran fforç penfant com tenien tan bon capita, els donaua molt: e los diners que lo Emperador dona a Diafebus dels prefoners, com Tirant los hague rebuts los dona a dos comtes quels repartiffen entre tota la gent, hi ell non volgue res. E com loy dehien dehia: La honor fia mia e lo profit fia de vofaltres. Com lo Solda veu que no podia paffar lo riu per dar la batalla als creftians feu preftament adobar lo pont. Com Tirant veu que lo pont fe adobaua ana ab .iiij. a vna legua de alli hon hi hauia vn gran pont tot de pedra picada. E a cafcuna part del dit pont en lo cap hauia vna roca, e fobre aquella roca de cafcun cap hauia vn petit caftell. E com lo Solda hague conquiftada tota aquella terra vengue en aquell pont: e james lo caualler fenyor de aquells dos caftells fe volgue concordar ab ell per molts donatius que li prometes, car james volgue defconexer ni effer ingrat a Deu ni a fon fenyor natural qui era lo Emperador: ans de aquells caftells del pont fehia molta guerra a les viles e ciutats quels turchs prefes hauien. E perço de neceffitat lo Solda hague de fer aquell pont de fufta perque la fua gent paffar pogues per dar compliment a la conquefta del Imperi. Com Tirant fon al caftell parla ab lo caualler que hauia nom Mal vehi, e tenia vn fill molt difpoft e valentiffim. E lo pare tenia lo vn caftell e lo fill tenia laltre. E tenia cafcu .xxx. roçins, e eren fe fets molt richs ab la guerra, e lo fill pres molt gran

amiſtat ab Tirant que molt poch ſe partia de ell. Aqueſt hauia nom Ypolitus: e lo pare e lo fill preguaren molt a Tirant perço com ſabien que era molt valentiſſim caualler e molt venturos en armes, li plagues donarli la honor de caualleria: e Tirant ho feu de molt bona voluntat. E Tirant hague fuſtes, e feu dins vn bosch tallar molts arbres los mes ſechs que trobar pogueren: e prengueren mida de la amplaria del riu: e prengueren bigues, e peguaren les vnes ab altres clauades ab groſſos claus, e feren les tan largues que baſtaren a la mida que hauien preſa del riu: e poſaren aquelles bigues en lo riu dauall lo pont de pedra, e de bigua ab bigua clauaren bons cabirons groſſos, e ſobre los cabirons clauaren poſts en manera que la de vn cap fins a laltre ſtaua empoſtat com vn pont: e tot empeguntat ab molta pegua. Com fon acabat poſaren vna cadena a caſcun cap e ſtaua liguat al pont de pedra, e cobriren lo de rama vert, e feu hi aparellar totes les coſes quey eren neceſſaries. Com los turchs hagueren acabat de adobar lo pont començaren de paſſar la gent de peu a poch a poch, e totes les bombardes parades per dupte que ſi los creſtians venien pogueſſen defendre lo pont, e la gent de peu dels turchs que eren paſſats. Com Tirant veu paſſar la gent dels turchs los del ſeu camp ſtauen molt ſmayats, empero ab lo gran fforç que ell los daua ſtauen algun tan aconſolats: feu tocar les trompetes que tot hom pujas a cauall, e muda lo

ſeu camp prop del pont de pedra. Con los turchs veren leuar lo camp de Tirant preſumiren que per temor fugien, e ab major animo paſſauen. Com lo Solda e lo gran Turch foren paſſats ab totes llurs oſts ab les batalles molt ben ordenades vnes apres de altres, feren la via dels creſtians. Com Tirant los veu prop paſſa lo pont de pedra e atendas alli vora lo pont. Los moros vehent que era paſſat a laltra part tornaren cuytadament al pont de fuſta: com foren paſſats feren la llur via riu amunt per trobarlo per dar li batalla: e Tirant com los veya prop leuaua lo camp e tornaua a laltra part. Aço dura tres dies. Los turchs tingueren conſell que era de fer, e les veus vengueren per orde al Rey de Egipte, lo qual ab animo ſforçat de caualler vent moltes diferencies que eren entre ells, feu principi a tal parlar:

CAPITOL CXXVI.

Com lo Rey de Egipte vota en lo conſell la ſua intencio.

PUix als entenents lo ver juhi de les noſtres diferencies e altercacions amagat ſia, poreu veure que a la fi de vn embaraç que hu dieu, neixen principis de molts altres: e aço fa manifeſt lo parlar de voſaltres per ignorar lo meſter de la guerra: e per declaracio de aço es meſter reduyr lo preſent fet, que la fi de dues coſes ſeguir

ſe puxen, per ſperimentar ſi aquell vos ſurtira per mija de bona conexença: e aço per temor de no reſtar enuergonyits. E aqueſta fi atenyer la poreu ſius deixau de voſtres culpes, per atenyer libertat e honor vos poſare en lo cami del que deuem fer. Si donchs ab tan poca vergonya voleu tancar los camins de libertat e de la ſperada victoria qui ſon uberts per a quils ſab conexer, a mi no contenta honor que ab perill nos guanye. E per aqueſt ſguart dau me cent milia homens, e yo hire a la vna part del riu, e voſaltres reſtareu en laltra part: e en lo temps que yols combatre, voſaltres al mes preſt que poreu lo ſocors nom ſia denegat: e per aqueſta forma poreu hauer la victoria que deſijam. Empero la fi de les coſes ſdevenidores es remeſa a la fortuna: e per ço com ſom certs noſaltres tenir molt mes gent que no ells, deu eſſer poch reduptada la batailla: mas la bona deliberacio de aqueſts fets ſta en ma de caſcu e aquella es loadora. Tots los capitans e grans ſenyors loaren la bona deliberacio del Rey de Egipte. E lo Solda reſponent, dix: Totes les coſes del mon ſon mes en opinio que en fet: e lo deſig meu nom conſent ſia viſt ab vos conforme en lo deſorde de voſtres paraules deſoneſtes en dir que ab cent milia homens los voleu combatre, com ells ſien molts menys. Empero del meu animo ſforçat ſurt vna ſperança de glorioſa victoria de la batailla. Preneu la meytat de la noſtra gent e yo pendre laltra: e an aquell qui la ſort

vendra que done primer la batailla, durant aquella si laltra part volra fer bondat no tement los perills sdeuenidors socorrent nos, poriem hauer vera gloria e honor: e donaren fi en lo parlament. Los Reys prengueren la vna part ab gran animo, e lo Solda pres laltra ab la meytat de la gent e passa lo pont. Com Tirant veu aço e que en mig lo tenien, e los vns stauen endret dels altres e lo riu en mig, dix Tirant: Aço es lo que yo tant desijaua. Leua lo camp qui staua deuers los Reys, e feu posar totes les tendes e carruatges dins los dos castells, e tots los patges: e Tirant detingue la gent sua tant com pogue per ço que vingues la nit. E ans que lo sol hagues passat les colones de Ercules Tirant passa lo pont deuers aquella part hon solia de primer star, e feu pujar tota la gent de peu en vn mont fort qui staua endret del cap del pont. Com tota la gent de peu son pujada, feu pujar les squadres de la gent darmes vna apres daltra. Lo Solda que staua en aquella part que veu quasi tota la gent que sen eren pujats per dar de les faldes de la montanya la batailla, e veu que no restauen sino .iiij. squadres, cuyta deuers aquella part e feri en ells, e feu los fugir fins alt a la montanya, e mataren .lx. crestians: e Tirant se retrague tostemps fent armes: e son ja nit scura. Los turchs deuallaren al peu de la montanya, e aqui se atendaren pensant que lendema venint lo dia los pendrien tots sens fer neguna defensa, e quels trametrien catius en llur terra: pero lo

Solda no consenti que tota la gent descaualcassen, per dupte que en la nit los crestians no ferissen en lo camp axi com hauien fet altra volta. Com Tirant fon pujat en la montanya troba tots los cauallers e grans senyors ab lo major desconort del mon: los vns anauen deça, los altres della plorant e gemegant, fent mol trist e adolorit comport, dient que ara los conuenia esser presos e catius en poder de infels. Con Tirant los veu axi star, ajustals a tots e dix los les seguents paraules: O Cauallers virtuosos, com no teniu recort de la gran offensa que feu primerament a Deu e apres al orde de caualleria, que si ereu dones no tendrieu menys animo, que vosaltres que deurieu animar als altres no teniu vergonya de lamentaruos, e mostrau renunciar a la art de caualleria e esser vençuts sens fer resistencia neguna. La vostra natura me apar esser unida ab antich abit de plor e de poch animo: e seria menys mal per a vosaltres offerisseu de voluntat la vida per la honor, que no fer tals coses ab tan gran desorde com feu e ab tanta confusio e vergonya. O com teniu vanes les presumpcions. Ley es imperial que aquell qui gosa mirar la cara dels enemichs basta a vençre aquells. Solament vos vull dir e preguar si semblants preguaries poden hauer loch en vosaltres queus vullau esforçar de be a fer: e ab la ajuda de nostre Senyor e de la sua sacratissima mare Senyora nostra yous fare senyors de vostres enemichs dins .iiij. hores: e les lahors e la gloria de la batailla augmentara

en vosaltres. E quasi tots restaren aconsolats de les paraules del Capita, sino lo Duch de Macedonia que ans que lo Capita se dexas de fer armes, lo Duch trames vn scuder seu auisat del que tenia de dir al Emperador. Com aplegua prop de la ciutat descaualca, e dexa lo rossi mostrant que era fogit del siti, e venia ab tots los hulls plorosos. E lo poble qui en tal disposicio lo veren venir tots anauen seguint lo. Com son dins lo palau troba alli molta gent, e dix: Ahon es aquell desauenturat quis diu Emperador? Puja alt en la gran sala: e prestament ho anaren a dir al Emperador com era vengut Albi scuder del Duch de Macedonia, lo qual venia ab grans lamentacions. E lo Emperador ixque cuytat de la cambra hon era la Emperadriu e sa filla. Com Albi veu al Emperador lexas caure en terra arrancant se los cabells del cap, baties los ulls e la cara, e axi feu son gran dol. Per cert, dix lo Emperador, aquest scuder deu portar molt mala noua segons los senyals que manifesta: yot prech amich nom façes mes penar, digues me quin mal es aquest. Lo escuder alça les mans deuers lo cel, e dix: La virtut porta ab si dolor de les coses mal fetes, puix nos dispon a be a fer, car cascu es causador de sos mals si ab bona e discreta deliberacio no fa lo que deu fer e es tengut: nos deu dolre dels mals que lin seguexquen, car vos haueu volgut desagraduar vostres capitans e vasalls e darho als strangers de mala fama, homens en res nō coneguts, que de

vils condicions porten llurs ſobreueſtes. O lo Emperador, puix vos mateix haueu fet lo mal, raho es quen porteu la pena: e ſabeu quina ſera? que en lloch de obſequies diran per vos lo pſalm de malediɛtio, per ço com haueu perdut a vos mateix e a tots los voſtres: car haueu volgut leuar la succeſſio del Imperi an aquell famos e illuſtre ſenyor lo Duch de Macedonia per dar la a vn vil hom ſtranger qui ha perdut a ell e a tots los del camp, e es fugit que no ſaben hon ſes. Tal merit ha la persona del Emperador condam: per cert millor vos ſeria en aqueſt poch temps que la clemencia de Deu vos ſpera, anaſſeu en parts ſtranyes fent penitencia e plorant lo gran dan de voſtres vaſalls e ſeruidors, de tanta gent que es morta, e farieu ſmena dels voſtres peccats, no menyſpryant la ſua ira per los voſtres demerits: que tanta es la mortaldat dels creſtians, que no mi baſta ſeny ni ſaber per a poderho recitar: los moros los tenien aſetjats en vn petit mont ſens que noy tenien pa ni vi, ni aygua per als caualls, a la hora dara ja deuen eſſer tots morts: yo men vaig ab molta dolor. E vos condam Emperador reſtau ab la voſtra. O deſauenturat de mi, dix lo Emperador, com me ſolicita la miſerable fortuna que apres de vna alegria ve preſtament vna gran triſtor, e apres de vn mal ne venen molts. Ara es perduda tota la mia ſperança: nom reſta ſino que vaja mendicant per lo mon deſemparat de tot be. E ab aqueſtes e ſemblants lamentacions

ſen entra en la cambra, e lançąs ſobre lo lit fent gran e adolorit comport dient: Que val eſſer ſenyor e ſenyorejar lo Imperi grech puix tinch a perdrel? Quem valen tants bens de fortuna com tinch, que de aquells haja eſſer deſpoſſehit? Quem val tenir filla honeſta e bona que no pugua succehir en los meus bens, e per mos grans peccats e culpes veurens catius en poder de infels? Que val tenir muller, dones e donzelles quim ſerueſquen, e veurem ſeruent de moros, e les dones e donzelles eſſer deſonides per aquells? quant ſeran adolorits los meus hulls qui tal coſa poran veure, yo crech que lo meu cor rompra de gran dolor. La Princeſa ſe acoſta a ſon pare per a conſolarlo: car la Emperadriu e les altres donzelles no era negu qui les pogues aconſolar de la gran triſtor que tenien. La fama ana per tota la ciutat de la mala noua, e tota la gent fehien molt grans lamentacions per los amichs e parents que penſauen que eren morts. Les quereles de les mares eren manifeſtades per los batiments e plants, alçauen los hulls al cel e plorauen la publica fortuna, axi com ſi ja la ciutat fos preſa per los enemichs. Dexem les ſtar ab ſon dol e tornem a Tirant que fa. Hauent animat Tirant los caualleɾs ab la ſua exortacio, ſtigueren en gran ſperança confiant de la gran prouidencia del Capita. Tirant dexa bona guarda alt en lo camp molt ben viſitat per ell e ben confortada la gent, e pres vn home ab ſi : e per les ſpatlles de la montanya que per negu no fon viſt deualla.

Com ſon baix, dauall de vn arbre dexa les armes, e ab cuytats paſſos ana prop del caſtell del ſenyor de Mal vehi. E axi com eren reſtats concordes de ſenyal, pres dues pedres vna en caſcuna ma, e feria la vna ab laltra. Sentint lo ſenyor de Mal vehi lo ſenyal conegue aquell eſſer Tirant: e ubertes les portes del pont ell entra e troba totes les coſes neceſſaries per al que meſter hauia. Primerament feu pendre molt oli e alquitra en gauetes de fuſt, e pegunta, e ſofre viu, e altres coſes que han diſpoſicio del foch encendre. E pres molta lenya ſeca, e en aquell vexell de fuſta que hauia fet tot ho feu poſar de ſus, e liguar dues cordes vna en caſcuna cadena del vexell largues. E dos homens ſe poſaren dins de vna petita barca que tenien alli per peixcar en lo riu, e caſcu de aquells portaua la vna corda en la ma, e deſligat lo vexell ab la corrent anaren riu auall, e Tirant los dix que no poſaſſen foch fins que foſſen prop del pont. E anant riu auall, com eren en loch que lo riu fehia alguna volta que lo vexell no poguera paſſar, tirauen lo .j. cap e afluixauen laltre, e lo vexell anaua de punta: e com volien que anas a trauers egualauen les cordes, e lauors prenia tot lo riu de ample. Com los turchs veren tan grans flames de foch per lo riu auall, tots se tengueren per perduts. E lo Solda deſempara lo camp e tots los altres, e tan corrent com pogueren feren la via del pont de fuſta. Lo Solda perque tenia bon cauall atengue vn poch primer que lo

foch pleguas al pont, e paſſa, e molts altres apres de ell. E ſi los homens haguesſen fet lo manament del Capita que hagueſſen poſat lo foch mes tart, no ſen anaua negu que no foſſen ſtats morts o preſos. E al paſſar que fehien per lo pont molts moros ab los roçins ne anauen en la aygua per la gran preſſa que tenien de paſſar al altra part. Lo foch fon tan gran que en poch ſpay tot lo pont fon cremat. E reſtaren per paſſar lo pont .xxij. milia perſones en ſus entre de peu e de cauall. E reſta alli lo fill del Duch de Calabria : e lo Duch Dandria : e lo Duch de Melfi : e lo Comte de Bulgença : e lo Comte de Montoro : e molts altres capitans qui eren deſcaulcats, e ab la gran preſſa del foch, e ab lo gran dupte que tenien dels creſtians que no vingueſſen per ferir ſobre ells, tots fugien que no ſperauen los vns als altres. Com Tirant veu anar lo foch per lo riu, puja cuytadament hon eren los ſeus ab molta alegria quels troba, e quaſi tots a cauall per voler guanyar de la roba dels enemichs, e Tirant james ho volgue conſentir, dient los: Ara no guanyarem honor neguna, e dema haurem la honor e la roba. Ab tot aço lo Capita feu fer molt bona guayta aquella nit, dient : No pot eſſer que tota la gent ſia paſſada : qual feria que ab deſeſperacio vengueſſen a ferir ſobre noſaltres ? Vengut lo clar dia e lo ſol ſobre lo noſtre horizon , lo Capita feu tocar les trompetes e tot hom puja a cauall, e feren venir los patges, e lo carruatge, e alt per la montanya

ana tota la gent : e tornarenſe apoſentar llur real en lo loch hon lo hauien ja tengut de la mòntanya. E de alli veren la gent que era reſtada : e per alguns cauallers fon dit al Capita que deuallaſſen en lo pla e quels donaſſen la batalla. Reſpos Tirant: Puix hauem obtenguda la deſijada fi , e tenim bon dret , e tenim libertat de fer de ells lo que volrem, façam ho ab diſcrecio: car mes es a noſaltres perdre un caualler que ſi ells ne perdien cent. Pero yous profir dema en aqueſta hora poreu anar e venir en mig de ells, que per negu nous ſera feta ſino honor. Diafebus que veu los turchs qui ſtauen en gran congoxa penſa en la honore delit de Tirant, pres li lo anell de la ma, e dix li Tirant : Coſi, que voleu fer ? Dix Diafebus: Vull trametre Pirimus al Emperador: tants dies ſon paſſats que no han ſabut res de noſaltres. Lo Emperador ſe aconſolara vn poch de aqueſta noua : e la ſenyora Princeſa ab les altres dames ſen gloriejaran de la forma de aqueſt acte com es ſtat fet. Prech vos, coſi, dix Tirant, que li trametau a dir que vinguen les naus e galeres ab farina, e ab vitualles, ans quen paſſem fretura. Pirimus ſe parti. Com fon a la ciutat de Conſtantinoble veu totes les gents molt triſtes e adolorides, e les dones totes ploroſes : entra per lo palau e troba pijor, ab les cares totes arapades, les veſtidures rompudes : tots quants lo vehien no li dehien res, axi com de primer ſolien : com ſcometia algu, no li volien reſpondre. Aqueſt

pensa que lo Emperador fos mort, o la Emperadriu o la filla. Passa auant en la gran sala, troba alli alguns homens que ell conexia, e veu los star molt adolorits, altres que stauen agenollats fent oracio, altres que plorauen e malehien tota natura françesa. Acostas a hu de aquells quis lamentauen, e ab baixa veu li demana lo Emperador si era mort, o que era la causa de tanta dolor que ells mostrauen. E aquell responent, dix: Los traydors seguint lo stil de caualleria, de Judes ença no son feta tan gran tracio com los teus han fet: e sino que pietat mo defen yo fera que de tu, o altre tal com tu nos admetera paraula neguna, perque a tothom fos notori e manifest la gran maldat que los teus han fet: apartat dauant mi, sino yot promet per los sancts del paradis de fer te saltar per la finestra auall. Aquell abaixa lo cap e passa en vna altra sala mes adins, e conegue lo cambrer del Emperador, e ana rient deuers ell. Dix li lo cambrer: Per la strema e desaforada alegria que mostres tenir, com tens atreuiment de acostar te a la cambra del senyor Emperador? Amich, dix Pirimus, not dones desconort negu, car de la dolor de vosaltres yo noy se res: fes que yo parle ab lo Emperador, e si te dolor yo li dare alegria. Aquell sens mes dir sen entra en la cambra de la Emperadriu hon era lo Emperador ab la filla e totes les donzelles, ab finestres tancades, fent alli cascuna son dol. Dix lo cambrer: Senyor, a

la porta es vengut hu de aquells grans traydors qui ab aquel reprouat caualler viuia de Tirant lo Blanch, lo qual ha nom Pirimus, e certament deu esser fugit de la batailla ab son senyor, e diu que volria parlar ab la majestat vostra. Dix lo Emperador: Ves, digues li que sen vaja ab tota mala ventura, e ixqua de la mia terra, e que si yo trobe a ell ni negu de son mestre, yol fare lançar de la mes alta torre que en lo palau es. E com lo Emperador dehia aquestes paraules, pensau lo cor de la Princesa com si doblauen les dolors, car per molt mal e dan que Tirant hagues fet nol podia del tot oblidar. Com lo cambrer hagues tornada la resposta al scuder, dix Pirimus: Per la mia fe yo no men yre, car mon senyor Tirant ni negu dels seus james feren tracio, ni serem nosaltres principiadors de semblant maldat. E si lo Emperador no vol que parle ab la altesa, digau a la senyora Princesa que ixqua açi a la porta de la cambra, e yo li dire tals paraules que ella ne restara molt contenta. Lo cambrer volgue fforçar de tornar ho a dir al Emperador, e dix tot lo que Pirimus hauia dit. Lauors lo Emperador dix a Carmesina que ixques a parlar ab ell, mas que nol fes entrar dins la cambra. Com la Princesa fon fora en la sala ab la cara que ixque molt trista, Pirimus se agenolla als seus peus, besa li la ma, e apres seu principi a tal parlar: Senyora de gran excellencia, la mia anima sta alterada del mudament gran que veig en la

majeſtat voſtra, de tots los del palau e de la ciutat, car yo ignorant la cauſa ne ſtich molt admirat que no he trobat negu de quants he interrogats que mo haja volgut dir, perque haure a gracia ſingular a voſtra alteſa quem doneu plena noticia que es la cauſa: e encara ſtich mes admirat de les paraules que per part del ſenyor Emperador lo cambrer ma dites. E ſi a la majeſtat del ſenyor Emperador no li plau que aquell famos caualler mon ſenyor Tirant tingua la capitania ni faça fets dignes de glorioſa recordacio, digua mo, que preſtament ſerem fora de tot lo Imperi, e no paſſarem tants treballs ne perill, ne freturara tant fatigar les noſtres perſones: perque, ſenyora, hoynt reſpoſta de la celſitut voſtra, aquella reportare a aquell per qui ſo trames. Hoydes per la adolorida Princeſa les paraules de Pirimus, ab les lagremes als hulls li recita tot lo que lo ſcuder del Duch hauia dit. Com Pirimus hohi tan gran maleſa donas de les mans al cap, e reſponent, dix: Senyora, ſia pres aquell qui tal noues ha portat e tanta dolor ha mes en lo cor de la majeſtat del ſenyor Emperador, e voſtra, e de tota la ciutat, e prenguen a mi, e ſi Tirant no es ſtat vençedor, e no ha fet fugir lo Solda, e no ha cremat lo pont, e no te aſetjats prop lo Riu paſſats .xx. milia homens, que vull que ſien fets quarters de la mia perſona: e per major certenitat veus açi lo ſegell de la capitania lo qual ma dat Tirant. Com la Princeſa hohi tan glorioſa

noua, ab cuytats paſſos e voluntat ſtrema entra en la cambra hon era ſon pare, e recita li tot lo que Pirimus hauia dit. Lo affligit Emperador per ſobre abundant alegria caygue de la cadira e ſmortis: feren venir los metges, e aquells lo feren tornar en ſon recort: feu entrar Pirimus perque li fes relacio de la bona noua: de continent que la ſabe feu tocar totes les campanes de la ciutat, e anaren tots a la igleſia major, e aqui feren lahors e gracies a noſtre ſenyor Deu e a la ſua ſacratiſſima mare de la gran victoria que hauien obteſa. Com foren tornats al palau, lo Emperador feu poſar en fort preſo lo ſcuder que lo Duch hauia trames, e Pirimus ſupplical que preſtament fes partir les naus ab vitualles per fornir lo camp. Lendema partis Pirimus ab moltes recomandacions que ſen porta per a Tirant e per a molts altres. Tornada ſa embaixada, Tirant reſta molt admirat de les obres del Duch de Macedonia, e no cura de pus, puix la veritat era ſabuda. Lo dia que Pirimus parti, los turchs ab tota la eſperança perduda conexien que dar la batalla no era coſa fahedora per a ells, e del mal ſe deuia elegir lo menys, que valia mes ques donaſſen a preſo: e ſon ſort que era reſtat ab ells aquell ſabi moro Abdalla Salomo que altra volta era ſtat trames per lo Solda per embaixador a Tirant, e deliberaren de trametrey aquell: lo qual poſa en una lança vna touallola, e aço era ja paſſada hora baixa, e en tot lo dia paſſat no ha-

uien menjat ſino molt poch, ni de tot aquell dia. Tirant que veu lo ſenyal feu li preſtament reſpondre. Abdalla Salomo puja alt al camp de Tirant, e preſentas dauant ell, e ab gran reuerencia e humilitat feu principi a paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL CXXVII.

Com Abdalla Salomo ſplica la ſua embaxada a Tirant.

GRAN admiracio tinch, magnanim Capita, per tu eſſer meſtre de tal meſter com no has pres lo Solda e tots quants ab ell eren, car ſi hagueſſes uſat del que la tua molta diſcrecio ha acoſtumat en fer nou podies errar. E per ſperiencia ſe moſtra que totes les coſes que has volgudes empendre te ſon vengudes axi com a deſijada fortuna li es ſtat plaſent, com no fes menys en lo animo que en la execucio. Les tues virtuts encara que no ſien en noticia de les gents fan a tembre, perque ſaps ſaluar a tu mateix e als teus: aço ſon coſes que fan augmentar la tua gloria, honor e fama. E venint al efecte del que vull dir, aquella miſerable de gent e yo ab ells dauant la tua clemencia cridam fam, fam. Si a la tua ſenyoria, Capita magnanim, ſera plaſent fer nos gracia de voler venir en alguna concordia, ço es que la tua clemencia e pietat los vulla perdonar la vida e ſe-

ries reputat per glorios dins les portes dels teus enemichs. E placia a tu usar virtuosament segons tu qui est, e no mires lo que ells volien usar contra tu, que hauien a fer segons ells qui son. Lo Capita feu entrar lo moro dins la sua tenda ab tots los qui venien ab ell, e feu los dar a menjar a tots, que be ho hauien mester. Lo Capita feu ajustar tots los grans senyors, e demanals de consell de aquest fet. E tots foren de acort del que Tirant hauia dit: feren venir lo embaixador Abdalla, e Tirant li feu la resposta en stil de semblants paraules: Cidi Abdalla, nosaltres no hauem hagut exercici de virtut, mas gloria industriosa: pero la mia confiança es posada en sa valor, puix tenim causa de sperimentar actes mes virtuosos de cauallers, no oblidant la ofensa que han fet al senyor Emperador. E perço com veritat aduoca la mia part, confie en lo diuinal auxili, ans que passe molt yo dare al Solda e als altres ab les mies mans condigna pena e castich, com tingue titol de justicia, per que coneguen que yo no vull fer tot lo mal que poria: so content que porten totes les armes offensiues e defensiues en mig de aquella praderia: e ells mateixs les hi porten no tots justats, mas de .c. en cent, e los caualls vendran apres, e axi vull ques faça. Lo embaxador pres licencia del Capita, e torna sen, e feu complir tot lo que Tirant hauia manat. Com totes les armes foren posades, lo Capita les feu totes pujar al camp, e apres

tots los caualls. E los turchs ho tengueren a gran gracia com nols fehien morir a tots, car pensa-uen que encara que foſſen catius ab reſcat ne porien exir. Com no tingueren armes lo Capita los feu venir al peu de la montanya, e aquils feu dar a menjar en gran abundancia, e la ſua gent de peu los guardauen: e Tirant deualla hon ells eren, e pres tots los duchs, comtes e cauallers creſtians, e feu los pujar ab ell alt en lo camp, e feu los poſar dins vna gran tenda, e aqui eren molt ben ſeruits de tot lo que neceſſari hauien per a la humanal vida: ſi be no era plaſent a molts com lo Capita los fehia tanta honor com ells no meritaſſen be ni honor per eſſer venguts en ajuda dels moros contra chreſtians: e la gent de Tirant los ho dehien dauant. E ells conexent lo gran defalt que fet hauien ceſſauen de menjar. E en aquella forma tingue Tirant los preſoners fins que les naus foren vengudes: e lo Capita no dexaua partir prop de ſi al moro Abdalla, per les bones e diſcretes rahons que li dehia. Un dia que tots los duchs e grans ſenyors ſe leuauen de dinar, preguaren al Capita fes venir alli lo gran philoſoph Abdalla. Com fon vengut, Tirant lo pregua que di-gues alguna bona coſa que profitas per a tots. Com pore yo res dir que ſtich atribulat, dix lo moro, ſens hauer hi gens penſat? feu me gracia dar me ſpay fins a dema, e yo eſta nit hi penſare per que pugua millor contentar les ſenyories voſtres. Dix lo Duch de Pera: Cidi, nos pot fer lo que dius:

ara que ſom be dinats hauem meſter vna poca collacio. Tirant feu portar vn drap de raç en mig de vna praderia e vn banch en que lo moro ſtigues de peus: e Tirant fehia tenir en torn de ells bona guarda de gent de cauall e de peu. Com Abdalla veu que nos podia ſcuſar dix: Puix lo ſenyor Capita mo mana, dar li he vn conſell lo qual caſcu de voſaltres lo pora pendre per a ſi. E pujant lo moro ſobre lo banch, feu principi a tal parlar.

CAPITOL CXXVIII.

Lo conſell que Abdalla Salomo dona a Tirant capita.

DEu es gran, Deu es gran, Deu es ſobre totes coſes: e aquell deu eſſer amat e temut ſens neguna error ni fictio. Egregi Capita e caualler inuençible, not admires de mi com tingua ſenyal de creſtia, ço es dos bons quartes de voſaltres, car mon pare fon moro, e la mia mare fon de la generacio voſtra, e de aqueſta part me ve amar vos. Magnanim Capita, ja veig que a la fi la fe venç infidelitat, e liberalitat venç auaricia, e la humilitat a la ſuperbia, hoy fa loch a caritat, e eſperança a deſeſperacio: e ſots lo mal de virtut trencada es la perſeuerança de falſia e dura obſtinacio dels contraſtants a ta intencio. Immortal batailla es entre enueja e gloria, e entre

maldat e virtut: empero gracies ſien fetes en aquell qui es Senyor de virtut e Rey de gloria, que a preſent vençuda la part de tot mala, la part totalment bona ha triumphat, jatſia ſouint vejam lo contrari. Aras veu que laltea de la majeſtat imperial, confuſa tota enueja, cobrara les honors de que era deſpoſſehit. E los peccadors o contraſtators vehent ho ſe dolran, e ab ira cruel moſtraran la intrinſeca furor ab ſtrenyiment de llurs dents per magrea de viceral corrompiment. E tu, Capita valentiſſim e poderos mes clar e reſplandent e repoſat que en lo paſſat temps tots los altres ſtats no ſon, en la imperial cadira faras tornar lalt Emperador: gitaras tots nuuols de triſtor e de pluja de lagremes e eſclariras tota la Grecia: e ſubjugant ab la tua gran virtut la noſtra partida de lengua moriſca, don ſeras mereixedor de portar corona de ſtelles, car per tu ſera reſtituhida al Imperi la pau que li era tolta, e als pobles lo deſijat repos: per hon de tu ſera manifeſt al mon lo teu notori enginy, ſegons hás fet en lo paſſat e tant mes en lo preſent. Com quant de major lahor es juſtament e temprada regir vn regne, que guanyar e aconſeguir lo benauenturadament. Certes ara es temps que culles e replegues enſemps totes les virtuoſes forçes de ton coratge, e quet prepares a grans e infinits negocis ſi en tu ha res de real coſtum. Tots tos paſſats treballs ſon no res ſi leixes los molts que encara te reſten a paſſar. La tua gran gloria requer en

ton esser dreturera la tua ma : ja hauem vist com altament e gloriosa has batallat contra la fortuna aduersa e conexem te vençedor : mas guardat que souent la fortuna encara que sia vençuda retorna pus mansa en son sguart, e pus suau, quasi resplandent ab elm o cuberta deaurada. Tu has vençuda la aduersa, guardat ara, car la prospera torna a encontre de guerra. Guerra null temps no proceheix de amor, ne hoy no proceheix de amor ne de caritat. Amor proceheix de la gloria del cor mundanal e eternal, e not penses que perço com ha mudat armes te sia benigne ne pus flach, ans te sera be mester quet abilles de nouelles armes : e not penses hauer menys a fer perço com lo enemich es pus blan e pus suau, ans sies cert que la guerra es pus enganosa com la crehença es ab legots, o ab affabilitats combatuda en lo stret de la fortuna aduersa. Hauem vist com altament te est portat en util de la cosa publica, àra veurem com te portaras en la plenitut de la fortuna prospera, car molts en tribulacions e lochs strets han resistit sens causa, e molts qui foren en llurs aduersitats forts, foren per la fortuna prospera enderrocats. Anibal son vençedor en la bataillla de Cannas : apres que hague exiuernat en Capua ab menjars delicats delitas en dormir reposant en banys plasents, per oçi e luxuria son vençut en la batalla per Marcell : e axi la ardor del gel del riu de Crebia hon primer hauia haguda victoria en Lombardia, son apaguada

en Capua per la calor dels banys e altres delits. E souint es la pau pus perillosa que la guerra, car a molts virtuosos ha nogut no hauent aduersari contra lo qual la virtut hagues exercici, la qual se es per oçi e repos amaguada e a veguades del tot perduda o aflaquida, per tal com en loch del aduersari per lo qual la virtut se mostrara e sesforçara han succehits delicaments: e a veritat no pot esser guerra pus greu que es ab sos propis costums e coratge, car lauors hi pot hauer menys treues puix la guerra es tota dins lo mur, ço es dins lom mateix, e aquesta guerra flaqua de batailles acostumant, la qual venint ab mantell de pau ha major gosar que quant ve ab bacinets armada. E leixant molts exemples de gents, pau e tranquilitat amansa los romans, no amansats ni trencats james per batalla e vençedors de totes gents. E segons alguns han scrit los delits de luxuria vençents los romans, per veure Cipio, hom reduptat altament bo per tot lo senat de Roma, com de son poder vedaua la destructio de Cartayna, jatsia contra lacort del molt saui vell Cato, ho vedaua Cipio segons diu Florus, perque perduda los romans la temor de Cartayna llur enemigua, la ciutat de Roma no començas donar se a delits e a repos: e Deu hagues volgut quel consell de Cipio fos stat seguit, car millor fora fos restada guerra dels romans ab los enemichs e ab Cartayna que ab llurs propis vicis e delits, car certament en millor stament foren

ſtats los fets de Roma , e ſegons yo crech hauria hagudes menys batailles e pus continues victories. E ſim demanes perque aço, com pens molts ſien e feran als quels par ja temps de repos, puix Deu te ha portat a proſperitat de fortuna, ſapies los eſſer de aduerſa intencio a ells. E dich a tu e a tots los grans ſenyors vna deu eſſer la fi de la vida del treball, e toſtemps deuen eſſer en guerra de enemich veſible e inueſible. E veges mes auant quant diſcorde yo de comuna opinio, car dich que daçi auant ſentiras doble treball mes que en lo paſſat, e ten alegraras: james no tes ſtat meſter leuarte ab tant ſforç, e lo animo deu en tu ſobre pujar ſi mateix, car vengut eſt als ſobirans combatiments, e axi entengua tot lo mon quin e quant gran eſt ſtat en caſcuna fortuna, ço es proſpera o aduerſa, e no tu ſolament, mas aquells qui ſeguexen tos conſells. Tu has ſenyor vell e antich lo qual la fortuna hauia lançat per terra, lo qual forçant la fortuna la portat en molts cayments a la altea del ſtament humanal: moſtra li per quins graus es pujat en aqueſta triumphant de victoria e ab quin ſaber ſi deu refermar: ja nos deu ſforçar de pujar mes alt, ſino en cobrar lo que te perdut, car deu ſe tenir per content de la dignitat que Deu la poſat e del ceptre hereditari qui li es degut per deute de ſanch mes que per la propia virtut, car la ſenyoria no fa lome, mas deſcobrel, e les honors no muden les coſtumes nil coratge, mas moſtren

ho. E amoneſtal que ſapia eſſer ſenyor, car lo primer es per merits, lo ſegon per fortuna: moſtra li que honre Deu e ame ſa terra, ſerue juſticia ſens la qual lo regne jatſeſia rich o opulent nos pot conſeruar. Aprengua que negun acte violent no pot eſſer de longua durada. E millor e mes ſegur es al princep eſſer amat que temut. Acoſtum no deſijar ſino bona anima, bon ſeny e bona penſa: e que no ſper ſino bona fama, e no tema ſino deſonor. Penſe com pus alt es, pus clarament es viſt e menys ſe pot amaguar lo que fa. E com major poder te, menys te licencia de abuſar ne. Sapia lo princep no deure mes deferir de poble per abit que per coſtums. E ſtudie partir ſe de totes ſtremitats per egual ſpay ſeguint la virtut ſitiada en mig. Seſſe en ell prodigualitat e luny ſe de auaricia, car la primera conſuma les riqueſes, la ſegona la gloria e lahor. Sia conſeruador e amador de ſa fama propia e mes de ſa honor. E ſia auar de temps guardant nol perda. Sia larch de moneda, e toſtemps tingua en lo cor la reſpoſta del ſaui Emperador animoſa dient: No voler lo or, mas voler ſenyorejar a quil poſſeheix. Mes val tenir los vaſalls richs que no lo fiſch, e ſapia que lo princep de rich regne no pot eſſer pobre. E ſia en recort de les calamitats, miſeries e treballs que la meſquina terra ſua ha ſofert en aqueſt temps paſſat, e lauors ſe repute benauenturat que ha complit ſon vot. Juſtificat princep

ſera aquell com les miſeries en ſa terra meſes per crims daltres naura lançades o departides per la virtut propia, e haura reſtituhits los dans e reparats los enderrocaments, e fermada pau, e opreſſa tota tirania, e tornada libertat en ſa terra. Poſes en lo cor amar los que ſenyoreja, car amant creix lo amor : e no pot eſſer regne mes perillos o incert que ſenyorejar als qui no volen. James no ixqua del cor al princep la real doctrina de Saluſti, dient que gent darmes ni treſors no ſon defenſio del regne, mas los amichs tals, empero que no ſien a amor forçats per armes ne haguts per diners, mas per benifets, merits e fe. E ſegueix ſe que lo princep deu viure ab los ſeus ab concordia, car concordia fa crexer e augmentar les coſes poques, e per diſcordia ſe perden es deſtroexen les grans. De que tenim exemple de March Agripia qui treballa molt per la dita concordia, per la qual ſera a caſcu germa o companyo, amich e bon ſenyor. E apres Deu e veritat ſia li la pus cara coſa amiſtat : e lom que vna veguada haura fet digne de ſa amiſtat nol lançe de negun conſell. E ſeguint lo conſell de Seneca, totes ſes coſes acorde ab aquell que ſapia eſſer ſon amich. Mas primerament acorde del amich que pugua fiar de ell, mas no de molts : ſtudiar que ſapia conexer lo amich del lagoter o ſuau enemich, plaent li verdaderes lahors, eſtimols, o peticions de virtuts, auorreſca legots axi com a veri. No ſia lauger en pendre amiſtat, mas pus tart deſque

les haura prefes les deix: e fi poffible es, no les deix james: e fi les ha deixar nou faça prefta-ment fino ab difcrecio poch a poch, axi com diu lo prouerbi: Defcufa, e no fquinçes lamiftat antigua, per ferm, que fegons que ell es amich dels altres, axi los altres li feran amichs, nes fenya effer amat de algu que ell no ame, fegons fol effer error dels grans fenyors. E deu guardar que les voluntats de cafcuns fon molt libertes, e no comporten jou daltri en qui axi mateix nol coneixen. Amor no pot effer james forçada fino per amor, e per aquella es forçada, puix la conegua en laltre. No haja prefumpcio alguna de mal en lo amich antich. E no cregua improuidament o fens caufa a algu: gite de fi fofpites, no pare la orella a acufadors, o a malmefcladors daltres, e fi hi perfeueren ab pertinacia reprengals ne, e encara los ponefca fi no fen leixen. Paraula es del Emperador, que lo princep que los deladors o malmefcladors no caftigua, a fi mateix irrita. Lo gran Alexandre jatfefia joue e molt poderos fenyor, menyfprea vn acufador ab molt gran e bona fama e fiança, e fegui lin be fegons deuia: com ftant ell malalt degues pendre per medecina vn abeuratge a ell aparellat per Phelip metge feu, rebe les letres de Perminio en les quals lamoneftaua que Phelip metge, corrumput ab molts diners per Darhi enemich feu, li hauia promes quel faria morir: axi que guardas fos aguayts e fon mortal abeuratge. Les quals letres legi Ale-

xandre, e cela e diſſimulant calla fins que entrant lo metge, e ell hauent begut labeuratge, lauors gira los hulls al metge e dona li les letres de la acuſacio, pero fehia tart e inutilment ſi vera fos, mas prou les hi dona preſt e be, puix la acuſacio era falſa: menyſprea altament los mals parlants, e almenys per callament los reprengueren e moſtraren hauer mentit. Recorda li lo que lo emperador Octauia ſcriui a Tiberi dient que nos deuia enfellonir que algun parlas mal de ell, car prou era que negu no li pogues mal fer: en altra manera mes auantatge hauria lom que Deu, al qual jatſia nos puixa acoſtar injuria ni offenſa, empero ſouint lo enſagen les gents de injuriar de paraula. Donchs lo princep emprengua o exerceſca la penſa e les orelles en aço, en que no ſolament es loada la paciencia del dit gran Emperador, mas de Pompeu gran e ſolenne ciutada de Roma, e del Rey de Parthia, e de Piſiſtrat tiran de Atenes. Nos agreuge lo princep ſi alguns inquiren ſaber ſos ſecrets, mas ell no cur ſaber ſecrets daltri, car de valeros cor proceheix no curar de tals coſes: e lo contrari es en caſcu que ha poca confiança. Mes auant faça lo princep que ſia tal com volria eſſer reputat per les gents, e lauors no volra que los ſeus actes ni ſecrets ſien amaguats: ne mes ſe guardara queu veja ſon amich que ſon enemich, ni curara mes ſa deliberacio en conſell quel teſtimoni dels que mal li volen. E ab tal confiança feu portar

Cipio les ſpies dels cartagineſes per la oſt dels romans: e ab ſemblant magniminitat Julius Ceſar ſolta Dominici, pres vn gran caualler de Pompeu enemich ſeu, feren lo fugitiu, menyſprea e no ſen cura que ſabia molts ſecrets ſeus: encara com vna veguada hagues trobat ſcriptures hon eren los ſecrets de ſos enemichs, cremals e no volgue quels legiſſen. E no pens lo princep que ſolament a la ventura li ſia poſat en ſon titol ſereniſſim o molt clar, mas per tal que en lo ſeu animo, proiſme a Deu e pus alt que totes vanes paſſions no puixa pujar negun nuuol de dolor, ne algun plor de triſtor, ne negun gel de temor, ne fum algu de mals deſigs terrenals. Sapia que ira en princep es fort leja coſa, e nomenar ſolament crueltat en princep es coſa illicita e peccant, e tant pijor, com ha ſots ſi mes maneres de noure que altri. E ſenta eſſer veritat ço que dix Seneca en la ſegona tragedia: Tot regne es ſots major regne: e axi leuada tota ira e temor ſe retra comu a ſos ſotſmeſos: e tot aço que en ells ordonara es per a ſi mateix com ſiu fos de la ma de ſon ſuperior, ço es Deu. Superbia ni enueja no haja, que no ſon vicis de princep, mas de gent comuna. Quina raho ha lo princep en hauer ſuperbia al qual Deu ha fet tant de be, e es deutor de tants grans dons a Deu tot poderos creador ſeu? O com pot hauer enueja lo qui no veu ſobre ſi negu e veu ſi mateix ſobre tots? Entengua lo princep que veritat li deu eſſer fundada de tota fe. A qui

diu falsies esdeue que nol creu hom de les veritats, e grans veritats se gasten ab poca falsia: e qui desija que hom lo cregua prengua en cascun parlar tostemps veritat, axi acostumant sa lengua que no sapia mentir, car no pot esser pus absorda cosa ne mes perillosa que princep mentidor, sots lo qual la cosa publica de son regne incerta e tremolosa per ses falsies haura a vacillar. Molt deu esser stable e ferma la paraula de aquell en lo qual es fundada la sperança e seguretat de tants pobles: e james no deu mentir als altres aquell al qual es mester si fer se pot que negu no li menta: e per que seria legoter lo qui no deu hauer temor ni deu sperar hauer res daltri, les quals dues coses me paren propis agullons de lagoteria? Guart se encara que no lohe si mateix, sa lahor per fets la deu mostrar e no de paraula. No menace a negu nis enfelonesca, car no sta be al princep que sol ab lesguart pot spantar, e stant reposat se pot venjar, hoc encara perdonant pot castigar, e es la mes noble venjança que esser puxa. Guart asi mateix de alegrar se massa, guardant sobre manera les ocupacions inmortals del regiment de son regne: ne tampoch nos deu entrestir si guarda les grans honors, e la diuinal magnificencia que ha en si. Nos negue a negu, car Deu la fet neixer no per a si solament, mas per a la cosa publica, e sapia que tota hora fa sos fets quant ajuda a sos sotsmesos. Tempre la rigor de la justicia ab egualtat, e la crueltat

ſia meſclada ab clemencia, en la prudencia ſia alegria, en la celeritat madurea, en la ſeguretat auiſament, en la temprança haja plaer, en la laugeria actoritat, en lo menjar nodriment, en los conuits temprança, en lo parlar ſuauitat, en la reprenſio caritat, en lo conſell fe, en juhi libertat, en riure tarditat, en lo ſeure manera, en lo anar grauitat, haja ſperons en remunerar, fre en punir, fira a ſon enemich ab cara alegra, e ſon ciutada ſiu mereix ab triſta. E per exemple del gran princep los delictes de ſos ſotſmeſos li ſien axi com nafres propies que nos poden guarir ſi no ſon tocades o curades: e ſegons diu Titus Liuius deu los punir ab gemechs e lagremes axi com taillas les ſues entramenes: e poſes al cor quel princep deu eſſer de tot ſemblant a Deu per miſericordia, e que del tot erraren los philoſophs que dampnaren miſericordia. Magniminitat es propia virtut dels princeps, ſens la qual no ſon dignes de hauer regne ne nom de rey. E ſi ha humanitat natura es dom e no virtut, ſi no la ha mes es coſa no acoſtumada que vici: mes pertany humanitat a princep o a rey que a altri, perço com mes ſobrepuja los altres e ell te entre los altres homens lo primer loch. Deu hauer caſtedat lo princep, la qual es bellea en tots los homens, mas en princep ha ſingularitat de bellea: res no es mes bell que princep caſt, ne mes leix que princep luxurios. Gratitut que es memoria de ſeruis e de beneficis ſolen hauer los bruts animals, e es leja

cosa si fall als homens, es ornament de bellea e als princeps ajuda: e ingratitut sol corrompre los niruis e força del regne, per tal car cascu ha perea de seruir als qui obliden los serueys e omplir la pregonea sens fons del ingrat coratge de dons que pereixen. A la fi confes lo princep que es ple de honor carregosa e de carrech honrat: e lo que ans era franch e liure sapia desque es fet princep ha presa seruitut treballosa, solicita e honesta sots la qual sta la libertat de la cosa publica, e de alli auant ha viure per exemple esser als altres, car per exemple dels Reys e dels princeps se regeixen los regnes, e les corades del poble solen exir de les costumes dels senyors e regidors. Lo princep no deu voler res propi a si sino lo ceptre e la corona, e aço que de aquells es. E perço hi es la salut de tots los seus sotsmesos gloriosa, mas dificil e de molts caps semblants a la serp de Ercules, a la qual naxien molts caps per hu tallat. Haja lo princep agudea deguda ab enginy, e vergonya deguda a la edat e virtut a son linatge e a son real stament. Tingua majestat pertanyent, menyspreu porpra e pedres preciosses e delits fent burla de totes les coses que passen e fugen: solament guart altament les coses eternals e de aquelles se admire. Haja per real exercici armes e caualls e los arreus de son palau, e pau e guerra en totes coses seguesca. En son regnar les arts e maneres dels romans que son seruar manera en la pau, perdonar als sotsme-

ſos, e guaſtar e aflaquir als ſuperbioſos. A la fi ſapia la vida preſent eſſer taulell de gran perill e treball. No deu ſeure a joch o a plaer ni repos per eos, ne a vil delit, ne alre donat per Deu als homens, ſino que ab poch e breu merit ſe obre cami a la eternal gloria e fama perpetual. E axi altra veguada moſtres auinent apendre ab gran voler, lija e hoja los nobles fets dels antichs: e ſia ſolicit e feruent demanador no de bens temporals, mas dels exemples dels antichs e princeps illuſtres. Haja continuament en memoria ço que aquell princep magnanim, lo darrer princep africa, deſtroydor de les ciutats enemigues, feu e ferua en la oſt ſobre Çamora, que apres ſon exemple de militar diſciplina a molts romans princeps, que axi com aquell gita de la oſt totes maneres de delits e dauol luxuria, e dos milia auols fembres, axi lo teu princep lançe de totes les ſues ciutats tots inſtruments de luxuria, e corregeſca les coſtumes de les gents que per gran plaer ſe ſon afollades: e ſens aço no haja ſperança no ſolament de victoria, mas de ſalut, e aço per exemple haja del dit princep e daltres coſes per les quals ſe faça acabat e perfet. E tants noms de homens inſignes per virtut com trobara eſſer ſtats ſancts ne ſapia eſſer donats a ell per meſtres de ſa vida e per endreçadors ſeus a gloria. E ſouint ſeſdeue que los nobles coratges tant los ençenen exemples com dons, e tant paraules e ſtatues poſades en recordacio dels antichs. Gran

plaer es com hom pot egualar si mateix als antichs qui son loats: e bella enueja es al qui se stima de virtut, e non fretura perdre temps en enquerir daltres antichs, car exemple singular es que negu qui no stima la honor ne ha temor de vergonya no pot obrar ne viure virtuosament. Moltes voltes voler emitar als bons de enteniment e de enginy es stat profitos, axi com voler se lunyar de mal ja deu esser reputat bo quis studia en fer bondats. Moltes coses he dites, mas a veritat poques son atesa la magnitut dels hoynts, e mes son encara les coses quey resten a dir. E tu, molt egregi Capita qui sents e saps que totes les coses stan a carrech sobre los teus muscles, empero a la gran amor noy es res dificil o greu sino esser no amat, aço no pots dir tu que per les tues infinides virtuts te fas amar a tot lo mon, e los teus juhis e consells conseruen la amor de aquells quit serueixen, e no son mes accepte Chiron a Anxilles, ne Palominus a Enea, ne Philoteçes a Hercules, ne Lilidi a Cipio africa, que tu est al teu Emperador. Donchs dona compliment al que be has principiat, car la caritat porta tot treball e amor venç totes coses: e axi mateix qui vol part de la honor e gloria raho es que porte sa part dels pensaments e carrechs. Les coses grans a costar han: lo or se caua del pregon de la terra: les species se porten de luny: lo ençens se cull de arbres que suen en Sabea: en Cidonia se peixquen les mucites: lo vori se ha en India, e les perles en

la mar oceana. Ab gran dificultat ſe han totes les coſes grans e precioſes, e la virtut que entre totes coſes es molt precioſa nos obte laugerament. Bona fama es pus reſplandent que or, la qual ab gran ſtudi ſe denega, e ab gran diligencia ſe guarda es ſuſte. La roſa ſta entre les ſpines: la virtut entre les dificultats, e entre les cures ſolicites ſta la gloria. En lo collir de la roſa ſofir lo dit afany e perill, en la virtut e gloria lo coratge del hom. Donchs tu ſiny lo teu coratge ab principis glorioſos, car com penſaras hauer acabat, lauors començaras: exercital ab bones cures del princep, e de la coſa publica: e exercitant ab aquelles fara deça pus benauenturadament ſos fets. E la anima apres que ſera partida del ſeu cors mes laugerament volara e millor a les eternals cadires, ſegons openio de Cicero, e nos ho ſabem. A Deu coman honor de la tua ſenyoria e noſtra.

CAPITOL CXXIX.

Com los grans ſenyors del camp de Tirant recaptaren gracia per Abdalla del Capita.

TOTS los grans ſenyors que alli eren, vehent que tan be hauia parlat, e tants conſells bons los hauia dats, car caſcu los podia pendre per a ſi, de vn acort ſe leuaren e ſupplicaren al Capita que volgues fer alguna gracia al diſcret

moro. E lo Capita qui tenia lo animo tan valeros resſponent dix : Mos ſenyors e majors de mi, a molta merçe haure a les ſenyories voſtres quem digau quina gracia volreu que li faça, que yo ſere molt content obeyr vos. E ells li regraciaren molt la ſua gracioſa offerta : e tots penſaren e hagueren per concluſio que lo major do que podia eſſer era libertat, e demanaren li lo moro Abdalla ab vn fill que tenia pres ab ell : e Tirant fon molt content per amor de tants grans ſenyors que loy demanauen, e per contemplacio de ells li daua libertat, e .xx. daltres per amor dell. Lo cidi Abdalla lanças als ſeus peus per voler los hi beſar, mas lo valeros nou volgue ſoferir, ans los dona ſon comiat e tornaren ſen al ſeu camp. Apres dos dies vengueren les naus ab moltes vitualles, e apres que hagueren deſcarregat lo que portauen, lo Capita hague ſon acort ab los ſenyors, e deliberaren que tots los preſoners poſaſſen en les naus e quels portaſſen al Emperador, e axi fon fet. E foren comanats al gran Coneſtable per llur Capita, e partiren per anar al port, e com los recullien en les galeres feren los deſpullar per veure que portauen. E trobaren entre joyes e diners lo que hauien guanyat en la guerra hi de ſou paſſats .clxxx. milia ducats ; car preſoner hi hauia que entre joyes e diners valia lo que portaua .x. milia ducats. E trameteren tots los diners al Capita, e aquell preſtament los feu repartir entre tots los del camp. Lo Coneſtable feu donar vela, e ab

profper vent en breus dies arribaren al port de Conftantinoble. Lo Emperador e totes les dames ftauen a les fineftres mirant entrar les fuftes. Lo Coneftable feu traure los prefoners e portals al palau. Lo Coneftable puja alt hon era lo Emperador, feu li reuerencia e befa li la ma e lo peu: e dites les recomandacions de part del Capita, li prefenta de part fua tots los prefoners. Lo magnanim fenyor los rebe ab grandiffima alegria tenint molt gran contentacio del Capita: e pofats en bona guarda, lo Emperador feu entrar lo Coneftable dins la fua cambra hon era la Emperadriu e la Princefa, e demanali del ftat del camp, e los feus cauallers com fe regien, e lo feu Capita en quin effer era pofat, ni com fe regia ab tota la gent. Lo Coneftable ab gran modeftia feu refpofta de femblant ftil.

CAPITOL CXXX.

Com lo Coneftable informa al Emperador del ftat del camp.

NO confent la veritat effer callada, profper Emperador e mon fenyor natural, dels fingulars actes e de molta virtut que ha obrats e obra cafcun dia lo voftre valeros Capita, encara que ab paraules fobre pofades ver femblant de error hagen pofat en la majeftat voftra per fguart de confufio de alguns mal dients, volent pofar

en les gents enganosa crehença. E per ques mostre lo ver de tals coses recitare a la altesa vostra que per causa de algunes contradictions sobre lo camp vençut e desconfit dels turchs, lo Marques de Sanct Jordi ab son germa lo Duch de Pera, e tots los altres auolotats, si pensa seguir fort jornada, casi per hauer fet la majestat vostra Capita nouell, e per los guanys per nosaltres hauer fets, e per ells hauer nos liberats de tant de mal qui aparellat nos staua, hauent ells scampada la sanch e meses en perill les persones e les vides. E nosaltres nos ne portam la desferra. Empero Tirant com a Capita virtuos pacifica tot lo camp e volgue que la despulla fos nostra. Dich senyor a vostra altesa ab tota veritat que teniu lo mes singular Capita que en lo mon sia stat ni crech sera. E no pense la majestat vostra que Alexandre, Cipio ni Anibal fossen tan discrets sauis ne ab tan sforçat animo, ni tals cauallers com aquest es: mes sap de la guerra que quants homens yo haja vist ne hoyts nomenar: com tots nos pensam esser perduts, lauors som vencedors. Lo treball seu es cosa de gran admiracio. Dix lo Emperador: Quina es la sua pratica? Dix lo Conestable: La majestat vostra lo trobara lo mes solicit home del mon, amador e guardador del be publich, emparador dels desemparats, ajudador dels malalts: senyor, si negu es nafrat a la sua tenda los fa portar, e fals seruir, axi com si era lo cors de vn Rey, de viandes e de medicines en gran abundan-

cia, e los metges no ſen parteixen: e yo pens que ſi noſtre Senyor li te a fer be ſol aqueſta virtut hi baſta. Digau me Coneſtable dix lo Emperador, quin recapte dona en lo camp e a la gent darmes quin ordels te? Senyor, dix lo Coneſtable, yous ho dire: Primerament con ve de mati ell fa enſellar .ij. milia roçins ſegons a qui toca la tanda: caualquen los mil tots armats com ſi hauien entrar dins en batailla: e ab aqueſts van mil homens a peu, e axi van per tot lo camp guardejant dins e defora, e aço los dura fins a mig dia. Los altres mil caualquen fins a la nit. Aquells qui deſcaualquen, penſau quels deixa deſarmar ni los roçins deſenſellar? ans tot lo dia han ſtar armats, perço que ſi algun cars los ſobre venia aquella gent fos pus preſtament a cauall que tots los altres. E com ve la nit dobla la guayta, caualquen .ij. milia lançes, e .ij. .m. homens a peu: e los altres .ij. milia ſtan armats e los caualls enſellats: e com ve a la hora de mija nit van ſen a llur inſtancia e los altres caualquen. E penſau ſenyor quel voſtre Capita en tota la nit ell dorma, ſino inceſſantment va e ſta ab la gent darmes burlant ades ab vns, ades ab altres. En tota la nit tan gran com es james lo veureu dormir ni repoſar. E moltes voltes yo loy dich que vaja a dormir e yo reſtare alli en loch ſeu, nou vol per res conſentir. E con ve que es dia clar que el ſol es exit fa tocar a miſſa, venen tots aquells ſenyors que hoyr la volen. E penſau

que ſia home molt ſeremonios? no ſenyor, ſino que pendria a mi o algun altre per lo braç e fa poſar tots los magnats primers, hi ell poſas en vn raco de la tenda, e axi hou la miſſa ab molta de honor que a tots los ſenyors fa. E com la miſſa es dita, poſen ſe tots en conſell, e aqui ſaben ſi fallen vitualles al camp o no, decontinent fa prouehir a totes les coſes neceſſaries. En lo conſell no ſi parla daltra coſa ſino del ſtat del camp. Lauors lo Capita va ſen a la ſua tenda o a la primera que troba, e damunt vn banch o en terra ſobre vna cobri atzembla ſe poſara a dormir toſtemps armat e dormira dues o .iij. hores al mes, e com ſe leua toquen les trompetes, e lauors tots los magnats venen a dinar: e tots ſon ſeruits marauelloſament de moltes viandes e bones, e james ſe ſeu en taula fins que han menjat la primera vianda: yo ſtich admirat que li baſta a tants menjadors com te, a paſſades .cccc. perſones dona a menjar, e .xxx. atzembles que james no fan ſino anar e venir ab vitualles, capons e gallines, e de tantes volateries com hauer ſe poden. Lo ſeu treball e lo poch dormir es coſa admirable. Apres dinar com han feta collacio tenen altre conſell: ſi ha viles, caſtells o lochs prop de alli ques tinguen per los turchs, quina gent darmes hia meſter per conquiſtar los e quin capita hi yra, e ſi han meſter portar bombardes o artilleria, e preſtament ſi dona recapte. Seus dir, ſenyor, paſſades .LXX. places hauem recobrades: molt bona pratica

ſerua lo gran Capita molt millor que no ſehien ans que ell hi fos com lo Duch nos era capita. Quem direu, dix lo Emperador, de ſos parents, com ſe comporten en la guerra? Molt be, ſenyor, dix lo Coneſtable, eſta nit o dema ſera açi Diafebus ab los grans ſenyors que porta preſos. Com, dix lo Emperador, encara ni ha mes? Si, ſancta Maria, dix lo Coneſtable: alli ve lo Duch Dandria, e lo Duch de Melfi, e lo fill del Duch de Calabria, e molts altres comtes, barons e cauallers que venen preſos. La alegria augmenta en aquella hora molt mes que no era ſtada. Del voſtre offici de gran Coneſtable, dix lo Emperador, haus fet empediment negu? No ſenyor, dix lo Coneſtable. Ans decontinent quem hague dada vna letra de voſtra majeſtat, me dix que yo regis de mon offici axi en lo ſeu camp com en lo del Duch: e volia que lo ſeu Coneſtable que ell portaua fos lochtinent meu, que puix yo era primer en temps, raho era que fos primer en dret. Tota aqueſta guerra, ſenyor, ſta en leſſorç de Tirant. Lendema Diafebus entra ab los preſoners per mig de la ciutat ab moltes trompetes e tamborinos que portaua. Lo Emperador e tot lo poble ſtauen admirats de tanta multitut de preſoners. Com foren en la plaça del palau, lo Emperador ſtaua en vna fineſtra: Diafebus li feu molt gran reuerencia humiliant ſe molt a ell, e preſtament puja alt en la cambra e beſa li la ma, apres a la Emperadriu e a la excelſa Princeſa. Con hague

abraçades totes les dames torna al Emperador e dixli tot ço e quanta benedictio, amor e voluntat de Tirant li presentaua. E lo clementissim senyor ab cara molt afable lo rebe. Apres li dix Diafebus: Senyor, supplich a la majestat vostra me vulla posar en libertat, car be es presoner qui a presoners guarda, com cascu de aquells conte sobre pujar son coratge de major dignitat que noblea no es, e perço vulla la altesa vostra acceptar los per lo gran perill que tal comanda ab si porta, car ley es feta per aquell qui sols honra basta a conseruar la sua honor. Com per los entenents vist sera yo haja retut mon deute de fidelitat, lo que a interes de part sesguardara just o injust acte se nomenara e no gracia. E perque sia vist lo desig meu ab lo vostre concordes requir als notaris que men sia feta carta publica per quen reste memoria en sdeuenidor. La senyora de gran excellencia Princesa del imperi grech, la egregia Stephania de Macedonia, e la virtuosa Viuda reposada, e la bella eloquencia de Plaer de ma vida, e la honesta, prospera e benauenturada de la senyora Emperadriu qui es font de tots los sabers virtuosos façen ver testimoni de mi, com he retut mon deute ab los presoners ensemps. Fon leuat acte, e lo Emperador rebe sos presoners e parla molt ab Diafebus demanant li lo seu Capita quina honor los fehia e com los contractaua, e Diafebus li recita la pratica que ab ells seruada hauia. Lauors lo Emperador los feu posar dins

lo palau en les mes forts torres que tenia. Com Diafebus veu temps de parlar ab la Princesa ana a la sua cambra e trobala ab totes les sues dames. Com la Princesa lo veu leuas del strado e feu la via sua: e Diafebus cuyta lo pas, e dona del genoll en la dura terra, e besa li la ma, e dix: Aquesta besada es de aquell que la celsitut vostra ha condemnat en mes fort preso que no son aquests que açi he portats: e les donzelles acostaren se, e no li pogue res dir per dupte que no hoyssen lo que diria, mas pres lo per la ma e anaren se a seure a vna finestra. Com foren aseguts la Princesa crida Stefania: e. Diafebus feu principi a vn tal parlar.

SI la mar se tornaua tinta e la arena paper, yo pens no bastaria de scriure lamor, la voluntat, les infinides recomendacions que aquell prosper e virtuos Tirant tramet a la majestat vostra, com totes les coses son vistes per la fi, e aquella mostra cascu qui es, e dona premi e condamna segons les obres. E con amor no sia major son perill, sino atenyer hi mort o gloria per premi de caualler valeros, e no deurieu tant amar la vida quen desconeguesseu lamor de un tal e tan sforçat Capita com la altesa vostra te, com per la libertat poch atesa de aquell jorn quell vos veu. Recitare part de sa vida illuminada no per los antichs cauallers de molta stima, ni per los presents, ni encara per negunes altres. No es digna cosa negu sia mereixedor de tan gran premi com

es aqueſt de la majeſtat voſtra: e dona fi en ſon parlar. La fi de les paraules de Diafebus foren principi a la Princeſa que ab cara affable reſponent dix: Per los meus deſigs als voſtres pus manifeſts ab ſola intencio volrieu vos ſaluar, la qual es ſabuda ſols per Deu, e lo juhi dels homens ſon en les obres, per les quals vos condamnen totes les dones de honor, per ço com les coſes de mal propoſit reſten toſtemps imperfetes. Ay lo meu jerma Diafebus, yo fere a voſaltres dada per vida, com tingau titol de bons e verdaders, no fallint vos execucio de virils cauallers del que ſen pot dir per los entenents de tot lo uniuers mon, en gloria e lahor de voſaltres. E les recomendacions quem dieu yo ſtich admirada com tan gran carregua ſobre voſtres ſpatles haueu pogut portar: empero yo les reb com de vaſalla a ſenyor, e les mies ſien doblades e vna mes. E en aqueſtes rahons entra lo Emperador e veu Diafebus que tenia grans rahons ab la filla, dix: Per los oſſos de mon pare, gentil coſa es com a les donzelles plahen hoyr les caualleries que los bons fan: e dix a ſa filla que ixques de la cambra per anar a la gran plaça del mercat, e axi fon fet. E Diafebus acompanya lo Emperador, e apres torna per acompanyar a la Emperadriu e a la Princeſa. Com foren al mercat veren alli vn gran cadafal que lo Emperador hauia fet fer, qui era tot cubert de draps de or e de ſeda. Apres que totes les dames foren aſegudes

feu feure tots los majors de la ciutat, e mana lo Emperador que portaffen tots los prefoners, e mana que tots fegueffen en terra axi los moros com los creftians: e tots fe afegueren fino lo Duch Dandria, lo qual dix: Yo he acoftumat feure en ftat real e aram voleu contractar com fclau abatut? cert no fare: la perfona me poreu fubjutgar, mas no fareu lo cor nil poreu fubuertir al que voleu. Com lo Emperador veu la queftio feu venir los miniftres de la jufticia e manals que ab mans liguades e peus lo feffen feure: e axi fon fet. Com tots foren afeguts, pofat fcilenci en la gent, lo Emperador feu publicar vna fentencia qui era del tenor feguent.

CAPITOL CXXXI.

La fentencia que lo Emperador dona contra los caualllers, duchs e comtes que prefos eren.

NOs Frederich, per la diuinal gracia Emperador del imperi grech de Conftantinoble: Seguint la ley dels noftres gloriofos anteceffors, a fi que la profperitat imperial fia conferuada en fon degut ftament ab repos e benefici del Imperi e de tota la cofa publica, perque fia notori e manifeft a tot lo mon com aquefts mals cauallers e infideliffims creftians hajen pres fou dels infels, e ab ma armada en companya de aquells fien venguts contra la creftiandat per exalçar la fecta

mafometica e per deftroyr la fancta fe catholica, e han fet tot fon poder en diffipar aquella, no tement Deu ne la honor de aqueft mon, ne la perdicio de la anima : e com ab gran tracio e maldat fien venguts en la mia terra per a volerme defpoffehir de la mia imperial fenyoria com mals cauallers, e impiadofos, e malayts per la fancta mare fglefia, fon mereixedors de molta pena, e de effer defagraduats de la art de gentilefa, e del orde de caualleria, e fien defnaturats de la noble part don venen, com los llurs anteceffors fien ftats nobles e homens virtuofos de gran renom e fama, com en ells fia morta la honor de aqueft mon per la gran maldat manifefta que han comefa : e atenent per les cofes defus dites e moltes altres, diem, notificam e denunciam a tot hom generalment, e no fens gran amaritut, dolor e compaffio, empero per que a ells fia caftich, e a altres exemple, pronunciam e fentenciam donant per traydors a tots los creftians que açi fon prefents, e que los fia feta tota aquella folemnitat que a femblants traydors com aquefts contra Deu e lo mon es acoftumada. Publicada la fentencia ixqueren .xij. cauallers tots veftits de gramalles e caperons, e lo Emperador fe vefti axi com ells : feren los leuar de terra e pujar alt en un cadafalch, e alli los armaren, els defagraduaren ab totes aquelles circunftancies que als mals cauallers acoftumen de fer, fegons defus en lo principi del libre es contengut. Com lo Duch

Dandria se veu fer tal proces e de tanta infamia per a ell e als altres, e veures foragitat de tota honor de caualleria, pres tan gran alteracio que la fel li sclata e mori de continent. Com lo Emperador lo veu mort, mana no fos soterrat en sagrat, mas que fos lançat en mig de vn camp per quel menjassen los cans e les besties feres. E feu los pintar en pauesos penjats cap auall ab la sentencia scrita en cascun paues, e trames los per totes les parts de crestians. Com lo Papa e lo Emperador de Alamanya los veren tingueren per molt justificada aquella sentencia. Com los caualiers hagueren rebuda la honor que eren merexedors tornaren los en la preso, e dix lo Emperador: Usem de justicia e no hajam misericordia de negu. Feu portar lo scuder del Duch de Macedonia ab grossa cadena al coll, e presents tots li dona sentencia de mort e que fos penjat cap auall per la molta congoixa que li hauia feta passar. Com Diafebus veu lo scuder e hohi la sentencia que li hauien dada de mort, e quel sen portauen per executarlo, ana prestament e agenollas als peus del Emperador e supplical molt fos de la merçe que aquell scuder no prengues mort perque les males gents no haguessen a dir que moria per hauer dit mal del seu Capita. E lo Emperador ab bones paraules lo detenia perque lo executassen. Com la Princesa veu que Diafebus no podia res acabar per molt que supplicas, leuas del strado e anas agenollar als peus de son

pare, e enſemps ab Diafebus lo ſupplicaren quels donas lo home, e tampoch ho volgue conſentir. Vengue la Emperadriu e totes les donzelles e totes lo ſupplicaren. Dix lo Emperador: Qui veu james que ſentencia que fos donada per lo Conſell general ſe revocas? james ho fiu, nou fare are. La Princeſa li prenia les mans per ſcuſa de beſarles, e leuali lo anell del dit que ell no hague ſentiment, e dixli: La majeſtat voſtra, ſenyor, no es acoſtumada de uſar de tanta crueltat de fer morir negu ab tanta pena. A mi no contenten vanes paraules, dix lo Emperador, ſegons les que ell me dix, empero vos ma filla mudau li la mort a tota voſtra voluntat. La Princeſa dona lo anell a Diafebus, e aquell molt corrent ab vn roçi ana al mercat hon la juſticia ſe feya, e dona al alguazir lo anell: e Diafebus pres lo home e portal ſen a ſa poſada, que ja ſtaua en la ſcala per darli la volta. Partit Diafebus de la poſada per anar al palau, lo ſcuder cuytadament ſen ana al moneſtir de Sanct Franceſch e feu ſe frare: leixa los perills del mon e poſas al ſeruey de noſtre Senyor. Lendema apres de la ſentencia lo Emperador feu pendre tots los turchs que de reſcat no eren, e trames los en altres parts per vendre, ço es en Venecia, en Cicilia, en Roma e en Italia: e los que no podien vendre baratauen los ab armes o caualls o vitualles, lo que meſter hauien. Laltre Duch ſe reſcata per .LXXX. milia ducats venecians. Lo fill del Duch de Calabria pagua .LV. milia

ducats: tots los demes se rescataren. Los que no tenien de que paguare fehien sagrament e homenatge de be seruir e lealment, donauals armes e cauall, e sou, e feyals anar al camp. Los qui nou volien fer feyals molt be ferrar, e feyals obrar les torres de la ciutat, e dins lo palau, de que sen ennobli molt tot. Com lo Conestable e Diafebus se hauien a partir, lo Emperador pres tant del seu tresor com conegue que hauia hagut del rescat dels presoners, e trames lo per ells al Capita. Lo dia ans que partissen, Diafebus tingue sment com lo Emperador se son retret, ell ana a la cambra de la Princesa, e la primera que troba fou Stephania, e feu li de genoll gran reuerencia, e dix: Gentil dama, la mia bona sort es stada de vostra merce esser la primera ab quim so encontrat, hauriaus a molta gracia me fesseu cert de vostra beniuolença, que la mia demanda fos admesa tendriam per home de bona ventura: si la fortuna mera tan fauorable me volguesseu fer digne queus pogues esser lo mes acostat seruidor, per be que yo non sia digne ne mereixedor atesa la gran bellea, gracia e dignitat que la merçe vostra posseheix, empero amor es aquella que eguala les voluntats e al indigne fa digne de esser amat, com yous ame sobre totes les dames del mon: e per vos esser dama de tan bon sentiment, la fi de la mia demanda nom deu esser denegada. E leixau apart per vostra virtut les paraules que preniu scusant vos ab la senyora Princesa, e aquella preneu en

total defenſio voſtra, ſeruiu vos vn poch de les mans ſtenent les enuers mi en ſenyal de victoria, per qual millor cars nous falguen, e haureu feta bona electio. E ſi lo contrari feu, lo que no es preſumidor, reportara la merçe voſtra aquella confuſio e vergonya de poch amar, e blaſmada per les dones donor, e totes vos daran per pena que ſiau deſagraduada de tota gentileſa, puix no voleu ſentir la gloria que de amor ſe ateny condamnant vos que ſiau exellada en la ylla dels penſaments hon nengu james troba repos. E ſi aço nom baſta que nom vullau pendre a merçe, yo publicare en lo ſtudi de caualleria a les dones e donzelles totes les requeſtes que per ma part a voſtra ſenyoria he fetes, e totes voſtres cruels e impiadoſes reſpoſtes. En vna part me condamnau, en altra me dau ſentencia de vida, demanant a la merçe voſtra que dauant la illustriſſima Princeſa aquella ſia jutge qual de vos o de mi demana mes juſta cauſa: e dona fi en ſon parlar. La virtuoſa Stephania ab cara molt afable, reſponent dix: Puix la ignorancia no es digna de perdo, obriu los hulls que res nous ſcuſa, e veureu lo que les dones de honor pronunciaran contra vos, hi en molta honor mia. E dos contraris no poden ſtar enſemps, per la contrarietat que ab ſi porten: la qual demanda per vos a mi feta vos offen mes que nous fora meſter, e requer ſmena gran per reparar lo paſſat, majorment ſi lo juhi dels entenents coneixeran en vos que dieu paraules que contra la

honor voſtra criden, car veig vos tan cuytat de pendre voſtra libertat. Axi com crech en alre no penſau, dupte he no vingau en major error en reparar voſtres errades en coneixença dels bons, e portar a mi ſtendre la mia gonella damunt voſtre meniſcapte. Perque vull que ſiau cert en aqueſta part no vull fer miracles en reſuſcitar vn altre Latzer con feu Jheſucriſt: empero no vull que per aço deſeſpereu de la mia poca amor, car mes es que vos no dieu ni porieu penſar, car lo major be queus conech es ignorancia que moſtrau hauer. E volent Diafebus ſatiſfer a les rahons de ſus dites, vench lo cambrer del Emperador e dix a Diafebus que lo Emperador lo demanaua, e Diafebus ſupplica a Stephania que alli lo volgues ſperar que ell tornaria lo mes preſt que pogues. La gentil dama reſpos que era molt contenta de ſperarlo. Com lo Emperador veu a Diafebus dix li que ell e lo Coneſtable rebeſſen los diners dels preſoners: dix Diafebus que era content. Apres pregua molt al gran Coneſtable quels volgues rebre allegant ignorancia que no ſabia contar: e lo Emperador los mana que ans del dia que partiſſen. E Diafebus ſen torna a la cambra e troba la ſua ſenyora que ſtaua arrapada en fort penſament ab les lagremes als hulls, perço com ſabia que lo Emperador nol demanaua ſino perque partis: e Diafebus qui en tal comport la veu ſtar, pres la aconortar, moſtrant que major dolor tenia ell de ſa partida que no

fehia ella. E ftant en aqueftes confolacions, entra per la cambra la Princefa que venia de la torre del trefor en camifa e ab faldetes de domas blanch, ab los cabells tots fcampats per les fpatles, e feyau per la gran calor que fehia. Com ella veu a Diafebus volgue fen tornar: mas Diafebus li fon tan prop que no lan leixa tornar. Voleu queus digua? dix la Princefa, de vos no mi do res, puix vos tinch en compte de jerma. Parla Plaer de ma vida e dix: Senyora, no veu voftra altefa la cara de Stephania, fi par que haja bufat al foch, car tan vermella fta la fua cara com fa la rofa de maig: e yo be crech que les mans de Diafebus no han ftat ociofes ftant nofaltres alt en la torre: be la podiem nofaltres fperar que vingues, hi ella fe ftaua açi ab la cofa que mes ama: dolor de coftat quet vingua, que fi yo tingues enamorat tambe mi jugaria com vofaltres feu, mas fo dona exorqua que no tinch res qui be vulla. Diafebus fenyor, fabeu a qui ame de tot mon cor e vull be? a Ypolit patge de Tirant, e fi fos caualler encara lo volria mes. Ara yous promet, dix Diafebus, que en la primera batailla que yom trobe ell haura tota la honor de caualleria: e ftigueren burlant per bon fpay. Dix la Princefa: Voleu queus digua, jerma Diafebus, com ben fo mefa entorn e be mirat per tots los cantons del palau e no veig a Tirant lo cor me mor, car fi aquell yo podia veure la mia anima reftaria aconfolada: mas ab aqueft defig pens quem

morre ans quel veja. Empero vna cosa maconorta que encara que congoixa ne passe nom dol, puix ame caualler valeros complit de totes virtuts, e la part que mes me contenta es per esser liberal, perço com lo gran Conestable ha dit que te molt gran despesa. Axi es dels senyors que tenen lo animo gran en despendre: en lestat ques meten, en aquell deuen perseuerar: e perço com yo veig Tirant que en aquesta terra no te bens ni heretatge, no volria per res menyscabas de sa honor, yo li vull esser com a pare e mare, jermana e filla, com enamorada e muller. E perço vos lo meu jerma li portareu moltes recomandacions, e en mig de elles embolicat, que negu nou sapia niu veja, mija carregua dor perque pugua a son plaer despendre, e perço deuallaua yo e Plaer de ma vida de pesar ho e posar ho en sachs: e com sera la hora del sopar fareu venir de la gent vostra, e si yo noy so, Stephania o Plaer de ma vida vos ho daran: e direu li de ma part nos deixe de tot lo que sia honor sua, car la honor sua yo tinch per mia, e com aquests haja despes yo lin dare mes, e no consentire que ell ni los seus passen fretura de res. E si yo sabia que filant al torn lo podia sostenir en sa honor, de tot cert ho faria, o ab sanch de la mia persona lo pugues pujar en lo mes superlatiu grau, de molt bon grat ho faria si majut Deu, car la fi de les coses sdeuenidores es remesa a la fortuna, e de vn be naix principi daltre, e la mia condicio tira totes les coses a la sua sabor. E

perço he fet yo que lo ſenyor Emperador li done titol de Comte, e ja veu que dix laltre dia la Viuda repoſada que ella ſabia que yo amaua a Tirant que li fes gracia del titol que tenia : tots los dies de ma vida ſere en recort de aquell mot que dix : En ſon teſtament me leixa vna tia que yo tenia vn comtat quis nomena de Sanct Angel, e perço yo vull que Tirant laja, ques nomene Comte de Sanct Angel : almenys ſi ſenten o ſaben yo ame a Tirant, ſera gran ſcuſacio mia, diran que ame vn comte, car la mia confiança poſada ſta en ſa valor. Hoynt dir Diafebus a la Princeſa paraules de tanta amor ſtigue molt admirat, e dix : Per mon Deu, ſenyora, yo nom ſent baſtant en regraciar ne ſatiſſer a les honors e proſperitats que la majeſtat voſtra fa a Tirant, per be que lo mereixer de Tirant ſia molt e mereix molt majors coſes que no ſon aqueſtes per ſes virtuts : mas ab la gracia e molta amor que la celſitut voſtra ho ha dit deu eſſer pres en molta major ſtima que no es, car diu lo prouerbi : Que no dona qui ha, mas quiu ha acoſtumat, car yo veig que les gracies ſon tals ſegons don procehixen, e lo qui a voſtra alteſa pora atenyer ſera benauenturat. E perço vos deman de gracia que yo per part de aquell famos caualler vos beſe les mans e los peus, e apres per tots quants ſom de la parentela. No pogues mes detenirſe Stephania que no parlas per la molta paſſio de amor que tenia, e dix : Nom dete lo partir per anar-

men ab Diafebus ſino vergonya, la qual vergonya proceheix de meniſcapte de gentileſa, car la infamia que en ma honor faria no ſeria de neguna ſtima entre los bons, puix ab licencia de voſtra alteſa ho fes, car ab veritat enueja ma fet del que feu per aquell glorios meſtre ſeu Tirant lo bo. Donchs yo dech emitar la exellencia voſtra que faça donacio de tot quant he a Diafebus qui açi preſent es. E leuas de alli hon ſtaua e entra ſen dins la ſua cambra, eſcriui vn albara e poſal ſe en los pits, e torna en la cambra hon era la Princeſa. En aqueſt ſpay que Stephania era anada per ſcriure Diafebus ſupplica molt a la Princeſa que lay deixas beſar, e la Princeſa james hi volgue conſentir ne atorguar loy: e Diafebus torna dir a la Princeſa: Senyora, puix les noſtres voluntats ſon contraries, rahonablement ſe deu ſeguir queu ſien les obres: e de aço ve lo ques diu que quant hu no vol dos nos diſcorden. Axi ne poria pendre a noſaltres a gran culpa de la majeſtat voſtra ſi ja lo lenguatge no mudau: fins açi vos ſo ſtat ſeruidor afectat, car ſi la alteſa voſtra me hagues comprat per catiu no poguereu manar mes en mi que ara feyeu, e com anaua yo ab los hulls enbenats, car ſi cent vides tingues com non tingua ſino vna totes cent les auenturara ſols per fer a la majeſtat voſtra algun ſeruir per gran perill quey fos: e la celſitut voſtra no volerme contentar lo ſperit de libertat de vna poca de fruyta. Cercau de açi auant altre jerma e ſeruidor quius

ſerueiſca a la deſpeſa: e no penſe mes la alteſa voſtra que james digua res a Tirant de part voſtra ni menys li portare los diners. E per preſt que ſia al camp pendre ſon comiat e tornare en la mia terra: empero encara vos dolreu algun dia de la mia abſencia. E ſtant en la fi de aqueſtes rahons lo Emperador entra per la cambra, e dix a Diafebus per que no deſempatxaua en metres apunt, que ans del dia foſſen partits. Senyor, dix Diafebus, ara en aqueſt punt vinch de la poſada e tots ſtam apparellats per partir. E lo Emperador lo trague de la cambra e portal paſſejant per lo palau a ell hi al Coneſtable recordant los del que tenien a fer. Ay triſta de mi, dix la Princeſa, en quant ſes enfelonit Diafebus, hi pens que ja no volra fer res per mi, be es mala ſort mia que tots aqueſts franceſes ſon mig deſeſperats: tu Stephania preguel ne per amor de mi que no ſtigua axi fello. Yo beu fare, dix Stephania. Parla Plaer de ma vida e dix: De be ſou ſtranya, ſenyora, en temps de tan gran neceſſitat de guerra no ſapiau conſeruar la amiſtat dels cauallers, poſen los bens e les perſones en defenſio de voſtra alteſa e de tot lo Imperi, e per vn beſar vos feu tant doyr, quin mal es lo beſar que ells en França non fan mes mencio que ſis donauen la ma: ſi a vos volie beſar ho deurieu conſentir, e encara ſius poſauen les mans dauall les faldes en aqueſt temps de gran neceſſitat, e apres que ſiau en tranquila pau fer del vici virtut: bona dona, bo-

na dona enganada , anau , en temps de guerra ſi requiren armes , que en temps de pau noy cal baleſtes. En aqueſt es rahons noy era Stephania, mas la Princeſa ana a la cambra hon era e pregua la molt quel fes venir : car yo tinch gran dupte que no ſen vaja axi com ha dit , e ſi ell ſen va , no ſera gran admiracio que Tirant ſen vaja per amor de ell : e ſi aquell virtuos no ſen anaua per amor de mi hirien ſen molts dels altres , e penſant nos guanyar perdrem. Maſſa voleu fer be, ſenyora, dix Plaer de ma vida, noy trametau negu ſino voſtra alteſa hi vaja en ſcuſa de veure lo Emperador , e poſareu los en noues e tan preſt li paſſara la fellonia. La Princeſa ana preſtament hon era ſon pare e trobals en parlament. Con be hagueren parlat la Princeſa pres per la ma a Diafebus e pregualt molt no ſtigues enujat de res. Reſpos Diafebus : Senyora , totes les ſperiencies que fer ſe poden , he enſajat a voſtra alteſa reconexent bona fe : creya vos acordarieu ab mi a perills ſdeuenidors per eſſer incerts , car tals coſes com aqueſtes mes ſtan en contentacio de viſta que en obra. A la majeſtat voſtra na pres axi com a Sent Pere que fogint per no morir en Roma per la aparicio torna coneixent ſon defalt , mijançant voler daltri : de dues coſes ſeguire la vna, beſar o comiat, e ateſa ma voluntat de mi poreu manar juſt o injuſt. Si vergonya aconſeguida per mals actes fos honor , dix la Princeſa , yo ſeria la mes benauenturada donzella del mon en conſen-

tir lo que molts desigen: en contrari si honor procuras vergonya, no sereu de res enuergonyit, com no hajau volgut sperar aquell qui te la mia anima catiua de aquelles paraules que tan vostre honor criden: besar, besar. Acabant la Princesa les darreres paraules, Diasebus dona dels genolls en la dura terra e besa li la ma, e acostas a Stephania e besa la tres voltes en la boca a honor de la Sancta Trinitat. Parla Stephania, e dix: Puix ab tan gran sforç e requesta vostra e per manament de ma senyora yo us he besat, vull que a voluntat mia prengau possessio de mi, pero de la cinta amunt: e Diafebus no fou gens pereos, posa li de continent les mans als pits tocant li les mamelles e tot lo que pogue, e troba lalbara: e pensant que fos letra de algun altre enamorat, estigue parat sens negun recort. Legiu lo que trobareu aqui scrit, dix Stephania: no stigau alienat ne ab tan gran pensament, perço que los entenents no pensen sia tolt lo ver juhi, per lo qual vos condamnau que teniu causa de sospita. La exelsa Princesa pres lalbara de la ma de Diafebus e legi aquell, lo qual era del tenor seguent.

CAPITOL CXXXII.

Lalbara que feu Stephania de Macedonia a Diafebus.

DE tots jorns nos moſtra ſperiencia quant natura ha ſauiament ordenat ſes coſes per los glorioſos paſſats, hauent ateſa libertat de fer de mi lo que vull , tenguda aquella honeſtat que ſol eſſer dada a donzelles, veuran e ſabran en aqueſt albara com yo Stephania de Macedonia, filla del illuſtre princep Rubert duch de Macedonia , de grat e de certa ſciencia, no conſtreta ni forçada, tenint Deu dauant los meus hulls, e los ſancts euangelis de les mies mans corporalment tocats, promet a vos Diafebus de Muntalt ab paraules de preſent prench a vos per marit e ſenyor, e doneus mon cors liberalment ſens frau ni engan negu : e port vos en contemplacio de matrimoni lo ſobre dit ducat de Macedonia ab tots los drets a ell pertanyents : mes vos porte .cx. milia ducats venecians : e mes .iij. milia marchs de argent obrat, e joyes e robes, per la majeſtat del ſenyor Emperador ab los de ſon ſacre Conſell ſtimades .LXXXiij. milia ducats : e mes vos porte la mia perſona que ſtime mes : e ſi contra res daço venia nim pot eſſer prouat, vull eſſer encorreguda per falſa e fe mentida , e nom puga alegrar, ni ajudar de neguna ley de los noſtres Emperadors

paſſats ni preſents, hoc encara los de Roma, renunciant en aquella ley que feu aquell glorios emperador Julius Ceſar, la qual ſe nomena ley de mes valer, la qual es a fauor de donzelles, viudes e pubiles. E mes renuncie al dret de caualleria, no ſia negun caualler qui en camp per mi entre, ni dona quem goſe rahonar, ans me puguen clauar la ma ab la cerimonia entre cauallers e dones donor acoſtumada: e perço que major fe hi ſia dada poſe lo meu propi nom ſots ſignat ab ſanch de la mia perſona.

Stephania de Macedonia.

CAPITOL CXXXIII.

Com Diafebus pres comiat del Emperador e de les dames per tornar al camp.

AQuesta Stephania no era filla de aqueſt Duch, ſon pare fo glorios princep e valentiſſim caualler molt rich, era coſingerma del Emperador, e no tenia ſino aqueſta filla, e com ſe mori deixa li lo ducat, que com fos de .xiij. anys mana en ſon teſtament que li fos donat. La mare daqueſta reſta dona poderoſa, tudora e curadora ab lo Emperador enſemps: aqueſta per hauer fills pres lo Comte Dalbi per marit, e aquell intitulas Duch de Macedonia. Aqueſta donzella hauia en aquell cars complits .xiiij. anys. Venint la

nit que tots ſtauen en orde per partir, Diafebus mes content que dir nos poria, a la hora que la Princeſa li hauia aſignada trames per la moneda: e com la tingue en ſa poſada, en lo ſpay que la gent ſarmaua ell torna al palau per pendre licencia del Emperador e de totes les dames, en ſpecial de Stephania, a la qual pregua que com ſeria abſent fos en recort dell. Ay Diafebus e ſenyor de mi, dix Stephania, lo be de aqueſt mon tot ſta en fe: e no veu vos en lo ſanct Euangeli que diu: Beneyts feran aquells qui nom veuran e creuran: vos me veu e no creheu: hajau aço de mi, mes part hi teniu que totes les perſones del mon. E beſa la moltes veguades a la partida, dauant la Princeſa e Plaer de ma vida, e a la partida foren ſcampades moltes lagremes enſemps meſclades, car aqueſt es lo coſtum de aquells qui bes volen: e dona de genolls en la dura terra beſant les mans a la Princeſa de part daquell virtuos Tirant e de la ſua. Com ell fon al cap de la ſcala Stephania cuyta deuers ell e dix li: Perqueus recort de mi, leuas vna groſſa cadena de or que portaua al coll e dona lay. Senyora, dix Diafebus, tal penyora tinch voſtra, ſi mil hores hauia en lo dia caſcuna hora per ſi ſeria en recort de la merçe voſtra: e torna la a beſar altra veguada e feu ſon cami enuers la poſada: e feu preſtament carregar les adzembles, e tots pujaren a cauall a les dues hores de la nit, e parti ell hi lo Coneſtable. Hauien ſupplicat al Emperador les naus e galeres

portassen vitualles al camp. Arribats que foren ab Tirant no fon poch el plaer que pres en llur venguda. Lo Conestable ensemps ab Diafebus donaren los diners dels presoners al Capita, e aquell feu venir los comtes qui altra veguada hauien repartit los diners e altres coses com armes e rocins. Com tot aço fon fet, Diafebus recita a Tirant tot lo ques era seguit a los diners que li portaua. Tirant de res no hague major consolacio com del albara que veu scrit de ma de Stephania, e lo seu nom com era scrit ab la sua sanch. Dix Diafebus: No sabeu com ho ha fet? ligas lo dit ab vn fil fort, e lo dit inflas, e ab vna agulla punxas lo dit, e prestament nixque sanch. Ara, dix Tirant, haure guanyada vna sentencia envers ma senyora, puix aquella galant Stephania sera de part nostra. Dix Diafebus: Voleu que pesem quant or nos ha donat? Fon pesat, e trobaren hi dos quintars tots en ducats. Mes ma donat, dix Diafebus, que sa altesa nom dix, com la mija carregua no es sino quintar e mig. Axi es dels grans senyors dels qui tenen lo cor valeros que donen mes que no prometen. Dexem los star e vejam que si fa en lo camp. Apres que lo gran Conestable e Diafebus foren partits, los turchs stauen molt desesperats com dues voltes eren stats desbaratats, mal dient del mon e de la fortuna qui en tanta dolor los hauia posats, com trobassen per compte los fallien entre morts e presos mes de cent milia homens. E stant ab aquesta ira tin-

gueren confell ab quina forma porien dar mort a Tirant, perque fon deliberat que lo Rey de Egipte la li donas, perço com era molt entes e en les armes mes deftre que negu de tots los altres, e dels moros lo millor, de .ij. celles molt bon caualcador, armaues a la noftrada fegons en Italia fe acoftuma fer, ab fos penachos e los caualls encubertats. Hagueren de acort que ell vingues al camp dels chreftians. E trames un trompeta a Tirant, e com fon a la vora del riu feu fon fenyal pofant vna touallola en vna canya que portaua. E los del camp preftament li refpongueren per aquell mateix fenyal, e paffaren lo per manament de Tirant ab la petita barca que tenien deça. Com fon dauant lo Capita demana fal conduyt per al Rey de Egipte e .x. ab ell: e lo Capita fon content datorgar lo. Lendema vench lo Rey, e Tirant ab tots los grans fenyors lo anaren a recibir a la vora del riu, e li feren molta honor fegons de Rey fe pertany, lo qual venia armat, e tal fe troba lo Capita e tots los feus. Lo Rey portaua molt rica fobreuefta tota de or e de perles, e lo Capita portaua la camifa fobre les armes que fa fenyora li hauia dat. Lo Capita feu pendre dos moros dels qui eren venguts ab lo Rey, e feu los portar a la fua tenda perque mataffen cent parells de capons e gallines que tenia, e feu li aparellar molt be a dinar arroç, e cufcufo, e molts altres potatges que hauien aparellat feren lo molt ben feruir a la real. E atura alli tot lo dia e la nit fins a lende-

ma, e mira tot lo camp e lo comport de aquell, e com veu tanta gent a cauall demana aquella gent per que ſtauen tant a cauall. Reſpos lo Capita: Senyor, aquells ſtan alli per feſtejar vos. Si noſaltres ho hagueſſem fet axi, dix lo Rey, com tu fas, no hagueres romput lo noſtre camp, e perço deſig la tua mort, car en gran dolor e congoixa nos has poſats per la gent quens has preſa e per los qui ſon anats riu auall que llurs corſos no han rebut ſepultura: e perço tinch a tu en gran hoy de tot mon cor juſtament ſens admiracio alguna, car no es juſta coſa ni rahonable que yo deguia amar a aquell quim perſegueix de hoy capital en brogit de ſemblant guerra, car de guerra null temps no proceheix amor, perquet notifich que per les mies mans tens de morir de mort amargoſa, perço com la tua propia natura es de crueldat que dones mort a qui no la mereix: e poden dir tots aquells a qui lo dan toca que aqueſt es lo mes deſauenturat caualler en lo mes alt ſuperlatiu grau de crueldat, confus e abatut molt mes que dir nos poria. Reſpos Tirant en ſtil de ſemblants paraules: Lo maneig de voſtra lengua me par eſſer molt fort, e axiu deu paſſar per los mals com per los bons, hoc encara per leſtat dels cominals: e perço yo ſpletare la mia taillant ſpaſa ponint aquells qui han ſeguit voſtra mala ſecta: e no vull ab vos contendre de paraules deſhoneſtes, majorment ſtant dins la mia tenda. Lo Rey volgue ſatiſſer, e Tirant ixque fora de la

tenda, e lo Rey torna al feu camp. Lendema ajufta confell de tots los grans Senyors, Reys, Duchs, Comtes e tots los creftians, e pofaren fe en mig de vna gran praderia. Com tots foren ajuftats lo Rey de Egipte feu principi a paraules de femblant ftil.

CAPITOL CXXXIV.

Com lo Rey de Egipte torna la refpofta que Tirant li hauia feta als grans fenyors moros.

SEGUIU lo coftum de aquells que lo offici de la lengua dauant les mans pofen: yo no fo de tal metaill, ans me plau comanar a les mans los actes virils e remetrels a la fortuna profpera o aduerfa, les tals cofes que los bons cauallers han acoftumat fer, e refta en ells la honor de la mundana gloria. E perço, magnanims fenyors, vos vull fignificar la bona practica que tenen los creftians effer molt bona, com haja vift nit e dia gent a peu e a cauall guardant toftemps lo camp, e per res al mon nols poriem efuayr axi com ells han fet a nofaltres: defque aqueft Capita es vengut ha pofat en gran orde a tota la gent. Dix lo Solda: A voftre parer quanta gent poden effer de peu e de cauall? Senyor, yo pens, dix lo Rey, que los de peu no baftan a .xlv. milia, e los de cauall feran .x. milia, e noy baften encara: ells fon pochs, mas lo gran orde que ells tenen ara

de present es molt gran, car be sap la senyoria vostra e tots los que açi son com lo Duch de Macedonia era capita, per lo mal orde que daua e per no entendre la guerra tostemps era vençut e nosaltres vencedors. E si aquest diable de home no fos vengut de la França ja forem dins lo palau de Constantinoble, e de la sua sglesia que tan bella es naguerem fet mesquita, lo Emperador haguerem mort, sa muller e la filla foren sclaues, e totes les altres donzelles ab elles ensemps a la senyoria de nosaltres, e ara no porem axi fer si aquest Capita viu molt. E venint al efecte del que vull dir, no es possible nosaltres lo puguam matar o apresonar sino en aquesta manera, com ell no vendra a bataillа ab nosaltres sino a tot son auantatge per lo poder gran que nosaltres tenim mes que no ell. Si vosaltres teniu per bo yol requeris de bataillа a tota ultrança de la mia persona a la sua, ell es molt animos caualler, no sera menys no accepte la bataillа. E com sera açi ens combatrem, e si vosaltres conexereu yo haja lo millor deixaunos combatre, que yol matare: e si es cars ell pogues mes de mi, de vn tros luny tireu li ab fletxes, e muyra en tot cars del mon ell hi tots quants ab ell vendran. Tots ells tingueren per bo lo que lo Rey hauia dit. Finat lo consell lo Rey de Egipte sen entra a la sua tenda, e pres se a ordenar vna letra. Lo Solda tenia vn seruidor ques hauia criat de molt poca edat, lo qual era stat crestia e natural de la ciutat de Fama-

gosta qui es en Chipre, e son pres en mar per vna fusta de moros, e per la poca edat e discrecio que tenia feren lo tornar moro. Aquest com son en perfeta edat hauent natural conexença esser millor la ley crhestiana que no la secta masometica, delibera de tornar a la bona part, e posau en execucio en aquesta forma. Lo moro se posa molt en orde de belles armes e vn ginet molt bo, e feu la via del pont de pedra hon staua lo senyor de Mal vehi. Com son prop del pont quasi a vn tir de ballesta posa la tocha que portaua al cap de la lança e feu senyal de segur, e los del castell veren que no venia sino hu tot sol, responguerén al senyal assegurant lo. Con lo moro son prop, vn balester qui no hauia res vist del segur quel senyor de Mal vehi hauia fet, tira li vn passador e nafra li lo ginet. Senyors, dix lo moro, tan poca se haura en vosaltres que sobre segur mateu a mi e a mon cauall? Desplague li molt al senyor de Mal vehi, e feu lo descaualcar, e curaren lo roçi, e promes li que si moria que lin daria vn altre millor. Lo moro dix com venia alli per fer se crestia, e que volria parlar molt ab lo gran Capita, e volia, si a ell era plasent, volgues esser son padri, e que si parlaua ab ell lauisaria de moltes coses que serien en gran honor sua e util de la sua persona. Restaren de acort que lendema tornas alli, e que lo senyor de Mal vehi trametria a preguar a Tirant vengues alli. E lo moro molt content torna sen al camp e mostra lo seu cauall al Solda e

als menefcals perquel guariffen, e lo Solda demana li don venia e com era ftat nafrat lo feu roçi. Lo moro refponent dix: Senyor, yo ani deuers lo pont perço com me enujaua açi, e de vn gran troç luny yo viu vn creftia a cauall e fiu la fua via, e ell me fpera: com fuy prop de ell tiram aqueft paffador, e yo fermi dels fperons al ginet e aconfeguil, e dencontre lenderroqui a terra del cauall. E preftament fuy defcaualcat per tolre li la vida, e ell agenollat demanam perdo. La mia propia natura es inclinada mes a perdonar que altra cofa, e fom reftats en molt gran amiftat, e ham promes fobre fa fe de auifarme tot quant en lo camp dels creftians fe fara. Que bona noua es ftada per a mi, dix lo Solda, que yo pugua faber que fi fa en lo camp dels creftians. Prech te en tal cars del mon tu hi vulles tornar dema e fentiras que volran fer, fi fperaran batailla o fi fen hiran dins la ciutat de Conftantinoble: e ell atorgua tot quant li dix. Lendema ell lo folicita que tornas al caftell per parlar ab fon amich. Com al moro li paregue hora de partir, ell pres vn ginet dels millors quel Solda tenia, e feu la via del pont, e fet fon fenyal ell entra dins lo caftell, e per tots fon rebut ab molta honor. E no paffa molt fpay que fon aqui Tirant, e feu molta honor al fenyor de Mal vehi e a fon fill. Apres entraren dins vna cambra hon era la fenyora de Mal vehi qui ftaua a rahons ab lo moro. Con Tirant hague abraçada la fenyora feu honor

al moro, e lo moro li dix com venia per fer se crestia cognoxent ab natural raho la veritat de la fe: e supplicaual que fos de la merçe quel volgues acceptar per seruidor. E significh a la senyoria vostra com per lo consell han determenat que dema o laltre vos sera tramesa vna letra de batailla, empero guardau, senyor, que en negun cars del mon no acepteu la batailla perque nous pora esser profitosa sino en gran dan de la vostra persona e de tots quants ab vos hiran. Tirant li regracia molt lo bon auis, e que era molt content de acceptar lo per seruidor afectat. Anaren a la sglesia e alli rebe lo sanct baptisme ab molta deuocio, e volgue Tirant e lo fill del senyor de Mal vehi fossen padrins, e la senyora fon padrina, e posaren li nom Cipres de Paterno: e com lo hagueren batejat, dix: Senyor, yo he rebut per gracia de nostre Senyor lo sanct baptisme, em tinch per verdader crestia, e en aquesta sancta se vull viure e morir. Si la senyoria vostra vol que yo ature per seruir vos ho fare de molt bona voluntat: si volreu que torne al camp e cascun dia vos auise de tot quant si fara, no ha negu en tot lo nostre camp qui mes hi sapia que yo, perço com tots los consells se tenen en la tenda del Solda, e tot ho puch be saber com yo sia hu dels del consell. Lauors Tirant li dona de strenes vna cadena de or que portaua, e lo fill del senyor de Mal vehi li dona .xl. ducats, e la senyora li dona vn diama de valua de .xxv. ducats. E com ell ho

tingue en ſon poder acomanau tot a la ſenyora de Mal vehi que loy guardas : e Tirant lo pregua molt que ſen tornas al camp e que auiſas tant ſouint com pogues al ſenyor de Mal vehi de tot lo quels turchs tenien al cor de fer, que aquell lauiſaria al ſeu camp. Cipres de Paterno reſpos : Egregi Capita e ſenyor meu , no penſe la merçe voſtra ne dupte de mi negun mal , car per la fe que ſo creſtia yous ſere axi leal com ſi tota ma vida magueſſeu criat : empero be conech que no teniu raho de molt fiar de mi per yo eſſer ſtat moro , mas en leſdeuenidor conexereu en mi quanta ſera la fermetat ne lamor queus porte. Encara, ſenyor Capita, ſuplich a la ſenyoria voſtre me façau gracia ſi teniu neguna manera de confits men vullau donar perço que faça preſent al Solda, lo qual es molt gran menjador de aqueſtes coſes e ſemblants : e ab aqueſta ſcuſa pore anar e venir que no penſaran negun mal de mi. Dix lo ſenyor de Mal vehi : Yous ne pore dar : feu portar alli datils e confits , e feu fer collacio a tots , e dona a Cipres de Paterno vna capſa de confits e dels datils , e aquell ſe parti molt content de ells. Com fon dauant lo Solda demana li de noues dels creſtians : aquell reſpos que lo ſeu amich li hauia dit que no hauien en voluntat de partir de alli fins a tant que la ſenyoria voſtra mude lo camp daçi, e ham dat, ſenyor, aqueſts datils e confits. E lo Solda pres molt gran plaer en lo que hauia portat : e molt ſouint loy fehia anar,

e aquell auiſaua de tot lo que ſabia al ſenyor de Mal vehi: e aquell anaua a Tirant e loy trametia a dir, e al Capita li eren molt plaſents ſemblants auiſos. Aqueſt Cipres de Paterno feu conjuracio de rebellio contra lo Solda. Lo Rey de Egipte com hague ordenada la letra de bataílla pres vn trompeta e dona lay, e mana li que la portas a Tirant, Capita dels grechs, la qual era del tenor ſeguent.

CAPITOL CXXXV.

Letra de bataílla trameſa per lo Rey de Egipte a Tirant lo Blanch.

ABENAMAR, per la permiſſio e voluntat de Deu Rey de Egipte, e vencedor de tres Reys en bataílla campal, e caſcu per ſi, ço es a ſaber, lo poderos Rey de Feç, lo virtuos Rey de Botgia e lo proſper Rey de Tremice, a tu Tirant lo Blanch, Capita dels grechs: deixant tota longuea de paraules, per que pus clara ſperiencia ſia ver teſtimoni entre tu e mi, e aquell al qual la fortuna ſera fauorable puxa hauer manera de glotiarſe en lo dan o deſhonor del altre: Sobre les tues armes he viſt portar abit de donzella, moſtres ſegons la ſenyal eſſer enamorat de ella: e perque yo pugua complir vn vot que fiu dauant ma ſenyora, remet lo dit vot a la caſa de noſtre ſanct propheta Mafoma, la hon lo ſeu glorios cors jau, ço es en

Mecha, de requerir de batailla a tota ultrança, Rey o fill de aquell, o lo major Capita dels crestians: e perço requir a tu per fer seruey a la donzella de qui so, e sia quiti de mon vot si hi gosaras venir, de matarte o de ieixar te dins la liça vençut o se mentit: e prouare ma veritat publicament ab les mies mans, e tu valerosament vulles defendre ta honor, com la donzella de qui so sia en major grau de bellea e de virtuts e de linatge acompanyada que la tua: e lo teu cap com a vençut trametre en present a la sua senyoria, e si lo teu animo pora comportar beure aquest calzer de la batailla, sere molt content de la tua persona a la mia saja purgar. Empero atorgant tu bona fe per aquest cars no tenint animo de gosarte combatre ab mi haure a venir en altre cap, e no gos dir aquell spantable mot tan vergonyos per aquells que amen sa honor, e tot caualler sen deu defendre e no restar en openio de gents, de senyores e donzelles menyscabat de ta honor e fama, forçat es queu digua, ço es a saber, ab gran maldat e pus propi parlar tracio, has esuahit dues veguades lo nostre camp ab tanta infamia en ta honor casi inreparable. E perço del meu bon dret surt vna bona sperança obtesa e desijada, e aço dich a fi que acte criminal ne surta si veurel gosareu, car Deu omnipotent no permetra que tan leig crim com es aquest reste en lo mon inponit, yo a ma requesta sostenir la veritat te combatre lo meu cors contra lo teu, a peu

o a cauall ſegons per ton auantatge ho volras diuiſar dauant jutge competent, combatent nos per tantes jornades fins lo hu de tu o de mi reſte mort, perço que lo teu cap pugua fer preſent dell a la ſenyora de qui ſo. E ſi a la preſent me volras reſpondre donant o fent donar ta reſpoſta a Egipte trompeta meu, yol haure per rebuda, lo qual baſta per a concordar nos e portar noſtra batailla a la fi que yo deſige. Dada en lo noſtre camp de la platga oriental lo primer de la luna: e pos açi mon ſigne. *Rey de Egipte.*

CAPITOL CXXXVI.

Com Tirant demana de conſell als grans ſenyors del ſeu camp.

COm Tirant hague viſta la letra e lo contengut en aquella ajuſta tots los cauallers del camp, e preguals quel conſellaſſen que faria ne ſi faria reſpoſta a la letra, e ſi fehia reſpoſta quina tema pendria e ſi acceptaria la batailla o no. Parla primer lo Duch de Macedonia, e dix: A mi par que li deueu reſpondre per lo rim mateix, car ſegons canta lo capella li reſpon lo ſcola: aqueſta letra com te .ij. caps, lo primer es de la donzella, lo ſegon es del cars de tracio: e venint al primer, aqueſt es enamorat de la filla del gran Turch, e diu ſe que es bella donzella, e lo pare lay ha promeſa dar per muller com la guerra ſera finida:

vejau vos en voſtra terra ſi amau donzella de gran ſtat, perço com en la letra diu donzella de gran linatge no entraſſeu en bataìlla ſi no tenieu tota la juſticia de voſtra part, com noſtre Senyor moſtra grans miracles en les batalles. Senyor, dix Tirant, en noſtra terra yo amaua vna viuda, pero volia dir eſſer donzella, e yo amaua la per matrimoni, hi pens ella a mi, e donam aqueſta camiſa: e deſque de ſa ſenyoria parti en quants fets darmes me ſo trobat toſtemps la he portada. Reſpos lo Duch de Pera: Al parer meu noy baſta tot lo que haueu dit: aqueſta es filla del gran Ca e te .vj. Reys ſots ſi, ell es mes que Rey, e no es tan gran com lo Solda, mas es ſenyor de moltes terres e regnes, e lo gran Carmany es ſon vaſall. E ſabeu aqueſt Carmany quanta terra ſenyoreja? mes que no es tota la França e tota la Hiſpania alta e baixa, e per çou dich perque ſo ſtat en la ſua terra anant en Hieruſalem, e apres mogut de deuocio ani a Sanct Jaume de Galicia e paſſi per tota la Hiſpania: perque ſo de parer que perque voſtra querela fos mes juſta en voſtre enteniment, fantaſia feu de eſſer enamorat de la Princeſa noſtra ſenyora, lauors voſtra querela ſeria juſta e bona, en aqueſta part lauançarieu en dignitat hi en totes coſes: e aço vos done yo de conſell, car yo crech que aqueſta ſenyora no ha par en lo mon. No volria, dix Tirant, lo ſenyor Emperador qualque ſoſpita carregoſa penſas de mi. Dix lo Duch de Sinopoli: Quin greuge pora pendre

lo Emperador de ço ques fa juftament e fens engan de difamacio? yo fe be que ell ho pendra en plaer. Pofat cars que la majeftat fua hi prengues plaer, dix Tirant, com ho farem de la fenyora Princefa fi hi trobara enuig per yo effer ftranger de poca condicio fens titol negu? Refpos lo Duch de Calandria: No es dona ni donzella no fe tingua a gran gloria que fia amada de grans e de pochs: aquefta fenyora es de tan gran fentiment que conexeria lo bon zel perques fa en fi e fen gloreja-ra: qui pora mudar aquell orde que Deu ha mes en les cofes? Dix lo Duch de Mont fanct: No es cofa noua vn Rey effer enamorat de vna fotil donzella, e per contrari, vna gran Reyna de vn pobre gentilhom, e defconeixer ne pare e mare e los mes de la natura: aquefta te gracia ab honeftat cumplida, e no fe enujara de res que façau ne digau. Dix lo Marques de Sanct Jordi: Capita, vos moftrau que ignorancia es voftra guia, e fabut es que entre los tals cauallers per amor han fet molts fets darmes, per amor de donzelles qui refplandeixen en lo mon de gloriofa fama: en aquefta habita dignitat e fenyoria: qui oblida lo paffat oblida a fi mateix. Dix lo Marques de Ferrara: No ha res en lo mon que fia mes plafent a la dona que es lo amor del home, e perço no li traurieu lo peu del tapi que li poguefleu fer mal, e perço porta ella en fi exellencia e virtut, e pendra plaer queu façau. Tots fom fills de Adam e de Eua, dix lo Marques de Peixcara, es ver que

fills ſon ſtats de aquells que ſon venguts a damnacio, altres a ſaluacio, pero de ma crehença dich que ſi lo noſtre Capita es vencedor ab lo nom de la Princeſa, ſera dels ſaluats, e poſat cars li poſas les mans dauall les faldes non trauria ſino honor e amor daço que va veſtida. Tirant feu pendre tots aqueſts vots e poſar per ſcrit al ſecretari perque foſſen trameſos ab la letra enſemps al Emperador, perço que ſi res de mal dehia fos dada la culpa als altres e no a ell. Hagut ſon conſell ſen ana a la ſua tenda e feu reſpoſta a la letra del Rey de Egipte, la qual era del tenor ſeguent.

CAPITOL CXXXVII.

Reſpoſta a la letra de batailla del Rey de Egipte per lo capita Tirant.

NO leua en res la propietat de verdader ſi atenyer poreu bona conexença e ab tals paraules penſa portar enganoſa crehença ſen moſtre lo ver: e per tal yo Tirant lo Blanch, vencedor e deſtroydor de la gent pagana de aquell famos e gran Solda de Babilonia, hoc encara ſenyor de la Turquia, a tu Rey de Egipte, ſignifich: Com per la tua trompeta he rebuda vna letra tua en que dius hauer me viſt portar ſobre les armes abit de donzella, e perque pogueſſes complir vn vot que tens fet requis a mi de batailla a tota ultrança, com de la donzella de qui eſt enamo-

rat ſia mes virtuoſa e mes bella que la que yo ame: dich primerament del vot que has fet has encatiuada ta honor e fama, e mes propi fora que haguesſes votat de ſtar .x. anys en la caſa de Mecha fent ſmena de tos peccats, los quals ſon abominables a Deu e al mon. A tot lo mon es cert e manifeſt que la donzella de qui yom nomene ſeruidor en lo mon no ha par axi en bellea, en dignitat e exellencia virtuoſa mes que tot altra, de linatge, gracia e ſaber exelleix a totes quantes na en lo mon. Sabut es com tu ames la filla del gran Turch e yo la del Emperador, la tua mora, la mia creſtiana, la tua te ſiſma, la mia criſma: per tot ſeria aqueſta jutgada per millor e de major dignitat, que la tua no ſeria digna de deſcalçar li la ſabata del ſeu peu a la ſua gran exellencia. E dius que lo meu cap com a vençut trametras en preſent a la donzella de qui eſt? reſponch te que a preſent noy conſent, car freturam faria per a vençre a tu e als teus. Poſat cars fos axi com dius, tal preſent no deu hauer loch ni deu eſſer do de gran preu perço com ſeria dome vençut. Pero yo prometi a la majeſtat de la ſenyora Princeſa, yo venint en viſta de voſaltres vençre .iiij. batailles, e la çinquena apreſonar vn Rey e portarlo dauant ſa majeſtat, e ab lo braç armat li fare preſent de la mia ſpaſa perço com ſera dome vençedor. E no es dona ni donzella que ſia de valor te degua tenir ſtima de res, perço que fas preſent de coſa morta e de vençut,

e yo no la fas ſino de vençedor. Venint al efecte del que vull dir, dius yo hauer deſconfit dues voltes lo voſtre camp ab maldat e tracio, dich lo Emperador roma feu vna ley dient qualſeuulla qui nomenas al altre traydor, reſpongues que mentia, e açot do per reſpoſta. Pero la tua boca bandejada es de veritat, e perque ſia viſta en tot la culpa del teu mal parlar, car ço que yo he fet es ſtat fet juſtament e bona, conegut per cauallers enteſos aquells qui darmes ſaben, hoc encara les dones de honor ho diran ſin ſeran demanades que yo no he feta tracio neguna, ans he ſeguit aquell gentil ſtil e coſtum que orde de caualleria demana en ſemblants fets de guerra. E ſi yo per abtea e per eſſer mes deſtre que voſaltres, quina infamia me pot eſſer aplicada en ma honor e fama? Si yo hagues feta alguna obligacio de paraula o per ſcrit, en tal cars hauria loch la tua demanda: Perque yo Tirant lo Blanch en nom de noſtre Senyor e de la ſua ſacratiſſima Mare, e de madama Carmeſina, defenent mon dret, ma honor e fama accepte voſtra requeſta a tota ultrança, e per la facultat per dret darmes a mi com a requeſt es dada e encara per tu a mi atorguada, diuis fer la batalla a cauall, ab armes defenſiues caſcu a ſa voluntat, tals com ſon acoſtumades de portar en guerra, ſens falſa maeſtria. Les armes offenſiues vna lança de larguaria de .xiiij. palms, la gruxa caſcu a ſa voluntat, lo ferro de larguaria de .iiij. dits perque nos pugua rompre, ſpaſa de

.v. palms del pom fins a la punta, acha de vna ma, dagua de tres palms e mig, los cavalls encubertats de ço que cascu mills li parra de cubertes de cuyro o de loriga, testera de acer sens spasa ne altra maestria, sella de guerra ab streps desligats. Concordes de nostra batailla, venint al jutge dieu competent, qui sera dit jutge competent? ton Rey a qui est tengut de feeltat, e sim seria yo al meu, e tu moro e yo crestia, qui sera aquest jutge competent? Si vols dir anem per lo mon a cercar jutge, aço poras tu be fer, car yo nou poria fer que hagues a leixar lo gouern de tants duchs, comtes e marquesos, los quals son sots la mia Capitania, e yo so caualler que nom contente darmes hon es duptosa la execucio. Si vols dir lo Solda lans asegurara, dich te que qui no ha fe no pot donar fe. Qui segura a mi, si yo venç tu dins en la liça e de la tua persona yo fes a mes voluntats, que yo pogues tornar dins les mies tendes? Si dius vendras açi dins lo nostre camp nou faces, ço que yo no volria per a mi nou vull per a tu. Hauent tu de mi lo que desiges quit pot asegurar de mos parents e amichs tu tornasses dins lo teu camp? Pero yot dare remey e auis en que poras complir ton desig. A tots es notori stant vosaltres ab tot lo vostre poder tenint asetjat lo illustre Duch de Macedonia, yo ani a cercar a vosaltres eus desconfi, e obtengui la gloria e honor de tants Reys coronats. Apres vosaltres vengues a cercar a mi e vencius, fiu fugir

a tots aquells que ab ſuperbia e vanagloria ſe nomenen vençedors de tres Reys en batailla campal e caſcu per ſi: donchs raho vol e demana yo torne a cercar a voſaltres, puix a mi toca la tanda. Promet a Deu, e a la ſenyora de que ſon, e a la honor de caualleria que a .xx. dies de agoſt, .iiij. dies ans o .iiij. dies apres ſere en la platge oriental dauant lo voſtre camp ab tot lo major poder que pore per dar batailla ſi la volreu, e lauors poras complir ton deſig, e no poras dir que ab tracio e maldat ho haja fet: com lo teu cartell ſia tacat de vils paraules, no cur reſpondre perque de viltat ab tu no vull contendre, te leixe en la tua gloria. E perque ſia viſt de ara auant de dones e de donzelles e per los cauallers de honor mon deſcarrech, te tramet la preſent per Egipte trompeta teu partida per A. B. C. ſcrita de la mia ma e ſegellada ab ſegell de mes armes. En lo camp nomenat Tranſimeno a .v. de agoſt.

Tirant lo Blanch.

CAPITOL CXXXVIII.

Com lo Duch de Macedonia injuria molt de paraula al capita Tirant.

COM Tirant hague feta la letra moſtra la a tots los ſenyors, e aquells concordes digueren que be anaua. Tirant feu venir lo trompeta e dona li la letra, e vna jornea tota de argenteria

e .cc. ducats, e dix li: Yot prech de paraula vulles dir al ſenyor e gran Solda ab aqueſt rey darmes qui ab tu yra li done licencia de parlar dauant ell: aquell accepta e guia aqueſt en nom de ſon ſenyor. Com foren dins lo camp per tots li fon feta gran feſta, e lo rey darmes dix al Solda que volia parlar ab ſa ſenyoria en preſencia de tots los Reys e altres ſenyors que en lo ſeu camp eren. Lo Solda preſtament mana ſonar la trompeta, e tots los ſenyors ſe ajuſtaren a hon ell era. Com tots foren ajuſtats lo Solda dix al rey darmes: Ara pots dir libertament tot lo que ton ſenyor ta manat que digues. Lo rey darmes ſe pres a dir: Lo Capita del Imperi grech repreſentant la gloria de la majeſtat del ſenyor Emperador per mi vos notifica e intima, perço com no ignorau la pratica e coſtum darmes, la qual es dada a Reys e Emperadors e a ſemblants de vos, com lo gentil ſtil darmes requir per los drets que com vos hajau perdudes dues batalles ab los Reys que açi ſon preſents, e perdudes les banderes no podeu portar bandera neguna vos ni negu dels voſtres: ſtandart podeu portar mas no bandera. E açο vos requir per art de caualleria e per ſtil e dret darmes: e ſi lo contrari feu uſara de tots los remeys a ell com a vençedor e a vos com a vençut, ço es a ſaber, fer vos ha pintar en vn paues ab tota la ſenyoria que teniu, e a la coha de vn cauall vos fara roçegar per tot lo ſeu camp, apres per totes les ciutats que ell pora: e perço que tal blaſ-

me ne infamia per vos ni per los vostres no corregua vos requir dauant mi ho degau fer. Malayt sia qui tal cosa troba, dix lo Solda, puix stil darmes ho requir so content. E prestament feu pleguar les banderes de ell e de tots los subdits, e restaren ab los standarts. Apres se gira enuers lo Rey de Egipte e dix li: Senyor, lo nostre Capita ha fet resposta a ta letra e diu quet pregua li vulles trametre a dir lo dia de la batailla quina sobreuesta portaras, perço que en la pressa de la gent te puga coneixer e pugua venir combatres ab tu. Amich, dix lo Rey, dir li has de part mia que yo haguera pres gran plaer ell e yo spasa per spasa nos fossem combatuts, pero puix a ell no li plau scusarse dels leigs casos per ell fets e per mi posats, encara per suplir a la sua demanda si be aquesta batailla per a ell e a mi sera ciuil, car yo volguera fos criminal, perço que yo ixques ab ma veritat, diras li yo portare vna aljuba de carmesi, la qual es stada de la virtuosissima senyora de qui yo so seruidor, e al cap portare vna aguila tota de or, e sobre la aguila portare vn peno petit hon sera pintada aquella excellent senyora ja dessus nomenada. E si pora hauer part de mi o yol pugua veure, yo li fare atorguar tot lo que en la mia letra conte ol matare ab les mies mans. Lo rey darmes sen torna a son capita Tirant, e feu la relacio diligentment de tot lo que li hauien dit. Lauors los turchs ordenaren molt be lo camp sperant la batailla. Lo dia seguent ha-

uent enueja lo Duch de Macedonia de la gloria de Tirant, proposa dauant tots de dirli semblants paraules: Puix no viuiu en ley de caualler, Tirant, e no seruau lealtat alguna, deurieu pendre la sisma que es manada als moros, los quals quant los fall la raho per a prouar lo seu mal ab gran error defenen aquella ab la spasa en la ma. E vos voleu dar batailla a tan gran nombre de cauallers turchs com en la platja oriental stan, los quals bastarien a defendres de tot lo mon justat? Vos vos voleu fengir de capita virtuos, e com feu vostre poder de esser tengut en aquella possessio en fama hi en compte de home valent? car falses e colorades pratiques noy basten: empero enterrogau la vostra consciencia qui sab be la veritat, car per ella poreu esser certificat del vostre stat miserable en que sou posat. Donchs que amor de vida e temor de mort vos ensegua tant la raho hi lo sentiment queus tol de tot en tot la conexença del gran defalt que feu en voler donar batailla als turchs axi com diu que voleu fer, la qual per res nous sera consentida, e voleu posar nostres vides a joch de vn tria las, be mostrau queus costen poch de criar. E vos voleu donar batailla voluntaria, la qual a present no es de necessitat, e si la perdem tots som morts e destroyts, e a vos no costara res lo dan de tots nosaltres: per a vos lo mon es gran e nous fallira on pugau viure, poreu regir vna squadra de sacomanos. Trists de nosaltres qui som naturals de la terra,

aquells qui tenen mullers e fills, e tot noftre fet hajam a pofar en mans de vn ftranger de folar no conegut. Digau me que haueu tractat ab lo Solda hi ab los altres moftrant defigs de ultrança ab lo Rey de Egipte, e tot quant haueu fet no es fino per enguanar nos e vendrens als turchs: digau, quin preu haueu hagut? Sereu vos lo fegon Judes que vene a Jhefucrift per preu de .xxx. diners? axis veneu vos a nofaltres. Digau, fou vos aquell famos home de Caym que mata a fon jerma Abel? Serieu vos aquell virtuos caualler fill del rey Ciperi ques jague ab fa mare, e del caftell auall lança a fon pare? Serieu vos per ventura Marquareu que pres fa jermana Canatre e forçiuolment la viola, e paffa fen a la oft dels romans, e trahi per diners a fon fenyor natural e a tot lo feu camp? Tirant, obriu los hulls que tots ftam fuetlats e conexerem molt be vos qui fou, hoc encara conexerem molt be les voftres fingulars canoniques: com partits de la voftra propia patria e per quins actes tan defonefts que no gofau tornar en aquella, per que haueu hagut gloria de ligar vos ab noftres capitals enemichs, los quals per natura e fegons ley creftiana los deueu lunyar de nofaltres, e vos haueu feta ligua e concordia ab ells: e no fabeu vos fegons haueu dit en la letra que trametres al Rey de Egipte, qui no ha fe no pot donar fe? com la porem dar de vos que femblant malueftat haueu comefa de fer ves nofaltres, los quals tots vos teniem com fins foffeu

jerma, e tots ſtauem a ordinacio voſtra? Pero ſabuda la gran maldat per vos comeſa, tractada e ginyada ab gran infidelitat contra les noſtres perſones e de tot lo Imperi grech, condigna coſa feria foſſeu poſat en oli bullent, que tal premi mereix la voſtra reprouada perſona, car no ſe al mon creſtia, qualſeuol que ſia, fes ſemblant maldat de la que vos haueu temptada. Les pedres ſe deurien leuar contra vos quant mes los homens qui ſentiment tenen, com tots cregam e ſens ſubtilitat en la ley creſtiana ſe aconſegueix paradis e gloria, e los inueſtigats ab ſutil enginy cahuen en dupte e poſſeheixen los inferns axi com vos fareu. En opinio de les gents no vull reſte aço per dir: com tal regiment de capitania per dret ne per raho vos nol deuieu hauer ſens conſentiment meu e de tots los altres qui en mon ſeruey eren, e perço no vull que daçi auant tal regiment vos tingau. Per les paraules quel Duch dix ſe cuyda ſeguir vn gran ſcandel, car tota la gent ſe arma e ſtauen ab les armes en les mans, e molts que pujaren a cauall com ſi hagueſſen entrar en batailla, perço com a moltes gents era plaſent, perque es vici natural dels homens ſe alegren de nouella ſenyoria. Tirant molt agreujat del foll parlar del Duch feu principi a vn tal parlar.

CAPITOL CXXXIX.

La respoſta que Tirant feu al Duch de Macedonia.

SI creheu que per eſſer antichs voſtres mals actes ſien fora de la memoria de les gents, e que ſens fer ſmena de voſtre mal viure que ſiau habilitat, mal creheu: e ja per tolreus de hauer a hoyr alguna part de voſtres glorioſes actes, e de repreſentar a mi la legea de aquells, prou clarament ſe moſtra yo hauer vos comportat les coſes que caſcun jorn vos deixau dir de mi. No ab plaer meu dire lo menys que pore tant per no ſullarme la boca, quant per alguns ſguarts coneixereu vos hauer la lengua laugera. En lo que a mi ſera reduynt algunes coſes a memoria, yo no ſeria ſtat aquell qui talli les correges del bacinet de aquell glorios Princep fill del Emperador, ni li doni lo primer colp al cap de que li fonch forçat paſſar de aqueſta preſent vida en laltra. No ſo yo ſtat aquell qui ſots la mia bandera ſien morts tants duchs, comtes e marqueſos, e barons e infinits altres cauallers e gent de peu mes que non ſon reſtats en tot lo Imperi: e perço nomenan a vos perdedor de batailles, com no ſia ſtada ſol vna batailla vos hauer vençuda, e tot per culpa voſtra, ne haueu gens ſtimada voſtra honor com ſia la mes cara coſa que los cauallers tinguen. No ſo

yo aquell qui he perdut lo comtat Dalbi, ni lo ducat de Macedonia que no es vostre. Haueu perdut la ciutat de Capadocia ab tota la provincia qui es major que tot lo Imperi grech. E si seny haguesseu no deurieu viure en habit de caualleria entre gents quius coneguessen. E pensau quels grechs vos tinguen per fel a la patria? mal feu de hauer tal pensament: si sabieu en quina possessio vos tenen si be nous ho gosen dir. Tirada la temor que tenir solieu ses girat lo vostre coratge en fer tracions domestiques. Ley es per los nostres passats, qui mal vol hoyr primer la de dir. E si lo peccat fos merçe e no fes deseruir al senyor Emperador e la senyora Emperadriu e a la virtuosa Princesa, altrament yo banyara les mies mans en la mes pura sanch que en lo vostre cors es: mas yo tinch confiança en Deu, que les dones que per causa vostra son fetes vidues, e los homens morts qui dauant Deu cridan justicia men venjaran de vos dient que yo volia vendre la nostra ost per preu de moneda. Açο es vna gran maldat que haueu forjada segons vos farieu. E nous vull mes dir sino deixar vos ab vostra falsa opinio. Aconort me de vna cosa, ço es, yo parle ab veritat e sere cregut, e vos entrau ab la falsia e maldat que de si es auorrida. Lo secretari hoynt totes aquestes rahons les mes per scrit per a lendema que volia partir: pero essent dins la tenda hon dehien la missa, lo Capita dix a tots en general: Senyors molt illustres, egregis e magnifichs, ja per aço

no reſtara la promeſa per mi feta no vingua en la valor. Prech a tots, per lo poder a mi donat per la majeſtat del ſenyor Emperador, tots a la jornada ſiau preſts per donar la bataillla. Reſpos lo Duch de Macedonia: Tirant, pus ſegur vos feria vos poſaſſeu a dormir que no penſar en les follies que feu, car de tot cert yo noy hire ne negu dels meus, e pens que tots los altres faran axi com yo fare, e no ſera negu vos obeheixca en res, car lo voſtre regiment no fa per noſaltres: car no es de admirar que nous vullen obehir per lo voſtre guſt que ab ſi amargor porta, e per tolreus tota error tan embolicat vos hi veig, dire altra veguada: Si hagueſſeu ſpecificat com lo regiment vos fon donat foſſem ſtats demanats yo ab los altres, voſtra demanda haguera loch per lo preſent ab tota egualtat. Nous fou volgut contentar de aço en gran carrech e culpa voſtra, e per lo proces fet entre vos e mi es mija que deſcobre en tot la culpa voſtra mes en aquell com a ignorant que com a ben aconſellat per vos. Remetau la moſtra de noſtra diferencia als enteſos cauallers de tal meſter, e ſi nou feu, ab quanta vergonya voſtra haueu verificat les mies profertes e les profecies que de açi ſortiran, perque vergonya o ira es e ſera prou venge e contentacio del meu ſperit. Reſpos Tirant: No es dat a mi lo pledejar en temps de batailles, e les mies mans ſon treballades en altres coſes de mes neceſſitat a la honor que no es ſcriure per a pledejar. A mi ſtaria mal que hauent

aconſellat a altri no conſellas be a mi mateix. E no es james viſt home de noſtra caſa haja donat loch de poſar ſa honor en diſputa, e yo ab la ajuda de Deu ho vull conſeruar tant com en mi ſia. Del meu regiment fins ara a mi atorguat no penſeu gran alegria haja yo haguda, car al començament nou cerqui niu procuri fos donat a mi: e ſi hi ſo ſtat poſat en alguns guanys no n'he demanats, mas al meu ſperit leal continues anſies e treballs, e perque los duchs e princeps ſien ſtats ſots la mia gouernacio ſans e ſegurs: e pens en lo meu regiment no he fallit en alguna coſa per engan o negligencia de que pugua hauer reprenſio. Empero en la electio per la majeſtat del ſenyor Emperador a mi feta voſtre conſentiment no fon demanat, nous ne deueu admirar com lauors no foſſeu ab la alta majeſtat. Per tal que negu no pens que de tal regiment yo ſia molt cobejos, plau me altre ſia elet, en la electio del qual toſtemps ſere aparellat. E dieu que la noſtra oſt ſens voſtre conſell no pot donar batailla? forçat es: lo dia per mi aſignat ſere en viſta dels enemichs, e ſi negu de ſon grat ſeguir nom volra yo ab los meus, que fallir nom poran, e aquells que per mi ſon venguts del gran Meſtre de Rodes, yo hire axi com profert he, e ab la ajuda de Deu dells ſere vençedor. O Duch, ſi temor haureu de veure ſemblant batailla, la qual als odioſos ſera gran ſpant e major terror, reſtau dins lo camp ab los petits patges e ab tots aquells qui ſon fets inutils e afollats de ſes

perſones. Axis partiren aquell dia. Lendema lo Capita feu ſonar les trompetes exit de la miſſa, e tots los grans ſenyors eren alli, e lo Capita dix: Molt illuſtres, egregis e magnifichs ſenyors, les ſenyories voſtres qui ab mi lo carrech enſemps de aqueſta guerra portam, com per manament de la majeſtat del ſenyor Emperador he tengut aqueſt regiment lo qual ab molts grans treballs molts dies he ſuat çercant bones vies ab tota ma penſa e fforç ſots la mia gouernacio o capitania ab ſalut de tots foſſeu regits, e ara puix al Duch de Macedonia plau yo deixe la Capitania, e per conſolacio mia, puix ſom en aqueſta part ſegurs de noſtres enemichs, egual coſa es, los fets de molts no deu hom leixar tot en hu, ans caſcu deu pendre part del carrech del regiment del qual tant de temps le comportat ab molts treballs e continues anſies ſens que negun profit no atribuhia a mi, mas feyau tot per ſeruir a la majeſtat del ſenyor Emperador: façam electio de algun altre que ſia mes diſpoſt de mi. E no penſe la ſenyoria de voſaltres yo faça de aço mudament negu nim tingua per agreujat, ans vull viure e morir en companyia voſtra per ſeruir la majeſtat del ſenyor Emperador: qualſeuulla de voſaltres me pora hauer com a jerma, e ſi menys volreu ſere preſt obeyr vos, e no leixare lo ſeruey del dit ſenyor tant com la conqueſta dure. Nol deixa mes parlar lo Marques de Sanct Jordi no podent comportar hoyr tals paraules, ſino que ſens conuidar

ſe ab los altres que feu principi de vn tal parlar: Per mon Deu, Capita, yo nous fallire en res que de honor ſia: atenyeu la promeſa la qual haueu feta al Rey de Egipte, car yo hire ab vos, e ſi no puch armat ſino en camiſa, e axi entrare en la batailla, altrament anar no podia. E fas vot ſolemne al ſenyor ſanct Jordi que ſi negu accepta la Capitania ſens ſpres manament de la majeſtat del ſenyor Emperador, de yo ab les mies propies mans lo fare morir. Tirant es noſtre Capita per lo ſenyor Emperador a noſaltres dat que deguam obeyr lo axi com la ſua propia perſona. Dix lo Duch de Pera: Senyor Capita, manau a noſaltres que voleu que façam: ſi dieu que matem al Duch de Macedonia doneu lo carrech a mi e veureu en quant ſera fet. Qui ſera aquell qui tal Capitania degua acceptar, dix lo Duch de Sinopoli, yo ab la mia ſpaſa, la qual james perdona com la tinch nua en la ma, yo nol parteſca del cap fins a la cinta. Reſpos lo Duch de Calandria: Yous fas certs a tots en general e caſcu per ſi, que ſi diferencies negunes moueu ni altres coſes feu ſino del que ſom obligats per manament del Emperador qualſeuulla duch, comte o marques, yo hoyre qui dira que Tirant deixe la Capitania e laceptara, yo de les mies mans li tolre la vida. Yo no he parlat, dix lo Duch de Monſanct, pero per lo juhi de mal parlar del Duch de Macedonia, prou clarament ſe moſtra ell eſſer confes e fementit dels leigs caſſos per ell poſats en la honor e fama del noſtre

capita Tirant. Leuas en alt lo Marques de Sanct Marco e puja ſobre vn banch, tira la ſpaſa e dix: Qui moura altres partits ixqua auant, que yol combatre en preſencia de tots a bella ultrança: que Tirant no ſia noſtre Capita juſt, bo e verdader, e no ha ſet res de tot lo que lo Duch de Macedonia li ha poſat, ans es vna gran maldat, la qual injuſtament li es ſtada impoſada, e ſi ara no ſen fa lo ver juhi moſtraran que laltre mon ſe determene aqueſt fet. Lo Marques de Ferrara en alt cridant, dix: Yo vull que tot hom hoya e ſapia que com lo Duch de Macedonia perde la darrera batailla, que les dones e donzelles en la gran plaça del mercat de la ciutat de Conſtantinoble cridauen a grans crits: Hon ės aquell temeros Duch de Macedonia perdedor de batailles, eſcampador de la ſanch grega de cauallers e de gentils homens? hon es aquell confus e abatut caualler? tolguam li la vida puix ell nos ha tolt la lum dels noſtres hulls e les coſes que noſaltres mes amauem en aqueſt mon, dehien ſegons que al enemich caſcu es ſforçat de dir. E planyeu com lo voſtre cors mort dins vna taut deuia eſſer portat en aquell loch hon les dones cridauen, aqueſta era la voſtra honrada ſepultura: e fent ho axi reſtareu viu e ab honoroſa fama, e ara viuint ſou mes que mort: tot aço vos es ſeguit per la legea de voſtre mal parlar. Pres ſe a dir lo Comte de Aygues viues: Declarada la cauſa per aquell qui es noſtre natural ſenyor ab ſon ſacre Conſell ha donat

a Tirant la capitania e gouernacio de tot lo Imperi, queus mou a vos, Duch de Macedonia, per turbar noſtre Capita e poſar nos a tots quants açi ſom en deuis, perſeuerant en voſtra vergonyoſa porfidia, la fi de la qual es per vos molt poch temuda? E yo nom puch tant acoſtar donant vos de mon eſſer, com vos fugiu a la vera execucio de la raho, volent ço que nous es dat, eus ſou ſcalfat en voſtra virtut: e ſi conſiderau la fi de aquella, e don conegueren lo ſeu naximent, ſi dels caualIers que teniu per conſellers voſtres nols deu eſſer donada fe perço com ſon fets enemichs per lo regiment que perdut han, car no es bon teſtimoni contra lo pare lo capital enemich puix de ell ha ſegut aduerſari, e no venir en error de tal Capita com tenim: not vença la yra, perque ell dara a tu ſalua del dret que ha, per be noy ſia tengut. Aqueſt excelleix Hector, es conquiſtador de la fama, ſcampador de la ſanch horrible. Viuen los paſſats per glorioſa fama, moren los vençuts per treballoſa vida: e ſi algu volra dir lo contrari yol fare eſſer confes de la ſua gran malea, car Deu no permetra que tan leig crim com lo Duch de Macedonia ha leuat al noſtre Capita, lo qual es juſt, bo e verdader, reſte en lo mon imponit per que a vos ſia caſtich e als altres exemple. Calla e no dix pus. Reſpos lo Duch de Macedonia dreçant les noues al Marques de Sanct Jordi: Sius erre lo nom ab aqueſt titol de caualler de tot en tot a voſtres actes contrari, ſiau ben cert que per-

ço no ignore aquell quius es degudament mes propi nom: ans ſi res dich que perjudique en voſtra honor, ſemblants paraules penſen los enteſos que açо hoyran no es de mon coſtum, mas per lo voſtre deſaforat defalt, tal que ſol de parlar les orelles dels entenents e de dones de honor ſen offenen, lo qual no conſent a mal grat meu que en aqueſt cars la lengua ſallimite. No trobe raho neguna per hon de vos oblidat ſia me degues baratar per Tirant ab paraules ab afectio demoſtrades: e vos me dieu e moſtrau quem teniu tan conſtret e ſubjugat que no dire les fictes e fraudulents maleſes voſtres. E hon ſon ara les innumerables promeſes, jures e ſagraments que vos ab falſa diſimulacio e enganoſa haueu rahonat? pero nom tinch admiracio, puix veig que es coſa natural que lo fill ſia tal com lo pare, per les maleſes que haueu fetes a mi, car los voſtres mals actes ſon tan notoris entre cauallers e dones de honor, en ſpecial en la noſtra ciutat de Conſtantinoble, que deixades totes altres coſes en los ſolaços ne fan burla com ſe recorden de la maleſa quem haueu feta: e yo mogut de pietat de les congoixes quem donau nom cur de dir la voſtra reprouada natura: lo callar vos ſeria mes profitos. O duchs, comtes e marqueſos, dix lo comte Pleguamans, puix lo Duch de Macedonia es ja fora de la tenda, hoyu me per voſtra nobleſa e no vullau condemnar a negu ſens hoyrlo, e dau crehença a la mia relacio, perquem par que determenau en dar

bàtailla, lo que no deurieu fer, mas voleu ab importunitat moſtrar mes animos ſobre coſa morta, que deſijos de capitania ab honor, al Duch pertany e altri no. E ſi aquell mal nom tan diforme e abominable, en ſpecial als cauallers, lo qual vos Tirant deſijau hoyr, yo bonament vos pogues dir, ja fora fet: empero no vull ab ſpecie alguna de ſuperbia perdre Deu e la juſticia quel Duch de Macedonia te, la qual es de ſa part. E de tan gran carrech incomportable ſeria fora la virtut voſtra, deixant vos la Capitania, puix no ignorau tenir molts miradors. Penſau en los fets qui ſon aquells quius han acuſar o ſcuſar, e la gloria no ſta en parenceria de paraules, mas en execucio de be a fer. Puix veren que lo Duch ſen era anat, Tirant no volgue conſentir que negu mes parlas ni feſſen mencio de les rahons que hauia dites lo Comte, ſino que caſcu ſen torna al ſeu aleujament, deixant lo libre de recitar dells, ſino ques poſaren tots en orde per al dia aſignat de la batailla. E torna a recitar del Emperador, qui ſtaua ab ineſtimable deſig de ſaber noues del camp, e veya venir .vij. naus a la vela. Com foren aplegades ſabe com venien de Cicilia e portauen quatre milia homens darmes e molts caualls, los quals trametia lo Rey de Cicilia nouell, e fon ne cauſa lo que ara recitare: Lo Rey de Sicilia, ſegons ja deſſus es ſtat dit, tenia lo fill major en França caſat ab vna filla del Rey de França, e per ell eſſer molt diſcret e virtuos lo ſogre nol lexaua partir

de la ſua cort per la grandiſſima amor que li portaua: ſeguis que enmalalti, e de aquella mori. Com lo Rey de Cicilia ſon pare ſabe la ſua mort ne feu molt gran dol. Laltre fill ques era fet frare no volgue lexar la religio per eſſer Rey apres la mort del pare. Lo Rey de aço pres gran alteracio com lo fill nol volia obeyr que dona del cap al lit, e tenint ſe per mort ordena de la ſua anima e del Regne, e en ſon teſtament lexa hereua la filla muller de Phelip. Com Phelip ſe veu Rey fon en recort del be e honor que Tirant li hauia fet, dellibera de paſſar ab tot lo major poder que pogues en ajuda de Tirant: e la Reyna ſa muller e per tots los del Regne fon ſuplicat que noy anas aquel any per quant la Reyna era prenyada. E ell vehent lo gran contraſt que li feyen li fon forçat de reſtar, e trames hi en loch ſeu per capita lo Duch de Mecina ab cinch milia homens entre de peu e de cauall: e la Reyna per la noticia que hauia haguda ab Tirant trames lin dos milia, e feu ne capita al ſenyor de la Pantanalea. Aplegats que foren en Conſtantinoble ixqueren en terra, e lo primer home que trobaren fon lo ſecretari qui del camp venia e portaua letres del Rey de Egipte, e de Tirant, e los conſells dels ſenyors lo vot de caſcu de tots los qui parlat hauien en fauor de Tirant, de tot hauia fet vn proces per moſtrar al Emperador. E ans que aplegaſſen al palau li dix lo Duch de Mecina: Caualler, ſi Deu vos preſt en lo mon e us deixe complir lo que voſtre cor

desija, digau me hon es aquell famos caualler ple de tanta virtut, Tirant lo Blanch, capita dels grechs, en qual ciutat es la sua habitacio? Lo meu senyor, dix lo secretari, la senyoria vostra trobara aqueix famos caualler que demanau en los camps, que no te loch, vila ne ciutat per habitacio: e ara lo he lexat que te les sues tendes parades dauant los turchs prop lo riu nomenat Transimeno. Que si fa en la sua cort? dix lo senyor de la Pantanalea, son homens de deport e de plaer? Si sancta Maria, dix lo secretari: primerament trobareu a la porta de la sua tenda clemencia que a tots contenta: pujant vn scalo coneix quals son bons o mals, e sab de quals deu hom fer bon mercat, e sab jutjar ab seny e discrecio. E aquesta es la cosa que mes val a tot hom que te capitania real e sobre tots deuria regnar. E james se corromp per prechs, per manaces ni per diners. Encara te altra bondat, que dona tot quant ha e hu reparteix tot entre la gent, e no procura per a si res que puga hauer. Aquell no es dit liberal que vol molts bens donar volent guardar quant puxa mes hauer, e de aquest dich yo liberal qui res no vol guardar, ni vol pensar que de res puga traure lo cabal, e com no te res que donar als requeridors prestament se despulla tot lo que vist. Com lo amich ha mester res de sa persona liberalment loy dona, que puga manar e fer della a totes ses voluntats, en mal y en be ho pot ben fer e ordenar: e si de altra cosa nols pot seruir la voluntat

noy fall. E de aço queus dich per tot lo mon ſen parla : e ſi parlau de noblea, de ardiment e de gentilea, en lo mon no te par. Entre noſaltres prou clarament es manifeſt, e per ſperiencia ſe moſtren les grans victories que ha hagudes e ha caſcun dia contra los turchs. E es molt alegre ab ſos amichs donant los delits, ab meniſtres dancen e ballen entre dones : es molt afable a totes gents e de cor molt fort que no te temor de res. En les ſues tendes los vns luyten, los altres ſalten, e juguen los huns a taules, los altres a eſcachs, los huns ſe fan folls, los altres aſenats, los huns parlen de guerra, los altres de amors, los huns ſonen laut, los altres arpa, huns mija viola, altres flautes, e cantar a tres veus per art de muſica. No es negu qui en plaer puga penſar que alli nol trobe ab lo noſtre Capita. Aqueſt honra millor a Deu que home que yo haja viſt de qualſeuulla nacio, e ſi mil barons enſemps li venen tots dauant, a tots ſab honrar que tots ſen van contents dell : honra molt los ſeus e mes la gent ſtranya. Dos barons de Alamanya de aquells qui han poder de elegir Emperador pochs dies ha foren açi, e com ſen partiren volgueren dir que no hauien viſt james home ab tanta afabilitat. Lo ſecretari pres comiat dells, e com ſon alt en lo palau troba lo Emperador : hague gran plaer com lo veu, e demanali preſtament lo camp com ſtaua, ni ſiy fallie vituallles o altra coſa. Lo ſecretari reſpos diſcretament : Senyor, a preſent nons fall que menjar ſino quens

fall amor e honor, e calla que no dix mes. Lo Emperador feu leuar preftament les taules, e lo fecretari per orde li dona les fcriptures que portaua. La primera li dona la letra del Rey de Egipte, la fegona lo confell dels Duchs. Giras enuers fa filla e dix li: Carmefina, volen dir los meus cauallers Tirant effer enamorat voftre. Ella de vergonya torna tal com vna rofa, e ftigue per bon fpay que no pogue refpondre com prefa de temerofa vergonya, e cobrat animo dix: Senyor, tant com Tirant fera vençedor be fo contenta que los virtuofos cauallers fien enamorats de mi: e com aquell fia caualler de tanta virtut e animo, vencedor de batailles qui aterra les forces dels Reys turchs, e no tem los fubtils engans del Duch de Macedonia, no confenta la majeftat voftra les laugers enganofes paraules de aquells qui mal volen dir: yol ame domefticament axi com faç als altres: yo le perdut de vifta, mas nom fo oferta a ell, e lo meu penfament es molt luny de tal fet. E fi la altefa voftra, fenyor, te fentiment de tal fet nos deu afegurar, e nom deueu comdemnar fens faber per mes la veritat, e no deurieu per la duptofa error condemnar la filla qui tant vos ama, car amor ha acoftumat vençre la temor, mas Deu juft ha ben prouehit a la mia caftedat: e los meus pits fon tornats mes frets quel gel, que la majeftat voftra hagues a creure tal de mi? No, ma filla, dix lo Emperador, que nou dien en aqueixa intencio: legiu açi e

veureu los vots dels cauallers. Com los hague lefts lo feu fperit repofa, e giras deuers Stephania, e dix li: No penfes tu que maja reftada gens de fanch en la mia perfona, car lo meu penfament fon de que lo noftre fet no fos ftat defcubert, e lo diable qui es tan ginyos qui ma fet dar los diners, car lo quiu fa fer ho defcobre, lo meu crim qui es de hauer focorregut a Tirant es crim meritori perque es de moneda, e deu effer pres a la fi per ques fa com fia acte de caritat. Dix Stephania: Senyora, lo que la altefa voftra ha fet es acte de virtut, perço com deu hom focorrer a les perfones que hom vol be, e les cofes deuen effer jutgades fegons a la bona intencio a ques fan, car vos no amau al virtuos Tirant fino per licit matrimoni: e yo be conegui la ftrema paffio que a la anima de voftra altefa hauia robada la difcrecio en lo principi quant lo Emperador vos dix que vos amaueu a Tirant. E ftant en aqueftes rahons entraren los barons cicilians e feren reuerencia al Emperador, e ell los rebe ab cara molt affable fent los molta de honor: recitaren li la caufa de la llur venguda, e donaren li les letres de la pau e confederacio antigua e de la prefent. Lo Emperador los accepta e ferma tot lo que ells volgueren. Deixals alli a rahons ab la Emperadriu e ab fa filla Carmefina, e mana quels foffen donades molt belles pofades e tot lo que mefter hagueffen. Lo Emperador fen entra en lo Confell, e los cauallers cicilians ftauen admirats de la ftrema bellea

de la Princesa. E lo senyor de la Pantanalea feu principi a paraules de semblant stil.

CAPITOL CXL.

Lo rahonament que lo senyor de la Pantanalea feu a la Princesa.

CLARAMENT, senyora, se mostra per speriencia manifesta que natura no podia mes altament obrar que ha fet en la gran singularitat de la bellea que la majestat vostra posseheix, que per aquella vinch ara en noticia quanta es la gloria que los benauenturats sancts senten en paradis en contemplar la diuina essencia, segons es scrit en la sancta Scriptura que diu lo psalmista endreçant la sua raho a Jhesucrist: Senyor, aquell qui sta dauant los teus hulls, mil anys son axi com lo dia dayr qui es passat. Per mon Deu, senyora, yo so be cert si tots los dies de ma vida los que son passats e los qui son per a venir si yo staua dauant la majestat vostra axi com ara stich, no axi com diu lo psalmista dayr que es passat, car massa es lonch temps, mas la hora que ara es de present, car axi com als que stan en pena poch temps los par que sia molt, axi lo qui sta en plaer no li corre lo temps, axi com fa ara a mi. E qui de açi me fara partir poca sia la sua vida e salut, e poca sia la sua bondat e virtut, e per lo mon vaja vagabunt e que james atengua a port saluador. En lo

noſtre regne es declarada la gran bellea de voſtra majeſtat, e per los voſtres virtuoſos actes haueu refeta la militar ſcola la qual era perduda: e a mi par que la preſencia de la celſitut voſtra gran part auança al que en lahor hauia hoyt, acompanyada de molta gracia e ſaber infinit, que en lo mon es tanta la ſtima voſtra que per deeſſa vos podeu fer nomenar: impoſſible ſeria poder recitar les grans ſingularitats que en la alteſa voſtra tinch conegudes, em tinch per benauenturat ſol per hauer vos viſta. En aquell punt lo Emperador entra per la cambra, e la Princeſa no li pogue reſpondre ni ſatiffer lo que dit li hauia. Lo Emperador ſtigue alli vn poch parlant ab ells de la guerra e de altres coſes. Com al Duch de Mecina li paregue hora de anar a la poſada, prengueren licencia del Emperador e de les dames. Com foren dins la poſada trobaren lo ſopar molt be aparellat, lo qual lo Emperador hauia fet fer. Com foren partits dix lo Emperador a tots los qui alli ab ell eren: Voſaltres hoys james dir ni en canoniques nos lig que capita qui a altre ſeruis, parents o amichs li trameteſſen gent en valença ſua? Es coſa de gran admiracio, e perço ſo yo molt obliguat a Tirant que .x. milia homens a llur deſpeſa me serueixquen per amor dell, aqueſts que ara ſon venguts e los qui lo gran Meſtre de Rodes li trames. E perço tinch deliberat de anar yo al camp per pacificar al Duch de Macedonia e al noſtre Capita, car altrament ells ab ells ſe

mataran algun dia : com ja hi ſien venguts dues voltes, guardar ſe de la tercera. E ſi yo puch hauer lo Duch de Macedonia en les mies mans, yo li promet de leuar li lo cap de les ſpatles. Apres lo Emperador mana a tots los ſeus ſe poſaſſen en orde per partir. Com, ſenyor, dix la Emperadriu, ab tan poca gent hireu? Dix lo Emperador: Ja ſon açi aqueſts barons de Cicilia que yran ab mi. Tots los ſeruidors del Emperador a gran preſſa ſe poſaren en punt. La nit ſeguent ſtant la Princeſa en ſon lit que dormia, vingue li al lit Stephania, deſperta la e dix li ſemblants paraules: Senyora, a mi ha dat de parer que dauant los meus hulls tenia a Diafebus e deyam: Ma vida Stephania, quant tenim Tirant e yo la voſtra venguda en gran ſtima, car ſol per la virtut de la voſtra viſta tenim la batailla dels turchs per vençuda. Perque, ſenyora, deſpertant me ſo venguda açi per dir a voſtra alteſa que ſius volieu en breu poriem los noſtres deſigs contentar, e poriem dir: ara te ſi la abſencia, puix es conuertida en preſencia: e coneixeran per ſperiencia quanta es la noſtra amor que ſom anades a ells, puix no podien ells venir a noſaltres. Dix la Princeſa: Donam la camiſa e mes nom digues. E preſtament fon veſtida e liguada, e anaſſen a la cambra del Emperador qui encara no era leuat, e dix li: Senyor, temeroſes ſon les donzelles hoynt nomenar guerra, e majorment batailles, perque demane de gracia a la majeſtat voſtra que nom vulla denegar vna gra-

cia queus demanare, la qual per dues rahons me deu esser atorguada: la primera raho es que la majestat vostra no deu anar en part neguna sens mi atenent la edat vostra com no tingau qui mes amor vos porte, e que si la majestat vostra era malalt vos pogues seruir e star al cap del lit, quc se e conech la calitat vostra millor que neguna altra persona: la segona es que per discurs de natura qui primer naix primer deu morir, per be que lo contrari sen veu algunes veguades. E yo anant ab la majestat vostra poria veure e sentir la pratica e saber de la guerra, perço que si en lesdeuenidor temps mera mester, ajudar men pogues en la necessitat foragitant de mi tota temor. Ma filla, dix lo Emperador, yo tinch coneguda la vostra molta amor e voluntat, empero no es cosa condecent ni vistada que les donzelles vagen en les guerres que son coses de gran perill, e majorment vos que sou de tan poca edat: e per lo molt be queus vull no volria que prenguesseu alguna alteracio per esser tan prop dels enemichs. Senyor, dix la Princesa, la majestat vostra no tema res de mi, car major alteracio seria la mia yo perdre de vista la altesa vostra que star en mig dels enemichs, car axi com so stada filla e siruenta vostra en lo temps de la aduersitat, feu me gracia queu sia en la prosperitat, car james desemparare la majestat vostra tant com lo sperit tindreu en lo cors, e apres vos fare fer tal sepultura com es merexedora la vostra imperial dignitat, e tinch

fantaſia que ſi no anaua ab la majeſtat voſtra que los meus hulls james vos veurien. Ma filla, dix lo Emperador, puix tant ho voleu yo ſo content, car be conech que bon zel vos ho fa fer: empero digau a voſtra mare que li plaura mes, anar o reſtar? e poſau vos preſtament en punt que la mia partida ſera molt preſta. La Princeſa de continent ho ana a dir a la Emperadriu, e feu li tal reſpoſta que per res noy hiria, car ſi ella vehia al Duch de Macedonia o lo loch hon mori ſon fill, ella de dolor finaria los ſeus darrers dies. La Princeſa trames per tots los argenters de la ciutat qui foſſen abils en lo que ella volia, e feu ſe fer vns goçets la meytat de or, laltra de argent, e per ſemblant los auanbraços e manyopes de fulla molt prima, e a la part dreta venia lo or e a la part ſquerra lo argent. E mes ſe feu per al cap vna celada molt poca tota de argent, e ſobre la celada vna corona molt rica que ella acoſtumaua de portar, e ſupplica a ſon pare que li leixas la gent que la Reyna de Cicilia trametia a Tirant. Lo dia que partiren la Princeſa ſe veſti vna gonella de orfebreria e feu ſe armar del arnes ques hauia fet fer, e caualca ſobre vn gran cauall tot blanch e ab vna vergua en la ma anaua capitanejant la ſua gent, e portaua en ſa companyia .lx. donzelles les mes belles e galanes de tota la cort. E feu lo gran coneſtable de la ſua gent a Stephania, e Salandria filla del Duch de Pera tenia lo offici de menaxaut: Conteſina uſaua de alguatzir major:

Plaer de ma vida portaua lo ſtandart de la diuiſa pintat de la erba ques nomena amor val, ab lo mot que dehia, mas no a mi: Aliſen portaua la gran bandera: la Viuda repoſada era uxera major de la cambra, e les altres caſcuna tenia ſon offici: e axi anaren fins que foren a les tendes hon Tirant ſtaua aleujat, e noy trobaren home darmes que ſa fos, ſino gent inutil e los patges qui eren alli reſtats per manament del Capita. Tirant parti lo denouen del mes, hora de mija nit, e lo Emperador aplegua hora de nona. Los turchs nit e dia ſtauen continuament mirant lo camp dels creſtians quel podien molt be veure: e Tirant paſſa de nit lo pont, e ja vn dia ans que paſſas hauia trames per pendre los paſtors e les ſpies perque no fos deſcubert, e prengueren ne molts. Com hague paſſat lo pont pres riu amunt mija legua, puja a man dreta e puja damunt lo camp dels turchs dues legues, e atendas alba de mati en mig de vna vall quis nomenaua Spinoſa, e caſcu portaua ciuada e vianda per a ells a vn dia. Com lo Emperador fon atendat en les tendes del camp trames per lo ſenyor de Mal vehi que vingues a parlar ab ell. E preſtament com ho ſabe ana a fer reuerencia al Emperador e recita li tot lo eſſer de Tirant e los virtuoſos actes que caſcun dia fehia, e la Princeſa prenia molt ſingular plaer en hoyr laors de Tirant. Lo ſenyor de Mal vehi ſupplica al Emperador que fos de ſa merce que ſen anas a poſar al ſeu caſtell que alli ſtaria

molt ſegur, e axiu feu. E tots los barons cicilians ſe atendaren prop lo riu. Lo ſenyor de Mal vehi pres hu dels ſeus, e tan ſecretament com pogue lo trames a la vall Spinoſa per auiſar al Capita com lo Emperador era vengut ab ſa filla e ab los barons de Cicilia. Tirant ho tingue molt ſecret fins a lendema perque algu no ſen anas per ſcuſa de anar a veure al Emperador o a parents, nou volgue dir ſino a Diafebus en gran ſecret. Com fon hora de mija nit poch mes o menys tot hom puja a cauall. Los de peu feu poſar primer ab Diafebus per capita ab .cccc. lançes e los caualls tots encubertats. Tirant pregua a Diafebus ab aquella mes amor que pogue que reſtas detras vn eſqueix de roca que alli hauia prop de vna legua del camp dels enemichs, e per quantes coſes eren en lo mon no ixques ell ni los ſeus encara que veſſen que fos perduda la bataillа, ni ves que mataſſen a ell no li anas ajudar a ell ni los ſeus. E encara no content de aço li pres jurament que nos mouria fins que loy trametes a dir. Diafebus reſta com dit he, e Tirant ab tota laltra gent ſens que noy hauia negu de peu ni patge ſino Ypolit que aquell dia ſera fet home darmes e li dona la honor de caualleria, apleguaren a tret de bombarda del camp, no al foſſat o palench que fet hauien, mas quaix al traues en loch qui era pla ſens palench ne altra coſa. Com los del camp los ſentiren, les guardes lançaren grans crits : e tota la nit hauien ſtat a cauall ben .xvij. milia homens

[illegible]

[illegible]

[illegible] Tirant [illegible]

Ami no contenta honor que ab perill nos guanye, e del noſtre bon deu tinc una ver-dadera ſperança: Cauallers dignes de honor, vengut es lo dia per mi tan deſijat, en lo qual haureu honoroſa victoria de tots voſtres enemichs, hon pora caſcu recobrar ſon heretatge qui perdut

laura: e cascu deu desijar la gloria que de semblants actes se ateny, e los perills qui ab temor sesperen no deuen esser tenguts en compte de res. Encara per millor manifestar a les vostres magnificencies lo que en lo enteniment me ocorre, la ignorancia de Dari quant mal feu que perde la sua persona e tota la gent sua per tenir mal orde en la batalla, e los altres per peccat de enueja tots foren perduts. Deixem star aço, que ara nos cove que ab fforçat animo de cauallers valerosos fassam armes e anem a obrir lo cami de la nostra salut: e supplich a aquells qui dech supplicar e als altres com a jermans que siau valentissims, e ab animo fforçat vullau combatre: e siau en recort de aquell qui es vencedor de batalles, e aconseguireu honor e gloria e encara libertat. E si vencem, magnifichs senyors, tot lo Imperi sera nostre: ciutats, viles e castells seran sots la senyoria nostra de tots nosaltres: e si la desaforada fortuna consent nosaltres fugir, totes aquestes coses vendran al contrari. Siau en recort de ma libertat atesa poder vençre los enemichs de la fe. Ells no tenen molta cura del nostre combatre per la potencia que tenen: nosaltres combatem per la patria e libertat hi encara per les vides. Recort vos de la primera virtut, e de la segona per nosaltres obtesa. No temau, virtuosos cauallers, la multitut dels enemichs, car cosa certa es los pochs vençre als molts, que com mes son mes tenen a fer en poder los ordenar, car lo qui venç les batailles es lo

perque no fossen desbaratats axi com la primera veguada : e Tirant no gosa ferir en lo camp per la gran multitut de gent quey hauia. E tots los moros se meteren en punt, e los quis trobaren a cauall vengueren en vista dels crestians : cascuna part ordena ses batailles. Tirant ordena la sua en aquesta manera : tots los caualls feu posar en tira e no passaua mes lo cap del hu que del altre, e tots stauen en gran orde sino lo Duch de Macedonia que no volgue gens obeyr los prechs del Capita. Les banderes del Emperador stauen en mig, e lo Duch de Sinopoli tenia la vn cap de la ala e lo Duch de Pera tenia laltre. E lo Capita anaua ades a la vn cap ades era a laltre preguant a tota la gent tot homo stigues en orde, car siu fehien ell los daria aquell dia vencedors ab la ajuda de nostre senyor Deu. E en aquell spay que los enemichs ordenaren les batailles Tirant feu a la sua gent vna tal oracio.

CAPITOL CXLI.

La oracio que Tirant feu a tots los cauallers.

A Mi no contenta honor que ab perill nos guanye, e del nostre bon dret surt vna verdadera sperança : Cauallers dignes de honor, vengut es lo dia per mi tan desijat, en lo qual haureu honorosa victoria de tots vostres enemichs, hon pora cascu recobrar son heretatge qui perdut

laura: e cascu deu desijar la gloria que de semblants actes se ateny, e los perills qui ab temor sesperen no deuen esser tenguts en compte de res. Encara per millor manifestar a les vostres magnificencies lo que en lo enteniment me ocorre, la ignorancia de Dari quant mal feu que perde la sua persona e tota la gent sua per tenir mal orde en la batalla, e los altres per peccat de enueja tots foren perduts. Deixem star aço, que ara nos coue que ab sforçat animo de cauallers valerosos fassam armes e anem a obrir lo cami de la nostra salut: e supplich a aquells qui dech supplicar e als altres com a jermans que siau valentissims, e ab animo sforçat vullau combatre: e siau en recort de aquell qui es vencedor de batalles, e aconseguireu honor e gloria e encara libertat. E si vencem, magnifichs senyors, tot lo Imperi sera nostre: ciutats, viles e castells seran sots la senyoria nostra de tots nosaltres: e si la desaforada fortuna consent nosaltres fugir, totes aquestes coses vendran al contrari. Siau en recort de ma libertat atesa poder vençre los enemichs de la fe. Ells no tenen molta cura del nostre combatre per la potencia que tenen: nosaltres combatem per la patria e libertat hi encara per les vides. Recort vos de la primera virtut, e de la segona per nosaltres obtesa. No temau, virtuosos cauallers, la multitut dels enemichs, car cosa certa es los pochs vençre als molts, que com mes son mes tenen a fer en poder los ordenar, car lo qui venç les batailles es lo

bon orde e tenir se a regiment del capita. Donchs recort vos, mos senyors, los qui de honor sentiu, ab aquests mateixos dues voltes nos som combatuts: no penseu que ara sien mes valents, com tinguen poch recort de la trista mort dels seus e de tan gran scampament de sanch com la virtut de vosaltres ha fet en les persones de ells. Pesau ab quanta dolor e miseria deuen star: e per totes les coses dessus dites a nosaltres coue dar bataillla, si ja nos conuertia en pau. Com serem requeridors e vencedors de la bataillla haurem la riquea, e les de ells totes seran nostres. E com dareu la batalla feu que sia ab gran ardiment, car ells son posats en gran perill, e no ha tan fort mur com es la virtut de vosaltres, e no dupte gens en la victoria. E si per ventura lo temeros haura enueja de fugir guart se que fara: mes li val perdre la vida que si gira la cara en fuyta e ab desorde sens venjança, car sereu presos e tallats a peçes com a ouelles: e si combatem virilment e ab sforçat animo, sangonosa e dolorosa victoria deixare en ells. Girau la cara enuers aquell castell hon sta aquell prosper e virtuos caualler la majestat del senyor Emperador ab la serenissima Princesa filla sua qui miraran la batalla. Enamorats los qui be amau, quina gloria sera per a nosaltres venint dauant les dames vencedors, e dauant la majestat del senyor Emperador, que li beseu la ma com a vencedors. E quanta infamia sera per a nosaltres si anau dauant sa altesa vençuts e fugi-

tius, qui ſera aquell que dauant tal ſenyor ni tantes dames tinga atreuiment de moſtrarſe? Ans la terra cobre los meus hulls e feres beſties goloſes menjen la mia carn, ans que yo ves vn tant gran defalt en mi. E no pogue mes dir perque veu los turchs que ſtauen aparellats a la batalla.

CAPITOL CXLII.

Com lo Solda ordena les ſues oſts e com comença la batalla.

VIST lo Solda que los creſtians li hauien parada bataiIla ordena preſtament la ſua innumerable oſt, e feu poſar tota la gent darmes en orde, ço es, tots los qui portauen lançes e pauesos poſaren primers ab grans paueſos de barrera quen tenien, e banchs pitjats e ſemblants coſes de aço feren deuantera. Apres de les lançes venien los balleſters e archers: apres de aqueſts venien los creſtians qui lo ſou hauien pres del gran Turch ab los caualls molt be encubertats, e ab grans penatxos, e aqueſts ſtauen ben .xv. paſſes luny dels baleſters: los turchs venien los mes darrers de tots, e tenien parades mes de .cccc. bombardes: fehien compte que al menys ab les bombardes matarien paſſats .DCC. homens. Com totes les batailles foren en orde, lo Rey de Egipte trames a dir a Tirant per vn trompeta li regraciaua la promeſa que li hauia tenguda, e que

ell lo mataria ol aprefonaria en aquell dia, e faria fer vna ymatge tota de or, e com haguessen presa la ciutat de Constantinoble la faria posar sobre lo portal de la dita ciutat, e que prestament li faria tastar la sua lança a la amargor a que sap. Tirant li respongue que ell era content que lay fes tastar, que ell portaua tant çucre que no sentiria neguna amargor, mas que no perdonaria en dar li batailla, que en aquell dia la sua sanch dolorosa seria scampada. E Tirant torna amonestar la sua gent e aconsellar que tinguessen lo cor ferm, e feu apartar a tots la temor conuertint lo llur animo en gran sperança de obtenir victoria. Los turchs despararen vna bombarda e passa alt que no toca negu. Tirant en lo braç portaua liguada vna petita acha ab vn cordo de seda, hi en la ma portaua vna petita bandera, e feu senyal ab aquella. E lo Duch de Pera qui tenia lo cap de lala volta tota la gent fins al mig hon stauen les banderes, voltant a manera de cercle redo les spatles enuers los enemichs tostemps ab orde e a pas a pas: e laltre cap de lala hon era lo Duch de Sinopoli stigue tostemps segura. Com lo Duch de Pera hague feta tota la volta se mes en orde, e Tirant feu senyal ab la petita bandera. Lauors lo Duch de Sinopoli gira per aquell orde mateix: lauors tingueren la cara girada deuers la montanya lla hon era Diafebus, e les spatles enuers los enemichs, prengueren se a correr a galop tirat, e tostemps en bell orde que no passaua mes

lo vn cap de roçi que laltre. Los turchs com los veren axi anar prengueren ſe a cridar grans crits: Ja fugen, ja fugen. Los de peu lançaren los pauesos, los altres les lançes, los altres les balleſtes per correr detras los enemichs creſtians. Los de cauall qui mes podia correr aquell ſe penſaua mes guanyar, e aquells que portauen los caualls encubertats lançauen les cubertes perque anaſſen pus laugers, e Tirant ades ades ſe giraua e vehia venir tota la gent vns apres daltres e tots deſbaratats, e perço ell no curaua de res ſino anant corrent hi en orde, e aquells qui tenien bons caualls fins a dar los de les lançes per los coſtats aplegauen. Com lo Emperador qui en les torres ſtaua qui vehia venir la gent fugint, bes penſaba que la batalla fos perduda. E tota aquella nit les donzelles no ſeren deſpullades ſent grans preguaries ab gran deuocio, ſupplicant al vencedor de batailles e a la ſua ſacratiſſima mare que donas victoria als creſtians. Com Tirant veu tota la gent de peu que reſtaua molt atras e hauien paſſat lo loch hon Diafebus ſtaua, lauors Tirant alça la bandera que portaua e totom ſatura, e caſcuna ſquadra ſe aparta per ſi lunyant ſe la vna del altra vn tir de pedra. Los turchs com veren que los altres ſeren aturats tengueren ſe molt per decebuts. Tirant ordena que lo Duch de Pera feris primer, e en molt gran ardiment ſe poſa en mig dels enemichs combatent molt virtuoſament. Com lo Capita veu que los enemichs aplegauen

e reforçauen de gent, feu ferir la ſquadra de ſon germa lo Marques de Sanct Jordi: apres feri lo Duch de Sinopoli ades vna ſquadra ades altra, e feyen la major mortaldat de gent que era coſa de gran admiratio. Con Tirant veu que caſi la meytat de la ſua gent hauia ferit e toſtemps anauen guanyant, e veu Tirant en la preſſa de la gent lo Rey de Capadocia venint matant e deſtrohint molts creſtians, e coneguel en la cimera que portaua vn leo tot dor ab vna petita bandera, pres vna lança groſſa e dexas anar deuers ell. E lo Rey com lo veu axi venir en vers ell no li ſalſa gens la cara, ans leſpera molt de bon grat, e tan gran fon lencontre que los dos ſe donaren que ells e los caualls ne anaren per terra: caſcu ſe leua molt valentment, tiraren les ſpaſes e afrontaren ſe donant ſe grans colps. Mas la preſſa de la gent era tanta que nos podien be combatre que los vns aiudauen als altres: pero los turchs feren gran ſforç e pujaren lo Rey a cauall a deſpit dels creſtians. Piramus ſe poſa dauant lo Rey perque Tirant pogues pujar a cauall, e tant lo tenien aprop fent toſtemps armes, fins que feri leſquadra del comte Plegamans, e paſſaren en aquella part hon era lo Capita, e aiudaren li que puja a cauall en les anques del ſenyor Dagramont, e aquell lo trague de la preſſa de la gent. E perço com molts caualls anaſſen ſolts que hauien perdut lur ſenyor, prengueren ne hu e donaren lo al Capita. E ell preſtament torna dins la batailla, e ab la

petita atxa que portaua en lo braç ligada, lla hon ell feria be podien dir que lo colp que ell daua era mortal que en terra prenia ſa poſada. E ell feya la batalla ab poder daltri e a perill de ſa perſona: e ſi vences era victorios a la patria, e adqueria per a ſi molta honor e gloria. Lo Capita mana ferir totes les ſquadres les vnes a la part dreta, les altres a la ſineſtra, e totes vengueren a ferir al traues. Vereu lauors anar bacinets per terra, e cauallers morts e nafrats de vna part e daltra. Aço era vna gran admiracio de veure. Tirant torna a ferir, ades era en vn loch ades era en altre, e no combatia en vn loch ſol, mas en molts, e ſocorria lla hon meſter ho hauia. Lo Rey de Egipte per la bona ventura veu a Tirant que combatia molt brauament, iſque vn poch de la batalla, e lo Rey de Capadocia e lo Rey Dafricha iſqueren ab ell: e pregals lo Rey de Egipte que dexaſſen tots los altres, e no curaſſen ſino de matar a Tirant: e concordes tornaren a la batalla. E ſtant Tirant combatent vengue lo Duch de Macedonia a les ſpatles de Tirant de part de tras, e tira li ab leſpaſa vna ſtocada, e dona li dauall lo bacinet, e tota la punta li mes en lo coll. Aço veren Ypolit e Pirimus, e a grans crits cridaren: O traydor de Duch, per que vols ab tracio matar .j. dels bons cauallers del mon? e tal fe donaren de ſi. Los tres Reys caſcu hauia preſa ſa lança en la ma, e tant feren e tant treballaren que veren a Tirant, e tots tres dreçaren en vers

ell, pero nol pogueren encontrar ſino lo Rey de Egipte e lo Rey de Capadocia. Lencontre fon tan fort que ell e lo cauall caygueren en terra: lo cauall tenia .vij. ferides. E lo Rey Dafricha encontra al Duch de Macedonia lo qual combatia prop de Tirant, tan gran encontre li dona per mig dels pits que la lança li paſſa a laltra part, e fon lança mortal quis pagua de les ſues maldats. Com Tirant fon en terra molt hague a fer de poder ſe leuar, perço com lo cauall tenia ſobre la cama: ab tot aço ell feu tan gran fforç de ſi que ell ſe leua de peus, e caygue li la bauera del cabacet que portaua, car alli fon encontrat ab la vna lança, e laltra lencontra en lo guarda braç ſquerra. E ſi no foſſen ſtades les ſues fels armes, ell fora mort aquella vegada. Com lo Rey de Egipte lo veu en terra volgue deſcaualgar preſtament, e com tingue la cama damunt los arçons de la cella vench lo ſenyor Dagramunt e encontral en mig de la cuxa e paſſa lay de laltra part, ell ſenti molt gran dolor de la ferida, e caygue en terra mal ſon grat. Com Tirant lo veu axi eſtes en terra cuyta deuers ell, pero noy pogue aconſeguir, tanta era la preſſa de la gent. Com lo Rey ſe fon leuat pres vna lança que troba en terra, e mes ſe a poch a poch entre la gent, e acoſtas tant enuers Tirant, e tira li vn bot de lança, e perço com no tenia bauera dona li en mig de la galta, e derroca li .iiij. quexals de que perde molta ſanch, pero ell feya toſtemps armes que gens per aço non

ſtaua. Ypolit quel veu ſtar a peu, y en tal punt, acoſtas tant que aplegua a ell, e deſcaualca tan preſt com pogue, e dix: Mon ſenyor, per Deu vos prech que caualqueu açi. E Tirant combatia enuers lo cap de lala, car a poch a poch anaua defugint de la preſſa de la gent, ell caualca, e dix a Ypolit: E tu que faras? Reſpos aquell: Senyor, ſtaluiau la voſtra perſona, que encara que a mi maten per amor de voſtra ſenyoria, yo haure la mia mort per ben ſpletada. Tirant torna a la batalla cercant lo Rey de Egipte ſil poria trobar, e aquell per dolor de la nafra era exit de la batalla. Com Tirant veu que nol podia trobar feya continuament armes contra los altres. E fon ſort apres bon ſpay que anaua combatent per la batalla ſencontra ab lo Rey de Capadocia, e lo Rey quil veu feu la ſua via, e ab leſpaſa tira li a la ma de la atxa, e nafral vn poch. E Tirant acoſtas tant a ell, e dona li ab la acha damunt lo cap que li enclota lo bacinet, e eſmortit lo feu caure en terra. Tirant preſtament deſcaualca, e tálla li les correges del bacinet. Aplega vn caualler qui ab alta veu e piadoſa crida: Senyor, per merçe no vullau matar lo Rey, car ell es mortalment nafrat: e puix es mortal e vençut, per la voſtra benignitat dau li hun poch de ſpay de vida, car prou teniu que ſiau vencedor. Dix Tirant: Quina es la raho quet mou que tu vulles exercir gracies de pietat en vers aqueſt noſtre publich enemich qui ab tanta crudelitat en ſola confiança de

ſa virtut e de les armes ha fet ſon poder de darme la mort? donchs juſta coſa es que ſia punit ſegons ell volia fer de noſaltres: no es ara temps ſino de crueltat, car la noſtra victoria ſta en ſola potencia de la virtut de noſaltres e no en los merits de la virtut de la mia potencia: empero ell li desfeu lo bacinet e talla li lo cap. Lacha de Tirant entre les altres era ben coneguda, la qual ſtaua tota vermella e rajant ſanch dels homens que mort hauia. E la terra era cuberta de coſſos morts, e tota vermella de la molta ſanch que ſi era ſcampada. Tirant torna a cauall, e com los turchs veren mort lo tan valentiſſim Rey vengueren gran multitut ſobre ell, e feren molt gran ſforç per poder lo matar, e fon malament nafrat e derrocat del cauall. E preſtament ſe leua Tirant no gens ſmayat de la cayguda ne temeros de les nafres, ans a peu ſe mes en la preſſa de la gent fent moltes armes, e per ajuda dels ſeus torna a pujar a cauall. Aqueſta fon molt fort e aſpra batalla, e tant com la batalla fon maior, aytant fon mes clara la gloria ſua. E continuant toſtemps la batalla era ja quaſi hora de veſpres. Diafebus malehia Tirant que en aquell loch lo hauia mes, e deya: Ell vol toſtemps per a ſi totes les honors, e non vol fer part a negu: açi ma deixat com ſi no fos bo per a res: per mon Deu yo vull hauer part de la honor. Anem, dix aqueſt, ſiram en mig de la gent, e no temam los perills que ſeguir ſe poden. Ixque de la celada hon ſtaua e feri ab molt

gran ardiment. Com los turchs veren exir tanta gent, los quals ſe penſauen que no ni hauia mes, eſmayaren ſe molt. Lo Solda ſen ixque vn poch de la batalla, y era nafrat, mas no molt, dix als ſeus: Yo veig venir la noſtra gent a menys, yo dellibere ans fugir que morir. Com Tirant veu lo Solda e la ſua gent ab les banderes fugir, cuyta enuers aquella part e leuals les banderes, e anaren a lencalç matant molta gent. Dura aqueſta batalla del mati com lo ſol exia fins a tres hores paſſat mig dia: tanta era la multitut de la moriſma que los creſtians eren canſats de matar tants moros. E fon tan aſſenyalat aqueſt ſingular dia e de tanta gracia, que dura lencalç ab leſcalfament de la victoria tres legues ſeguint e matant toſtemps turchs: car en aqueſt cars Tirant poguera eſſer dit Rey de batalles e caualler inuencible, que axi com la proſpera fortuna hauia acoſtumat de fauorir los turchs contra los creſtians, la diuina Prouidencia la hauia feta voltar per aumentar la gloria de Tirant. E canſats de matar la hora era ja tarda, aplega lo Capita ab la mes gent en vna ciutat la qual ſolia eſſer del Marques de Sanct Jordi, e de alli tenia ell lo nom de marques, e tot ho hauia perdut: e aquella ciutat era ſtada donada al Rey de Egipte, e tenia la toſtemps molt ben prouehida. Com lo Rey de Egipte veu aquell dia la batalla perduda fugi axi com los altres feyen, e tanta era la dolor que paſſaua de la nafra de la cuxa, que hague a lexar la

companyia del Solda, e aturas alli, car per anar a la ciutat del Bellpuig hon anaua lo Solda per força tenien a passar per alli, e per la ciutat esser molt fort e ben prouehida, e per la dolor quil turmentaua ell sen entra dins. Com Tirant aplegua era quasi nit scura, aleujaren se alli en los camps fins lendema: e aquella nit tots los que foren nafrats foren curats, e molts quen moriren aquella nit: car james era stada en aquella plaja oriental tan aspra e tan mortal batalla: car en aquell dia restaren moltes dones viudes e moltes donzelles orfenes de pares, pero restauen ab sperança de esser liberades del jou de seruitut. Lendema Tirant feu armar tota la gent, e donaren lo combat a la ciutat, e los turchs se defenien marauellosament, per quey hauia molt bona gent de dins, e hauien los donat quatre combats que nó hauien pogut res fer. Lo Marques de Sanct Jordi vehent aço vogi tota la ciutat, e com fon a la porta de la juheria crida a un juheu que hauia nom don Jacob. Com lo juheu senti la veu del Marques conegue que era son senyor, corrent deualla e obri li la porta. Entraren prestament dins la ciutat, e ja hauien presa mes de la mitat de aquella que lo Rey de Egipte ne los altres moros nou sabien. Lo Marques trames a dir al Capita que nol calia mes fatigar en combatre, que ja la ciutat era presa, que entras per lo portal de la juheria. Tirant entra per aquella part, e com ell fon dins la ciutat lo Marques ab la sua

gent ja hauien desconfits tots los turchs e apresonat lo Rey de Egipte que staua combatent de vna verdesca axi nafrat com staua. Com los turchs veheren los crestians dins, tots se tingueren per perduts. Com lo Marques tingue lo Rey pres trames a dir al Capita que vingues per degollar son enemich lo Rey de Egipte. E lo Capita respos que per cosa en lo mon ell no mataria home qui fos pres. Sabuda per lo Marques la resposta del Capita pres al Rey per los cabells e passa li lo coltell per lo coll. Apres que la ciutat fon presa trobaren la molt ben prouehida de moltes vitualles. Dix lo Marques: Senyor Capita, puix Deu nos ha feta gracia que hauem vençuda la batalla e presa aquesta ciutat, açins porem fer forts, car posat cars los enemichs nos vinguessen al dessus destapant les cequies e laygua vaja solta per los camps, no es home en lo mon hi puga entrar, e siy entren quen puguen exir: e si ells haguessen hagut temps de poder lançar laygua james la haguerem presa, car yo quiu sabia per esser mia la ciutat, trameti la major part de la mia gent per guardar les cequies. Dix lo Capita: Digaume, Marques senyor, com perdes aquesta ciutat puix tan fort es? Yous dire, senyor, yo la comani a hun home de poca condicio, e fiu lo caualler, e doni li prou de mos bens, joyes, robes, muller e casa: e com sabe que los turchs hauien presa la ciutat de Bellpuig, qui sta luny de aci quatre legues hon ses ara retret lo Solda ab tots los senyors

qui fcapats fon, trames per hun capita e dona li la ciutat e la fenyoria, e la libertat antiga. Tirant encara que aquell dia hagues haguda victoria, nos alegra de aquella nil veren riure ni fclarir la fua cara, ni confenti folaços ni feftes. Axi que negu hague fentiment que ell fos vencedor ni volgue que negu ho digues, e axi tempra la accefiua alegria e la dolor dels enemichs. Solament dix en prefencia de tots: Si Diafebus hagues fet lo que yo li hauia manat, yo haguera mort lo Solda e haguera aprefonats tots los grans fenyors quey hauia, e de tot Limperi poguera effer fenyor. E tornant al Emperador que apres de la molta dolor que foftenguda hauia, com penfaua que Tirant hauia perduda la batalla, la ftrema dolor fon conuertida en fingular confolacio, perço com lo fenyor de Malvehi hauia trames hun home feu fobre hun ginet per faber noues de la batalla: e aquell torna ab la bona noua, e recita al Emperador tot lo fet com era paffat, e com lo Capita anaua al encalç dels turchs. Lo Emperador fabuda la gloriofa noua en prefencia de tots fe agenolla en terra, e alfant los vlls al cel, e ab les mans juntes feu infinides gracies a Ihefuchrift e a la fua facratiffima mare fenyora noftra com hauia obtefa victoria de los enemichs, e com lo Rey de Capadocia era mort per ma del feu Capita: e fupplicaua a noftre fenyor Deu quel volgues guardar de tot mal, car fi ell no fos nols calia tenir fperança en neguna victoria. E mes dix: Certa

cofa es com los noftres barons e cauallers ab la virtut de Tirant han vençuda aquefta batalla e les altres, e de primer totes les batalles perdien, e defque aqueft valentiffim caualler es vengut toftemps fon ftats vencedors. E los turchs daci auant no poden fperar fi no la fi de lur deftructio, e nofaltres deuem tenir fperança de continua victoria, atefa la claredat dels actes gloriofos de Tirant quis ret illuftre e noble a tots los qui a ell fe acoften. A poch inftant caualca Lemperador ab los barons de Sicilia, e la Princefa volgue anar ab ell. Com foren al camp dels moros trobaren totes les tendes parades ab molta riquea quey hauia, e tota la gent fe volien pofar en robar, fino que Lemperador nou volgue confentir: mas ordena que lo fenyor de la Pantanalea e lo fenyor de Malvehi tingueffen en falua guarda tota aquella roba fins que los qui hauien vençut lo camp ne foffen auifats. Com Lemperador era en lo camp dels moros la Princefa de hun gran troç luny veu hun petit negre e cuyta enuers aquella part, e preftament defcaualcant entra dins la tenda hon lo petit negre fe era amagat, e pres lo per los cabells e portal dauant Lemperador, e dix: Yom pore gloriejar dauant lo noftre Capita com yo fo ftada valent cauallerefa, que dins lo camp dels enemichs ab animo fforçat he fabut aprefonar hun turch. Lemperador hi pres lo major plaer de tot lo mon ab la gracia que fa filla ho deya. Diafebus vehent que Tirant ftaua enujat

enuers ell no li gofaua venir dauant per temor de vergonya, e ab aquell penfament oblidas de trametre al Emperador per dar li plaer axi com hauia fet les altres vegades. Com Lemperador fabe la gloria de la vençuda batalla per altres e no per Diafebus, dix a la Princefa: Lo fenyal que yo he de Diafebus me dubte que no fia mort com ell no ma auifat de la batalla, e de tal com aquefta es ftada. Com Stephania hoy dir femblants paraules los feus vlls nos pogueren retenir de lançar viues lagremes en prefencia de Lemperador e de tots quants alli eren. La Princefa la feu leuar de alli perque no manifeftas les fues dolors. Com foren tornats al caftell de Maluehi pres hun home e trames lo per faber que era de Diafebus: e trames li vna letra del tenor feguent.

CAPITOL CXLIII.

Letra tramefa per Stephania a Diafebus.

SI amor hagues alguna cofa de certenitat, yo vençuda te prech per amor de tu fapia noua certa, car la ofenfa de ta Stephania es que apres de la batalla no me has faludat ab la gran fperança que yo hauia en tu. Certes amor es cofa que compleix la perfona de anfiofa temor, e millor fperança tenia en tu que no tinch ara, e a tu los nobles fets folien te plaure. Encara que yo no parle, fi tu eft viu les mies lagremes te mouran a pietat, les

quals veuras en la letra : pero les lagremes o taques per aquelles deuen hauer ſemblança de paraula, e les mies paraules cahen ſens profit. Pero yo no ſo digne que tu ſies cauſa de la mia mort, car certament yo tenia voluntat de contendre longament contra amor, e no ſotſmetrem a la culpa ſino per les paraules que hoy dir al vell poderos que tu eres mort, no pogui retenir los meus ulls dauant ſa majeſtat no corregueſſen doloroſes lagremes. E la vergonya ha deixats los ſeus ſenyals en la mia cara, e perço vull ſupplicar a tu qui eſt mon ſenyor que vingues preſtament, e ſi alre es de tu forçam que muyra ab tu enſemps, e ſera ſcrit en lo meu ſepulcre: Cauſa odioſa, e per aqueſt dictat e ſemblança ſera viſt yo eſſer morta per amor de tu.

CAPITOL CXLIV.

Com ſe feu la pau de Diafebus ab Tirant ab la letra de Stephania.

PRES home de qui fiaua e trames lo hon era Diafebus, e aplegat que fon dona li la letra ab meſclades recomendacions. Com Diafebus hague leſta la letra e veu que era de ſa ſenyora, la contentacio que ell hi pres fon tanta que dir nos poria, e ab la letra enſemps ana a la cambra hon Tirant ſtaua, e dona li la letra que legis. Com la hague leſta feu ſe venir leſcuder e demana li del

Emperador e de la virtuosa Princesa. E ell li recita tot lo que se era seguit en lo camp, e com la senyora Princesa anaua armada, y era entrada dins les tendes dels moros, e hauia pres hun negre per presoner, lo qual tenia en gran custodia per mostrar lo a vostra senyoria la primera volta que veureus pora. Tirant pres gran plaer en les rahons del scuder, e ordena que Diafebus anas a veure a la majestat del Emperador. Diafebus caualca prestament: com fon en lo castell de Maluehi ana dret hon era Lemperador. Prestament se dix per tot lo castell com Diafebus era vengut: totes les donzelles se meteren en punt per anar lo a veure, en special Stephania quin hauia passada prou congoxa queu mostraua be, car la sua cara no era tal com solia. Anaren totes a la cambra del Emperador, e trobaren lo que staua recitant tota la batalla, e la mort dels .ij. Reys, e de les nafres que Tirant hauia preses lo dia de la batalla. Com la Princesa hoy dir de les nafres de Tirant la sua cara se altera molt de gran dolor quen tenia, e fforça lanimo tant com pogue, e dix: Digau Diafebus, les nafres del nostre Capita son cruels ni perilloses? si temen perill de mort? No senyora, dix Diafebus, car los metges lo han tots desospitat, e dien que no te negun perill de res. Prou es gran lo seu mal segons a mi par, dix la Princesa. E nos pogue retenir que les paraules nos conuertissen en abundoses lagrimes, e totes les donzelles que li feren companyia, e lo vell Em-

perador que ſi pres tambe. Aço dura per bon ſpay que Diafebus les hague a conortar. Lemperador li demana quina gent podia fallir de vna part e daltra. Per la mia fe, ſenyor, dix Diafebus, yo nou poria dir la mortaldat dels turchs en quin nombre pot eſſer, mas puch dir a la majeſtat voſtra que de aci a la ciutat de Sent Jordi no podeu anar per lo cami real, tant ſta ple de coſſos morts, ans ſe te hom a lunyar del cami vna milla. Senyor, dels noſtres vos ſabre be dir, perço com lo Capita ha fet replegar tots los coſſos morts per dar los ſepultura: Hauem trobat mort primerament lo Duch de Macedonia de encontre de lança que fon paſſat de vna part a laltra: lo Marques de Ferrara: lo Duch de Babilonia, e lo Marques del Guaſt: lo Comte Plegamans: aqueſts ſon los de cap. Daltres cauallers hin ha haguts molts. E entre los altres es ſtat lo gran Coneſtable, lo qual de tots es ſtat molt plant perque era tan bo e tan virtuos caualler. E trobas en ceda eſſer morts mil e .cc xxx.iiij. homens. E lo Capita los ha fet fer a tots molt honrades ſepultures, per be lo Duch de Macedonia nos fos merexedor, car ſegons ſe aferma per lo ſenyor Dagramunt e per Ypolit que veren com ell li feu la nafra que te al coll lo noſtre Capita: com aquell ſia molt benigne, e te tal virtut en ſi que james de la ſua boca ix ſino gracia e perdo, e james fa menſio per molt de mal que li facen de res que ſia dan ſeu. Lo Emperador ſtaua molt content de la molta honor que Ti-

rant feta li hauia, e no ſabia en quina manera lo pogues premiar. Diafebus reſta alli fent ſe malalt, e Lemperador lo feya axi ben ſeruir com ſi fos la perſona de ſa filla. Lemperador prega molt als barons de Sicilia que reſtaſſen alli ab ell per que ell trametria per lo ſeu Capita que partiſſen aquella roba que preſa hauien. E de continent trames dos cauallers al Capita que li trametes a dir com volia ques partiſſen los preſoners e la roba del camp que guanyada hauien. E Tirant li trames a dir que lla hon era la majeſtat ſua ell noy tenia res a fer, car lla hon era lo major lo menor ceſſaua: e trames li los preſoners que tenia e tot lo que pres hauien, e Lemperador repartiu entre tota la gent. Ja Tirant ſtaua molt be, e no ſtaua per les nafres de reguardar la ciutat, e lo camp lo qual ſtaua pegat ab los murs de la ciutat, perço com dins la ciutat no poguera caber tanta gent. Lo Solda ab tots los que ſcapats eren poſaren ſe dins la ciutat de Bellpuig. E a la ciutat de Sent Jordi hon Tirant ſtaua fins a la ciutat de Bellpuig hauia .iiij. legues baix enuers la mar. Com lo Solda fon alli ſe tingue per ſegur. Paſſats .xv. dies ſtigue que no ixque de vna cambra fent gran dol e complanyença de la perduda batalla, e de la mort del Rey de Capadocia, pero encara no ſabien la mort del Rey de Egipte, ſtauen ab deſig gran de ſaber ne noues. Dix Cipres de Paterno: Senyor, vol voſtra ſenyoria que yoy vaja, e ſi puch parlar ab lo meu amich yon ſabre.

tot lo que ſen pora ſaber? Lo Solda lon prega molt dauant molts que alli eren, e dix li: Caualca ſobre corre lança hun ginet que lo Solda tenia molt auentatjat. E Cipres de Paterno veſtis vna jornea de domas blanch que Tirant li hauia dada ab vna creu de ſent Jordi brodada, e ſobre la jornea portaua vna aljuba de grana. Com fon en lo cami que ja los turchs nol podien veure deſpullas laljuba e caualca ſobre ella, e poſa vna touallola al cap de la lança. Com les ſpies del camp dels creſtians lo veren penſaren que era dels ſeus, e no curaren de dir li res. Com fon a la ciutat junt demana la poſada del Capita, e fon li moſtrada. Com lo Capita lo veu pres hi molt gran plaer, e demana li de noues, e ell reſponent dix com lo Solda era nafrat, pero que no era res: e lo Rey de Africa e lo fill del gran Turch com ſon pare encara no era guarit de la ferida del cap. E mes li recita lo gran dol que en aquella ciutat ſe tenia per la gran perdua que fet hauien: e li dix com venia per ſon plaer e per veure a ſa ſenyoria, e per ſaber ſi era mort o viu lo Rey de Egipte, e tot lo quel Solda li hauia dit. Digaume, dix Tirant, quanta gent crehen ells hauer perduda en aqueſta batalla? Senyor, dix Cipres de Paterno, ells han contat e troben ſegons lurs capitanies .ciij. milia e ſet centes perſones fallen entre preſos e morts: no es en memoria de gents tan cruel batalla eſſer ſtada com es aqueſta. E ſi mes auant foſſeu paſſats tots los prenieu, car los rocins nols podien

portar, tant venien fatigats del treball de la batalla. E en tota aquella nit no pogueren aplegar a la ciutat de Bellpuig, ans reftaren en mig del cami qui nafrats qui laflats, e molts qui moriren en lo cami aquella nit per no tenir metges quils poguessen curar, posaua si fredor en les nafres e alli reftauen morts. Al Rey Dafrica entraueffat lo portaren damunt hun cauall. Hay altres noues que dir me pugau? dix Tirant. Si fenyor, dix Cipres de Paterno, .vij. naus son vengudes molt groffes de la Turquia carregades de forment, de ciuades e daltres vitualles que porten. E diu se certament com lo gran Caramany hi ve ab cinquanta milia homens entre de peu e de cauall: e porta sa filla per darla per muller al Solda, e ve en companyia sua lo Rey de la sobirana India. Han ja descarregat aquexes set naus? dix Tirant. No fenyor, dix Cipres, per quant tenen lo vent contrari per entrar en lo port. Parlaren de moltes altres cofes, e Tirant li feya moltes caricies, e dauali de sos bens, e confits e altres lepolies per que pogues contentar al Solda. Apres que Cipres de Paterno sen fon anat ab salconduyt que demana al Capita, e aquell de bon grat loy dona, com Cipres de Paterno fon ab lo Solda moftra li lo salconduyt que lo Capita dat li hauia, e deya que lo seu amich loy hauia obtengut a grans pregaries e suplicacions: e dix com lo Rey de Egipte era mort. Per aquefta noua fon refrescat lo dol e lo planyer perço com era molt amat per tots los

moros per la sua molta virtut. Tirant no sentint se ja molt de les nafres pres ab si hun home que sabia molt be la terra, e los passos secrets per hon volia anar per dupte de algun inconuenient. E com foren en vista de la mar veren sobre hun gran mont la ciutat de Bellpuig e les naus que a la vela anauen voltejant que no podien en lo port entrar. Lo Capita fon tornat prestament e sabe noues com lo Emperador deuia partir ab tots los barons de Sicilia per pendre moltes viles e castells que prop de alli hauia. E axi fon fet, que en pochs dies lo Emperador cobra molts castells e viles. E los barons de Sicilia tenien gran desig de presentarse vna vegada dauant Tirant, apres farien tot lo que lo Emperador los manaria. Vehent aço Diafebus los prega molt de part del Capita que fessen tot lo que lo Emperador los manas. Com Tirant sabe que lo Emperador anaua conquistant, ell e lo Duch de Pera caualcaren ab vna partida de la gent, e laltra lexa alli al Marques de Sent Jordi, e feu lo capita. Com Tirant fon prop lo castell de Maluehi saberen com la Princesa era restada alli ab les sues donzelles, e Diafebus en guarda delles. Tirant se feu venir a Ypolit e mana li que anas a la Princesa e que li digues les sues paraules. Com Ypolit fon dauant la Princesa fica lo genoll en terra, besa li la ma e feu principi a tal parlar: Aci so trames a la majestat vostra, senyora, per part de mon senyor qui suplica la celsitut vostra guiar lo vullau que

puga entrar e exir ſens prejuhi ſeu, e puga reſtar en ſa libertat franca, e no dix mes. O nouell caualler, dix la Princeſa, que es lo que vos me demanau? e no ſab be lo Capita que tots ſtam ſots la capitania e cuſtodia ſua, e ell pot pendre e apreſonar, pot abſoldre e condemnar a tots aquells qui ell conexera que merexedors ne ſien, quina es donchs la cauſa que ell demana a mi guiatge de ſeguretat? perque li podeu dir que pot be venir ſegurament encara que yo no tinga poder de guiarlo, ni ſe de que demana guiatge, car lo ſenyor Emperador ni yo no ſabem que ell haja fet negun defalt perque ell mateix ſe porta la ſeguretat, e no li cal tenir tanta temor car ab los turchs la deuria hauer tota lexada. Ypolit ſe leua e ana abraçar a totes les donzelles. No penſeu que fos poch lo delit que pres Plaer de ma vida en veure Ypolit. Ell torna la reſpoſta al Capita de tot lo que la Princeſa li hauia dit: e Tirant nos volgue partir de alli, ans loy torna a trametre altra vegada. Com Ypolit fon dauant la Princeſa li torna a dir: Mon ſenyor torna a ſuplicar a la celſitut voſtra, ſenyora, vna e moltes voltes que lo guiatge no li vullau denegar, car certament ell no entraria dins lo caſtell ne lla hon la majeſtat voſtra ſia ſens guiatge de la ma voſtra ſcrit. Yo no puch entendre lo noſtre Capita, dix la Princeſa, en que ha ofes al ſenyor Emperador ne a mi, que guiatge demana. Reſpos Stephania: Senyora, que perdeu en fer li lo dit guiatge que ell

demana? Feu fe dar tinta e paper e feu lo guiatge del tenor feguent.

CAPITOL CXLV.

Salconduit que fa la Princefa al capita Tirant.

SPERANÇA e temor entrecambien la noftra crehença de dubtofa temor, e vos moftrau aferrat en aquella flaca rama com a perfona torbada, e no fabeu de que demanau a mi falconduyt e guiatge. Lo defig meu no confent a capita virtuos deforde de paraules, ne menys dar guiatge de ço que no cal: fegura del dubte attes lo que val ferme de ma propia ma lo prefent guiatge, e no tolre en res la propietat de voftra libertat de anar e venir, ftar e tornar. Als temerofos les cofes perillofes per reparacio de guiatge fe volen defendre. Dada en lo caftell de Maluehi a .x. de fetembre. ¶ Com Tirant tingue lo guiatge en la ma preftament fen puja al caftell hon troba la Princefa en vna gran fala: com la Princefa lo veu leuas en peus, e axi preft com Tirant la veu alça grans crits que tots los que eren en lo caftell ho podien be hoyr, dient: Seruau me lo guiatge, fenyora, per que nom feruau lo guiatge? per que me prefonau tan cruelment? car nos pertany donzella de tan noble linatge aprefonar a fon feruidor. Seruau me lo guiatge e tornaume en ma libertat.

O ſenyor Capita, dix la Princeſa, yo ſo contenta de ſeruar vos voſtre guiatge, yo veig que negu nous toca ni negu nous apreſona de part mia ni per manament del ſenyor Emperador. Seruau me lo guiatge, ſenyora, car vos me apreſonau, dix Tirant, car james en ma vida tan cruel ne tan fort preſo no ſent. Reſpos la Viuda repoſada: Ay ſenyora, eſta preſo que vos li feu tota es veſtida de amor: la gramalla que porta tota es de dol, mas es brodada tota de ſperança: la camiſa que porta per deuiſa fa ſa conplanyença deſſer ajuſtada ab ſa ſenyora. Lauors la Princeſa entes la requeſta que Tirant li hauia feta, e dix li: Capita, ſi la fortuna vos ha apreſonat temps ſera que ſereu en libertat. E pres li lo guiatge de la ma e eſquinça loy. E dix li: Molt poca raho haueu tenguda, Capita, de hauer demanat guiatge per venir aci, e ſi ordenat era que yo erras, la error mia te cauſes honeſtes, e la mia culpa ſera major que la pena, e tu vens ab guany de victoria: e aqueſt loch pren leys en temps de pau e armes en temps de guerra per aumentar la gloria antiga dels grechs: yo te donat guiatge per honor del Emperador perço que no foſſes fet enemich. E pres al Duch de Pera per la vna ma e a Tirant per laltra, e ſegues en mig dells. E aqui parlaren de moltes coſes, de la mort dels Duchs e grans ſenyors, los quals eren morts en la batalla. E Tirant moſtraua dolre li molt la mort del Duch de Macedonia, e de la mort de Ricart e de Pirimus.

Eftigueren en aqueftes rahons parlant del Emperador com anaua recobrant viles e caftells: deliberaren alli dauant la Princefa que lendema per lo mati anaffen lla hon era lo Emperador, lo qual hauia .iij. dies que combatia vna ciutat e no la podien pendre. Dix la Princefa: Axi done Deu honor al fenyor Emperador que fi vofaltres partiu per anar lla hon ell es yo no reftare que noy vaja. E feu portar alli lo feu prefoner, e dix: Penfau vofaltres que encara que yo nom fia trobada en les forts batalles axi com feu vofaltres, que yo no fapia aprefonar de noftres cruels enemichs? E ab aqueftes rahons fe leuaren e anaren a fopar. Mas la Princefa menja molt poch aquella nit, car en la vifta de Tirant fon tot lo feu repos. Lo Duch fe pres a rahons ab la fenyora del caftell e ab la Viuda repofada recitant los les batalles que hauia hagudes e la victoria que per ma de Tirant hauien obtefa, dient moltes lahors dell. E la Viuda repofada ftaua molt inflamada en la amor de Tirant, mas no gofaua manifeftar la gran dolor e penfament quen tenia per fa honor: e del penfament moltes voltes fe venia a fmortir. La Princefa dix al Duch fis volia venir alli a feure. Refpos que apres hi anaria com alli ftigues a rahons ab aquelles fenyores. Stephania ftaua prop de la Princefa quant ella dix a Tirant les feguents paraules: La profpera fortuna ha manat a mi que vingues no per delit que tingues de veure batalles, mas per defig de veure aquell qui fenyoreja

ma libertat. Lo menyscapte gran quen mi era no trobant via ne manera que a ma passio remey pogues donar, pensi un gran defalt ab que reparar me pogues, e ab fengides paraules decebi mon pare sots zel de amor filial: ja per aço als entenents no penseu sia tolt lo ver juhi que ignoren la causa de la mia venguda, pero yom so condemnada per exemple de virtut per dar hun poch de repos si pot esser dit en vida dolorosa a la mia pensa, pero la temor que yo he del mal es menor que la sperança: e la sperança que yo he del be es menor que la temor, e son me oblidats los mals quem son seguits per causa vostra. E totes les coses son vistes per la fi, e aquella mostra que pot fer e que val, e la gloria que donar pot segons les obres. A tots es manifest tal batalla com la vostra jas tractaua, car si nou fes encara que yo volgues tant errar, amor e sa merce me defendra tant fallir. E perço dona a mi licencia de venir a veure tot lo meu be, e calla que no dix mes. Lo passat mal, dix Tirant, no es res per a mi en stima de aquest que ara a mi turmenta, car passe dolor mes que james no senti, que de tot en tot vinch als strems en punt de perdre lo seny o de desesperar, com veig la strema bellea que la celsitut vostra posseheix que excelliu totes les dames del mon, aço me ha forçat tant amaruos: e conexent en la majestat vostra compliment de totes les virtuts, stich admirat com pot esser que la altesa vostra tinga hun tan gran defalt, parlant tostemps ab venia e per-

do, ço es que no amau segons deurieu amar : car si tant hagues seruit a Deu, e de tan bon grat, ja poria fer miracles, e yo mes mal fadat que tots los altres, ame mes verdaderament que tots los altres, e no se si sere amat. La lengua be parla e diu tot lo que vol, mas la esperiencia verdadera de la obra hon la trobare yo per la qual puga venir a perfeccio de vida? car quant hom es segur del dubte surt vna bona esperança, car amor no es procuradora de vergonya ni seu en banch de çabater, mas ama a qui deu amar, ço es a quil ama, e dona li gloria en aquest mon e vida reposada, perque, senyora, en la celsitut vostra no es aquell verdader recort que de temor vos cobre fugint al pas stret que la majestat vostra promes, partint de vostra celsitut me digues semblants paraules present Stephania: Tirant, tu parteys de mi, fes que tornes viu, yo so aci presta per reparar la leal e verdadera amor quem portes. Deu es just, e totes les coses del mon li son presents, ell me faça gracia de complir lo meu desig que yo complire lo teu, per que leja cosa es, senyora, a les donzelles nobles e de tanta stima que vinguen a menys de lur promesa, pero, senyora, façam axi: posem nostre fet en conexença daltri, e aquelles persones tinguen poder de determenar nostre fet, e lo que yo he parlat parle per boca de la Viuda reposada quim dix a la venguda que yo fiu que no donas fe ni crehença en les paraules de la altesa vostra, que totes eren ficcions de poesia e per

apartar tots aquests dubtes, e que la celsitut vostra no sia lesa en la honor en ma opinio que sia conegut. E yo posare per ma part la egregia Stephania e laltesa vostra hi pora posar a Plaer de ma vida o Diafebus. Tostemps he hoit dir, dix la Princesa, que qui pare ha per jutge segur va a plet. No per que axi sia, mas per que volrieu que axi fos, car be se que vos ho feu per que no siau condemnat per aqueys jutges quius son aduocats, que qualseuulla altri vos condemnaria qui sabes que es amor ne honor. Efforçant axi vostra desaforada porfidia, restareu obligat de mort a vos mateix mes que no sou a Deu quius ha creat e fet de tal compas que sou contrari a ma honor e fama. En aquestes rahons se acosta Plaer de ma vida, sigues als peus de Tirant, e dix li: Senyor Capita, negu nous vol be sino yo: tinch compassio de vostra merce que neguna senyora de aquestes nous han dit queus despulleu les armes: car per la mia fe vos portau la camisa ben trepada, que no se brodador al mon que millor la sabes trepar: yo la viu vestir e despullar algaliada e ben perfumada, ara la veig tota foradada e perfumada de ferro e daçer. Dix la Princesa: Dau me la ma la qual no ha perdonada la mort dels Reys enemichs nostres. Stephania li pres la ma e posalay sobre les faldes de la Princesa. Com ella veu questaua sobre los genolls seus abaxas, e besalay. A mi no put honor, dix Tirant, ans ho tinch a molta gracia e merce, mas veig la randa als peus, car ço que yo

deuria fer voſtra majeſtat ſi es volguda cuytar. E ſi tal licencia la alteſa voſtra me daua de beſar vos les mans tota hora que yo volgues, e com me tendria per benauenturat e molt mes ab los peus e les cames enſemps. La Princeſa li torna a pendre les mans, e dix: Les tues mans, ſenyor Capita, vull que daçi auant tinguen priuilegi ſobre mi en qui tens bon dret. E leuas preſtament de alli perço com era paſſada gran part de la nit. E per que lo Duch ni los altres no tingueſſen que dir ni ocaſio de parlar, acompanyaren la Princeſa fins a la ſua cambra donant li tots la bona nit. E lo Duch e Tirant dormiren en hun llit. E per lo mati les trompetes començaren a ſonar, e tots ſe armaren e pujaren a cauall, e Tirant feu pendre les ſcales que tenia dins lo caſtell que alli hauia dexades. E la Princeſa tambe volgue anar ab ells. Armas ab aquell arnes que fet hauia, e caualcaren tant fins que foren lla hon era lo Emperador que en aquell cars combatien vna fort vila hon hi hauia molts foraſters, gent del Solda que virilment combatien per defendre lurs perſones. Com lo Duch e Tirant foren aplegats dexaren la Princeſa be acompanyada ab Diafebus e daltres cauallers tan luny de la vila que ab bombarda aplegar noy podien. Tirant ana vn poch pus baix de lla hon los ſicilians combatien, e feu adobar preſtament les ſcales e poſar en lo mur. Tirant fou lo primer que puja. Com fon prop de la muralla hun turch li lança vna gran cantera, e Ti-

rant per desuiar se que no li donas al cap pres hun poch de balanç, e la cantera dona en la scala e rompela hun poch, e ab lo balanç que ell pres la scala caygue rocegant per la paret y ell ab la scala, pero nos feu mal: feu arborar prestament altra scala e dues altres al costat de aquella, e molts ballesters stauen al cap del vall qui no dexauen traure braç o ma que prestament no fos ferit, e Tirant torna a pujar. Lo Emperador qui era anat a veure sa filla demana qui era lo caygut de la scala, e digueren li que lo seu Capita: pres hi molt gran enuig. Apres loy veu tornar, trames li a dir que per negun cars del mon ell lo pregaua que no volgues pujar en escala. Com loy digueren gens per axo no sen volgue star. Com totes les scales foren dreçades feren tan gran fforç quentraren per alli a la vila, e mataren e apresonaren molta gent dins e de fora. Com la vila fon presa tots los barons de Sicilia se presentaren a Tirant e donaren li les letres del Rey e de la Reyna de Sicilia: e Tirant los rebe ab cara molt afable fent los molta de honor, regraciant al Rey e a la Reyna, e a ells la bona voluntat que li mostrauen en esser venguts. E axi com stauen tots a peu isqueren de la vila e anaren hon era lo Emperador e sa filla. Apres que Tirant li hague feta reuerencia, lo Emperador li dix: Nostre Capita, a vos no es donat pujar per scales de semblants combats per lo gran perill que seguir sen pot, sino que la misericordia diuina sa part en la nostra bona

justicia quens ha feta recobrar aquesta vila. E si per la confiança de vostre bon dret sperau hauer de totes coses victoria, lo que nos lig en histories, e si la vostra vida arriscau tant a mort e voleu que sia confusa per lo gran perill que representa en aquells qui la vida abandonen, e si per aquest sguart aprofitas a vos mateix, encara als altres qui per star se de batalles hauran salut, e perço desig visquesseu en repos, e la vostra virtuosa persona no volerla tant abandonar e en tan grans perills. E si en vos es lo desig de ben obrar, denegar no deueu les mies profecies les quals a vegades ixen veres. Respos lo Capita: A mi, senyor, es degut fer semblants actes millor que altre, e aço per tant com als temerosos faça recobrar fforç e pendre animo: e que dech fer yo e los altres sins deuem molt fforçar de be a fer? car no es licita cosa que la majestat vostra stiga en semblants afers, car la dignitat vostra nou comporta, ni la edat queus pugau defendre sino ab la virtut e no ab armes, e perço la fi es dubtosa de semblants coses. E lo Emperador hohint lo que Tirant li deya pensa que de zel de feeltat e de molta amor li procehia. E Tirant sen porta a la vila lo Emperador e sa filla. Lendema per lo mati lo Emperador tingue consell que farien, ne deuers qual part irien per recobrar les terres que perdudes eren. Los huns deyen que anassen a vna part, los altres en altra: a la fi de tots parla lo Capita, e dix: Senyor, ja he dit a la majestat vostra que no es condecent la

vostra altesa que passe daçi auant, sino que ab los barons de Sicilia ab los quals sou vengut vos ne torneu a la insigne ciutat ab tots los presoners que teniu presos, los quals fan gran despesa de viandes e daltres coses: e la gent qui sta molt enujada de guardar los. E lo Duch te ja carrech ab mi ensemps de guardar e conquistar aquestes ciutats e viles que son prop de açi. E la majestat vostra quens faça venir les naus ab forment, car la guerra ha tant de temps que dura, e los lauradors no poden panificar, es de necessari hajam de proueyr lo nostre camp per via de la mar: apres en lo Imperi no ni ha. Anit hagui noua com .v. naus que yo hauia manat venir, dix lo Emperador, son arribades al port de Cafa carregades de forment. Molt me plau, dix lo Capita, de semblant noua. Decontinent trames que fessen molre tots los molins qui eren en lo riu nomenat Transimeno. Tirant hague proueyt que lendema tots los presoners qui eren en lo camp y en la ciutat de Sanct Jordi vinguessen al castell de Maluehi. Apres lo Emperador parti de alli ab tots los barons de Cicilia, e atendaren se tots prop del riu, e lo Duch resta ab prou gent, e Tirant feu venir del camp mes gent per al Duch e per a ell, la qual hauia mester. Com foren al castell lo Emperador crida el Capita, e apres feu venir la Princesa e a les altres donzelles, e dix semblants paraules: Capita, puix la fortuna es stada tan contraria al nostre gran Conestable, comte de Bitimia, esser

mort, a qui confellau façam noftre Coneftable? Tirant dona dels genolls en la dura terra, e dix: Senyor, fi la majeftat voftra era contenta dar tal ofici de gran Coneftable a Diafebus, a molta gracia e merce ho hauria a la altefa voftra. Yo nom partire de voftre voler, dix lo Emperador, e per amor voftra ara de prefent e per lo feu molt merexer yo li fas gracia a Diafebus del ofici e capitania de gran Coneftable, e a vos del comdat de Sent Angel, e leu lo a ma filla e donel a vos ab tots aquells drets, pertinencies e emoluments que en lo dit comdat fon, ab la tinença Daltafulla, la qual entre tot es de renda arrendada fetanta cinch milia ducats. Tinch fperança en Deu ans de molt yous dare altres cofes les quals feran molt millors, e perço vull que dema fe faça la fefta e prengau titol de comte: mes vos ame donar titol de comte que de marques, per be que lo marques de major grau fia que lo comte, pero comte vol dir frare darmes, e perço vos vull donar titol de comte per que fiau mes conjunt ab mi. Tirant li dix: Senyor, infinides gracies fas a la majeftat voftra com vos es ftat plafent de ferme vna tan gran honor, e you tinch en tan gran ftima com fi ell valia .cccc. milia ducats de renda. Empero yo per res nol pendria nil aceptaria per dues rahons: la primera, per yo no hauer vos ho feruit, car tan poch temps ha que yo fo en feruey de la altefa voftra que no merite tan gran premi: la fegona, fi lo pare que mengendra fabia yo tingues titol

algu perdria la ſperança de james veurem, quant mes aquella quem pari, e tantes dolors que paſſa en aquells nou meſos quem porta, porien pendre tan gran alteracio que yo ſeria cauſa de abreujarlos la vida, e poria eſſer dit fill homeyer, com ells james ſe hagen viſt altre fill ſino a mi, e no ſeria menys que nom donaſſen la lur malediccio: e a mi no es deguda coſa cobrir la lur dolor: e fas ne a la majeſtat voſtra mes de mil gracies tals com de ſeruidor a ſon ſenyor mes humilment ſe poden fer. Per res yo no permetria, dix lo Emperador, que aqueſt comdat queus he ofert no ſia voſtre, e ſi titol de comte no voleu pendre preniu la ſenyoria e la renda. Molt tem enujar laltesa de la ſenyora Princeſa, dix Tirant, de leuar li lo comdat e donar lo a mi. Aqueſt comdat, dix la Princeſa, me dona per ſa benignitat vna mia tia, e les coſes que ſon mies ſon de la majeſtat del ſenyor mom pare qui aci es preſent, e de tots los meus bens, e de la perſona pot manar a tota ſa voluntat com de filla obedient, e aquells pot donar e lançar axi com a la majeſtat ſua ſera plaſent, e no ſtigau per res de acceptar lo que gracioſament vos dona e ab molta liberalitat, e yo ara de preſent conferme la donacio per a vos e als voſtres. Lo Emperador lo torna a pregar e a fatigar quel prengues. Dix Tirant: Senyor, per res nol aceptaria. Ab gran raho ſe creura de vos tot lo contrari del que la voſtra lengua manifeſta, dix lo Emperador, e yo reſtare ab ma veritat manifeſta:

deuria la virtut vostra pensar que lo queus he ofert aumenta la honor vostra, e deurieu esser content e no recusar per yo esser donador e vos rebedor: yous he conseruat aquell bell do de fortuna que tots los homens van per tot lo mon çercant, ço es honor e profit, per lo qual si sens fictio parlau no deueu esser tan desmenjat que nou degau acceptar. E si per ventura voleu que la gent cregua que ço sia per premiar vos de la honor e benefici que fet me haueu, no tingau tal error, car encara la opinio de les gents e dones e donzelles sta encara morta: e per vos no voler acceptar lo que tan amplament vos he ofert vinch a pensar que la vostra virtuosa persona de mis vol partir. No placia a Deu, dix Tirant, que yom partis de la majestat vostra durant lo temps de la necessitat: pero senyor, puix tant me força la majestat vostra yo acceptare lo comdat, e per aquell vos fare homenatge de feeltat: e per quant Diafebus mes parent tan acostat, e ço que es seu es meu e lo meu es seu, ell pendra lo titol de comte. Quem fa a mi, dix Lemperador, puix yol vos haja dat e vos acceptat, quel venau ol doneu a quius sera plasent? Lauors Tirant se lança als peus del Emperador, e besa li lo peu e la ma per la gracia que feta li hauia. Dix Lemperador: Dema aturarem açi, e fare la festa a Diafebus, e darem li lo titol de comte e lofici de gran Conestable. Perço, senyor, suplich a la majestat vostra dema siau nostre conuidat ab la senyora Princesa

e totes les dames. E de tot aço Diafebus no ſabia res. Lo Capita ſe parti del Emperador, e dona orde ab lo ſenyor de Maluehi de hauer molts pagos, capons, perdius e gallines per a lendema: e feren coure molt pa e hauer totes les coſes neceſſaries. E Diafebus ab altres cauallers que venien de fora del caſtell veu a Tirant que anaua tot afaenat vers ell, e dix li: Coſi, que es aço que ab tanta preſſa anau? hay noua de enemichs? No, dix Tirant, mas anau a la cambra del Emperador e beſau li lo peu e la ma, perço com vos ha donat lo comdat de Sent Angel e loſici de gran Coneſtable, e yo fare aci adobar les coſes que ſon neceſſaries per a la feſta de dema. E Diafebus ho feu axi. E apres ana a la cambra hon era Stephania ab les altres dames, e caſcuna li demanaua vn oſici per al comdat o per a la guerra, burlant ſe axi ab ell. Ixque la Princeſa, y ell fon preſt agenollat e beſa li la ma de la gracia que lo ſenyor Emperador feta li hauia, e la Princeſa li dona en hun mocador deu milia ducats que hauia meſos, e dix li: Lo meu germa, preneu aço, e prech vos que fins ſiau en la voſtra cambra nou regonegau, e de aço vull ſeguretat de vos. E ell li dona la fe que faria tot lo que trobaria per ſcrit. Diafebus ho pres, e ſentia lo pes, mas no preſomia lo que era. Partis de alli e ana ſen hon era Tirant, e dix li: Puix yo he beſat lo peu e la ma al ſenyor Emperador, e la ma a la excelſa Princeſa, ben par que ſia raho, puix vos me ha-

ueu dat lo comdat e haueu lo leuat a vos per dar lo a mi. Agenollas preſtament en terra e pres li la ma per voler lay beſar: pero Tirant james ho volgue conſentir, mas poſa li la ma ſobre lo cap e beſal en la boca tres vegades. E los dos paſſaren moltes rahons dient li Tirant que no curas que allo era molt poch en ſguart del que ell deſijaua fer per ell, mas yo tinch ſperança en Deu que ſeran de major ſtima. E Diafebus li feu inſinides gracies. Ara, ſenyor Capita, voleu que vejam que es lo quem ha dat la virtuoſa ſenyora? Poſau en mans de Tirant e trobaren hi hun albaranet que deya: Al meu germa e gran Coneſtable e Comte de Sent Angel prech ab molta amor prenga en paciencia lo petit do per a fer la feſta: en mi reſta lo gran menyſcapte per lo poch queus do, pero la voſtra molta virtut me tendra per ſcuſada conſiderant en lo loch hon ſo, e confes lo meu defalt que he comes en dar tan poca quantitat a hun home que es gran en virtuts. Com ells veren aço ſtigueren en penſament caſcu, e Diafebus dix per prouar e temptar de paciencia a Tirant: Voleu que nou prengam e que loy torne? Nou feſſeu, dix Tirant, que entre pare e filla tenen lo còr tan alt e generos, que ſi loy tornaueu ho tendria en molt gran ofenſa. Com totes les coſes foren poſades en orde per a lendema, ells anaren a la cambra del Emperador, e aqui parlaren molt ſobre la guerra: e Diafebus acoſtas a la Princeſa e feu li infinides gracies, y Stephania

les hi ajuda a fer del que la majeſtat ſua hauia fet. Lo Emperador deualla baix enuers lo riu hon veu molts homens que ſtauen adobant taules e banchs. Lo Emperador demana lo que feyen a que tenia que feruir. Dix lo fenyor de Maluehi, que per al conuit e a la feſta que lendema ſe deuia fer. E Tirant portaua de braç a la Princeſa anantſen per la vora del riu paſſejant. Dix la Princeſa: Digau, Tirant, quina es la raho que vos acceptar no haueu volgut lo comdat meu quel ſenyor Emperador a requeſta mia vos daua? e tres vegades meſſorçi de parlar, e tres voltes la mia lengua ſtigue ſens profit, que la paraula me falli com volgui començar de parlar per dir vos: acceptau, puix dat vos es: e de vergonya no tengui atreuiment per lo vell Emperador que no conegues lo meu mal, car coſa conuinent es que la vergonya ſia meſclada ab amor. Empero totes les coſes per vos fetes acceptes ſon als meus ulls, reſtant en dubte que nol haueu volgut acceptar perque es ſtat meu. No veja yo Deu, dix Tirant, ſi tal coſa es paſſada per lo meu enteniment: ans aquell comdat tinguera yo ab mes gracia e merce que ſi magues dats deu ducats o marqueſats, ſol per eſſer ſtat de la majeſtat voſtra: axi Deu vulla complir les coſes que yo li deman, ço es que vulla confermar lo voſtre voler a complir lo meu deſig: e perço que la celſitut voſtra ſapia mes clarament ma intencio, james pendre titol negu tant com la vida me acompanyara, ſino Empera-

dor o no res. E ſabeu ab quem matau? ab la ſtrema bellea que la alteſa voſtra poſſeheix, car aquell primer dia queus viu veſtida ab brial de ceti negre, e los voſtres pits donaren als meus ulls entrada, ab los cabells hun poch ſcampats que ſemblant a madexes dor reſplendien, e la color de la voſtra cara paria de vergonya roſes ab liris meſclades, que de aquell dia en ça la mia anima es ſtada catiua de voſtra alteſa. O be es coſa cruel voler dar pena a qui tant vos ama. Encara me dolch de vos que no poreu ſoferir les penes que ſou merexedora per hauer tan poca pietat de mi, com la mia querella ſia juſta e bona, e lo meu clam crida continuament dauant la majeſtat diuina, juſticia. E vos en aquell cars direu: En mal punt com yo no ami aquell verdader Tirant lo qual ab tanta de amor me amaua. E ſi ſuplicacions de vaſall a ſenyora hi poden valer, o de caualler a donzella de tota noblea e dignitat ſe conſent adorar, agenoll me en terra, e fas hi lo ſenyal de la creu, e aquella ador axi com a la voſtra perſona que per part de la celſitut voſtra me ſia atorgat hun do. E quaſi li vengueren los ulls en aygua, prenent li pietat de ſi mateix. No tarda molt la Princeſa reſpondre en ſtil de ſemblants paraules.

CAPITOL CXLVI.

La resposta que feu la Princesa a Tirant.

LEs lagremes son scampades a vegades ab raho, a vegades ab engan: e la tua demanda es molt greu e amarga per a mi, car tu demanes cosa que nos pot nis deu rahonablement fer, car de mal principi no sen pot seguir bona fi. Si pensaues la tua honor e la mia, em volies lo be quem dius, no treballaries ab tanta infamia per a tu e vergonya per a mi. Per que tant prest te cuytes, que les tues messes encara son erba? e gran follia seria posar a la fortuna lo que not pot fallir. Lo Emperador se acosta a sa filla, e ella no pogue mes parlar, e posa la en rahons, e parlant de moltes coses sen tornaren al castell. Lendema per lo mati lo Emperador volgue diguessen la missa en mig de vna gran praderia, e volgue que Diafebus stigues en mig dell e de sa filla. E dita la missa lo Emperador li posa lo anell en la ma el besa en la boca. Apres tots los trompeters comensaren a sonar molt fortment, e hun rey darmes dix en alt cridant: Aquest es lo molt egregi e virtuos caualler comte de Sent Angel e gran Conestable del Imperi grech. E fet aço començaren les dances e festes, e la Princesa tot aquell dia no feu sino dançar ab lo gran Conestable. Com fon hora de dinar lo Emperador feu seure al gran Conesta-

ble a la part dreta, e los Duchs seyen a la part sinestra, e la Princesa en dret del Conestable. E Tirant seruia de majordom, perço com ell feya la festa. En altres taules menjauen les donzelles: en dret delles menjauen los barons e cauallers: apres tota la gent darmes, e tots quants presoners hi hauia tots menjauen aquell dia en taules per que honrassen la festa: fins als rocins volgue Tirant que en aquella hora tots menjassen ciuada mesclada ab pa. Com foren mig dinats Tirant pres los reys darmes, herauts e porsauants, e donals mil ducats en reals, e totes les trompetes anauen sonant, e vengueren dauant la taula del Emperador e cridauen: Larguesa, larguesa. Apres lo dinar fon feta la collacio de molts confits de çucre. E caualcaren tots armats ab les banderes del Conestable corrent lances dauant Lemperador, e feren hun bell fet darmes sens fer se mal, e axi anaren fins al camp hon solia star lo Solda, e ab molta alegria sen tornaren. Com los paregue hora de sopar en aquell loch mateix feren la festa, la qual fon molt singular, e foren tots molt ben seruits de moltes e diuerses viandes. Tirant tot aquell sopar axi com seruia staua ab la cara molt trista: la Princesa lo feu acostar prop della, e dixli a la orella: Digaume, Tirant, quina es la pena e mal que passau, que la vostra cara ho manifesta, que tota la tinch yo sobre los meus ulls? digau mo, yous clam merce. Senyora, tants son los mals que comport que nos porien stimar, ni

done res en ma vida, car la celſitut voſtra partira dema, e yo deſauenturat reſtare en la mia ſtrema pena penſant que nous veure. Qui fa lo mal, dix la Princeſa, raho es que paſſe la pena, car vos mateix ho haueu procurat donant conſell al Emperador que ab tots los preſoners ſen tornas a la noſtra ciutat. Tan mal conſell james viu dar a home qui enamorat fos, pero ſi vos voleu yom faſſa malalta .xv. o .xx. dies yo beu fare per amor voſtra: e Lemperador aturara, be ſo certa, per amor de mi. Mas com ho farem, dix Tirant, de aqueſts preſoners que tenim tants açi? No ſe trobar remey a ma dolor: moltes voltes tinch deſig de veri, e moltes voltes deſige morir ab coltell, o de mort ſobtada per exir de pena. No feſſeu vos tal cars, Tirant, dix la Princeſa: anau a parlar ab Stephania e vejam quin remey pendre ſi pora que a mi no ſia carrech e ſia util voſtre. Tirant preſtament ſen ana e recita tot ſon mal a Stephania, e foren de acort enſemps ab lo Coneſtable que com tot ho fos aſoſſegat e les donzelles dormirien que los dos vingueſſen a la cambra, e alli acordarien quin remey podrien pendre en lurs paſſions. E axi reſtaren de acort. Com fon nit e la hora fon diſpoſta, que tots los del caſtell dormien, e les donzelles ſe eren gitades, e totes les dames dormien apartades ab la Viuda repoſada ſino .v. quen dormien en vna cambra per hon ells tenien de paſſar, y en la recambra dormia la Princeſa e Stephania: e com Plaer de ma vida veu que la

Princesa nos volia gitar, e li hauia dit que sen anas a dormir, e apres sent perfumar, prestament pensa que si hauia de celebrar festiuitat de bodes sordes. Venguda la hora assignada Stephania pres hun stadal en la ma ences e ana al lit hon dormien les .v. donzelles, e mira les totes de vna en vna per veure si dormien. E Plaer de ma vida tenia desig de veure e sentir tot lo fet, e detingues que no dormi, e com Stephania vingue ab la lum tanca los ulls e feu semblant que dormia. Vist per Stephania que totes dormien, obri la porta sens fer remor per que negu nou sentis, e ja troba a la porta los cauallers que stauen sperant ab mes deuocio que no fan los juheus al Messies. Al passar apaga la lum, pres al Conestable per la ma, mes se primera, e Tirant segui al Conestable, e axi trobaren la porta de la cambra hon era la Princesa, la qual staua sola sperant los. E dire com la trobaren deuisada: portaua gonella de domas vert tota entorn trepada, e tota brodada de perles molt grosses e redones: lo collar que portaua era tot de fulles dor smaltades, e en cascuna fulla penjauen robins e diamants sens altra mescla: al cap portaua sobre sos daurats cabells hun chapellet fulletat de molts batents que lançaua molt gran resplandor. Com Tirant la veu tan be abillada feu li molt gran reuerencia, e donant del genoll en la dura terra besa li les mans moltes vegades, e passaren entre ells moltes amoroses rahons. Com los paregue hora de poder sen anar

prengueren lur comiat e tornaren ſen en la lur cambra. Qui pogue dormir aquella nit? huns per amor, altres per dolor. Tan preſt com fon de dia totom ſe leua perço com aquell dia Lemperador deuia partir. Plaerdemavida com ſe fon leuada ana a la cambra de la Princeſa, e trobala ques veſtia, y Stephania veſtida e per veſtir, e aſſeyta en terra, e les mans no li volien ajudar a ligar lo capell tant ſtaua de bona gana, tota plena de lexau me ſtar ab los ulls mig entelats ſcaſſament hi podia veure. Ha ſancta Maria val, dix Plaerdemavida, digues, Stephania, quin es aqueix teu comport? que es lo quet fa mal? e yo ire als metges que vinguen per darte ſalut aquella que tu volries per a ta perſona. No cal, dix Stephania, que lo meu mal toſt ſera guarit, car no es ſino dolor de cap: anit ab layre del riu ma fet mal. Guarda, dix Plaer de ma vida, que dius, que gran dubte ſera que no muyres, e ſi mors la tua mort ſera criminoſa. Guarda be que not facen mal los talons, com yo haja hoit dir als metges que a noſaltres dones la primera dolor nos ve en les ungles, apres als peus, puja als genolls e a les cuxes, e a vegades entra en lo ſecret, e aqui dona gran turment: e de aqui ſen puja al cap, torba lo ceruell, e de aqui ſe engendra lo mal de caure. E aqueſta malaltia not penſes que vinga ſouint ſegons diu lo gran philoſof Galien, metge molt ſubtil, que no ve ſino vna vegada en vida, e per be que ſia mal incurable no es mortal: mas hay

molts remeys qui ajudar ſen vol. Aqueſta mia epiſtola es bona e verdadera, e perço no deus hauer admiracio de mi ſi conech les malalties, que ſim moſtres la lengua yot ſabre dir lo mal que tens. Stephania li trague la lengua. Com Plaer de ma vida la hague viſta, dix li: Yo renegaria de tot quant ſaber mon pare me moſtra ſtant yo en ſon poder ſi tu no has perduda ſanch aqueſta nit. Reſpos preſtament Stephania: Veritat dius, que del nas mes exida. Yo no ſe ſi es del nas o del talo, dix Plaer de ma vida, mas ſanch haueu perduda, e perço poreu ara dar fe de mi e de la mia ſciencia que lo que yo dire ſera veritat. E ſi la majeſtat voſtra, ſenyora, volra que yous recite hun ſomni que he fet eſta nit, yo ſere contenta ab proteſtacio que ſi dire alguna coſa qui agreuge la alteſa voſtra que lo perdo nom ſia denegat. La Princeſa hauia pres molt gran plaer en lo que Plaer de ma vida hauia dit, e ab grans rialles li dix que digues tot lo que volgues, que ella li perdonaua a pena e a culpa ab auctoritat apoſtolica. E Plaer de ma vida feu principi al ſeu ſomni en ſtil de ſemblants paraules.

CAPITOL CXLVII.

Lo ſomni que Plaer de ma vida feu.

A la mageſtat voſtra dire tot lo que he ſomiat: Com yo dormia en vna cambra de parament

en companyia de .iiij. donzelles, e que Stephania venia ab hun ſtadal ences per no portar molta lum, e venia al noſtre lit, e miraua ſi dormiem, e veu nos totes dormir: yo ſtaua alienada que no ſe ſi dormia o ſi vetlaua, e viu en ſomni com Stephania obri la porta de la cambra molt ſuaument per que no fes remor, e troba mon ſenyor Tirant e lo Coneſtable que ja ſtauen ſperant. E venien en gipons, ab mantos hi ſpaſes, e calſauen peuchs de lana per que no feſſen remor al paſſejar, e al entrar que ells feren ella apaga la lum, e poſas primera lo Coneſtable a la ſua ma, apres venia lo virtuos, y ella ſemblaua en aquell cars moço de çego, e poſals dins la voſtra cambra. E voſtra alteſa ſtaua ben perſumada e algaliada, e no mal abillada, veſtida e no deſpullada. Tirant vos tenia en los ſeus braços e portauaus per la cambra beſant molt ſouint, e voſtra alteſa que deya: Dexam, Tirant, dexam: e ell vos poſaua ſobre lo lit de repos. E Plaer de ma vida ſe acoſta al lit, e dix: Ay en lit, e quius ha viſt e quius veu ara, que ſtau ſol, deſacompanyat, ſens profit negu: hon es aquell qui aci ſtaua com yo ſomiaua? E pareguem del lit leuar me en camiſa, e vengui en aquell forat de la porta, e que miraua tot voſtre fet. Dix la Princeſa: Has mes ſomiat? ab moltes rialles e ab gran plaer que loy deya. Si ſancta Maria, dix Plaer de ma vida, yous ho acabare tot de recitar: Vos, ſenyora, prenieu vnes ores, e deyeu: Tirant, yo te lexat venir aci per

darte hun poch de repos per la gran amor quet he. E Tirant dubtaua de fer lo que la altesa vostra li deya, e vos deyeu: Si tu ames a mi per res no deus star de asegurarme dels duptes sdeuenidors: e aquest carrech que yo he pres per amor de tu, no es conuinent a donzella de tan gran auctoritat com yo so. Nom denegues lo quet deman, car la mia castedat en la qual yo he viscut quitia de tot crim es loadora, mas per prechs de Stephania has obtesa aquesta amorosa gracia, dexant me cremada per digna amor: perquet prech te vulles contentar de la gracia que has aconseguida en gran carrech e culpa de Stephania. Per la strema e desaforada congoxa, deya Tirant, que veig passar a la majestat vostra, que preneu armes contra vos quius ofenen, en sereu condemnada per tots aquells qui de amor senten: pero ab tot no vull que desconfieu que yo fallis a ma veritat, e ab gran confiança creya vos acordarieu a mon voler no tement los sdeuenidors perills: puix a vostra altesa no plau em voleu tant fatigar, yo so content de fer tot lo que a la majestat vostra sera plasent. Calle, Tirant, deya la altesa vostra, e not congoxes de res, car la mia noblea jau sots la tua amor: e li feyeu fer sagrament que sens voler vostre nous enujaria de res. E posat cars queu volguesses cometre, no seria poch lo dan e congoxa que tu daries, e seria tanta que en tots los dies de ma vida de tu me lamentaria, car com la virginitat es perduda no es reparable. E totes aquestes

cofes he fomiades que vos a ell e ell a vos deyeu. Apres en vifio viu com ell vos befaua molt fouint, e deffeu vos la clocheta dels pits e queus befaua a gran preffa les mamelles. E com vos hague ben befada voliaus pofar la ma dauall la falda per cercar vos les puçes, e vos la mia bona fenyora nou volieu confentir, car duptem fa que fiu hagueffeu confentit que lo fagrament no perillas. E voftra altefa li deya : Temps vindra que lo que tant defiges ftara en libertat tua, e la mia virginitat conferuada fera per a tu. Apres pofa la fua cara fobre la voftra, e tenint los braços fobre lo voftre coll, e los voftres en lo feu ligats com les farments en los arbres, prenia de vos amorofos befars. Apres viu fomiant que Stephania ftaua fobre aquell lit ab les cames que al parer meu li veya blanquejar, e deya fouint : Ay fenyor, que mal me feu, doleu vos hun poch de mi e nom vullau del tot matar : e Tirant que li deya : Germana Stephania, perque voleu incriminar la voftra honor ab tants grans crits? no fabeu que moltes voltes les parets tenen orelles? E ella prenia lo lançol e pofaual fe a la boca, e ab les dents ftrenyial fort per no cridar. E nos pogue ftar apres hun poch fpay que no donas hun crit : Trifta que fare? dolor me força de cridar, e fegons veig deliberat teniu de matar me. Lauors lo Conestable li tanca la boca. E la mia anima com fentia aquell faboros plant complanyiam de ma defauentura com yo no era la tercera ab lo meu Ypo-

lit. Encara que yo ſia groſſera en amar conegue lo meu ſperit que lo terme de amor aqui deuia finir. La mia anima hague alguns ſentiments de amor que ignoraua, e dobla la paſſio del meu Ypolit, com no prenia part dels beſars axi com Tirant de la Princeſa, e lo Coneſtable de Stephania: e com mes hi penſaua mes dolors ſentia, e pareguem que prengui hun poch daygua e que laui lo cor, los pits e lo ventre per remeyar la dolor mia. E mirant lo meu ſperit per lo forat, apres hun poch inſtant Stephania ſtes los ſeus braços abandonant ſe e retent les armes, empero dix: Veſten, cruel ab poca amor, que no has pietat ni miſericordia de les donzelles fins quels has violada la caſtedat: o ſens fe, de quina pena ſeras digne ſi yo not vull perdonar? E complanyent me de tu mes fort te ame: hon es la fe per tu a mi rompuda? hon es la tua ma dreta ajuſtada ab la mia? hon ſon los ſancts qui facen teſtimoni, los quals ahir per la tua falſa boca foren nomenats, quem prometiſt que nom faries mal, ni per tu no ſeria decebuda? Gran ardiment has fet que ab penſa deliberada hages volguda robar la deſpulla de la mia virginitat, per tu eſſer home de tan gran auctoritat: e perque la querella mia mes verdaderament ſia coneguda, crida la Princeſa e a Tirant, e moſtrals la camiſa, e dix: Aqueſta ſanch mia ha força de reparar amor. E tot aço deya ab les lagremes als ulls. Apres dix: Qui haura grat de mi, ni qui fiara de mi que no he ſabuda guardar a

mi matexa? Com fera per mi guardada altra donzella que acomanadem fia? No tinch conort fino de vna cofa, que no he res fet que perjudique la honor de mon marit, fino que he complida fa voluntat a mal grat meu. En les mies bodes noy fon venguts los cortefans, ni capella no fes veftit a dir la miffa: noy es venguda ma mare ni mes parentes: no han hagut treball de defpullarme les robes e veftirme la camifa nupcial: nom han pujada al lit per força, car yo mi fo fabuda pujar. No han hagut treball los miniftres de fonar ni de cantar, ni los cortefans cauallers de dançar, que bodes fordes fon ftades: empero tot lo que he fet refta en grat de mon marit. Deftes cofes dehia Stephania moltes. Apres de tot aço que lo jorn fe acoftaua, la majeftat voftra e Tirant la conortaueu lo millor que podieu. Apres bon fpay que los galls tornaren a cantar, la altefa voftra pregaua humilment a Tirant fen volgueffen anar perque no foffen vifts per negu del caftell. E Tirant fuplicaua la altefa voftra que li feffeu gracia de foltarli lo fagrament perque pogues obtenir lo victorios triumpho que defijaua, axi com fon cofi, e la celfitut voftra no volgue, fino que reftas gloriofa de la batalla. E com ells fe foren anats defpertim e no viu res, ni a Ypolit ni a negu. Fuy pofada en gran penfament, e perquem trobi los pits e lo ventre banyat de laygua venia a creure que deuia effer veritat: la dolor me aumenta ab tanta quantitat que donaue torns per lo lit com fa

lo malalt qui ſta al pas de morir e no troba lo cami: perque dellibere de amar Ypolit ab cor verdader e paſſar ma penada vida axi com Stephania fa: ſtare ab los ulls tancats, e negu nom dara remey? Amor me ha tant torbats los ſentiments, que morta ſo ſi Ypolit nom ajuda: almenys que paſſas ma vida en durment: per cert fort dolor es al deſpertar qui bon ſomni ſomia. Les altres donzelles foren ſe leuades y entraren dins la cambra per ajudar a veſtir la ſenyora. Apres la miſſa Lemperador parti ab tots los barons de Sicilia, e lo Duch de Pera ab tots los preſoners: e Tirant e lo Coneſtable acompanyaren los vna bona legua. Lemperador los dix que ſen tornaſſen, e ja quels ho hauia dit altra vegada, fon los forçat de fer ho. Apres que Tirant hague pres comiat del Emperador e dels barons ell ſe acoſta a la excelſa Princeſa, e dix li ſi li manaua res la majeſtat ſua que ell pogues fer. La Princeſa ſe alça lo vel que portaua dauant la cara, e los ſeus ulls no pogueren ſtar que no lançaſſen viues lagremes, e no li pogue dir altra coſa ſino, Sera: car la paraula li falli, e conuertis en ſanglots e ſpeſſos ſoſpirs per lo departiment. Dexa del tot caure lo vel damunt la ſua cara perço que tal defalt no vingues a noticia del Emperador ne de tota laltra gent. Nos troba en recort de gents que ſemblant cars ſeguis james a negun caualler com lo que ſegui a Tirant, que hauent pres comiat de la Princeſa caygue de vna aquanea en terra que caualcaua, tot

fora de ſi, e tant preſtament com ſon caygut ſe ſon leuat, e alça la ma a laquanea dient ques dolia. E Lemperador ho veu e molts daltres, e cuytaren enuers ell, e feya demoſtracio que miraua lo peu a laquanea. Dix li Lemperador: Capita, e com ſou caygut axi? E Tirant li dix: Senyor, a mi paregue que lo meu roci ſe dolia, abaxim hun poch per veure lo ſeu mal, e ab lo pes del arnes es ſe trencat lo gambal, pero ſenyor, no es coſa de admirar que hun home caygua, car hun cauall te quatre peus e cau, quant mes hun home que non te ſino dos. E preſtament ell torna a caualcar, e caſcu tingue ſon cami. La Princeſa perque anaua plorant no volgue tornar, mas demana a Stephania quin cars era ſtat lo de Tirant, e ella loy recita ſegons la reſpoſta que hauia feta al Emperador. Certament, dix la Princeſa, que aquell cars no li es ſeguit ſino per la mia partida, e les temors que yo hagui quant me trobi ſola tan preſt foragitaren lo meu penſament, e aumenti en major dolor que no ſentia. Axi anaren parlant, e Tirant aplega al caſtell del ſenyor de Maluehi, ordena que lo Coneſtable ab la mitat de la gent axi de peu com de cauall anas al camp per guardar aquell: E yo ire, dix Tirant, al port hon ſon les naus, e fare que preſtament deſcarreguen, e ſi veig que no ni ha prou fare les tornar a la ciutat o en Rodes, que man dit que han collit molt forment aqueſt any: e ſi lo carrech los fall iran a Chipre. En la nit Tirant ſon en lo port e troba

quasi les naus descarregades. Los patrons e los mariners hagueren molt gran plaer de la vengu-da del Capita, e digueren li com les .vij. naus de genouesos eren entrades en lo port de Bellpuig, e tots nosaltres stauem en gran pensament que no vinguessen aci e quens prenguessen. Dix Tirant: Ells mostren que han mes temor a vosaltres que no han atreuiment de scometreus: voleu quels posem major temor que no tenen? Hagueren hun laut de peixcar e armaren lo, e trameteren per veure quanta gent podia hauer en les naus poch mes o menys, e quantes fustes eren dins lo port: e aquella nit feu descarregar tot lo forment. Per lo mati lo berganti torna ab la noua com hi ha-uia grosses set naus, e hauien descarregats tots los cavalls, e tota la gent era en terra, e que lauors començauen a descarregar lo forment e altres vi-tualles. Per lo Senyor qui tot lo mon soste, dix Tirant, yo fare tot mon poder, puix han desem-barcat los caualls, de menjar de lur forment. Feu prestament adobar les naus e posay molta gent darmes e molts ballesters. En lo port en aquell cars hauia tres galeres, e perque hauien mostrada carena e no pogueren anar ab ell, Tirant parti ab les naus, e mes se dins mar aquella nit: e del hu port al altre noy hauia sino trenta milles. Com lo dia fon clar e bell los de terra descobriren les .v. naus de Tirant, e pensauen se que fossen de aquelles que venien ab lo gran Caramany, e no curaren de res. Les naus se acostaren e entraren

dins lo port, e cafcuna enuefti la fua: e de continent falta molta gent en les altres naus, e apres enueftiren les dues que reftauen, e perquey hauia molta poca gent prengueren les totes ab poch treball e fens morir negu. E tragueren totes les naus del port carregades de molt forment e de ciuades, de bous falats e de vins de Chipre, de queus dich que per al camp dels creftians los vingue en gran focors y en molt bon cars, car per la molta guerra no trobauen forment ni carns fi nou hauien tot per mar. Tirant dona forment al fenyor de Maluehi: tot laltre feu portar al camp en la ciutat de Sent Jordi. Com Tirant venia ab la prefa parla ab los turchs que hauia prefos en la nau demanant los de noues de la Turquia per veure fis concordarien ab les noues que Sipres de Paterno li hauia dit. E aquells li digueren com certa cofa era com lo gran Caramany venia ab gran armada, e venia en companyia fua lo Rey de la fobirana India: e lo Caramany portaua fa filla la qual era donzella de grandiffima bellea per dar per muller al Solda, e porta moltes donzelles ab fi de gran ftat, e ve en fa companyia la fpofada del fill del gran Turch: e totes venen molt riquament abillades ab grans aljubes de brocat e altres brodats de molts diamants e robins. Dix hun turch: Yo viu veftir hun dia a la filla del gran Caramany, dema haura quinze dies, lo diuendres apres la çala, que veftia vna aljuba brodada de pedres fines que ftimauen que valia

vna gran ciutat. E porten cafcuna fon exouar, que .xxv. fpofades hi venen totes per a grans fenyors, e vey la muller del Rey de Capadocia, e han nos dit al port com fom arribats que hun diable de frances es vengut per capita dels grechs que totes les batalles los venç̃, lo qual dien que ha nom Tirant. Per ma fe ell poria hauer bons fets axi com dien, mas lo feu nom es leig e vil, perço com Tirant vol dir ufurpador de bens, o mes propi parlar ladre: e creu fegons lo nom per força ha de feguir les obres, car diu fe que en vna letra que feu al Rey de Egipte, que nol gofa combatre cors per cors, deya effer enamorat de la filla del Emperador. Com haura vençudes les batalles emprenyara la filla, apres la muller: apres matara Lemperador, car axiu acoftumen de fer los francefos, molt mala gent: e vos veureu que fi molt lo dexen viure los turchs e los creftians ell fe fara Emperador. A la mia fe, dix Tirant, tu dius vna gran veritat, aquefts francefos fon molt mala gent: encara fara pijor que tu no dius, que es molt gran ladre, e va per los camins a robar: e qui fo veura, encare emprenyara la filla del Emperador e pendra la fenyoria: apres qui li contradira que no paffe a totes les donzelles? Bona pafqua vos done Deu, dix lo mariner, car vos lo conexeu be, e conexeu la fua gran tracio que ha feta e fara. Ypolit qui ftaua alli arranca la fpafa per tallar li lo cap, fino per Tirant que preftament fe leua e pres li la fpafa de la ma. E Tirant

tornal a pofar en noues dient mal toftemps de fi mateix. Dix lo mariner: Yo jur per laygua que yom bategi que fi yol podia pendre aquell traydor de Tirant axi com moltes vegades ne pres daltres, que yol penjaria en la mes alta entena de tota la nau. Tirant reya molt, e prenia gran plaer en lo que deya lo mariner. Altri fora que li haguera feta alguna mala obra, ol haguera penjat: e Tirant pres hun gipo de feda e .xxx. ducats, e donals hi, e apres lo pofa en libertat tan preft com fon en terra. Penfau quin deuia ftar lo mefqui de mariner com fabe que aquell era Tirant; agenollas als feus peus e demana li perdo, e Tirant de molt bona voluntat li perdona, e dix: Donar als mals perque diguen be: donar als bons perque no diguen mal. Tirant ajufta confell de mariners e feu los dinar ab ell. Apres que foren dinats Tirant los feu principi a hun tal parlar: Senyors, ya fabeu la noua ques diu del gran Caramany e del Rey de la fobirana India ab quin poder tan gran venen, e porten tantes donzelles, cafades y per cafar, hoc encara hi apliquen lo baci que porten, ço es a faber, com los moros fan guerra als creftians va lo baci que acapten per totes les moreries, e fegons me dix Cipres de Paterno que hauia hoit dir al Solda que paffats .ccc. milia ducats portauen, car per pendre aqueft Imperi tota la morifma ha donat qui poch qui molt, que cafa hic hauia que pagaua .xl. ducats. E volen dir que del regne de Tuniç han hagut mes

de .lxx. milia ducats, perque deueu penſar quanta gloria ſeria a tots noſaltres, e lo profit gran que caſcu de voſaltres reportarieu. Vejau ſi fer ſe poria pogueſſem obtenir victoria dells? e caſcu de voſaltres digay ſon parer.

CAPITOL CXLVIII.

Lo conſell que los mariners donaren a Tirant.

SABUDA coſa es, Capita ſenyor, que los turchs paſſen ab .xxiij. naus groſſes de genoueſos: e de caſcuna teſta han dos ducats e mig de nolit, e dels caualls ne han tres. E per no perdre aqueſt ſalari ans ſe dexaran tots tallar a peces que conſentir en negun mal barat: e porten tanta gent e en tan gran nombre, que lo poder de la mitat de la creſtiandat hi haurien a venir per poder los vençre ni ſubjugar los a noſtra voluntat. Noſaltres ſom dotze naus y tres galeres, y ells ſon .xxiij. naus groſſes, les majors e millors de tota Genoua; e mes porten quatre balaners e dues ſageties, perque tots vos donam de conſell no vullau donar del cap per les parets, com aço no ſien les batalles de terra que nos fan a comparar ab les de mar: apres que les ſcutilles ſon tancades noy ha loch per a fogir. Hon ſe leua en peus lo mariner qui tant de mal hauia dit de Tirant qui hauia nom Galanço, e era natural de la Sclauonia e molt valentiſſim mariner, lo qual feu prin-

cipi a tal parlar: Senyor Capita, dels meus primers mouiments non deueu esser admirat per yo esser enemich a la patria vostra gran temps ha, pero la molta virtut que en la senyoria vostra tinch coneguda, e apartada de mi la gran ira que yo en aquell cars tenia contra la nacio francesa, e perço com me veya presoner, ara que tinch libertat per la merce vostra obtesa vos vull dar consell de mariner, perço com en aquesta art me so criat, e si aço volreu acceptar, ço que es creedor, no dubtant lo perill que ab si porta, yous dare de vostres enemichs triumfant victoria. E ateneu al meu consell si aquell vos sera accepte, sino poreu pendre lo dels altres, car de dos mals lo menor se deu elegir. Com sia certa cosa que ells son .xxiij. naus molt grosses y son prop de .xxx. fustes entre vnes e altres, e qui volra vençre ni guanyar les .xxx. se haura de fer en aquesta manera si al consell meu vos volreu regir: Vos teniu .xij. naus e .iiij. galeres, descarregau les vostres naus que vagen laugeres: les altres venen molt carregades e no poran fer tan gran fforç de veles com faran les vostres, sera a la voluntat vostra de pendre o de dexar la batalla: gran gloria sera per a vos ab .xij. naus grosses gosar mirar tot lestol de genouesos e de turchs. E si neguna nau ve atras com es presumidor, ab poch treball podeu esser senyor della: e gran terror posareu entre ells perque saben que haueu vençudes moltes batalles en la terra, e dins los lurs ports los haueu preses

.vij. naus: penſau que tenen gran dubte de vos, car dormint en los lits ab temor ſe deſpertan ab lo nom de Tirant en la boca, majorment repreſentant los dauant lo fruyt que de batalla ſe ateny. E qui goſa mirar lo primer afront dells del joch de les pedres queus fan es molt gran: empero paſſades les pedres no ſon res, venen a jugar de les flexes e molt preſt ſmayen e perden lanimo. Sim demanau com ſe yo aço, yo he ſenyorejat galeres e naus mies propies, e tengui .xj. anys guerra ab ells, e fiu grans preſes dins la Turquia de lur roba. Sus, dix Tirant, non vull pus ſaber ni vull altre acort ſino que tot ſe poſe en orde, e les naus ſien preſtament deſcarregades e adobades de tot lo quey ſia neceſſari. Com Tirant hague donat lo carrech als ſeus ell caualca deſarmat ſobre hun bon ginet ab quatre altres, e ana al caſtell de Maluehi, e lendema ana al camp. Molt foren aconſolats los del camp de la ſua venguda, e preſtament li digueren com los turchs eren venguts vna alba demati be .vij. millia homens a cauall: e com lo Marques de Proxita ab gran deſorde ixque dels primers, e feri ab gran animo penſant que los ſeus lo ſocorrerien, e ſon lo contrari, vehent la molta gent que eren pochs feriren ſobre ell, e han lo mort e tallat a peces, e vingueren fins aci a la muralla de la ciutat: e totom deſempara lo camp, e reculliren ſe dins la ciutat, e han mort qualſque cent .lxxx. homens. Ha ſancta Maria val, dix Tirant, que deſorde

entre tots vosaltres, qui deu exir empresa daltri, que sabeu que james ells gosaran venir aci sino ab gran poder? E vos Marques de Sent Jordi haueu perdut los quexals en la guerra, e dexar exir a negu: e ves que eren aci, perque no feyeu destapar les cequies axi com vos hauieu dit, e haguereu los tots presos? Pero voleu queus diga, la virtut nel poder no sta en riqueses, mas en animo virtuos e ginyos. E tingues per scarnit com no si era trobat, e dix: Siau en recort de la antiga libertat que dells hauem hagut, e de les persecucions stranyes que sofert haueu. Aqui parlaren de moltes rahons: a la fi dix Tirant al gran Conestable li trias .ij. milia homens darmes los millors del camp. E com lo Conestable son hun gran tros luny pensa en lo quel Capita li hauia dit, torna e dix li: Vos me haueu fet vna fort demanda, queus haja .ij. milia homens darmes los millors de la ost, e .ij. milia ballesters: qui pot saber quals son los bons o los mals, ni qual es ardit ni qual es flach, ni qual te animo sforçat? Puix nou sabeu conexer, dix lo Capita, yous ho mostrare: feu tocar alarma, e feu demostracio que enemichs venen: e com seran en lo camp descaualcau, e anau tocant a cascu los sperons, e sils porten fluxos dexaulos star, sils porten strets de aquells me donau, car aquests tals no pot esser no sien bons e virtuosos en les armes. Axi com sen anaua torna, e dix: Los homens de peu qui no porten sperons en quels conexere? Per semblant, dix lo Capita,

aqueys farjants qui van ab vos feu los tocar en los panyos fils porten fluxos o ben ftrets, e fapiau daci auant conexer lo gra entre la palla. Lo Capita fe parti ab tota aquella gent que lo Coneftable li hauia triada. Lo prior de Sent Johan fen ana al Capita e dix li: Capita fenyor, yo he fabut com la merce voftra vol tornar en mar, no tenint vos per content de les .vij. naus que prefes haueu, la merce voftra façam gracia que yo vaja ab vos. Refpos Tirant que era molt content. Com foren arribats al port lo Capita troba totes les naus defcarregades, e adobauen del que mefter hauien. Capita fenyor, dix Galanço lo mariner, a mi par que voftra fenyoria deuria trametre dues galeres, e que ftigueffen en alta mar, com veffen leftol la vna tornas, e laltra feguis toftemps la nau del gran Caramany: e fi vos aquella podeu hauer, haureu molta riquea e major honor. Dix lo Capita: En que poran conexer aquexa nau en que va lo gran Caramany? Senyor, dix Galanço, en les veles que porte totes vermelles e pintades les fues armes, e totes les cordes de la nau fon de feda, e tot lo caftell de popa es de brocat fobre brocat, e aço ha fet per gran magnitat perço com hi porta fa filla, e perque no es anat james per mar. Com lo Capita feu partir les dues galeres mana no tornas la vna fino que continuament nit e dia feguis leftol, e en la nit portas vna lanterna ab vna lum encefa al tendal de popa. Lendema los barons de Sicilia hauent dexat Lemperador a la fua

ciutat repofaren allí dos dies, e partiren per venir al camp. Com foren al caftell de Maluehi trobarèn molts carros que portauen bombardes al port, e foren auifats com lo Capita era al port, e anaren a ell fabent com volia anar per mar, e pregaren lo molt quels dexas anar ab ell. E lo Capita fon content perço com eren homens de ylla, e acoftumauen de nauegar. E ordena los capitans, e pofa molta gent en les naus, homens darmes e ballefters. E encara que les naus no foffen molt grans eren molt be armades de bona gent e deftra, e molt be auituallades de tot lo que mefter hauien. Les altres naus venien molt carregades de forment, de caualls e de tanta gent com podien portar. No paffa molt fpay que veren venir la vna galera a vela e a rems. Preftament penfaren que les naus dels enemichs venien. Lo Capita feu acabar de recullir tota la gent, les bombardes e tot lo que mefter hauien. Com fon quafi hora de vefpres les naus eren en vifta del port. Lauors la nau del Capita ixque primer de totes. Com los turchs la veren feyen grans alegries dient que aquella nau ja era fua. E lo gran Caramany feu exir a fa filla e a totes les altres dones qui en la nau eren alt en cuberta perque miraffen aquella nau la qual tantoft pendrien. A poch inftant ixque la nau de lo fenyor de la Pantanalea, e apres la del Duch de Mecina, e lauors als turchs e als genouefos aumenta la alegria. Dix lo gran Caramany a fa filla: Una de aquelles .iij. naus que

alli veus tria quala de aquelles volras, car yo lat do e vull que tua ſia. Ella demana la que primer hauia viſta, aquella volia per ſua, e fon li atorgada. Ixque apres la nau del ſenyor Dagramunt, apres la de Ypolit: e totes ixqueren per orde. E lo bon prior de Sent Johan fon lo darrer de tots perço com era capita de la reſſaga, e com ell ixque era ja quaſi nit ſcura. Com los genoueſos veren dotze naus groſſes ſtigueren admirats don eren exides. Apres ixqueren tots los balaners e totes les barques de les naus: apres les barques dels pexcadors, e les barques que no tenien arbre alçauen hun larch baſto o hun rem, e ligauen lo fort, e al cap del baſto poſauen vna lum dins hun faro. La nau del Capita alça primer hun faro a popa axi com era ſtat concordat: apres totes les altres fuſtes axi grans com poques feren lo quel Capita hauia manat. Com totes les lums ſe moſtraren foren ſetanta quatre. Com los enemichs veren tantes lums penſaren que totes aquelles lums eren naus: e mes digueren: Noſaltres ſom certs com leſtol del gran Meſtre de Rodes es vengut aci, e lo del Rey de Sicilia, y ells quen tenien moltes hauran trames a Venecia, e ſabent noua de noſaltres han feta aqueſta gran armada, e venen nos per pendrens. Hagueren ſon acort de fugir e de tornarſen deuers la Turquia: car mes nos val acampar les vides que ſperar batalla de ſetanta quatre naus que ſon. La vna nau dels genoueſos trague hun faro

tres vegades: fet son senyal totes giraren e posaren se en fuyta qui mes podia: les vnes prengueren la via de leuant, altres la via de ponent, altres la via de mig jorn, altres la via de tremuntana. La galera james desempara la nau del gran Caramany, e feu la via de Chipre per passar en les ylles, e si porien pendre terra en les mars de Alexandria pensant que neguna nau no faria la sua via. Pero tostemps hagueren dubte de la galera, e la nau del Capita tostemps segui la galera: e cascu feya fforç de veles tant com podia ab la mijana e ab lo triquet, e posauen tantes bonetes com cascuna nau podia portar. Com vengue per lo mati Tirant no veu neguna de les sues naus, mas trobas en vista de la nau del gran Caramany. Com fon quasi lo mig dia ell aplega ab sa nau, e enuestiren se la vna a laltra, e lo combat fon tan fort e tan admirable que los turchs feren de moltes pedres, que quasi la gent no podia anar per la nau, e la pedra que esdeuenia al home plegat lo metia per terra per be que stigues armat. En la nau del Capita hauia moltes ballestes, e de la primera batalla ni hague molts de nafrats e morts. No penseu que la galera james si gosas acostar, e de cascuna de les naus lançaren los rampagolls e tengueren se molt fort, car no sen podien anar encara queu volguessen. La nau de Tirant hague gran auantatge, que quasi tota la demes gent era armada de arnesos blanchs e de cuyraces ab bacinets, e tan prest com lome era mort o nafrat lo

desarmauen, e lo arnes feyen lo vestir a altri. De la gabia feyen mortals colps ab grans barres de ferro que lançauen. Passada la primera batalla donaren se de spay prop de mija hora: refrescaren la gent e tornaren a la batalla los huns e los altres molt brauament. Los turchs lançauen molta calç perquels cegas la vista: apres lançauen oli bullent ab caces: la vna part e laltra lançauen pega bullent, e nit e dia james cessauen ni hauien repos, sino continuament combatre. Molta son la gent que en aquelles dues naus moriren, e tantes eren les lances trencades e los pauesos, darts e flexes e passadors, que los cossos morts qui en la mar lançauen nos podien afonar dauall laygua. Ara lexem los combatre e vejam que fan los altres barons e cauallers. Les onze naus no veren la del Capita perço com feu apagar la lum. Les onze en vista foren de deu naus a tret de bombarda: afrenellaren se les vnes ab les altres, e Ypolit no volgue acostar se a neguna sino que puja a sobreuent y stauas mirant la batalla, e veu que la nau del senyor de la Pantanalea anaua a gran perdicio, e que ja molts turchs eren pujats en la nau, que mes part hi hauien que no ells. Lauors Ypolit feri a la nau dels enemichs: e perço com la major part dels turchs eren passats en laltra nau, e tota la hauien presa sino lo castell de popa, ab poch afany entra Ypolit ab los seus dins la nau dels turchs, e tants com ni trobaren de turchs e de genouesos morts e nafrats tots los lançaren

en mar , e ſocorregueren al ſenyor de la Pantanalea , e lo ſocors los vench axi com a ſalut de medicina , la qual aparegue a tota la gent eſſer ſtat molt ben fet , e aconſolals molt , amoneſtant los de hauer virtut e vigoros animo, e leua la por als temeroſos metent lo coratge de tots en gran ſperança. E preſtament ſe parti de alli, e tornant en la ſua nau ana ajudar a aquells que mes ho hauien meſter. Lo ſenyor de la Pantanalea, puix veu que en la nau dels turchs noy hauia romas negu, comparti la gent en abduys les naus, e dona vela perſeguint les altres qui ſen anauen , e atengue primer que negu y enueſti vna nau , e mentre ells combatien aplega laltra nau , e laltra tantoſt ſe dona, en axi que ell tenia tres naus. En tal manera ho feren les onze naus ab les dues galeres que quatorze naus prengueren , e dos quen feren dar al traues en terra : les altres ſen anaren. Ara vejam Tirant que fa que encara los trobi combatent : ells combateren de hora de mig dia e tota la nit fins a lendema quel ſol ſe volia pondre, vint e ſet batalles ſe donaren. E Tirant deſemparat de tota ajuda ajuſtant colp a colps , e tota por apart poſada : Ab damnatge de la mia perſona , dix Tirant , yot pendre o morre. E Tirant en aquelles batalles fon nafrat de colp de paſſador en lo braç , e volent pujar al caſtell de proa li donaren ab vna fletxa en la cuxa. Be ho hauien meſter los turchs , car ab gran deſeſperacio ſaltaren tres turchs dins lo caſtell de proa ,

mas tan preſtament com foren dins tan preſtament foren dins laygua. Com lo gran Caramany veu la ſua gent molt venir a menys feu pujar la caxa dels diners, joyes e robes, e feu veſtir a la filla vna aljuba de brocat dor, e liga li vna corda de or e de ſeda al coll, e laltra cap feu ligar en la caxa de les joyes ab tota la riquea, e lançals dins mar: apres lança a totes les altres dones que dins la nau eren. Lauors ell e lo Rey de la ſubirana India entrarenſen dins la cambra hon ſolia ſtar ſa filla, hauent del tot deſemparada la nau, meteren lo cap ſobre lo lit e cobriren ſe ſperant la mort quant lals darien. Com la nau fon del tot preſa, Tirant hi paſſa alli nafrat con ſtaua, e demana que era del gran Caramany. Un gentil hom qui en la nau del Capita venia, e fon lo primer qui en la nau dels turchs paſſa, e mata molts turchs ans quel Capita paſſas, li dix: Senyor Capita, pus fort es que batalla la temor de la batalla: baix en vna cambra ſtan amagats ab lo cap cubert ſperant quant los vendra la mort, y es ab ell lo Rey de la ſubirana India. Aci es lo Rey? dix lo Capita. Certament, ſenyor, abduys ſon aci. Fes los me pujar aci, dix lo Capita, que yo vull parlar ab ells. E aquell gentil hom feu lo manament de ſon Capita: pero lo gran Caramany noy volia anar, dient que mes amaua morir dins la cambra de ſa filla que no morir alt en la nau. Nou façam, dix lo Rey, pugem alt e muyram com a cauallers: e aquell en deguna manera noy volia

anar, fins a tant que lo gentil hom hi hague a mefclar vna poca de força. E com ells foren alt Tirant los feu honor de Reys, perço com era caualler molt huma, e feu los alli feure, y ell leuas en peus, pero la nafra de la cuxa nol comportaua ftar de peus, feu fe dar dauant ells en que fegues: e ab gran benignitat y cara molt afable los dix tals paraules.

CAPITOL CXLIX.

Lo rahonament que Tirant fa al gran Caramany e al Rey de la fubirana India.

NOBLES Reys y animofos cauallers: a la diuina Mageftat ha plagut donar nos complida victoria de vofaltres, no per quel animo viril y fforçat voftre en res haja fallit, ans com a virtuofos, magnanims y ftrenus cauallers haueu defes tant quant voftres forces han pogut voftra emprefa, la qual no per fallença de gran exercit ni per flaquea danimos fes perduda, mas per defalt de jufta querella, que noftre fenyor Deu infinit mirant la fuperba crueltat de vofaltres, y com iniquament y tirana voleu deftroir tot Limperi grech fens deguna raho, fols per ofendre aquell verdader Deu e redemtor noftre Ihefus, ha volgut tant fauorir noftra jufticia, moftrant la celfitut de noftra fe, donant nos fforç tan gran que hauiem pogut vençre y aterrar lo gran poder y forces de

vosaltres sotsmetent vostres persones al jou de senyoria, y al que de vosaltres la imperial majestat ordenar volra. Empero per be que la crueltat vostra sia stada molt gran que crudelissima mort no satisfaria al que meritau, e majorment de vos gran Caramany que ab tanta crueldat e inhumanitat haueu morta vostra filla e moltes altres mores, les quals foren vengudes en mans de home tal que les haguera restituides en lur primera libertat: e encara que vosaltres no siau merexedors de perdo, la clemencia del senyor Emperador es tanta queus perdonara la vida, no per vostres merits, mas per la sua molta virtut e bondat. Calla, e no dix pus, e respos lo gran Caramany ab paraules de semblant stil.

CAPITOL CL.

La resposta que feu lo gran Caramany.

SI les sobiranes forces de mes afliccions, e lo miserable jou de seruitut considerat, donas loch a les tues demesiades paraules, no solament desijar viure, mas la mort per millor eligirie: mas conexent quants generosos coratges los infortunis e treballs fan fforçar en los aduersos casos, stimant que tan stremes dolors e no petites perdues com les mies Deu ha permes per aument de la tua singular gloria e per exercici de ma paciencia, per çot vull pregar lo que de mi volras fer, presta-

ment me vulles defliurar, car major es lo dubte de la mort que la mort que preftament es paffada. E dius me que fo ftat homeyer de ma filla, de aço non tinch a dar compte a tu ni a altri, car ftime que he fet lo que deuia, que mes conort es a mi yo hauer dat qualfeuulla linatge de mort a ma filla, que fi per tu o los teus dauant los meus ulls la ves defonir: e de les joyes e del trefor no vull negu alegrar fen puga. E not penfes tu fubuertir lo abit de mon coratge, car pus difpoft fo oferir lo meu cors a la amarga mar o a la terra, ans que fer res que tum pregaffes, fi be los teus ab força ftranya me han fet venir dauant la tua prefencia, car major raho fora tu venir a mi, encara que fies ftat vencedor, que yo anar a tu. E no penfes que los cauallers e gentils homens de la mia terra que fien de menor grau ni de menys virtut e animo, e noblefa, e axi deftres en les armes com los francefos: e fi fo james en ma llibertat yot moftrare la ofenfa que has feta a hun tan gran Rey com yo que fenyoreja altres Reys. Tirant no volgue fatiffer a les paraules del gran Caramany, fino quels prega molt graciofament volgueffen paffar a la fua nau: e mal lur grat ho hagueren a fer. Com lo Capita los tingue dins reparti aquella poca de gent que reftada li era, e donaren vela: e deftaparen los enbrunals de la nau, e exia tan gran doll de fanch que paria que la nau ne fos plena, que los antichs no hauien hoyt dir ni hauien left en canoniques tan fort

batalla fos ſtada en la mar ni tan ſangonoſa de dues naus, que en la nau dels turchs noy reſta anima viua ſino los dos Reys, y en la nau del Capita de .cccc.lxxx. perſones no ni reſtaren ſino .liiij. e los .xvj. nafrats. La batalla de terra fon treſladada en mar, e moſtras mes valent entre los altres manifeſtant gloria e virtut en ſenyal de excelſa dignitat de gran ſenyoria ſdeuenidora : e la fama del ſtrenu caualler Tirant aumenta en triumphant laor. Com Tirant fon prop del port de Tranſimeno veren los balaners qui ab leſtol dels turchs venien que entrauen dins lo port de Bellpuig fugint, e cridant ab grans crits, e ab molta dolor recitaren la mala noua de la deſtruccio dels Reys, e del ſtol perdut ab gent innumerable. Lo Solda e tots los altres feren molt grans lamentacions : plorauen e planyien ſe, e ſtauen admirats com ſe podia fer que hun ſtranger hagues obtes dells tantes e tan glorioſes victories, e malahien la fortuna com ſe era tan inclinada en voler lo tant proſperar : e deliberaren dar batalla a la gent del camp, puix tenien la ira freſca. Feren dues batalles ab gran proſperitat, e clogueren los creſtians dins los murs de la ciutat, e apreſonaren al Comte de Burgença e al Comte Malateſta, e feren alli molts bons fets darmes aquell dia, e mataren molts creſtians: e demanaren los coſſos morts en ſenyal de victoria obteſa. Lauors los turchs demanaren treues o pau ſi volien, no per amor de pau, mas per temor de ba-

talles. Com Tirant fon aplegat al port troba alli moltes naus de les fues e moltes de les que hauien prefes. Com lo prior de Sent Johan veu quel Capita noy era tornal a cercar, e nos encontraren: mas apres dos dies que lo Capita fon tornat arriba lo Prior, e tots eren tornats fino Ypolit apres que totes les naus foren prefes: e Ypolit veu que noy era fon fenyor, penfant que hauria fet la via de la Turquia mana al nauxer que feffen aquella via, e no podent trobar al Capita troba vna nau de aquelles de leftol e ell feu la via de la nau, e ella fe mes en fuyta, e vench quafi en vna ylla defpoblada, e lo vent era punter, venials contrari: la gent defempara la nau, e ab la barca e ab lo laut ixqueren en terra. Ypolit aplega e pres la nau que noy era reftat negu, pero trobaren la molt riqua, e portaren la fen. Com lo Capita veu que tots hi eren fino Ypolit feu partir tres naus per quel anaffen a cercar, e trobaren lo que venia ab la prefa. Com lo Capita ho fabe e veu que venia ab tanta honor fen alegra molt. Aqueft Ypolit ixque valentiffim caualler liberal e ab fforçat animo, e en fa vida feu de fingulars actes, que volgue imitar a fon meftre e fenyor: e perço volen dir molts que primer deu hom examinar lo caualler ans que ab ell pofeu voftre fill, car fi ell es virtuos ell ne fara mil de virtuofos: e tot per lo contrari fi es vicios, tal fera lo criat. Com lo fenyor de Maluehi fabe que Tirant era tornat ab tan gran triumpho victorios fon molt content,

caualca, e anal a veure: empero ans que partis trames hun home per auisar ne al Emperador, e trames hun altre home per auisar ne los del camp, e alli foren fetes molt grans alegries. Com Lemperador sabe tan singular noua feu tocar totes les campanes de la ciutat, e fer grans alimares e grans festes. Lemperador ab tots los altres stauen admirats de les grandissimes caualleries que Tirant feya: la Princesa e les altres dames sen alegrauen molt donant dell singulars laors. Com lo senyor de Maluehi fon ab Tirant consella li que la sua persona deuia anar ab tota la presa que feta hauia dauant Lemperador: e Tirant hi tenia molt bona voluntat perço que pogues veure e parlar ab la Princesa. Com tingueren bon temps per partir Tirant feu recullir tots aquells quey eren stats ab ell ensemps, e donaren vela: com foren en vista de la ciutat de Contestinoble digueren al Emperador con venia lo seu Capita ab tot lestol que ja veyen les fustes; e ell no sabia quina festa ni honor li fes. E prestament ell feu fer hun gran pont de fusta que entraua dins laygua mes de .xxx. passes tot cubert de pomposos draps de raç. E Lemperador feu fer en mig del gran mercat hun cadafal tot cubert de peces de brocat e de seda per a ell y la Emperadriu, e a la Princesa, e a totes les donzelles, e del seu cadafal fins al cap del pont hon hauien exir feu posar baix peces de vellut carmesi perço quel seu Capita no tocas dels peus en terra, sino que anas sobre la

ſeda. Com ell ſon paſſat, qui mes podia pendre de la ſeda de aquell era: e veren molts nafrats en les mans deſpaſes e de coltells per tallar de aquell drap de ſeda. Com les naus foren en lo port ab molta alegria quentrauen dona la popa la nau del Capita en lo pont de fuſta, e ixque ab lo gran Caramany, lo qual portaua a la part dreta, e lo Rey de la ſobirana India a la part ſineſtra, y ell anaua en mig, e tots los barons anauen dauant. E tota la multitut del poble ixqueren a rebrel ab molta honor, axi com ſi fos trames del cel axi tenien los ulls en ell: e no ſolament li feyen honors humanals, mas encara diuinals. E per mes venerar lo li ixque tot lo clero profeſſo feta ab totes les reliquies e ab tots los prelats, e deſijauen lo tots poſar en lo pus alt loch de paradis ſi pogueſſen: e ab aqueſt triumpho aplegaren al mercat hon era Lemperador ab totes les dames de honor, axi les de la cort com les de la ciutat. Com Tirant ſon alt en lo cadafal e prop del Emperador agenollas, e beſa li la ma, e dix al gran Caramany que li beſas la ma: e ell reſpos que nou volia fer. E preſtament Tirant ab la manyopa que portaua en la ma li dona hun gran colp al cap que loy feu inclinar prop de terra, e dix li: Perro fill de perro, ara li beſaras lo peu e la ma encara que nou vulles. You fare per força e no per grat, dix lo gran Caramany, e ſi tu e yo foſſem en loch conuinent a mi no ſoſpitos en res, yot daria a ſentir quina coſa es acoſtar ſe a cara

de Rey: e tu encara no ſaps quant ſon larchs los meus braços, pero yot jur per Mafomet noſtre ſanct profeta, e per eſta barba, que ſi yo ſo james en libertat, de fer te beſar los peus de hun meu negre: e no li volgue mes dir. Lo Rey companyo ſeu per no hauer altre repelo dona dels genolls en la dura terra, e beſa li la ma e lo peu, e aquell fon ſegur de tot mal. Pero Tirant reſpos ab paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL CLI.

La reſpoſta que Tirant feu al gran Caramany.

PER lo noble Rey de la ſobirana India que aci es preſent pot eſſer feta verdadera relacio del que es paſſat entre tu e mi, e ans de venir aci tu no has goſat temptar de paciencia: que has viſt ara en dir dauant la mageſtat del ſenyor Emperador lo que ab tan gran ultratge has goſat rahonar ab altres rahons mal dites? no cur reſpondre, ſino queus recort caſcuna volta que naturalea vos temptara en tenir coſtum de dona, per eſſer yo aquell que no ſolament vos he ſubjugat lo cors, mas vençut lanimo: e vos aquell que pus preſt la vida que la mort honeſta elegint, ficas los genolls en la alta popa de la nau dauant mi ab los braços en creu retent leſperit de la honor, diguiſt aquell ſpantos mot per aquells qui virtut conexen, com es dir yo ſo ton preſoner, e tu eſt mon

ſenyor: en la qual hora yo moſtri tenir cor de carn de caualler, e dexit la vida comprada ab tan car preu. E per lo noble Rey que aci preſent es, mogut per bon zel de deute de parenteſch, e per eſſer ell lo qui es, ſabeu be quines paraules dell hois, e del que deuia portar grat molt furioſament contra ell procehis. Nos ſab de noſtra recordacio major defalt en hun Rey, car ſemblant es ſtat al Rey de Apollonia que volent Lemperador de Alamanya dar li batalla, a la aſignada jornada molt vergonyoſament fogi, e en lo camp lo dexa. Tirant dona fi a ſes paraules, e Lemperador los feu de continent pendre e poſar en bona guarda dins vna gabia de ferro. Lemperador deualla del cadafal ab totes les dames, e anaren a la gran ſgleſia de Senta Sofia, e aqui feren laors e gracies a la diuina bondat, e a la ſua ſacratiſſima mare ſenyora noſtra de la gran victoria que hauien aconſeguida. E Tirant portaua de braç a la Emperadriu, la qual moſtraua molta contentacio de la proſperitat de Tirant, e dix li: Capita, vos ſou lo mes glorios home que huy en lo mon ſe trobe, car per la voſtra gran caualleria e alt enginy haueu ſubjugats e vençuts aqueſts dos Reys en aument de la laor voſtra e profit de tot Limperi grech: e volguera yo per vos eſſer tan virtuos que en lo meu temps foſſeu vengut en lo regne de Alamanya quant mon pare era Emperador de Roma, com en aquell temps yo fos demanada per mil enamorats, e ſi yo hagues viſt a vos, de

tots los mil de vos haguera feta eleccio: mas ara que ſo vella e ja poſſeida, la mia ſperança tarda es. E parlaren de aqueſtes coſes fins al palau: e la Princeſa hoi totes aqueſtes rahons, e dix a Tirant: Aquella vella de ma mare te pietat de ſi matexa que tambe ſi volria jugar, que foch de amor la crema qui la força de impaciencia com veu a vos qui ſou la flor de tots los cauallers del mon, complit de tota gentileа, e penſa la gran bellea que per ella es ſtada poſſeida: ſi en lo ſeu temps foſſeu vengut preſumeix que ella fora digna de la voſtra amor aconſeguir. O gran follia es deſijar lo que rahonablement nos pot hauer, ne penedir ſe de hauer virtuoſament viſcut deſijant en los darrers dies de ſa vida vicioſament viure. O reprenedora de crim de amor, dix Tirant, merexedora ſou de molta pena perque no amau e ſabeu que ſou amada, e no vull menyſprear les paraules ni venir en deſgrat de la alteſa voſtra, car la cruel reſpoſta reſtara en les dones donor que hun punt no ſaben de gentilea, que volen ofendre als gentils homens, e eſſer dells molt ofeſes: aço no coue a donzella de honor, ni menys a la de noble linatge. En aço vengue Lemperador, e demana al Capita com ſtaua de les nafres, e Tirant reſpos que vna poca de febra ſi era meſclada, e ab lo anar pens ſeran alterades. Lo Emperador ordena anas a la poſada ab los metges enſemps, e com lo hagueren curat digueren que nos partis del lit ſi volia obtenir ſanitat, perque no reſtas afollat del

braç. E Tirant fon content de tenir se a consell dels metges, e Lemperador lo visitaua cascun dia vna volta, e mana a la Emperadriu e a sa filla tots dies demati e a vespre lanassen a veure: e la Viuda reposada moguda mes de amor que de pietat lo serui continuament en la sua malaltia. Tornem a recitar com se comporten los turchs ab los crestians qui restats eren en lo camp. Apres que ells hagueren sabuda la cruel batalla del Capita ab lo gran Caramany, e hagueren presos los dos comtes, molt souint venien a la ciutat de Sent Jordi, e matauen e apresonauen molts crestians, e sen portauen de grans caualcades fent la guerra molt cruel: e pochs eren los que poguessen restaurar la vida qui en lur poder vinguessen. En quanta dolor eren posats los crestians com pensauen que Tirant noy era, e hauien a exir a la batalla sens ell, ni lo saui Diafebus conestable major, e de aquell virtuos senyor Dagramunt, per tal com de necessitat tenien a defendre lurs vides e les persones, e posar se a perill de les batalles, e en la necessitat tots reclamauen a Tirant com si fos hun sant, e nos tenien per segurs, molt ans tenien gran temor als turchs, car lanimo gran que tenien en lo temps de les victories obteses per la molta virtut de la presencia de Tirant, per la absencia sua lo hauien tot perdut, e feyen special oracio que nostre Senyor ajudas a Tirant per quel poguessen cobrar, que en ell staua tota la lur sperança. E trameteren vna letra al Emperador supli-

cant lo quels trametes lo lur meſſies Tirant, com ja eren tornats en les acoſtumades aduerſitats de fortuna, e que Tirant los fos donat en premi de victoria. E feren altra letra a Tirant, la qual era del tenor ſeguent.

CAPITOL CLII.

Letra que fan los del camp al capita Tirant.

O ſpaſa de virtut la mes noble que en lo mon ſia, la virtut tua a Deu y al mon es manifeſta: A la tua exellencia ſignificam, per mija de bona conexença, com per temor de reſtar en lo camp ab tal vergonya ſi atenyer porem gracia de tu de venir a veure los teus ſubdits e ſeruidors, com altri apres Deu no reclamam ſino la tua ſenyoria: com daci auant crehem e penſam que la carrera de tota deſeſperacio nos es ja uberta, en la qual tota ſperança de noſtra defenſio penja en tu, ſenyor, lo millor de tots los cauallers. Creu que ſeria fort e dificil coſa noſaltres eſſer ja vencedors: e ſi anam a la batalla es treball perdut, car no es ja la intencio noſtra ne propoſit daſſi auant entrar en les mortals batalles ſens tu, car ſtimam mes perdre la fama que les perſones noſtres. La amor es gran que noſaltres portam a la tua ſenyoria: e axi com tu faras lo que tots te ſuplicam, axi alguna que tu ames haja pietat de tu que not puga dir de no de tot lo que deſijes.

CAPITOL CLIII.

Com Lemperador trames per ſa filla la letra a Tirant que los del camp li hauien trameſa.

Com Lemperador hague leſtes les letres e ſabe en quina diſpoſicio ſtaua tota la ſua gent, e quen ſtauen ſmayats e temeroſos, dubta ſi daria la letra a Tirant o ſi ſperaria que fos del tot guarit, e ab tal deliber dexa paſſar .iij. dies ſens manifeſtar ho. Apres dona la letra a ſa filla Carmeſina que lay donas, pregant lo que tan preſt com pogues caualcar que volgues anar al camp. Com la Princeſa fon dins la cambra e veu a Tirant ab cara molt afable, ana deuers ell, e dix li ſemblants paraules: Flor dels millors, veus aci com tots los del voſtre camp criden: Fam, fam: e hon es aquell virtuos caualler quins ſolia dar honoroſa vida? hon es aquell vencedor de batalles? la noſtra ſperança es tota perduda ſi aquell inuencible caualler no ve. Trametem vos aqueſta letra, e lo ſobreſcrit diu: Sia dada al millor de tots los cauallers, que ſino tu, altri no ſi deu entendre. Tirant pres la letra e legi la, e apres la moſtra a la Emperadriu, e tots la veren. La Princeſa feu principi a hun tal parlar: Si de grat vos venia, noble Capita, de anar lla hon ſe fan les forts e cruels batalles, memoria de fama glorioſa ne porieu aconſeguir, car per virtut de la voſtra anada tots

los turchs feran vençuts, car fol per la voftra vifta reftaran tan temerofos que no poran alçar les mans contra les voftres forces, e fera dar compliment al virtuos defig lo que haueu començat. E de aço fareu gran feruey a la mageftat del fenyor Emperador, a la fenyora Emperadriu, e a mi gran plaer: e fi per amor de nofaltres nou volreu fer feu ho per la voftra molta virtut e bondat. Refpos Tirant: No fretura a mi pregar la altefa voftra, com los prechs de la mageftat del fenyor Emperador fon a mi afpres manaments, e la exellencia fua no deu a mi pregar, mas manar me com a hun fimple fervidor feu quil defija molt feruir: e la celfitut voftra fab be quant vos defige feruir, que no es cofa en lo mon que a mi fos poffible de fer que per la altefa voftra me fos manat que yo nou complis, encara que fos cert de perdre la vida, quant mes en les cofes que fon en aument de honor e profperitat voftra. E poreu dir a la mageftat del fenyor Emperador, e de la fenyora Emperadriu que aci prefent es, e per la celfitut voftra fare toftemps tot lo quem fera manat tant com la vida macompanyara. E pres li les mans, e befa les hi mig per força e mig per grat. Apres la Emperadriu fe leua de lla hon feya e pofas al cap de la cambra ab lo pfaltiri en la ma, e pres fe a dir ores ab vna donzella que li ajudaua. La Princefa refta ab Tirant, ab Stephania, e la Viuda repofada e Plaerdemauida que li feyen companyia. E Tirant li prenia molt fouint les mans, e les hi

besaua. E la Princesa no pogue comportar que no li digues paraules de semblant stil acompanyades.

CAPITOL CLIV.

Reprensio que fa la Princesa a Tirant.

CLARAMENT veig, magnanim Capita, quel contrast de mes rahons encendran majors flames de tos desigs. A mi plau, desplaent me, licenciar a tu per al que vols, car les coses que sens dificultat hauer se poden la stima de lur valua perden: car veig les tues mans cobdicioses que quils daua licencia elles passarien de bon grat lo manament de sa senyora, e les tues ungles son sens vergonya, car la Emperadriu es aci quens pot veure, e siu veu seras tengut per home de poca fidelitat, e ab poca paciencia pora dir que dexes star a sa filla: tancar t' ha daci auant los camins de libertat. Donchs perque dins tu no es aquell verdader recort quet cobres de discreta temor per dubte de infamia per no restar ab tal vergonya? o quina consciencia hauras si la infidelitat prens per companyona? pero par men que tu deus hauer begut de aquella aygua de la font hon mori lo bell Narciso qui fa fugir de la memoria totes les coses passades ensemps ab la honor, e si per ventura los meus prechs que te fets de part del Emperador que vages a les batalles donen impe-

diment a la tua dura penſa per la mia amor, oges paraules ara menors que lo meu coratge, car yo ſo ſimple e humil a tu que men has dada raho, perço com tu ho eſt ſtat a mi moltes voltes: e yo ſo preſta inclinar me als teus peus perço que lo ſenyor mon pare ſia ſeruit.

CAPITOL CLV.

La reſpoſta que Tirant fa a la Princeſa.

LA enujoſa fortuna ha ordenat donar fforç als turchs per apartar a mi del major be que de preſent puch poſſeyr, ço es la voſtra viſta, la qual es cauſa de aleujar part de ma atribulada pena, dix Tirant: e lo profit daltri ſera gran dan per a mi trobant me ſol en la mia tribulacio, car gran confort es a les perſones atribulades com tenen companyia en lur dolor. E ſi lo que menys ſe deu fer ſe fa, bes deu fer lo que mes fer ſe deu, e ja no ſe com puga apendre de ſoferir triſtament lo dan de amor qui aparellat me ſta. Qual coſa pot eſſer mes contraria a ma ſalut que veurem abſent de voſtra alteſa? e toſtemps he hoyt dir que batalles nohen, e cantar e ſonar plaen, e perço compenſacio deu eſſer admeſa, que vos ſenyora deueu cerquar ab los enemichs materia de mort e no ab aquell quius deſija ſeruir. Yo ſo catiu e ſotſmes, pero catiu nos deu clamar de ſa ſenyora: no per los cauallers antichs de molta ſti-

ma ni per los prefents, pero perduts tots aquefts farem compenfacio de hu fol a tots ells: qui fera aquell digne de tant de be? yo fo aquell Tirant merexedor de tocar e poffeir aquelles virtuts de aquella fereniffima Carmefina: e fim demanau aço com ho fe, perço com ho volria. Pero fi la mageftat voftra fta congoxada per enuig, aquell qui forçau viure fens vos, forçau lo que muyra per vos: e par me que dels meus offos me fuig la virtut, empero la fperança del meu cor fofte a mi, de la qual fperança fi yo fo defemparat no puch recorrer a les mies germanes: aço que dich nom ve fino de amor, car no he vifcut ne vifch fino en pena, e perço dich que mes ftime em plau laturar que no lanar, per veure tots dies la celfitut voftra: del aturar fere loat e del anar fere blafmat. No tarda la Princefa en replicar paraules de femblant ftil.

CAPITOL CLVI.

Replica que fa la Princefa a Tirant.

YO be crech vos no volrieu ques moftraffen dos contraris en prefencia dels barons e nobles cauallers, los qui de honor fenten, com fon paraules de honor e de dolor, perço que no ftan be en boca de caualler. E teniu vos fment tant com la vida vos acompanye, car les paraules diffimulades fens obra difamen lome: e yo be fe que

a vos no poran metre moſtalla per joliuert. Per que voleu tant ocupar lo voſtre enteniment enuers mi? car toſtemps he hoit dir que en vna capſa noy pot cabre honor e delit, que hajau a dexar la gloria e fama de la honor voſtra. Feu vos axi com feu aquell famos Alexandre: com ell hague vençuda la batalla e mort Dari, pres la ciutat hon era la muller e tres filles, les quals en tot luniuers mon nos trobaren tres donzelles de mes bellea, ſeny e auiſat entendre, com Deu les hagues dotades mes que a totes les altres: e mort Dari, ſabuda la noua per la muller e filles, lo primer capita qui entra agenollaren ſe als ſeus peus e ſuplicaren lo que no les volgueſſen matar fins a tant lo cors de Dari hagues rebuda ſepultura. E aquell les poſa en gran ſperança perço com les veu en ſtrem belles: e tots los qui de amor ſentien de bon grat ſi aturaren per contemplar les. Apres que elles foren tornades dins los ſeus palaus, lo capita ab molts altres cauallers ho digueren a Alexandre recitant li la gran bellea de la mare e de les filles, ſuplicant lo hi volgues anar per veure les: e Alexandre mogut de amor natural reſpos que era molt content: e com fon fora de la poſada eſſent en viſta dels palaus de les donzelles torna ſen. Los cauallers li demanaren per que ſen tornaua, e Alexandre reſpos: Dupte tinch gran nom abellis la viſta de alguna de aqueſtes donzelles, e que tant plaſent me fos ſegons la mia edat em contentas los cinch ſenys corporals, per-

que yo hagues a lexar lo noble exercici de les armes ab la honor ensemps, e no volria la mia libertat encatiuar en poder de vna donzella ſtranya. E tal caualler com aqueſt portaua deuiſa de virtut en ſa companyia: axi volria yo que vos feſſeu. E ſera forçat la voſtra perſona ſoſtenga dans e congoxes ab tanta perdua de voſtra honor, ſius aconortau de aquella: mas juſta eſcuſa no teniu per al quem haueu ofeſa, perque los homens enuejoſos de noſtra proſpera fortuna de lur poder perdeſſen la conexenſa, pero la gran ſtima noſtra egualment perdent ſa aduerſa noſtra fortuna. E aço nou dich a fi per dir paraules quius enugen, ſino per la erra dels voſtres mals en los quals perſeuerar voleu. E venint al que vull dir, e gracia de vos obtenir pore que no vullau perdre la honor e fama per cauſa mia, car los bons cauallers vos incriminarien de deſleal e afeminat, e a mi de engan, car dirien yo eſſer ſtada enganadora de les voſtres forces e virtuts. Perqueus placia voler mirar los nobles fets dels cauallers antichs, com lur principi fon bo e la fi fon mala. Mirau los fets de Salamo com fon cap de la ſauieſa del mon, e per dona fon idolatre. Mirau Samſo qui de fortalea auança tots los del mon, e tenint la virtut ſua en los cabells, e per dona fon enganat quel ginya li digues en que ſtaua la ſua gran virtut, e dix loy, e tan preſt com li hague tallats los cabells lo poſa en mans de ſos enemichs, puix hague perduda la força. Mirau al rey Dauid com lin pres: e a

noſtre pare Adam qui volgue paſſar lo manament de Deu per menjar del vedat fruyt. Mirau Virgili qui fon tan gran poeta com fon decebut per vna donzella quel feu ſtar penjat dins hun coue vna nit e hun dia a viſta de tot lo mon, per be que la venja quen feu fon molt gran, pero ell reſta ab ſa vergonya. Mirau Ariſtotil e Ypocras, grans philoſofs, tots foren decebuts per dones : e molts altres de qui recitar no cur per no tenir prolixitat. Que ſabeu vos yo ſi ſo fornida de tanta aſtucia com aquelles, e queus moſtras molta amor e voluntat ficta fent vos variar lo voſtre bon enginy e ſentiment? o que fes demoſtracio perço que vos vencedor de batalles tornaſſeu tot lo noſtre Imperi en libertat e en noſtre domini? Mirau, Tirant ſenyor, que fareu, e no vullau amar tant a altri que encatiueu la voſtra honor e fama, e vullau perdre la gloria de tantes victories que haueu obteſes e podeu obtenir. Perque no es bona coſa que per vna donzella vullau perdre tant de be: e ſeus ben dir que no es mes ſecreta coſa en lo mon com es lo cor de la donzella, perço com la lengua rahona lo contrari del que te en lo cor. E ſi vos ſabieu la vil pratica de noſaltres, no es home en lo mon quins degues res ſtimar ſino per la gran magnificencia de voſaltres, perço com es natural coſa los homens amar a les dones: empero ſi voſaltres ſabieu los noſtres defalts nons deurieu james voler be, ſino que lo apetit natural quius força que no guardau dret ni enues, per queus prech

per lo molt be queus vull, que no sia dona ni donzella queus puga fer errar. E no sabeu vos que dix aquell saui Salamo? .iij. coses son a mi dificils de conexer, e la quarta no puch saber: la via de la nau en la mar: la via del ocell en layre: la via de la serp en la roca, e la via del joue en la sua jouentut quina sera. E son los versos aquests:

Quant en la roca veuras lo pas de la serpent,
De la dona sabras tot son enteniment.
Hom no sab laucell volant hon se posara,
Nil sat del joue si bo o mal sera.

Perço dich a vos, Tirant, que dexeu star amor e conquistau honor: nou dich perque la lexeu del tot, car en temps de pau hi pren hom gran alegria, e en temps de guerra es forçat que hom ha de soferir treballs e congoxes. E mirau los romans qui del mon hagueren monarchia, car dreta virtut de cor proceheix de sauiesa: e tot lo que he dit dels actes gloriosos que han fets encara la tinta no es exuta, pero ab tot no contrastant que yo diga que aneu, no resta la mia anima non passe grandissima dolor per los perills grans quen les armes se costumen seguir, perque supplich a la inmensa bondat de Ihesuchrist queus done honorosa vida, e paradis apres la mort, perço com lo altisme Deu e Senyor ha manat e vol que totes les coses del mon sien subjectes al hom com a majors e millors en dignitat e excellencia, car yo veig la vostra prospera persona en durment y en vetlant de totes coses esser vencedora: e par me a tot mon seny que

yoy era com Deu vos feu, e yo deya li: Senyor, fes lom tal, que tal lo vull. Acabant la Princesa no tarda Tirant fer principi a hun tal parlar.

CAPITOL CLVII.

Resposta que fa Tirant a la replica de la Princesa.

SENYORA inmortal, lo saui enemich tostemps studia e pensa com pora enganar son enemich: e del foll amich li fa contrari menyspreant les nobles virtuts e les miserables forces del cors qui donen sperança de infinida dolor, ultra lo general desig que yo tinch en la magestat vostra veure e seruir aquella me fa esser mes que home, e quasi Deu pujant me en tan alt grau que a la noble vista del enteniment li aparen tan poques les coses de la terra sens vostra celsitut, que ab fastijos menyspreu les mira. Dexare lo treball de recitar los actes e la virtut que la altesa vostra posseheix, pero no vull celar lo ver de ma demanda, ço es los amorosos besars si aquells yo cascun dia hauer poria esser dit mes que glorios, e posat en la mes alta gerarchia. E perço no poria star de satisfer al que la celsitut vostra ha dit que nosaltres som de mes dignitat e exellencia, dich ab venia e perdo tostemps parlant que nous atorgaria tal conclusio, com per tots los doctors axi antichs com moderns es determenat tot lo contrari, do-

nant major exellencia a les dones que no als homens. E aço ab tota veritat ho prouare ab dits de la sancta Scriptura, e noresmenys ab los .iiij. euangelistes qui mentir no podien perque eren iluminats per Lesperit Sanct, recitant en lurs euangelis que Ihesuchrist com resuscita primer aparegue a dona que no a home, perque rahonablement seria la dona de major exellencia, conexent la diuina bondat que per la molta virtut de vosaltres ereu merexedores de tanta honor, car primer aparegue a la sacratissima mare sua e a la Magdalena que no als apostols perço com conexia que no eren merexedors de precehir a les dones, e per causa de aço tostemps serieu jutjades per millors e de major dignitat. E per millor fortificar lo que dit he en aument de la dignitat que a vosaltres sesguarda, com nostre senyor Deu crea lome lo forma del lim de la terra, e la dona forma de la costella del home qui es pus pura materia, perço se mostra com es creada de mes noble cosa que no lome. E ultra les auctoritats de la sancta Scriptura se mostra per speriencia manifesta que si vna dona se lauara les mans e apres les se torne a lauar no donant spay sino que sien exutes, laygua quen exira sera molt clara e neta: feu lauar les mans a hun home, e torne les se a lauar sens que no toque en res, e veureu laygua quen ix esser terbola e futza per moltes vegades que les se laue, e aci se mostra lome que tira a son semblant del que es format, e no pot james donar sino del que te, perque es

baftantment prouat la dona effer de major dignitat e exellencia que lome: e moltes altres juftes allegacions fi porien fer les quals lexe per altre dia. En aço vengueren los metges, e la Emperadriu hague acabades les ores, e acoftas a Tirant e demana als metges quant darien licencia al Capita pogues anar fins al palau. Senyora, refpongueren los metges, dins .iij. o .iiij. dies pora anar. La Emperadriu fen ana ab totes les dames e Tirant refta ab los metges. E fap Deu com la Princefa fen fon anada lanima de Tirant quanta dolor fentia. Con la Princefa fon dins en la fua cambra penfant en les rahons que Tirant li hauia dit, vengue li hun endolciment al cor de fobres de amor que li portaua, e vench en tal punt que fon fora de tot recort e caygue fmortida en terra. Com les donzelles la veren en tal fo ftar totes cridaren a grans crits fins a tant que vingue a noticia del Emperador, lo qual ab cuytats paffos ana penfant que tot lo mon fallit li fos. Com ell veu en terra fa filla com a morta lanças damunt ella fent lo major dol del mon, e la mare hauia pofat lo cap de fa filla fobre la fua falda, e tan adolorits crits e plors daua que per tot lo palau eren fentits, e tota la cara e les robes eren banyades de les fues lagremes. Anaren ho a dir preftament als metges qui eren en la pofada de Tirant: venguey hun caualler qui fecretament los dix: Cuytau, fenyors, que la fenyora Princefa fta en tal punt que haureu prou a fer que fiau a temps de trobar la viua.

Los metges defempararen lo fopar de Tirant e ab cuytats paffos anaren a la cambra de la Princefa. Lo cor fentit de Tirant preftament prefumi que algun cars hauia feguit a la Princefa fegons los grans crits que ell fentia donar a homens e a dones, e cregue fermament que axi deuia effer. Cuytadament fe leua axi mal com ftaua, e ana fen a la cambra de la Princefa, e troba la ja retornada, e ftaua gitada en lo lit: e fabe com los metges hauien pofada tota lur diligencia en dar li falut. Com Lemperador veu ja ftar a fa filla en tot fon bon recort ana fen al feu apartament ab la Emperadriu, e los metges lo acompanyaren perço com lo veyen molt fatigat per lo cars de fa filla. E Tirant entrant per la cambra quafi com a home defefperat e veu la Princefa ftar gitada en lo lit, acoftas a ella ab la cara molt alterada, e ab veu piadofa feu principi a hun tal parlar.

CAPITOL CLVIII.

Com Tirant demana a la Princefa quina era ftada la caufa de fon mal.

MAJOR dolor james fenti de la que he fentida e fent la mia defauenturada perfona, penfant hagues perdut lo major be que en aqueft mon tinch ferma fperança de poffeir: e molt me tarda de faber lo mal ingrat quius ha dada tanta paffio a la voftra exelfa perfona: e fi lo mal po-

gues armes pendre, yous jur per lo baptisme que he rebut yom combatria ab ell e li daria tal punicio que james hauria atreuiment de dar passio a la magestat vostra. La inmensa bondat diuina ha haguda merce e pietat de mi, e ha per acceptes les mies justes pregaries encara que yo sia gran peccador, perço que vos siau lo premi de la mia victoria considerant la mia atribulada vida, car pijor mes la vida que la mort, vehent la celsitut vostra en tal punt esser venguda. E yo sentia crits e no sabia quem feya dolre la mia trista persona, e tan prest pensi en la magestat vostra, pero deya en mi mateix: si algun mal te ella mo trametra a dir, e be es stat mester que yo haja hagut sentiment del mal que la celsitut vostra passaua: yo be conech que so desemparat de la altesa vostra, e si tal cars hauia desser yo suplich a la inmensa bondad de Ihesuchrist que yo nou veja, ans yo muyra primer, per que no hagues a fer de la mia persona tan leig cars quen hagues de perdre lo cors e lanima. E la causa que la vostra exelsa persona es posada en tanta congoxa ha ofesos los meus ulls la gloria de yo veure aquella: e tal dret a mi sesguarda, e james sere alegre fins sia segur del dupte. No tarda la Princesa fer principi a paraules de semblant stil.

CAPITOL CLIX.

Refpofta feta per la Princefa a Tirant.

PRECH te, Tirant e fenyor de mi, confentir no vulles que la mia fperança fia feta vana, car de tot lo meu mal tu fol eft ftada caufa, e com lo mal me afalta fon per penfament de la tua amor. E ja amor obra mes en mi que no volria, e certes mes ftimaria que la amor ftigues fecreta fins tingam temps de alegria en la qual noy haja temors mefclades: mas per fperiencia he moftrat que molt mal la tinch fecreta, car qui es que puga amagar lo foch que per la fua gran flama fum non ixqua? Paraules te dich miffatgeres de lanima e del cor: perquet fuplich vulles anar a veure al Emperador, e no fapia que a mi fies vengut primer que a ell. E pofa lo cap dauall la roba, e dix a Tirant hi pofas lo feu, e dix li: Befam en los pits per confolacio mia e repos teu. E aquell ho feu de molt bon grat, e apres que li hague befats los pits li befa los ulls e la cara, y ella dix: Senyor, de major premi es lo loguer que no es fon ofici, e de aqueftes cofes mes fol effer la temor quel perill, e lo qui vol hauer temor ha vergonya quant fe penit. Tirant no pogue fatiffer a les paraules de la Princefa, mas partis della molt content. Com fon a la cambra del Emperador e los metges lo veren, reprengueren lo molt perço com

ſe era leuat del lit ſens conſentiment dells. Tirant reſpos : Si ſabes la vida degues perdre, per totes les coſes del mon no dexara per res de venir a veure la mageſtat del ſenyor Emperador : com yous viu partir de mi tan fatigats e ab tanta cuyta, no podia altra coſa preſumir ſino la ſua gran neceſſitat. Reſpos Lemperador en la ſeguent forma.

CAPITOL CLX.

La reſpoſta que Lemperador fa a Tirant.

RECOBRADA la ſanitat ma filla Carmeſina, la dolor ſtrema que en aquell cars yo ſenti fon quaſi ineſtimable, axi com aquell qui no te ſino hun ull e mig, e pert lo hu, penſau quina conſolacio en aquell cars la mia anima podia hauer. No tenia ſino dues filles, la vna tinch mig perduda, que no la puch veure ni hoir, ço es la muller del Rey de Ongria, e tinch aci tot lo meu be, e com la viu quaſi morta, de ſtrema dolor penſi morir. Pero laors e gracies fas al omnipotent Deu qui de mort a ella e a mi nos ha volguts liberar, e de tot perill es quitia, e yo quem ſent molt be, perqueus prech que laneu a veure, car de la voſtra viſta molt ſen alegrara. E aqui parlaren de moltes coſes, pero los metges congoxauen al Capita ſen anas a la ſua poſada. Aqueſt es mon delit, dix Tirant, en la neceſſitat yo puga ſtar prop de la mageſtat del ſenyor Emperador. E

Lemperador li regracia molt la ſua bona voluntat, e torna li a dir que fes lo quels metges li conſellauen, pero que primer hagues vna viſta de ſa filla Carmeſina. E Tirant molt content de les afables paraules que Lemperador li deya, deſijaua mes ſtar prop de la Princeſa que alli hon ſtaua. Com Tirant fon dins la cambra de la Princeſa troba alli a la Emperadriu qui pres gran plaer en la venguda ſua. Paſſaren moltes rahons de la ſua malaltia, e vehent Tirant que no tenia loch de poder parlar ab la Princeſa, fon li forçat de partir ſe de alli, perço que ſi los metges vengueſſen nou reportaſſen al Emperador com ſe ſtaua ab la Princeſa: pres ſon comiat ab prou ſoſpirs quey lexa, e la galant Stephania quil acompanya fins al cap de la ſcala e a la partida li dix: Senyor Tirant, daume remey o daume la mort, e ſoterrau los meus membres banyats ab les lagrimes mies en mig del cami per hon paſſara aquell benauenturat gran Coneſtable, e pora dir: Aci jau aquella qui amar en ſtrem me ſolia: e la pietat mia merexedora es de aqueſt premi, car axi tremole com les areſtes primes del blat qui ſon mogudes per lo lebeig ſuau: la ſanch fuig de mi, e la natural calor deſempara lo meu cor e lo cors, e del que dech eſſer loada ſo culpant. De res nom penit encara que los cruels fats me perſeguixen: que he fet yo? per quin peccat dech eſſer abſenta de aquell qui tots mals me fa paſſar? e altre be en mi no reſta ſino que ame los ſomnis e les yma-

ginacions que de nit me aparexen. Digau, Capita ſenyor, e yo triſta ſere delliurada de aqueſta dolor qui tant me turmenta? Reſpos Tirant ab paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL CLXI.

Lo conort que Tirant ſa a la duqueſa de Macedonia.

LA lengua es ſenyal de ço que lo cor deſija: e lo caualler ha meſter haja bon ſentit natural, car lus de les armes ſil perdia, ço que es la ſua heretat, ſeria menyſpreat per los bons cauallers de honor. E ſi los voſtres ulls hagueſſen viſt la gran diſcrecio que lo Coneſtable te en les batalles e com ſi regeix, per lo carrech gran que te, deurieu ſoſtenir glorioſa paciencia en vos matexa, conſiderant la honor que dell ſe pot atenyer, e es lo callar mes propi que lo reſpondre: pero ſenyora, yous dire com ſera: ja haueu viſt com la ſenyora Princeſa me ha manat que yo vaja per exercir lo meu ofici per la gran ſperança que en mi tenen, perque mes forçat de anar, e com ſia alla, ſi ell ſtaua dins hun ventre de peix yol ne traure e trametrel vos. De aqueſtes paraules reſta molt contenta la Duqueſa. E Tirant ſen ana a ſa poſada hon troba los metges qui leſtauen ſperant: feren lo tornar en lo lit, e miraren li les nafres, e trobaren les molt alterades, perço com ſtant ab la

Princesa se era molt inflamat per la molta amor que li portaua, e la curacio de les nafres fon pus greu que les nafres. Com los del camp de Tirant stauen desesperats de la sua malaltia, e no tenien nenguna sperança de victoria sens la virtut de la sua noble persona, e la amor que la gent darmes li portaua era cosa de gran admiracio. Lo Solda trames sos embaxadors al camp per contractar ab Tirant, e com hi foren noy trobaren lo Capita e dolguels molt: e per correu ne auisaren a Lemperador, lo qual prestament los trames a dir que vinguessen a ell que segurament podien anar e venir, car negun princep no deu denegar la vista de neguns embaxadors. Com los embaxadors aplegaren a la ciutat de Contestinoble ja Tirant staua ab bona disposicio de les sues nafres, e anaua al palau, e cascun dia comunicaua ab Lemperador de la sua partida. Com Lemperador sabe que los embaxadors venien no volgue que Tirant partis, e lo dia que los embaxadors entraren Lemperador hi feu exir a rebrels tots los majors de la ciutat e de la sua cort be vna legua luny de la ciutat: e lo Capita ana fins al portal de la ciutat. Abdalla Salamo com veu a Tirant, no contrastan que per lo gran Solda fos trames, descaualca prestament e dona del genoll en terra fent li molta honor, e tornant li a fer infinides gracies com lo hauia liberat con fon pres prop lo riu de Transimeno. Lo Capita lo feu tornar a cauall, e partiren de alli e anaren dauant Lemperador, lo qual los re-

be molt be ab cara afable fent los molta honor, perço com alli venia per embaxador lo Rey de Arminia qui era germa del gran Caramany. Feren parlar Abdalla Salamo, perço com era molt pus entes que tots los altres, e feu principi a tal parlar.

CAPITOL CLXII.

Com lembaxador del Solda esplica la sua embaxada.

A La tua alta mageftat, fenyor, fom tramefos per aquell temeros, excellent e lo major del mon, fenyor dels fenyors de la fecta mafometica, ço es lo gran Solda de Babilonia, hoc encara per lo gran Turch e fenyor de les Indies, e per los altres Reys quis troben en lo feu camp. Venim a la tua prefata mageftat per tres cofes fens la primera, los quals tenen gran defig de faber la tua fanitat, vida, honor y ftat. E venint a la primera: treues de tres mefos per mar e per terra a tu fien dades fi admetre les volras. La fegona, fabent com aqueft virtuos Capita dels creftians ab la fua fort fpafa ha fubjugat aquell poderos fenyor lo gran Caramany e lo Rey de la fubirana India qui venia en fa companyia, e fi per preu de refcat volras dar lo gran Caramany que fia pefat tres voltes, e tant com fera fon pes dor te fera donat: e com la balança fera al fi ab pedres preciofes fera

mes en la balança de ta part tantes fins que a laltra faça desdir, e darem per lo Rey de la subirana India hun pes e mig. Venint al tercer cap, si la tua excellencia volra concordia e pactar se, tota iniquitat e maluolença apart posada, mas ab pau, amor e bona confederacio, e tu com a pare per ell seras tengut, e tu a ell poras hauer com a fill: e si per premi de tal concordia li volras dar a ta filla Carmesina per muller, sots aquest pacte e condicio, que si fill ix haja a pendre la nostra secta de nostre sanct profeta Mafomet, e si ix filla sia represfentada a la mare e vixqua en ley crestiana, e aquell viura en sa ley, e la princesa en la sua, e axi poria dar fi a tots los mals: e lo dit Solda en premi del dit matrimoni te restituhira totes les ciutats, viles, castells que dins lo teu Imperi ha presos. E mes te dara dos comptes de dobles, e fara pau final ab tu e ab los teus, e fer ta valença contra tots aquells qui nouret volran: e dona fi en son parlar. Lo Emperador hague be compres tot lo que lembaxador hauia preposat, leuas de alli hon seya, e entransen en vna altra sala ab lo Capita e ab tots los de son Consell, concordaren alli per sguart de la malaltia del Capita fossen donades e atorgades les treues. Lemperador feu entrar alli los embaxadors, e dix los que per amor e contemplacio del gran Solda e per semblant del gran Turch ell era content de fermar en les dites treues e pau de tres meses, e de les altres coses se aturaua son acort. Fermades les

treues ab imperial crida foren publicades, e semblantment ho feren los turchs. Lemperador solicitaua molt souint los consells, e molts per atenyer la pau loauen molt lo matrimoni de la Princesa, en tant que lanima de Tirant no era segura. E hun dia Tirant essent dins la cambra de la Princesa present moltes donzelles quey hauia, dix: O com me tinch per malauenturat per esser vengut aci, perço com veig dos contraris star ensemps en vna voluntat qui deneguen lo dret a de qui es. O cruel Tirant, per que dubtes morir, que veus lo pare unit ab son Consell contra la excelsa persona de sa filla que sia sotsmesa a hun moro enemich de Deu e de la nostra sancta ley, tanta bellea, virtut e gracia ab tanta magnitut de linatge esser aterrada, e posada en tan gran decayment. E si a mi era licit de yo recitar les perfeccions e grans singularitats que la senyora Princesa posseheix, la qual yo ame e desige seruir, a vna deessa la poria acomparar. Ay que yo veig ab la pensa alla hon ab lo cors no puch anar. O missatger mes cruel que los altres: yot tengui pres, e si tant hagues sabut quem hauies tant enujar, not haguera perdonada la vida ni posat en libertat, e donant te de grat lo que tant desijaues, per que fas tan cruels batalles contra mi ab pensa deliberada? O missatger qui Abdalla Salamo nomenar te fas, si est en recort com me diguist que hauies amat, e si nou sabs vull queu sapies, que encara que tu no cometes crueldat contra la senyora Princesa,

comets la contra mi qui tant de be te fet, que faries tu si no sabesses que es amor? Benauenturada cosa es la mort qui dona remey a tots los mals: yo, donzelles, no se qual es major dolor: consellau me vosaltres desser luny o prop del que mes ame. La sperança de la senyora Princesa ara que la tinch prop mescalfa, per la flama quim crema, mas aquest foch mou a mi souint a lagremes de pena: e lo qui sta luny encara que tinga molta sperança, no lescalfa tant la sperança com la flama, e per consseguent la pena es mes simpla e mes larga, e lo qui es mes prop crema mes fort. E si la altesa vostra sen va, la pena del desig que yo sentire com nous pore veure sera tal com lo de Tantalus qui vol pendre les pomes que li fugen, e seguir ab la boca laygua que li fuig. E que resta donchs a mi que puga fer? Si la magestat vostra sen va, quem done yo mateix la mort, e sera senyal per lo qual yo sere cregut que sens ficcio amaua la celsitut vostra mes que a mi mateix. No tarda la Princesa fer principi a paraules de semblant stil.

CAPITOL CLXIII.

Conort que la Princesa fa a Tirant.

SI la fortuna ha comanat a tu esser jutge de la mia salut, la vida e la mort mia en la tua ma sta. E lo poder que tens de destruir a mi deu esser

a tu gloria ſi tal poder te plau. Major virtut ſera ſi yo ſo reſtaurada per a tu en premi de tos treballs. E com pots tu penſar que la mia real perſona ſe pogues ſotſmetre a hun moro? ni lo meu cor tan alt e generos ſe inclinas a eſſer amiga de hun perro de moro qui tenen tantes dones com volen, e neguna no es muller, car poden les lexar tota hora ques volen? Com de tants magnanims Reys com ha en lo mon quim deſigen hauer per muller, e yo toſtemps ho he denegat, perque ara es demaſiada coſa penſar en tal cars, car moſtraria que ſo tornada folla o he perdut de tot lo ſentiment ſi res de aço per lenteniment me paſſaua. E ſi has dubte que mon pare nos concorde ab los del Conſell, no tingues tal temor, car tota la fermetat del Emperador ſta en la mia lengua en yo dir ſi o no. Mas la tua amor e ſperança es laugera e de poca conſtancia, car la aduerſa fortuna toſtemps dona afliccio als miſerables qui tenen poca fe y ſperança en les enamorades qui ſon de preu e de valor. E yo not conech mes benigne en lo principi que en la fi. Remou donchs de tu caualler virtuos tota natura de penſaments, e fia de la tua Carmeſina, car aquella ſera a tu ſegura defenſa de tots los drets, axi com tu defenſes e has deſeſos los ſeus, e pots manar per manera de ſenyor de mi totes aquelles coſes que a tu en grat ſeran. Eſtant en aqueſtes rahons vench la Emperadriu e torbals que no pogueren mes parlar, e demanals de que parlauen. Reſpos Tirant: Puig

a la mageſtat voſtra li plau ſaber de que parlam, noſaltres parlauem de aqueſts embaxadors com han tenguda tan folla preſumpcio en demanar que la ſenyora Princeſa ſia muller de vn perro fill de ca que ha renegat ſon Deu e ſenyor, no renegara a ſa muller ſi la te? cert ſenyora, ſi fara : e com la tingues en la ſua terra e li donas mala vida, qui ſeria aquell que la defenes ni li pogues ajudar? a qui recorreria ni demanaria ſocors? a ſon pare? nou pora fer, que la ſua edat no loy conſent. Si la demana a ſa mare ja molt menys, que temor tendra de paſſar la mar tremoloſa ab tanta dolor com les dones la goſen paſſar. Daltra part, qui poria vedar que algun turch per força no faſſa a ſa voluntat de la excellencia voſtra, e per vna ſenyora ne perdriem dues? Com pens en aqueſtes coſes la mia anima plora gotes de ſanch, e freda ſuor gela tot lo meu cors, e ſols lo hoir oſen tant les mies orelles, que deſige ans morir que veure hun cars tan nefandiſſim de amar mes hun moro renegat que hun caualler de la ſua terra: coſa vergonyoſa es daci auant parlar ne mes, ſino que deſige que la mia anima fos en lo repos celeſtial, e lo cors fos en la foſſa. No tarda la Emperadriu ab animo ſforçat fer principi a hun tal parlar per dar conort a Tirant.

CAPITOL CLXIV.

Lo conort que la Emperadriu fa a Tirant.

UNA causa quis mena injusta e si dona sentencia falsa prest es reuocada. Aquests embaxadors venen ab la malesa al dauant, e volrien fer son joch taula. Dexau fer e tenir al Emperador sos consells, car yo e ma filla ho tenim de fer, e qui compte sens loste dues voltes te a comptar. E perço, Capita virtuos, puix yo veig vos conexeu la raho e lo que nos deu fer, siau vos de part nostra, e noga qui puga per be que noy sia molt necessari, pero sim fan despullar la gonella de paciencia, yous assegur als qui mal hauran consellat, ells ne portaran penitencia tal que sera castich a ells e exemple als altres. E si tal cosa se feya vendrien a la mia memoria mil maneres de morir, e la mort seria a mi menor triga que la pena de la mort: car yo ofesa he apres tembre los homens stranys, perço com tinch laltra filla en stranya terra, e deguda cosa es a mi plorar, puix altre remey no tinch: e plorant desmenueix e aleuja la ira, e de nit los meus ulls destillen doloroses lagremes en loch de dormir. Dexem aquestes rahons, car no poria parlar sino de dolor, tan embolicada mi veig: e perço, Capita virtuos, la tua caualleria es digne de altes laors: e yo ans daria a ma filla marit que fos conegut e animos

per pobre caualler que fos, que darla al major ſenyor del mon qui fos couart e meſqui. No penſe negu que en ma vida yo la dexas partir de mi. Caualler vull que ſia valentiſſim e ſapia guanyar e adquerir honor per a ſi e per als ſeus, e de aquell reſte memoria en lo mon caſcu fent ne teſtimoni: e per mi james ſera rebut ni menys per ma filla ſi perfet afecte no porta, e ſia fet net de totes les paſſades culpes. Senyora, dix la Princeſa, que val al caualler ardiment qui ſaui no ſia? Es veritat que porten ab ſi gran noblea, ardiment e ſauieſa, pero a tots los grans ſenyors es mes util ſauieſa que ardiment, car mes en lo mon ſon ſtimats. En aqueſtes rahons entra Lemperador e volgue ſaber de que parlauen, e dix lo Capita: Senyor, aci tenim vna queſtio la mes gracioſa que dies ha yo haja hoit, y es aqueſta: la ſenyora Emperadriu poſa ſemblant demanda, e diu axi, que ſi ella tenia hun fill ella ſtimaria mes que fos ſenyorejat de aquell virtuos ſenyor qui en lo mon ſe fa nomenar ardiment que de negun altre, com ſia lo major do e de major excellencia que natura puga donar. Diu la ſenyora Princeſa que ardiment es gran ſenyor, e en lo mon deu eſſer molt reuerit, pero que ella te per molt major e de mes alt grau e dignitat ſauieſa que ardiment, e que negu no pot negun bon fet fer ſi ſaui no es. Aqueſta es la queſtio de aqueſtes dues ſenyores: placia a la mageſtat voſtra declarar quala mante millor dret. Reſpos Lemperador: Yo noy poria fer bon

juhi ſi primer no hohia les parts, per queus prech, ma filla, que preſtament ſapia voſtra intençio. A mi, ſenyor, no es donat de parlar de ſemblants fets dauant la mageſtat voſtra ni primer que la ſenyora Emperadriu mare e ſenyora tan amada per mi. Digues, dix la Emperadriu, puix ton pare to mana: moſtra aci tot lo teu ſaber, car per aço no menyſcabara amor en mi. La Princeſa ſe detingue molt en corteſies ab la mare que no volia dir primer, mas per obeir al manament del pare e de la mare no tarda en fer principi a paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL CLXV.

Com la Princeſa fauoreix ſauieſa.

DIUERSES ſentencies foren dels antichs philoſofs qual era lo major be de aqueſt mon, e foren moguts perço com veyen que riqueſes eren molt ſtimades, e los richs homens eren per aquelles molt proſperats e reuerits: e de aqueſts ſon Virgili qui feu libres com ſe porien riqueſes adquerir, e Ceſar que poſa tota la ſua felicitat en les riqueſes de aqueſt mon. Altres digueren que caualleria, car per aquella los cauallers animoſos adquerien honor e fama en lo mon, e aconſeguien victoria de lurs enemichs, e feyen molt nobles conqueſtes de molts regnes e terres: e de aqueſt ſon Luca que feu libres de caualleria e conquiſta

la major part del mon. Hague ni daltres qui digueren que ſalut, qui era conſeruacio de vida, dels quals ſon Galien, qui feu libres com hom pogues hauer ſalut, e lemperador Conſtanti predeceſſor voſtre qui per ſalut volgue donar lo roma Imperi. Hague ni daltres qui digueren que lo major be de aqueſt mon era amor, qui feya viure la perſona alegra e gracioſa, e li feya exercitar actes virtuoſos, dels quals ſon Ouidi que feu libres de amor, e Paris que per Elena feu molt honoroſos fets. Altres digueren que bones coſtumes, car per bones coſtumes lome de baxa condicio era exalçat, dels quals ſon Cato que feu libres de bones coſtumes. Altres digueren que ſauieſa, car per ſauieſa conexia hom a Deu e a ſi mateix, e de aqueſts ſon Ariſtotil qui feu libres de ſauieſa, e lo rey Salamo a qui entre los altres noſtre Senyor feu ſenyalada gracia que li trames langel dient li com noſtre Senyor li atorgaua que de tres gracies que trias la que mes amas, ço es ſauieſa ſobre tots los homens del mon, riqueſa e victoria de tots ſos enemichs: y ell elegi ſauieſa, e langel li dix que hauia elegit lo millor. E ab aqueſta gracia aconſegui les altres, que ſon lo mes ſaui e lo mes rich home que ſia ſtat en lo mon de or e de argent, perço com ſabe fer la pedra dels philoſofs, e ab lo gran treſor que tenia aconſegui victoria de tots ſos enemichs: e tot aço obtingue per la ſauieſa. Apres pot veure la mageſtat voſtra dels romans qui del mon hagueren monarchia, tot per ſauieſa,

que altrament noy foren ftats baftants, e entre ells feruaren tal coftum que negu no podia effer confol ni fenador fi faui no era, encara que fos lo millor caualler del mon : e tant com ells ferua-ren aquefta pratica dura la lur fenyoria, car tan preft com dexaren fauiefa e hy pofaren de totes gents foren preftament perduts, car fauiefa venç les batalles, e lo amoros fa ftar liberal e conexent, e pot ajuftar or e argent, e guardas de fer tota malueftat. E com lome es faui tots lo defigen per regidor, duch, rey e fenyor, ço que no fan per gran ardiment que tinga, car lome qui te ardi-ment fens fauiefa es tengut per foll. E a mi par que tot home deu tenir temor de la mort, perço com es ultimum terribilium paffar de aquefta vi-da en laltra, e com lanima es del cors exida lo cors refta en gran menyfcapte : perque fas con-clufio, que fauiefa vol tant dir com de totes cofes fenyor. Acabant la Princefa de magnificar fauiefa, no tarda la Emperadriu fer principi a tal parlar.

CAPITOL CLXVI.

Com la Emperadriu fatiffa al que ha dit la Princefa.

MOLTES voltes fefdeue que algunes juftes cau-fes fe perden per culpa de effer mal rahona-des : e per yo no hauer ftudiat les liberals arts com ma filla ; no puch tan propiament fundar

la mia intencio ab dits de philosofs ni de homens de sciencia com ella ha fet, sino que ab natural raho la mia intencio fundare en forma tal que la mageftat del fenyor Emperador e tots los hoidors feran conexedors de la mia clara jufticia. E dich primerament que fauiefa no deu effer dada als cauallers, car negun caualler qui faui fia no pot fer negun bon fet honoros, car penfa en lo gran perill qui es en les armes, e contempla tots los inconuenients que feguir fen poden, pert lo animo de empendre res que de honor fia qui ab perill fe haja atenyer, ans es hun gran couart, perque dich que fauiefa no deu effer acomparada ab ardiment. No fabeu per a qui fa la fauiefa? per a ciutadans e juriftes qui han a regir les comunitats e adminiftrar la jufticia. Aquefts tals ab la fauiefa treballen continuament en fer viure a fi mateix e a la popular gent en repos, fquiuant tant com poden tota manera de guerra. E de ardiment fe veu cafcun dia que de poch home fa gran fenyor, fegon fe lig de Alexandre qui era poch home e per ardiment lo mon tot fenyoreja, e Juli Cefar que per ardiment fon monarca del mon. E no fabs tu, ma filla, com per lardiment de Ector e de Troyol detingueren deu anys los grechs que no pogueren pendre Troya? Queus dire del bon rey Artus, de Lançolot, de Triftany, e fobre tots de aquell ftrenu caualler Galeas, qui en companyia de Borç e Perfeual la conquefta del Sanct Greal compliren per lur gran ardiment? E de tots

aquests en lo mon non fora feta mencio alguna per sauis que fossen stats sino per lo gran ardiment que tenien. E al caualler que no te ardiment mes li valria la mort que la vida: perques mostra que mes val ardiment que sauiesa, e ab ell nos deu acomparar, car lo saui tostemps fuig de alla hon ha perill de mort, e de poca cosa se te per content, puix ho puga sens negun empediment possehir, e no cura de la mundana gloria per lo perill que sen pot seguir. E lo animos caualler va per lo mon conquistant, e comporta fam, set, fret e calor, e trobas en combats de ciutats, viles e castells qui es cosa molt perillosa. Lo saui no fa res de tot aço, ans se guarda del sol en lestiu e de suar, y en liuern de la serena, e tota la sua vida porta molt arreglada: e si ell veu foch ences en vila o ciutat plany molt los bens que nos guasten, de guerra no sen alta gens, del temps pren lo millor que pot, elegeix ans lo be que lo mal: e lo caualler animos fa tot lo contrari, que tostemps treballa en destruir sos enemichs, e com mes mal los pot fer ne resta mes content. E per mostrar millor speriencia mira lo valeros Tirant com ho ha fet de les grans batalles que ha hagudes, com ab animo sforçat los ha posats tots per terra, ens fa viure en nostra libertat, e a la magestat del senyor Emperador fa seure en triumpho en la sua imperial cadira: e de tot aço es causa lo seu gran ardiment. Donchs clarament se mostra que ardiment es lo senyor, e sauiesa es lo seu

conſeller. Encara te dire mes: per lo gran ardiment que tingue Iheſucriſt no dubta pendre mort e paſſio en la creu per rembre natura humana obmetent ſe la ſauieſa, perço com ab aquella ſe podia molt be ſcuſar de la mort, que poguera reparar lo peccat de Adam en moltes altres maneres que la ſua inmenſa ſauieſa haguera trobades: mas per lo gran ardiment que tenia no dubta de batallar ab la mort, perque ſabia que morint ell la mataria. E lo qui vol aconſeguir la gloria de paradis li es be meſter que tinga cor e ardiment en batallar contra lo mon e la carn, e contra los ſperits malignes qui continuament li donen guerra, e ſi no te ardiment de tots a combatre ſon fet no es res. Mira los martirs ſancts ab quant animo prengueren corona de martiri, e perço aconſeguiren la eterna gloria. Los ſancts confeſſors foren los ſauis qui per alta contemplacio obtingueren la gloria de paradis, perque clarament pots veure que prou rahons te fetes fundant largament ma intencio ſi entendre ho volras. E donet licencia que digues tot lo que pugues ni vulles dir en defenſio de ton dret, e moſtra tot ton ſaber, com ardiment ſia fortalea del ſperit, lo qual lo noſtre redemptor Deu Iheſus volgue donar als ſeus ſancts apoſtols perque ab ſforçat animo anaſſen a prehicar la ſancta catolica fe, axi com ſe lig en los actes dels apoſtols: perque ſuplich a la mageſtat de mon ſenyor Lemperador com veja la mia juſticia molt clara hi vulla donar preſta declaracio. No tarda la Princeſa fer principi a tal reſpoſta.

CAPITOL CLXVII.

Replica que fa la Princesa a la Emperadriu sa mare.

PUix per dret natural la rahom força obeir los manaments de la excellencia vostra, dire mon parer de mon poch auisat stil, protestant com a mare e senyora a qui ame sobre totes les coses del mon, demanant venia e perdo si ab mes paraules dire alguna cosa que sia contra lo gentil stil de la altesa vostra. E per no fatigar les orelles dels hoydors de les infructuoses paraules que han hoydes, abreuiare lo efecte del que vull dir, perque clarament sia vist qui haura millor sabuda fundar la sua intencio. E dire primer de Alexandre que la excellencia vostra allegat ha, dient que poch era, mas que per ardiment lo mon conquista: parlant ab deguda reuerencia no fon axi, ans li feu senyorejar lo mon Aristotil ab sauiesa, perque li consella que fes cremar tot lo que los seus hauien guanyat perque tinguessen voluntat de mes guanyar ne e no stiguessen ociosos, e que les armes haguessen a seguir. De Cesar vos dire qui gran senyor fon en lo mon, e tot ho aconsegui ab sauiesa, e com se veu molt poderos e sublimat en gran honor e riquesa desconegues regint ab crueldat strema, e los seus lo feren matar. Dels altres nous ne vull dir mes. E perço com la magestat

voſtra ha dit que lo ſaui de poch ſe te per content, perço la diuina bondat de noſtre Senyor li ha dat natural ſentiment en conexer mal y be, qui expreſſament nos mana que no vullam res guanyar injuſtament, e lo qui ſaui es molt be ſen guarda. Empero la ſauieſa te dos ſenys, la hu es temporal, laltre ſpiritual: lo ſeny ſpiritual ſolament nos deuiſa quens guardem de peccar e que ſeruem los manaments de Deu, e cregam en los .xij. articles de la ſancta fe catolica, e que façam ſmena de noſtres peccats en aqueſt mon durant la noſtra vida, ab confeſſio, contriccio e ſatiſfaccio, e ſent penitencia de aquells, e tot aço fa lo qui es ſaui: lo ſeny temporal es que hom conega a ſi mateix, e ſaber lo que hom es tengut de fer, e legir libres de aquells qui mes ſauiament e virtuoſa han viſcut en lo mon perquels pugam imitar, car del home ſaui ſe pot be dir que es per a regir tot lo mon, e lome animos no ſab altra coſa fer ſino morir com a deſeſperat. Mas vejam com noſtre Senyor vingue en lo mon ſi loy feu venir ardiment: be ſeria foll qui tal coſa creya, car per tots los theolechs es determenat que la ſua inmenſa ſauieſa loy feu venir, conexent que puix natura humana era perduda per lo peccat de noſtre pare Adam, e que nos podia reparar ſi ell noy venia ſent unio de la diuinitat ab la humanitat. E perço com dona era ſtada cauſa de la perdicio de natura humana, la inmenſa ſauieſa de noſtre ſenyor Deu diſpenſa que la reparacio ſos feta per

dona per ell preeleta tal que fos fens macula de algun peccat actual, mortal, venial ni original: e en lo verge ventre de aquella volgue pendre humana carn, e prengue mort e paffio en larbre de la vera creu per donar a nofaltres la eterna vida. Perque clarament fe moftra que ardiment no haguera baftat en fer hun tan gran fet, car fabut es que fauiefa es do de natura e fta en lo enteniment qui es lo major fenyor de tots, e mes noble: e ardiment fta dins lo cor, e fi gens lo tocan preftament fe mor e lo cors es perdut, per que li deuen dar per curador a fauiefa quel guarde de tot mal. E qui fouint ufa de ardiment poca es la fua vida, e toftemps fera fubjugat a les miferies e penes de aqueft mon, car de mal principi bona fi no fe fpere. E la excellencia voftra fia en recort daci auant que negu no pot atenyer la gloria de paradis fino per fauiefa: Perque fuplich a la mageftat de aquell magnanim pare e fenyor meu que no vulla hauer fguart al meu poch auifat entendre en no hauer be fabuda rahonar la mia jufticia, com de fi matexa es ja rahonada per effer tan clara. Plagueren al vell Emperador les auifades paraules de la filla que hauia rahonat, e fon manifeft quant lo gentil ftil fa la jufticia mes clara. No tarda la Emperadriu en fer principi a hun tal parlar.

CAPITOL CLXVIII.

Replica la Emperadriu responent a sa filla.

SI del uniuers la conseruacio mires veuras com sol ardiment es aquell quil conserua, lo qual sis perdia, en poch temps lo mon tot se perdria caminant en total destruccio. Com sia cert que ardiment sia de major excellencia que sauiesa, te vols fforçar de sostenir causa ja perduda. E perço com est de poca edat, e .lo saber not acompanya en tal maneig, dar to he a sentir pus clarament, com sauiesa en la testa sta, e ardiment en lo cor. E perço dien los naturals philosofs que lo cor es lo mes noble membre del cors, e tots los altres membres son a ell subjectes, e li son obedients a tot lo que lo cor los mana: e negun altre membre no pot res fer per si sino tant com lo cor vol: e totes les virtuts que lo cors posseir pot, han de hauer principi del cor. Hon se mostra clarament que ell es lo senyor: e si la persona te gens de enuig prestament se coneix en la vista, segons lo cor sta: e si lo cor dorm, los altres membres nos mouen ni tenen gens de sentiment, perque be par clarament que lo cor es senyor de tots los altres membres. Ara pots veure com he be prouat ab natural raho que lo cor es del cors senyor, axi com es ardiment de sauiesa. E com la diuina prouidencia crea lome, lo cor li posa en mig del cors.

perque fos millor guardat: axi com vn Rey es posat en mig dels feus com volen donar batalla, perço que los enemichs no li puguen dan fer, perço lo guarden ab gran fforç e diligencia, car lo feu dan de tots feria. E perço diu lo vulgar que ardiment es cap e principi de totes virtuts, car altrament lome no feria res ftimat, perquem par que haja prou dit e copiofament prouat tot lo que dir fi poria: e fens ardiment nos pot atenyer la gloria de paradis ne conquiftar lo mon. E fas fi fuplicant a la mageftat del fenyor Emperador quey vulla donar la fua difinitiua fentencia. No tarda lo magnanim Emperador en fer femblant refpofta.

CAPITOL CLXIX.

La refpofta que Lemperador feu a la Emperadriu e a la Princefa.

SI ab les noftres entenebrades penfes, e ab lo enfufcat entendre fals ftimam, tant com noftra voluntat empeny, prejudicant laltitut de noftra condicio humana, dexant la infinida fi del fobiran be, elegint en les creatures humanes egualment de noftres miferies la ultima benauenturança, fent contra la regla de natural raho quins moftra la fi de les cofes rahonables e que fon de mes valua que les cofes que a elles fefguarden: e perque la veritat millor fe mire ab bon confell la

questio vostra sera justament determenada: per be que al parer meu neguna de vosaltres no fretura de aduocat ni de procurador en defendre la vostra causa, com aquella sia stada molt ben rahonada, no oblidant vos hi res per a dir, e perque cascuna de vosaltres desija obtenir la sua intencio, dema siau aci per hoir la sentencia, e yo haure hagut consell de cauallers e de doctors, e sens fer fauor a neguna de les parts justament si declarara. Lemperador ixque de aquella cambra e entra sen en vna altra, e aplega Consell de cauallers e de juristes. E hague en lo consell de grans altercacions, que molts tenien la part de ardiment, los altres de sauiesa, e aqui disputaren molt e nos podien concordar. A la fi Lemperador sen ana ab les mes veus, e feu ordenar la sentencia. E lendema a la hora assignada Lemperador fon en la gran sala ab totes les dames, e asseyt en la imperial cadira, la Emperadriu se assigue al seu costat, e la Princesa dauant ells, e tots los barons nobles e cauallers se assigueren per que hoyssen millor la sentencia ques tenia de publicar. Com tots foren asseyts e posat silenci, Lemperador mana al seu canceller major que publicas la sentencia. Lo Canceller se leua e dona del genoll en terra, e comença a publicar la sentencia qui era del tenor seguent.

CAPITOL CLXX.

La ſentencia que Lemperador mana publicar.

EN nom de aquell qui es infinit Pare, Fill e ſanct Sperit verdader Deu en Trinitat perfeta: Nos Enrich per diuina gracia Emperador de Conteſtinoble e de tot Limperi grech: Viſta vna queſtio quis mena entre la excellent e molt cara muller noſtra la Emperadriu de vna part, e la excelſa molt amada filla noſtra la Princeſa: Viſtes les allegacions per caſcuna de les parts fetes, e molt be rahonades e defeſes, hauent Deu dauant los noſtres ulls, e la penſa eleuada en fer dret juhi ab concordia de la major part del noſtre ſacre Conſell: no hauent ſguart a la molta amor que a caſcuna de les parts portam ſino ſol a la recta juſticia, e donar lo dret a quis pertany: E attenent e conſiderant que ſauieſa es lo mes alt do que Deu e natura poden donar a la creatura humana, e de major perfeccio e noblea, e de aquella totes les virtuts que lo cors pot poſſehir prenen principi e fonament, e ſens aquella no ſon res: Axi com lo ſol de qui prenen lum tots los planets e les ſteles, e illumina tot lo mon, axi es ſauieſa que ſenyoreja totes les virtuts e reſplandeix per tot lo mon, perque es dit gran ſenyor: empero neceſſitat es gran al home que tinga ardiment, e ſi non te no deu eſſer res ſtimat: e per ſo ardiment

deu esser agraduat apres de sauiesa. E per semblant dien quel saui no deu esser res stimat si ardiment no te, car deuen esser com a germans, e perço lo caualler qui es saui e animos es complit de la gracia de caualleria, e li deu esser feta grandissima honor, e deu esser posat en real cadira si virtuosament viu: e liberal es lo caualler qui ardiment ama, e perço son Pompeu de batalles vencedor. Pero com los dos son complidament en hun caualler qualseuol que sia, en aquest pertany de hauer senyoria o dignitat la major del mon. E perço declaram e sentenciam que la Emperadriu qui mante ardiment sia tenguda daci auant de dir gran be de sauiesa. Encara li manam que en qualseuulla loch que sia hon se parle de sauiesa e de ardiment, done la honor primer a sauiesa puix la te, e queu diga de bon cor sens passio ne mala voluntat, e que entre mare e filla noy reste iniquitat alguna sino axi com de mare a filla fer se deu. Publicada que son la sentencia loaren la les parts, e tots los que la hoyren donaren grans laors al Emperador com hauia tan rectament judicat, e digueren aquell exemple vulgar qui diu: que de bon fruit ix bon fruiter, e de virtuos caualler juhi verdader. En la publicacio de aquesta sentencia se trobaren los embaxadors del Solda, e lo gran Caramany, e lo Rey de la sobirana India. E Lemperador tingue consell ab lo seu Capita e ab altres cauallers, e son delliberat que fos feta vna gran festa, e apres que tornassen la resposta als

embaxadors perque ſen pogueſſen tornar. E Lemperador ne dona carrech a Tirant que ell ho ordenas tot axi darmes com de dances e altres coſes. E Tirant ho accepta, perque no podia lo contrari fer, ſino lo que dell ſe pertanyia. Fon feta crida per al quinzen dia. Com Stephania veu que tots los grans ſenyors eren venguts per ſguart de les treues, e lo gran Coneſtable no venia, ſcriu li vna letra qui en efecte contenia ſemblants paraules.

CAPITOL CLXXI.

Letra trameſa per Stephania al gran Coneſtable.

HAUER trencada la fe no profita als cauallers, car aquell loch demana les penes de deſleal-tat majorment com algu ofen amor: e tu has ofeſa a mi perço com me prometiſt que molt preſtament ſeries a mi tornat. E al deſleal e trencador de fe hun defalt li baſta, e qui loy perdona aparelles de perdonar lin molts, e ſet ben dir menor pes ha en tu que en la ſubiraneſa de la areſta. E tems tu que yo no ſia de tanta valua que no pertanga a tu, e que yo no ſia digna del matrimoni teu? No ſe per quina raho ſtas de no venir a mi. E ſi per ventura noua amor abraça lo teu coll e braços, ſia yo fi de la noſtra amor. O Deu, muyra yo ans que ſia ofeſa per tan criminos adulteri, e la mia mort ſia primera que tal

culpa ſia tua. E no dich yo les coſes deſus dites perque hages dat a mi ſenyal de ſdeuenidora dolor, ni que yo ſia coneguda per nouella fama, mas tem totes aqueſtes coſes, car qui es aquell qui ha amat ſegurament? e caſcuna error comou egualment anſies. E tu fes per manera que deſtroexques a tos enemichs, mas no a ta ſpoſada, car mon delit en be o en mal ſes conuertit, e la tua perſona ſoſtendra tants dans ab tanta perdua de ta honor: mas daltra mes juſta ſcuſa per al quem has ofeſa los fats enuejoſos de la mia proſpera fortuna. E la ſperança de be e temor de mal me fa creure ades vna coſa ades altra, e la mia ma feta flaca per ſcriure jau en la mia falda.

CAPITOL CLXXII.

Reſpoſta feta per lo Coneſtable a la letra de Stephania.

SI fos mort vixquera ab inclita fama quiti de criminoſa infamia, la qual mes maliciosa que vera li has poſat nom. E tant demanes guardo de la ſtrema dolor que tos mals te ſpera, lo qual no baſta lo preu de la mia triſta perſona, car la tua bellea te fa merexer encara deſamant, no tan ſolament es raho ſies amada, mas com a ſancta de oracio mereix la tua perſona eſſer adorada: ſols aqueſt penſament me forçara reſpondre a ta letra. Si creus les mies mans ſtiguen ſegures en lexer-

cici de les armes, lo terme de mon ſcrit creya que de la gloria que de ma letra atenyeries te faria deſcobrir lo que per amor es raho tingues celat. E ſens dubte aconſeguiria terme ma atribulada vida, ſi amor aduocant la part mia nom fes clarament veure la tua letra eſſer merexedora de reſpoſta preſta, ſols per reſtaurar ta vida e fugir al mon. Vols quet diga, la mia penſa ſta ferma en la ſua deuocio: e no hages altre penſament de mi yo pogues amar altra ſino a tu. Recordam aquella darrera nit que tu e yo erem en lo lit, entrauen los raigs de la luna, e tu penſant fos lo dia deyes en manera de querella: O moguente a pietat los grans gemechs e doloroſos ſoſpirs de la meſquina de Stephania, e no vulles moſtrar tanta yra a la força del teu gran poder: dona loch a Stephania que repoſe hun poch ab Diafebus. E mes deyes: O quant me tendria yo per benauenturada ſi yo ſabes lart magica que es lalta ſciencia dels magichs en la qual han poder de fer tornar del dia nit: mas yo ſo content del delitos premi que virtut ab ſi porta, e de ço que la tua letra demana fas fi tement la tarda de mon ſcriure no metes en perill ta perſona.

CAPITOL CLXXIII.

Les grans festes que Lemperador feu fer per amor dels embaxadors del Solda.

FETA la letra la dona al scuder que lay hauia portada dient li : Amich, digues a ta senyora per lo carrech gran que de aquests afers tinch no es en libertat mia poder los lexar sens manament de superior, pero passada la festa quel senyor Emperador fa yo fare mon poder de esser hi : e per mi besar li has les mans a la qui es en virtuts complida , e apres a la senyora de qui so. Aquell pres son comiat e tench son dret cami enuers la ciutat de Contestinoble. Com aquell fon aplegat dins lo palau troba en la cambra a Stephania ab la Princesa a grans rahons , e com per elles fon vist aquella a qui tocaua lo premi de tal mester, leuas prestament e ab cara molt alegre li dix : Que es de aquell que te la mia pensa subjugada a tota sa voluntat? e aquell sens respondre res ana alla hon era la Princesa e besa li la ma : apres giras enuers Stephania e feu lo semblant, e dona li la letra que portaua : e com aquella la tench en ses mans alça la enuers lo cel en senyal de oferta. Apres legida la letra elles abduis hagueren moltes rahons, aquella dolent se com lo Conestable no seria alli en aquelles festes, perço com lescuder descobri la veritat de la sua ficta e teme-

rosa venguda. Vengut lo dia de la festa lo Conestable vench a vna legua de la ciutat molt secret, e alli se atura fins a lendema. Stephania en degun cas no volia anar a la festa, puix noy era lo qui ella amaua, e la Princesa lan prega molt dient que si ella noy anaua tampoch si iria, e totes les festes se destorbarien, en tant que a Stephania li fon forçat de anar. Apres les misses dites en molta gran sirimonia anaren al mercat lo qual trobaren tot cubert alt e baix de draps de lana blanchs, e verts, e morats, e per les parets draps de raç ab les figures totes franceses, e tot alentorn del dit mercat hauia taules meses: e lo talem del Emperador era molt rich e molt poxant, tot al entorn de draps de brocat, e Lemperador se sigue en mig, e los embaxadors prop dell. Alt al cap de la taula seya la Emperadriu ab sa filla, e lo gran Caramany e lo Rey de la subirana India menjauen baix en terra perço com eren presoners. Les donzelles e totes les dones de honor seyen a la part dreta, e totes quantes dones de la ciutat volien menjar ho podien be fer: Stephania seya a cap de taula e les altres apres della: tots los duchs e grans senyors seyen a la part sinestra. Hauien parat .xxiiij. tinells tots plens dor e dargent: en lo primer tinell foren meses totes les reliquies de la ciutat, en lo segon tot lor de les sglesies: apres venien .x. tinells tots plens de cabaços e paners grans de tot lo tresor del Emperador, tots de moneda dor, e apres venien les copes dor: venien

apres tots los plats e ſalers, apres les ſues joyes, apres daço largent que era de pichers e ſalers daurats. Lo que era blanch tot anaua per les taules, e de tot aço foren plens los .xxiiij. tinells: la moneda blanca tota ſtaua en conques dauall los tinells. En caſcun tinell guardauen .iij. cauallers ab robes de brocat rocegant per terra, e caſcu de aqueſts ab vna verga dargent en la ma. Gran fo la riquea que aquell jorn lo Emperador moſtra. En mig de les taules hon menjauen hauia rench de junyer. Aquell dia eren taulegers lo Capita, e lo Duch de Pera, e lo Duch de Sinopoli. Mentres quel Emperador ſe dinaua aquells junyien: primerament ixque lo Duch de Pera, portaua paraments de brocat dor tots blaus: lo Duch de Sinopoli portaua los paraments de brocat vert y burell mitadats: Tirant aportaua huns paraments de vellut vert tots cuberts de ducats que penjauen, tan grans que caſcun ducat de aquells valia .xxx. ducats dels altres, los quals paraments eren de gran ſtima. Tirant hun dia venint a la porta de la cambra de la Princeſa troba a Plaerdemauida, e demana li que feya la ſenyora Princeſa, e ella reſponent dix: Ay en beneyt, per queu voleu vos ſaber que fa ma ſenyora? Si foſſeu vengut mes preſt en lo lit la haguereu trobada, e ſi vos la haguessſeu viſta axi com yo, la voſtra anima ſtiguera en gloria perdurable, e aquella coſa que es amada quant mes ſe veu mes ſe delita: e perço yo crech que molt major delit porta lo mirar que no

ſa lo penſar. Entrau ſi voleu, car ja la trobareu veſtida ab ſon brial: gratas lo cap e pruen li los talons, puix lo temps ſe alegra, e dels noſtres deſigs alegre judici ſe demoſtra, per ſemblant nos alegram totes: e perçous vull rahonar del meu ſdeuenidor deſig, per que no ve ab vos lo meu Ypolit? car ab ulls de doloroſa penſa ſouint lo veig. Coſa es molt dura de penſar e dolch me dins mi matexa, perço que negun be preſent ſe deu per ſdeuenidor lexar, ne tanpoch pendre mal per ſdeuenidor be. Donzella, dix Tirant, yous prech per gentilea me vullau dir ab tota veritat ſi la ſenyora Emperadriu mala ſort la hauria dins portada o altra perſona de que yo maja a recelar? e perço vos deman conſell e ajuda, e no es neguna denegar lom dega. Yo a la ſenyoria voſtra, dix Plaerdemauida, no diria vna coſa per altra, car egual ſeria en los dos lo carrech, voſtra merce per venir e yo per dexar vos entrar: e yo be ſe que la Princeſa no vol que lamor que vos li portau ſia ſens algun merit, e perço com vos conech apetit gran de la coſa deſijada voldriaus hi poder ajudar, car qui deſija e no pot lo ſeu deſig complir ſta en pena, e neguna coſa no es mes laugera de perdre que aquella la qual ſperança mes auant no permet tornar. Lauors Tirant entra dins la cambra, e troba la Princeſa que tenia los ſeus daurats cabells embolicats en la ma: e com ella lo veu li dix: Qui dret vos ha donat que entreu aci? e aqueſt carrech no es couinent ni es donat a tu de

entrar en la mia cambra sens licencia mia, car si Lemperador ho sab de deslealtat te poran incriminar: prech te que ten vages, car continuament tremolen los meus pits de recel temeros. E Tirant no cura de les paraules de la Princesa, sino que sacosta enuers ella, e pres la en los braços, e besa la moltes vegades los pits, los ulls e la boca: eles donz elles com veyen que Tirant axi jugaua ab la senyora totes stauen a la cominal, pero com ell li posaua la ma dejus la falda totes eren en sa ajuda. E stant en aquests jochs e burles sentiren que la Emperadriu venia a la cambra de sa filla per veure que feya, e ab los jochs no la sentiren fins que fon a la porta de la cambra. Prestament Tirant se lança stes per terra, e lançaren li roba dessus, e la Princesa segues damunt ell e stauas pentinant: e la Emperadriu segues al seu costat, e no falli molt nos segues sobre lo cap de Tirant. Sab Deu ab quina temor de vergonya en aquell cars Tirant staua. Ab tal congoxa stigue per bon spay que parlaren de les festes ques deuien fer fins que vench vna donzella ab les ores, lauors la Emperadriu se leua, e apartas al cap de la cambra, e pres se a dir ses ores. La Princesa nos mogue gens de alli per dupte que la Emperadriu nol ves. Com la Princesa se fon pentinada posa la ma dauall la roba e pentinaua a Tirant, e ell ades ades li besaua la ma e li prenia la pinta. E stant en tal congoxa totes les donzelles se posaren dauant la Emperadriu, e lauors sens fer molta remor Tirant

ſe leua e ana ſen ab la pinta que la Princeſa li dona. Com fon fora de la cambra penſant que ja fos en loch ſegur que per negu no ſeria viſt, veu venir al Emperador ab hun cambrer que venien dretament a la cambra de la Princeſa. Com Tirant los veu venir no les tingue totes vehent los venir per vna gran ſala. Tirant no hauent altre remey torna ſen cuytat a la cambra de la Princeſa, e dix li: Senyora, quin remey dareu en ma perſona que Lemperador ve? Ay triſta, dix la Princeſa, exim de hun mal e donam en altre pijor: yo beus ho deya, car vos veniu toſtemps a hores indiſpoſtes. Preſtament feu poſar a les donzelles dauant la Emperadriu, y ell ab ſuaus paſſos lo poſaren dins vn altra cambra, e poſaren li molts matalafs deſſus, perço que ſi Lemperador hi entras axi com feya moltes voltes que nol ves. Com Lemperador fon en la cambra troba a ſa filla ques volia ligar, ſtigue alli fins que fon ligada e Lemperadriu hague dites ſes ores, e les donzelles ſe foren totes abillades. La Emperadriu ſe poſa primera, e totes les altres la ſeguiren. Com foren a la porta de la cambra la Princeſa demana los ſeus guants, e dix: Yols he ſtojats en loch que neguna de voſaltres nou ſab. Ella torna entrar dins la cambra hon Tirant era, e feu li leuar la roba que damunt tenia: e ell dona hun gran ſalt e pres la Princeſa en los braços, e portaua la ballant per la cambra, e beſant la moltes vegades, e dix li: O quanta bellea ab tanta perfeccio james

viu en donzella del mon : la mageſtat voſtra paſſa totes quantes ſon de ſaber e gran diſcrecio : car certament ara no tinch admiracio ſi lo moro Solda vos deſija tenir en ſos braços. A tu engana lo parer, dix la Princeſa, car yo no ſo tan alta en perfeccio com tu dius, ſino que bona voluntat to fa dir, car la coſa quant mes ſe ama mes ſe deſija amar, per be que ſia veſtida dun negre veſtiment ſots honeſt vel ſo ligada : e aquella flama que als teus ulls de mi reſplandeix es amor, car per la viſta lo virtuos ſe contenta, e perço yot fare dar gloria, honor e fama, e ſi aço not baſta e non ſeras content, tu ſeras fet home ſens recort, e mes cruel que lemperador Nero : beſam, e lexam anar, car Lemperador me ſta ſperant. Tirant noy pogue ſatiffer, ſino que les donzelles li tenien les mans per les burles e jochs que li feya perque no la deſligas : e com veu que ſen anaua e ab les mans no la podia tocar, allarga la cama, e poſa lay dauall les faldes, e ab la çabata toqua li en lo loch vedat, e la ſua cama poſa dins les ſues cuxes. Lauors la Princeſa corrent ixque de la cambra, e ana hon era Lemperador, e la Viuda repoſada trague a Tirant per la porta del ort. Com Tirant fon en ſa poſada deſcalſas les calſes e çabates, e aquella calſa e çabata ab que hauia tocat a la Princeſa dauall les faldes feu la molt ricament brodar, e fon ſtimat lo quey poſa, ço es perles, robins e diamants paſſats .xxv. millia ducats : e lo dia del rench ſe calſa la calſa e la çabata, e tots

quants hi hauia que veyen femblant cofa ftauen admirats de la gran fingularitat de les pedres fines quey hauia, ne tan riqua çabata de cuyro no era ftada vifta. E en aquella cama no portaua arnes negu fino en la fineftra e paria ftar molt be. Per cimera portaua damunt lo elmet quatre pilars dor lo fanct greal fet a manera daquell que Galeas lo bon caualler conquifta, fobre lo fanct greal ftaua la pinta que la Princefa li hauia dada ab hun mot quey hauia, e qui legir ho fabia deya: No ha virtut que en ella no fia: e axi ixque aquell dia. En mig del rench hauia hun gran cadafal tot cubert de draps de brocat, e en mig ftaua vna gran cadira molt riquament guarnida, e per mig tenia hun pern que la cadira fe podia voltar entorn, e alt feya la fauia Sibilla molt riquament abillada que moftraua en fi gran magnificencia, e continuament a totes parts fe vogia: e baix al peu de la cadira feyen totes les deeffes ab les cares cubertes, perço que en lo paffat temps deyen los gentils que eren coffos celeftials. En torn de les deeffes feyen totes les dones qui be hauien amat, axi com fon la reyna Ginebra qui a Lançalot ama, la reyna Yfolda a Triftany, e la reyna Penelope qui a Ulixes ama, e Elena a Paris, Grifeyda a Achilles, Medea a Jafon, la reyna Dido a Eneas, Deiamira a Ercules, Adriana a Tefeu, e la reyna Phedra qui requeri a Ypolit fon fillaftre, e moltes altres ni hauia que feria fatiga de nomenar les que en la fi de lurs amors foren

decebudes per los enamorats, axi com feu Jason qui decebe y destrohi la gentil persona de Medea, e axi com feu Teseu a Adriana, trague la de la casa del Rey son pare, e portant la per la mar dexa la en vna ylla deserta e alli fina sa dolorosa vida. E de tals com aquestes que dit vos he ni hauia moltes, e cascuna tenia huns açots en la ma, e lo caualler qui fos derrocat de dret encontre e mes per terra portauen lo al cadafal, e la sauia Sibilla donaua li sentencia de mort, dient puix hauia defraudat amor e tot son poder, les altres dones e deesses agenollauen se dauant la Sibilla, e recaptauen li gracia que no moris, mas que la sentencia fos mudada en açots. Ella atorgant als prechs de tantes senyores desarmauen lo caualler dauant tot hom, e apres dauen li grans açots, e axil feyen deuallar del cadafal en terra: en tal manera cascu qui per terra era mes hauia semblant guardo. Los taulegers ixqueren al rench ans de dia, e no dexauen junyer a negu qui no portas paraments de seda o de brocat o de chaperia. Com Lemperador mana fer aquestes festes, e lo Conestable ho sabe posas molt singularment en orde: e estant Lemperador en lo millor de son menjar entra per la gran plaça lo Conestable en la forma que dire: ell portaua los paraments de dues colors, la vna part era de brocat sobre brocat carmesi, laltra mitat era de domas morat, e lo domas era brocat de garbes de dacça, e totes les spigues eren de grosses perles brodades, e les canyes eren totes

dor: aquefts paraments eren molt viſtoſos e molt richs. Lo elm portaua cubert de aquell drap mateix, e ſobre lelm portaua hun capell de feltre tot brodat de moltes perles e dor ſi quey hauia: ab ſpaſa ſenyida be moſtraua venir de cami. Portaua .xxx. gentils homens en ſa companyia tots ab mantos de carmeſi, los vns eren de marts gebelins forrats e los altres de erminis, e deu cauallers que ab ell venien tots ab robes de brocat: e tots anauen ab les cares cubertes ab capirons de caualcar, e per aqueſt orde mateix anauen .vj. trompetes que portaua. E dauant lo Coneſtable anaua vna donzella riquament abillada ab vna cadena dargent que la hun cap portaua en la ma, e laltra ſtaua ligat al coll del gran Coneſtable. E mes portaua .xij. adzembles totes ab les albardes cubertes de carmeſi e les ſingles totes de parches de ſeda: la vna adzembla portaua lo ſeu lit, laltra portaua vna lança groſſa de brocat cuberta: e de aqueſtes lances ne portaua ſis, e caſcuna lança anaua en ſa adzembla. En tal forma entra ab totes les .xij. adzembles que caſcuna portaua de la ſua roba, e feu la volta per lo rench. Com fon dauant Lemperador feu li molt gran reuerencia, e paſſa per tots los ſtats, e caſcun ſtat ell ſaluda. Com Lemperador veu que tots venien ab les cares cubertes, trames a demanar qui era lo caualler qui tan pompos venia. E als qui fon demanat reſpos axi com los era ſtat manat: Aqueſt es hun caualler de ventura, e non pogueren mes ſaber.

Dix Lemperador: Puix nos vol nomenar ell mostra esser be presoner com ab cadena lo porta donzella: ell certament deu esser presoner de amor. Ves, e tornay e demana a la donzella quina amor lo ha axi apresonat: e si not vol dir son nom ell porta hun scrit en lescut, veges si es alli son nom. Lo cambrer del Emperador ana cuytat e feu son manament. La donzella li respos: Lo dan e la preso daquest caualler ha fet donzella verge, e consentint a la voluntat sua lo ha subjugat en la forma que veheu: e mes no li dix. E aquell torna la resposta, e Lemperador dix: Obra es de cauallers que moltes voltes amen, e no son amats, e cascu es desijos desser en la primera edat, per be que de mi tot repos ses apartat e quasi no men recort sino de la temerosa vida. Digues, has lest en aquell scut qui no es romput ni menys temut? Senyor, respos lo cambrer, yo le ben lest vna e moltes voltes, hi es scrit en lengua spanyola o en frances, e diu:

Mal aja amor qui lam feu abellir
Si no li fas de mes dolors sentir.

En aço lo Conestable era ja al cap del rench ab la lança en la cuxa, e demana ab qui junyia: fon li dit que ab lo Duch de Sinopoli. La hu ana deuers laltre, e feren de bells encontres. La cinquena carrera lo gran Conestable lencontra tan brauament que de la sella lo feu sortir. E de alli lo portaren al cadafal de la sauia Sibilla, e prestament fon desarmat e molt be açotat per les dones qui

eren ſtades deſconegudes de amor per los falſos enamorats. Com tota la ſirimonia fon feta, torna a junyer ab lo Duch de Pera, e com foren a la deena carrera lo Coneſtable lo encontra en mig de la viſera y traguel de ſeny, e a ell e al cauall mes per terra. Quin home es aqueſt, dix Tirant, de mala ventura que axi ha derrocats mos ſingulars amichs? Feu ſe poſar preſtament lelm al cap e puja a cauall, e poſas al cap del rench ab vna groſſa lança que demana. E en aquell ſpay que ell ſe poſa a punt portaren lo Duch, com fon tornat en ſon recort, al cadafal de la ſauia Sibilla, e feren dell com hauien fet del altre. Lo Coneſtable dix que no volia mes junyer, perço com ſabe que Tirant era al cap del rench. E los jutges digueren que forçadament tenia de complir les .xij. carreres axi com era ſtat ordenat. Les dames e tots los del mercat reyen molt com aquell caualler no conegut axi hauia derrocats los dos Duchs. Dix Lemperador: Sperau hun poch, que poca marauella fera ſino derroca lo Capita noſtre. No fara, dix la Princeſa, que la Trinitat ſancta lo guardara de tal inconuenient, e ſi dell trau lo cabal be li poran dir caualler de bona ventura. Reſpos lo Emperador: Per mon Deu yo nou he viſt en mon temps, en deu carreres derrocar dos Duchs, ni venir axi be en orde com aqueſt caualler ha fet: e a mes ſtime les adzembles com les albardes ſon dins e defora cubertes de ſeda, e les cobreadzembles de brocat. Açō no pertany a caualler qui del

meu Imperi ſia, ſino a Rey o fill de aquell, e perço deſig ſaber don es, car dubtem ſa que no ſen vaja per no correr maluolença ab aquells que ha meſos per terra. E mana a dues donzelles de ineſtimable bellea e molt ben abillades que de part de la Princeſa anaſſen al caualler, e quel pregaſſen de part ſua que lo ſeu nom volgues dir perque era molt deſijat. Reſpos lo Coneſtable: Si algun carrech ne reporte penſe la mageſtat ſua que les coſes de gran ſtima no ab poch carrech ſe lexen atenyer: mas perque no pareguen vanes les mies paraules yo ſo del Ultiponent podeu dir a la ſenyora Princeſa. Ab aqueſta reſpoſta les donzelles ſen tornaren e feren lur relacio. Al Coneſtable ſo forçat de junyer ab Tirant: la hu ana deuers laltre, e lo Coneſtable poſas la lança en lo reſt, e porta la toſtemps alta. Com Tirant lo veu axi venir alça la ſua lança e nol volgue encontrar. E Tirant ab molta malenconia dix per que laltre li guardaua corteſia, ſiu feya perque era capita que nou fes gens per tal raho, ſino que junyis e fes tot lo que pogues fer, que gens per corteſia no ſen ſtigues. E lo araut qui ſemblants paraules li reporta les dix ab gran ultratge. Lo Coneſtable reſponent dix: Digau a aquell quius tramet a mi lo que yo he fet es per corteſia, mas que tinga be ſment a ſi mateix, car axi com he fet dels altres altre tal fare dell. E demana la mes groſſa lança que tenia. Com ſon prop del encontre alça tambe la lança, e Tirant ab molta deſeſperacio lança la

ſua lança en terra perço com nos era pogut venjar de la injuria dels Duchs. Preſtament prengueren de les regnes del cauall del Coneſtable los que Lemperador ho hauia manat per que no ſen anas: e alli vengueren los jutges, e ab molta de honor lo portaren al cadafal de la Sibilla, e aqui li leuaren lelm del cap. Totes aquelles deeſſes lo reberen ab alegria ineſtimable fent li la mes honor quels era poſſible. Com ſaberen que aquell era lo gran Coneſtable aſigueren lo en la cadira hon ſeya la ſauia Sibilla, y ella ab totes les altres lo ſeruiren de collacio, e de viandes, e de totes les coſes neceſſaries. La vna lo pentinaua, laltra li torcaua la ſuor de la cara: caſcuna de aqueſtes lo ſeruia en lo que podia. E axi com feren de aqueſt feren de tots los altres qui caualler derrocaua: e hauia deſtar en la dita cadira fins a tant que venia altre caualler qui millor ho fes que aquell qui en la cadira ſeya. Com Lemperador ſabe que aquell era lo Coneſtable pres molta conſolacio en ſi, e la Emperadriu e totes les dames que alli eren. Com Stephania veu la murmuracio de la gent, e tingue natural noticia que aquell era lo Coneſtable, tan gran fon lo delit de amor que pres en la ſua viſta, que lo cor li defalli e perde tot lo recort. Los metges que alli prop del Emperador ſtauen donaren preſtament remey a ſon mal: e perço dix be Ariſtotil, que axi ve gran dan a les donzelles per molta amor com per molta dolor. Apres demana lo Emperador a Stephania de que li era

vengut aquell mal, e refponent, dix: Perço com portaua la gonella maffa ftreta. Lo Coneftable ftigue tot aquell dia afeit en la cadira, que no fi troba negu qui lançar lon pogues. Com la nit fon venguda junyiren ab moltes antorches: apres dues hores de la nit, e tots hauien fopat, vengueren les dances e momos, e diuerfes maneres de entremefos que molt ennoblien la fefta: aço dura tres hores paffada mija nit. Lo Emperador e tota la gent fen anaua a dormir: lo Emperador perque no hagues a tornar al palau hauia feta en lo mercat aparellar vna bella pofada hon fe mes ab totes les fues dames que poguessen be feftejar de dia e de nit: e duraren aqueftes feftes .viij. dies. Lendema molts caualiers treballaren per lançar de la cadira al gran Coneftable: vengue al rench hun caualler parent del Emperador quis nomenaua lo gran Nobler, lo qual venia molt be en orde, e portaua en les anques del cauall vna donzella de peus, e tenia li los braços damunt los mufcles, e lo cap feu pujaua tot fobre lelm que tota la cara moftraua, e portaua hun fcrit en lefcut ab letres dor qui deyen:

Enamorats, mirau la be,
Quen lo reftant millor noy fe.

Era vengut hun altre caualler primer daqueft que portaua altra donzella, axi com fent Criftofol porta en lo mufcle a Ihefucrift, axi portaua la donzella aquell caualler: e portaua en los paraments e en lo cap del cauall hun fcrit qui deya,

perço com ſa enamorada hauia nom Leonor:

Enamorats, feu li honor,
Puix de totes es la millor.

Tirant junyi ab lo gran Noble, e donaren ſe molts encontres, e a la fi fon quaſi mortal lencontre, que Tirant lencontra en lo reuol del ſcut, e rompe lo maniple, e rebate en lelm, e feu lo caure per les anques del cauall: e axi com era gran e peſat, al caure que feu dona tan gran colp de coſtat que dues coſtelles ſe trenca dins lo cors, e ell encontra a Tirant hun poch deſus les cordes del ſcut, e la lança que portaua era tan groſſa que nos pogue rompre: e tan gran fon lencontre que los dos ſe donaren, que lo cauall de Tirant ana atras tres paſſos e dona dels genolls en terra. Com Tirant lo ſenti caure trague los peus dels ſtreps, e fon li forçat de poſar la ma dreta en terra. Ajudaren li ſens que no caygue lo cors tot en terra, e lo cauall de continent ſclata alli. Al gran Noble fon forçat ab tot ſon mal fos portat al cadafal de la ſauia Sibilla, e alli fon batut no tant com hagueren fet per ſguart de les coſtelles rompudes: e a Tirant per tant com era caygut ab lo cauall e li era mort, e hauia tocat ab la ma en terra, los jutges jutjaren per no eſſer caygut tot lo cors en terra ſino la ma, que junyis daqui auant ſens paraments, e no portas en les juntes ſpero dret, ni en la ma manyopa. Hauent viſt Tirant que per falta del ſeu cauall era ſtat enuergonyit, feu vot en tota ſa vida no junyir pus ſi ja noy junyia Rey o fill de

Rey. Apres lo Coneſtable aualla de la cadira hon ſtaua, e poſaren hi hun altre en loch ſeu. E lo Coneſtable fon tauleger en loch de Tirant: e en tots los .viij. dies que duraren les feſtes tan nobles foren lo darrer dia com lo primer, e ab tan gran abundancia de totes coſes, axi de auenturers com de entrameſos, e ſingulars viandes com de totes altres coſes. Lendema que Tirant ſe fon lexat de junyir ixque veſtit de hun manto de orfebreria brodat ſobre vellut negre de hun arbre quis nomena ſeques amors, qui fa hun petit fruyt blanch que ſen fan pater noſtres, ab aquelles calſes que hauia junt la vna brodada e laltra no, e per lo ſemblant la çabata que hauia tocat la coſa que ell mes deſijaua. E ans que ixques de la ſua poſada feu emparamentar lo millor cauall que ell tenia, e ab aquells paraments que ell hauia junt, lo arnes, la ſimera e tot quant en les juntes ell portaua, ho trames tot al gran Noble, e aquell lin feu gracies infinides: fon ſtimat que valia paſſats .xl. milia ducats. Tirant caſcun dia era en la cort parlant e ſolaçant ab tots, e ab lo Emperador, e molt mes ab les dames: e caſcun dia ſe mudaua de robes, mas no les calſes. Hun dia la Princeſa li dix: Digau Tirant, ſi Deu vos done honor, en manera de burla, aqueſta gala que vos uſau de portar la vna calſa brodada e laltra no, uſas en França o en quina part? y era lo dia que eren complides les feſtes. E lo nouen dia que anauen a la ciutat de Pera en lo cami la Princeſa loy dix

present Stephania e la Viuda reposada. Respos Tirant: E com, senyora, no sab la magestat vostra aquesta gala quina es? La celsitut vostra no es en recort de aquell dia que vengue la Emperadriu, e yo staua amagat e cubert ab la roba de les vostres donzelles, y la Emperadriu falli poch que nos asigues sobre lo meu cap? Apres vingue vostre pare, y en lo petit retret amagas me entre los matalafs: e apres que sen foren anats jugant ab vostra altesa, puix les mies mans bastar noy pogueren, la cama ab lo peu hi hagueren a suplir, e la mia cama entra entre les vostres cuxes, e lo meu peu toca hun poch mes auant lla hon la mia amor desija atenyer felicitat complida si en aquest mon atenyer se pot. Mas yo crech que los peccats meus nom consentiran que yo puga tanta gloria atenyer. Ay Tirant, dix la Princesa, be so en recort de tot lo quem has dit, que senyal ne tinch en la persona mia de aquexa jornada: pero temps vendra que axi com ara te has brodada la vna cama, que les dues te poras brodar, e les poras posar a ta libertat lla hon desiges. Com Tirant li hoy dir semblants paraules de tanta amor acompanyades, prestament son descaualcat en scusa que los guants li eren cayguts, e besa li la cama sobre la gonella, e dix: Lla hon es atorgada la gracia deu esser besada e acceptada. Aplegats que foren dins la ciutat de Pera, axi com se volien armar, veren venir nou galeres que eren ja molt prop. Lo Emperador mana que no fessen lo torneig fins

haguessen sabut quines galeres eren les que venien. No passa quasi vna hora que elles aplegaren ab molta alegria. Lo Emperador pres molt gran plaer com sabe que eren de francesos. Lo capita dells era cosin germa de Tirant, e era stat patge del Rey de França, e hauial fet vezcomte de Branches. Ell vehent que son oncle lo pare de Tirant era desijos de veure son fill per lo gran temps era passat que nol hauia vist, sabent com Tirant tenia feta molt gran empresa de guerra molt justa contra infels, e hauia vençudes moltes batalles, e continuaua la guerra, lo vezcomte per les grans pregaries de la mare de Tirant, e per voler exercir lo gentil stil de les armes enprengue ab altres cauallers e gentils homens de venir en ajuda de son cosin germa ab .v. milia franchs archers, los quals li dona lo Rey de França sabent les grandissimes caualleries que hauie fetes Tirant en defensio del Emperador de Contestinoble: e cascun franch archer de aquests portaua scuder e patge. Lauors lo feu lo Rey de França vezcomte de Branches per aquella empresa, e li dona moltes terres, e li paga lo sou per .vj. mesos, e li dona totes les galeres armades e auituallades de tot lo que mester hague. E passa per Sicilia, e conegut per lo Rey feu li molta honor, e li dona molts caualls. Com Tirant fon certificat aquest esser mossen Deamar cosin germa seu, prestament se posa en vna fusta, e ell e lo Conestable ab molts altres cauallers entraren dins les galeres. Gran-

diſſima ſon la feſta que ells ſe feren. Apres tots enſemps ixqueren en terra, e anaren a fer reuerencia al Emperador, qui pres molt gran conſolacio en la ſua venguda: e pres molt mes plaer Lemperador com los embaxadors no eren partits. Apres anaren a fer reuerencia a les dames, e totes ſeſſorçaren de fer los molta honor per contemplacio de Tirant. Lo Emperador porroga lo torneig per a lendema. Vengut lo dia ſeguent per lo mati tots ſe armaren, e Lemperador prega molt a Tirant volgues entrar en lo torneig ab los altres, perço com ſens venir contra ſa promeſa ho podia be fer, e Tirant ſon content de obehir lo manament del Emperador perço com no eren juntes: e ixque aquell dia molt pompos. Lo vezcomte de Branches prega a Tirant que li volgues preſtar hun cauall que tambe volia entrar en lo torneig. Lo Emperador e totes les dames li digueren que nou fes perço com venia fatigat de la mar: e ell ab belles paraules ſe defes, que no ſtaria per coſa en lo mon de entrar hi per quant los treballs de la mar li eren a ell delit e no fatiga. Tirant qui veu la ſua voluntat trames li .x. caualls los millors que ell tenia: lo Emperador lin trames .xv. molt bells: la Emperadriu altres .xv.: la Princeſa lin dona .x., aço per manament de ſon pare: lo Coneſtable lin dona .vij. molt bells. Los duchs e los comtes lin trameteren molts, que en aquell dia ell tengue en la ſua poſada huytanta tres caualls dels bons de tota la ciutat. Ixque ab huns

paraments que lo Rey de França li hauia dats tots brodats de leons ab groſſos ſancerros dor que al coll portauen, e les leones ſtauen gitades, e los poquets fills portauen campanetes de argent, e com lo cauall ſe mouia era hun plaent ſo de hoyr que los ſancerros feyen. Ixqueren en lo camp huit cents cauallers deſperons daurats, e no conſentiren nengu hi entras ſi no hauia rebut la honor de caualleria, e no portas paraments de ſeda, o de brocat o chaperia: e molts ſe feren cauallers aquell dia per eſſer en aquelles armes. E lo Vezcomte que no era caualler ſabent tal ordinacio per no venir contra lo que era ordenat per Lemperador, com tots foren dins hun gran camp deſcaualca e puja alt al cadafal de la Emperadriu, e ſuplica la fos de ſa merce li volgues donar la honor de caualleria. Reſpos la Princeſa: E com, no ſeria mes juſta coſa quel ſenyor Emperador vos fes caualler de la ſua propia ma? Senyora, dix lo Veſcomte, yo tinch en vot de no rebre honor de caualleria de ma de home negu, perço com yo ſo fill de dona, e ame a dona, e per amor de dona ſo vengut aci, y en dona he trobada molta honor, raho es donchs que dona me faça caualler. La Emperadriu ho trames a dir al Emperador, e ell vingue alli ab los embaxadors, e dix a la Emperadriu que li donas lorde de caualleria, e axi fon fet. La Princeſa feu portar vna ſpaſa molt bella e ſenyi lay que Lemperador ſon pare tenia ab lo pom e tota la guarnicio dor: e Lemperador feu

portar huns ſperons tots dor, e en caſcuna roda del ſpero hauia engaſtat hun diama o robi, balaix o ſafir, e donals a les filles dels duchs quels hi calſaſſen, pero Lemperador no conſenti que lin calſaſſen ſino lo hun, car lo qui vol que ſia fet caualler de ma de dona no pot portar ſino mig or e mig argent, hun ſpero daurat e altre blanch, e axiu feren de aqueſt. La ſpaſa pot portar tota daurada, mas roba brodada ni calſes ni paraments nou pot ni deu portar ſino la mitat blanch e laltra dor. Lo coſtum es com aquella ſenyora lo ha fet caualler lo beſa: e axiu feu la Emperadriu. Lo Veſcomte ſe parti del cadafal e entra dins lo camp. Lo Duch de Pera era capita de la mitat de la gent, e Tirant de laltra mitat, e perço que foſſen coneguts portauen al cap banderetes: los huns les portauen verdes, los altres blanques. Tirant feu entrar dins lo camp hon ſe hauien a combatre deu cauallers, e lo Duch altres deu, e començaren ſe a combatre molt be. Apres ni entraren .xx., apres .xxx., de poch en poch ſe començaren a meſclar, e caſcu feya ſon poder de menar les mans lo millor que podia: e Tirant miraua la ſua gent, e com veu que la ſua gent anaua a mal ell feri ab la lança en la preſſa de la gent, e encontra hun caualler tan brauament que li paſſa la lança de laltra part. Apres tira la ſpaſa e dona de grans colps a totes parts en forma tal que paria que fos hun leo famejant, que tots los miradors admirats ſtauen de la ſua deſmeſu-

rada força e gran animo que en aquell cas Tirant moftraua. Lemperador moftraua tenir gran contentacio de veure hun tan fingular fet de armes com aquell era. Com hague prop de tres hores durat, lo Emperador del cadafal deuallat puja a cauall, e pofas en la preffa de la gent per departir los, perço com hauia vift que fi mefclaua fellonia, e ni hague molts de nafrats. Apres que tots los cauallers defarmats foren, anaren al palau, e alli parlauen de femblant fet darmes axi fingular, que deyen los ftrangers james hauer vifta tan bella gent, axi ben abillats de caualls emparamentats ni darmes, e fon tenguda per fefta de gran fingularitat. Lo Emperador fe afigue a taula, e feu que tots los cauallers qui armes hauien fetes fe aturaffen alli a menjar. Com foren a la fi del dinar digueren al Emperador com vna nau era arribada al port fens arbre ne vela, tota cuberta de negre. E tal noua recitant per la gran fala entraren quatre donzelles de ineftimable bellea, encara que de dol anaffen veftides. Los lurs noms eren admirables: la vna lo feu nom era Honor, e lo feu geft ho deuifaua: la fegona Caftedat fe nomenaua per los cauallers e dames qui de amar fabien: la tercera perço com en flum Jorda era ftada batejada, era nomenada Sperança: la quarta per heretatge li venia de effer nomenada Bellea. E plegades dauant Lemperador li feren molta gran reuerencia: e perque Sperança era lo cap delles feu principi a paraules de femblant ftil:

CAPITOL CLXXIV.

Parla Sperança.

LA trafcendent celfitut de la mageftat voftra, fenyor Emperador, venim a fuplicar: cóm fortuna enemiga de tota alegria e repos fe haia ocupades les virtuts de folicitament amar, tolent nos lo poder de noftres defigs complir, nos ha comdemnades en eternal exili, e ha trobades leys cruels enemigues de enamorada pietat, les quals ab grans penes defenen lo que natura liberalment nos atorga: car les cofes que en ftrem fon males en algun temps o james no poden effer bones. Com les leys de fortuna no poden effer fetes en perjuhi del gran poder de ma fenyora, e dexant los ports de noftre repofat viure, ftenguem les candides veles nauegant per la tempeftuofa mar de aduerfitats, de hon fe poden recitar los naufrags de aquells qui en ella follament nauegants a dolorofa e miferable fi peruenen: e arribades en lo port del teu gran triumpho ab defig de trobar aquell famos Rey qui per lo mon fe fa nomenar lo gran Artus, Rey de la anglefa ylla, fi la excellencia tua fabria ho hauria hoyt dir en quin loch trobar fe pogues, com haia quatre anys paffats que anam per la mar tenebrofa ab fa carnal germana qui per fon dret nom nomenar fe fa Morgana: ab la noftra nau plena de dolor fom arriba-

des en lo teu delitos port, e aqui ſtan les deuotes dones e donzelles del gran Artus, continuament plorant lurs dolors e penes reconten. No ſpera lo Emperador que mes parlas la agraciada donzella, car haguda plena noticia de la venguda de Morgana la ſauia germana del bon rey Artus, leuas preſtament de taula, e ab tots los cauallers qui dins la cort ſua ſe trobaren feren la via del port hon la nau era, e entrats dins veren la ſenyora ſobre hun lit gitada tota veſtida de negre vellut, e tota la nau cuberta era de aquell mateix drap: e ſtauen en companyia de la adolorida ſenyora cent trenta donzelles de ineſtimable bellea, totes de edat de .xvj. en .xviij. anys, e ab afable acolliment fon rebut lo magnanim Emperador e tots los ſeus: e aſegut lo Emperador prop della en una real cadira feu principi a tal parlar:

CAPITOL CLXXV.

Parla lo Emperador.

DExa les lagremes triſtes, generoſa Reyna, que molt poch aprofiten per obtenir lo que vas cercant: e molt me alegre de la tua venguda per quet puga fer la honor que eres merexedora. Quatre donzelles de part tua me ſon vengudes requerint me los donas doctrina de aquell famos Rey dels angleſos ſi ſabia ni hauia hoyt dir res dell: e antiga auctoritat me fa fer teſtimoni del quey ſe.

En poder meu es hun caualler de molt gran auctoritat no conegut, lo nom ſeu no he pogut ſaber, ab vna molt ſingular ſpaſa que te, la qual ha nom Scalibor, e ſegons lo parer meu deu eſſer de gran virtut, e te en companyia ſua hun caualler ancia quis fa nomenar Feſenſpietat. Com la reyna Morgana hohi dir tals paraules a lo Emperador, leuas preſtament del lit, e dona dels genolls en la dura terra, e ſuplical li fes gracia de dexar loy veure. E lo Emperador dix que era content, alça la de terra, pres la per la ma, e tots enſemps anaren al imperial palau. Lo Emperador la poſa dins vna cambra hon ell ſtaua dins vna molt bella gabia ab les rexes totes dargent: e en aquell cas lo rey Artus tenia la ſpaſa recolzada ſobre los genolls e ſtaua molt mirant en ella ab lo cap molt baix, e tots mirauen a ell y ell no miraua a negu. Pero la reyna Morgana preſtament lo conegue e poſal en noues, e james volgue reſpondre: mas Feſenſpietat conegue molt be a ſa ſenyora, e ab cuytats paſſos ſe acoſta a les rexes, feu li gran reuerencia e beſa li la ma. E ſtant axi lo rey Artus comença a fer principi a ſemblants paraules:

CAPITOL CLXXVI.

Parla lo rey Artus.

LO ſtament real requir que indueixca los altres a virtut, perço com no es poch dificil que la

voluntat en lo regne de noſtra anima ſenyora del ver juhi, al enteniment no faça los ſeus paſſos torçre: car la virtut es ſperança de tot be, e del vici no ſen ſpera ſino mal e temor de confuſio, e negu no deu poſar la ſua ſperança ſino en ſdeuenidor be: noblea, riquea e potencia deuen eſſer comptades en los bens de virtut, uſant be de aquelles: empero no diem que ſien hun mateix be, car ſegueix ſe que alguns ſon nobles perque deuallen de noble linatge, empero no ſon richs, per aço la inopia no baſta a contraſtar que lo qui es noble de cor no puga uſar de la virtut de noblea: fent lo contrari no ſon dits nobles. Altres ni ha qui ſon richs e exits de poch linatge qui ſon tan virtuoſos que amen les virtuts de noblea e uſen de aquelles, e deuen eſſer molt ſtimats perque fan mes que lur natura nols atorga: e de aço axi los doctors ſancts com los philoſofs en eſta ſentencia ſon concordes, perque coue que les virtuts ſien ligades, car ells digueren que qui poſſeheix vna virtut totes les te, e aquell qui fretura de vna de totes fretura, donchs lla hon es trobada raho e bondat que deu eſſer mes principal, e majorment hauer amor als bens diuinals, perque dich yo aqueſtes coſes perço com veig anar aqueſt miſerable de mon rodant de mal en pijor, car veig que los mals homens qui amen ab decepcio e frau ſon profſperats, e veig abaxar virtut e lealtat, e veig dones e donzelles qui en lo paſſat temps e en lo preſent ſolien be amar, ara per or e per ar-

gent ſon difraudades. No es negu qui virtuoſament ame, dix lo caualler Feſenſpietat alli en preſencia de tots. Digau ſenyor, la ſenyoria voſtra qui ſemblants coſes en exa ſpaſa de virtuts troba, quines ſon les paſſions que donzella te? E aço li dix perque la Princeſa lon hauia pregat que loy demanas: e lo Rey reſponent, dix: Dexa mo veure, que yo to dire. Com ho hague viſt dix: Amor, oy, deſig, abominacio, ſperança, deſeſperacio, temor, vergonya que negu nou ſapia, audacia, ira, delectacio, triſticia: lo major do que la noble en virtuts deu hauer, ſi es vida caſta. Sia de voſtra merce, dix Feſenſpietat, me digau les abominacions del hom. Com hague mirat en la ſpaſa, dix: Saui ſens bones obres, vell ſens honeſtat, joue ſens obediencia, rich ſens almoyna, biſbe negligent, Rey inich, pobre ergullos, ſenyor ſens veritat, catiu ſens temor, poble ſens diſciplina, regne ſens ley. Dix Lemperador: Demanau li quins ſon los bens de natura. Reſpos lo Rey que eren huit, los quis ſeguexen.

CAPITOL CLXXVII.

Los bens de natura.

LO primer es gran linatge: lo ſegon es granea e bellea de cors: lo tercer es gran força: lo quart es gran laugeria: lo cinque es ſanitat de cors: lo ſiſe es clara e bona viſta: lo ſete es clara e bona

veu : lo huyte es jouent e alegria. Dix lo Emperador : Demanau li com hun rey ſe corona quines coſes jura de ſeruar. Lo Rey reſponent, dix :

CAPITOL CLXXVIII.

Lo que jura lo Rey com ſe corona.

PRIMERAMENT que ſeruara amor e pau en ſon regne : la ſegona que ſquiuara totes maluestats : la tercera que en tots los fets ſeruara egualtat e juſticia :- la quarta que en totes coſes meſclara miſericordia : la cinquena que gitara de ſi tota tirania : la ſiſena que ço que fara queu fara per ſola amor de Deu : la ſetena que moſtrara en ſes obres que es ver creſtia : la huytena que ſera defenedor del poble e aquell amara com a ſon fill propi : la nouena que ço que fara ab gran conſell e bo en util e profit de la coſa publica ho fara : la dehena que confeſſara eſſer fill de la ſancta mare Sgleſia, la qual de tot ſon poder la defendra, e no adquirira per a ſi ſubſidis ni demandes , nils fara vexacions nengunes : la onzena de eſſer bo e feel e verdader a ſos ſubdits : la dotzena que aterrara e caſtigara los mals homens : la tretzena que als meſquins pobres ſera pare e protector , e la derrera de totes que ſemblantment ho ſera de tots aquells quil informaran en honrar e tembre e amar Deu. Moltes altres coſes li demanaren , e a tots dona naturals rahons. Lauors foren ubertes les portes

de captiuitat, e tots los qui volgueren entrar ho pogueren be fer: e com tots foren dins leuaren li la ſpaſa, e no era en negun recort. Lo Emperador lay feu tornar, e feu li demanar quina coſa es honor, com ell la ignoras e james hauia trobat home de ſciencia ni caualler que loy hagues ſabut dir. Com loy hagueren demanat, lo Rey mira en la ſpaſa, e de ſemblant ſtil dix afables paraules:

CAPITOL CLXXIX.

De hon proceheix honor.

COSA es molt condecent e neceſſaria als homens generoſos e de linatge ſi volen eſſer tenguts en ſtima que ſapien quina coſa es honor, com naturalment la major part dels homens de bon ſentiment los plau y la cerquen, e ſi no la conexen ni ſaben de que va veſtida james la porien aconſeguir. E perço dich ajudant a mi lo ſobiran Altiſme que honor es do de reuerencia en teſtimoni de virtut: e gloria e fama han diferencia, e ſon departides de honor e de lahor, per tal com honor e lahor ſon raho de fama e de gloria: car perço es algu en fama e en gloria, car es lohat e honrat. Mas encara honor ha diferencia e departiment de lahor, a qui pertany reuerencia, gloria e fama, e han acoſtumat a eſſer preſes per vna matexa coſa. Gloria es vna claredat, e tal mateix es fama: aqueſt es lorde que gloria naix de honor.

Pertany ſe donchs de honor e del fort tembre les coſes temeroſes, e goſar empendre les coſes perilloſes per tal que no ſia deſeſtimada la mageſtat real. Ans aço força per raho de be e per bona fi, car aço es comu a tota virtut fer e obrar, no per fauor de gloria dels homens, mas per raho de be. Donchs la raho perque los homens majorment volen eſſer honrats es per tal que apareguen ſauis e virtuoſos als quals es majorment deguda honor. Lo ſenyal e teſtimoni ſimplament vol manifeſtar la coſa ſenyalada, coue que ſia alguna coſa coneguda e manifeſta, car les coſes que ſon dins ſon a nos ocultes e no les foranes, car negu no pot ſaber lo penſament de la perſona, mas coneix lo per los ſenyals que defora ſe manifeſten. La reuerencia donchs qui es honor ſe deu manifeſtar per la virtut de aquell de qui es donada: no baſta que ſia penſada dins lo cor, ans requir que ella ſia de fora donada. Donchs honor es raho de be fora: com reuerencia es donada per alguns forans ſenyals, encara mes es manifeſt per tal com honor es mes en aquell qui honra que no en lo qui es honrat: e perço honor es dita reuerencia donada en ſenyal de virtut. Lemperador torna a pregar a Feſenſpietat que li demanas quines coſes lo home darmes ha meſter: e Feſenſpietat loy demana. E lo Rey reſponent, dix:

CAPITOL CLXXX.

Lo que lo home darmes ha mester.

LA primera e principal cosa que lo caualler ha mester si vol esser home darmes, que puga comportar lo pes del arnes : la segona es que faça gran treball ab les mans exercint les armes : la tercera es que sapien sostenir fretura de viandes : la quarta es mal jaure e mal star : la quinta es que per justicia e per lo be comu no dubte la mort, car axi be saluara la sua anima com si tota sa vida fos stat verge y en religio : la sisena no tema scampament de sanch : la setena es que hagen vergonya de fugir vilment. E mes li demana com se podia aconseguir sauiesa. Respos lo Rey :

CAPITOL CLXXXI.

Com se aconsegueix sauiesa.

SAUIESA se pot aconseguir per cinch coses : la primera per special oracio : la segona per propi studi : la terça per magistral informacio : la quarta per liberal declaracio : la cinquena per continua negociacio. Demana mes Lemperador quals eren los bens de fortuna. Respos lo Rey :

CAPITOL CLXXXII.

Los bens de fortuna.

LOs bens de fortuna ſon cinch : lo primer es grans riquees : lo ſegon grans honors : lo terç bella muller : lo quart molts infants : lo cinque gracia de gents. Demana mes Lemperador que es lo ques pertany a noblea. Reſpos lo Rey :

CAPITOL CLXXXIII.

Les virtuts de noblea.

EN noblea ſon quatre coſes ſpecials e ſingulars : primerament que lo caualler ſia clar en ſos fets : la ſegona que ſia verdader : la tercera que ſia fort de cor : la quarta que haja conexença, car fort es odioſa deſconexença a Deu : per noble es tengut aquell qui ha conexença a ſos vaſalls e ſeruidors, donchs no ſiau deſconexent a Deu del be queus dona. Torna a demanar Lemperador quin deu eſſer lo penſament del caualler que en batalla es vençut. Reſpos lo Rey :

CAPITOL CLXXXIV.

Quin deu esser lo pensament del caualler que es vençut en batalla.

LO caualler qui en batalla es vençut deu pensar sis coses: la primera es que la victoria deualla de Deu: la segona es que Deu qui la donada a laltre la pot donar a ell; la terça es perque se humilie a Deu e a gents: la quarta es que dels majors princeps del mon son stats vençuts: la cinquena es que per sos peccats mereix axo e mes auant: la sisena es que la fortuna vogint la sua roda li plau axi. Mes li fon demanat de quines coses lo princep es tengut a sos vasalls. Respos lo Rey:

CAPITOL CLXXXV.

Lo princep de quines coses es tengut a sos vasalls.

LO virtuos princep de .v. coses es tengut a sos vasalls: la primera es en seruarlos lurs leys e furs: la segona es en atenyer los ço quels promet: la tercera es en amar e honrar los segons son stament: la quarta es en defendrels poderosament: la cinquena es guardar los lurs bens e no leuar los res del lur ab tirania. Moltes altres coses li

demanaren : lauors Lemperador per no fatigar lo mes li feu leuar la ſpaſa , e lo rey Artus no veya ni conexia a negu. Lauors la reyna Morgana la qual era ſa propia germana leuas del dit hun petit robi que ella portaua , e paſſaloy per los ulls, e preſtament lo Rey hague cobrada la natural conexença. Leuas de alli hon ſeya, e abraça e beſa ab gran amor a ſa germana : e ella li dix : Germa , feu honor e gracies a la mageſtat del ſenyor Emperador qui aci preſent es, e a la ſenyora Emperadriu e a ſa filla. E ell ho feu , e apres tots los cauallers que alli eren beſaren la ma al valeros rey Artus com ne fos molt merexedor. Ixqueren en la gran ſala , e alli feren moltes dances e feſtes de ſingular alegria. Lemperador prega a la reyna Morgana que danças, puix hauia trobada la coſa que mes deſijaua trobar en aqueſt mon : e ella per obeyr als prechs del Emperador feu ſe portar de la nau altres robes qui no foſſen de dol com les que portaua. En vna cambra ſen entra ab totes les ſues donzelles : com foren totes molt ben abilllades, les donzelles ixqueren totes veſtides de domas blanch forrades de erminis, e les gonelles de aquell mateix drap. La Reyna lur ſenyora ixque ab gonella de ceti burell tota trepada e molt ben brodada de molt belles e groſſes perles : la roba ques veſti era de domas vert tota brodada de orfebreria , e portaua per diuiſa rodes de cenia ab los cadufs tots dor e foradats al ſol : les cordes eren de fil dor tirat ſmaltades, ab hun mot de

groſſes perles qui deya: Treball perdut per no conexer la falta. En tal forma deuiſada la reyna Morgana vingue dauant Lemperador ab lo rey Artus ſon germa, e dix alli en preſencia de tots: Gran coſa es a vna longa ſet ſoſtenguda venir a la font e no beure per dexar beure altri: e perço es molt liberal caualler qui la ſua honor dona. E de continent ſe pres a dançar e no volgue mes dir. Pres per la ma a Tirant perque li paregue de major auctoritat en preſencia de tots, e dançaren per bon ſpay. Apres ſe leua lo rey Artus ença da ab la Princeſa. E donada fi a les dances, la reyna Morgana ſuplica al Emperador li fes tanta de honor de acompanyar al rey Artus fins a la ſua nau, e alli li daria hun petit ſopar: car be ſabia la mageſtat ſua com tota virtut, de noblea deuia eſſer acompanyada e de bones coſtumes: com ſia ſabut per tots com la ſua alta mageſtat excellia de virtuts a tots los princeps del mon, donant a caſcu premi de virtut ſegons es merexedor, e con fos manifeſt ell eſſer principi e font de tot be e de tota virtut. No comporta Lemperador que la reyna Morgana mes lo loas, ſino que ab paraula e geſt afable li feu principi a paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL CLXXXVI.

La respoſta que fa Lemperador a la reyna Morgana.

LA tua real elegant ſenyoria, afabiliſſima Reyna, me fa creure que eſt dotada de totes les virtuts que a humana creatura comunicar ſe poden, car de tu ſe pot dir que eſt cap e principi de tot be, e per la tua molta virtut has paſſejada la ſalada mar ab gran ſolicitut per lonch temps per trobar lo teu perdut germa, moſtrant en los teus ſingulars actes la granea de la tua alta dignitat real: e perque lo teu molt merexer me obliga de ferte plaers e honors, com la tua noblea me haja requeſt de anar a la tua nau, ſo molt content de honrar e exalçar la tua honor e fama. E leuaren ſe tots e feren la via de la nau. Lemperador pres de braç a la reina Morgana, e lo rey Artus a la Emperadriu, e Feſenſpietat a la Princeſa, e axi entraren dins la nau, la qual trobaren ja deſcuberta dels draps negres, e molt ben enparamentada tota de drap de brocat, e noy podien ſentir la mala pudor de la ſentina, mas gran fragancia de totes les delitoſes odors que puguen nomenades eſſer. E lo ſopar aparellat, e les taules parades menjaren hi tots los bons cauallers qui ab lo Emperador eren venguts, e totes les donzelles: e foren tots molt ben ſeruits ab gran abundancia

de totes coſes. Apres lo ſopar Lemperador pres comiat ab totes les dames, e ab laltra gent ixqueren de la nau, e ſtauen admirats del que hauien viſt que paria que tot fos fet per encantament. Con Lemperador fon en terra aſigues vora la mar en vna molt riqua cadira, e totes les dames entorn dell. Tirant era reſtat dins la nau ab tots los de ſa parentela. Com volgueren dar vela Tirant ſe poſa en vna barca per exir en terra. La Emperadriu quil veu venir dix a ſa filla Carmeſina e a les altres donzelles: Voleu que façam joch a Tirant? farem entrar hun ſclau de aqueſts moros que aci ſon quel traga de la barca al coll, e com ſia en laygua que faça lo moro demoſtracio de caure en laygua e que li banye lo peu que porta de la çabata brodada, car totes aqueſtes feſtes no ha portat per molt ques ſia abillat ſino aquelles calſes. No ſe lo que es lo ſeu ſignificat, molt me plauria ſaber ho: e ſi lo moro li banya ſolament lo peu, e porta la calſa ab la çabata brodada, no ſera menys de la ſua boca no ſurta alguna paraula per hon porem conexer ſiu fa per amor o ſiu fa per deſeſperacio. Totes foren conſentes en la burla de Tirant. Lo moro fon content obeyr lo manament de la Emperadriu: entra dins laygua hon era la barca, e pres Tirant al coll. Com fon prop de terra feu demoſtracio de caure, moſtrant paſſar gran treball del pes que portaua: volgue li banyar lo peu, e banya li tot lo cors. Axi banyat com ſtaua ixque lo virtuos

Tirant dauant totes les dames, e veu que la Emperadriu e la Princesa ab totes les altres tenien molt grans rialles, conegue que era burla que li hauyen ginyada. Pres al moro per los cabells e benignament lo prega ques gitas en terra, e aquell com a forçat ho hague a fer. Posa li Tirant lo peu de la çabata brodada sobre lo cap, e feu son solemne vot en stil de semblants paraules.

CAPITOL CLXXXVII.

Lo vot que Tirant feu.

YO fas vot a Deu e a la donzella de qui so, de no dormir en lit, ni vestir camisa fins a tant yo haja mort o apresonat Rey o fill de Rey. Muda li lo peu sobre la ma dreta, e dix: Tu quest moro me has enuergonyit, mas no so ofes: dauant la magestat de la senyora Emperadriu has comes cas ciuil, mas yo fare que sera criminal, encara que de la fortuna sia ofes. Vench lo Vezcomte de Branches e posa lo peu sobre lo cors del moro, e feu principi a hun tal parlar.

CAPITOL CLXXXVIII.

Lo vot del Vezcomte.

PUIG tu has abandonada la virtut de gentilea e com a catiu lo crim que has comes es ciuil,

non merexes punicio, puix complit has lo que tauien manat, perque yo fas mon vot solemne a Deu e a tots los sancts de no tornar james en la mia propia terra fins sia stat en batalla campal hon hi haja de .xl. milia moros en sus, e que sia vencedor capitanejant yo los crestians, o trobar me sots la bandera de Tirant. Acostas lo Conestable, e posa li lo peu sobre lo cap, e feu son vot ab paraules de semblant stil.

CAPITOL CLXXXIX.

Lo vot que fa lo Conestable.

AB paraules suaus asajare si de tan deslimitat desig me pogues retraure, pero puix veig ja lo foch ences de mon leal voler lo qual porte a Tirant e resestint mes aumenta, puxa ab nouella sperança restaurar ma vida: e per satisser al gran voler que tinch en les armes, fas vot a Deu e a aquella gentil dama de qui so catiu de portar senyal en la barba, ni menjar carn asegut, fins a tant la bandera del gran Solda dins batalla campal haja presa, ço es la bandera vermella hon es pintada la ostia e lo calzer, e ab aço sia mon vot deliure. Feu se auant Ypolit e posa lo peu sobre lo coll del moro, e en stil de semblants paraules feu lo seguent vot.

CAPITOL CLXXXX.

Lo vot que fa Ypolit.

LO dupte de ſoferir lo mal perillos per tan ſdeuenidor delit, lo qual no vençut ne james ſobrat moltes voltes he ſofertes les grans forces dels turchs per aument de ma honor, per lo gran deſig que tinch de ſeruir a mon ſenyor Tirant, del qual ſo criat: e per exercitar la mia perſona, e per mils obtenir la gracia de la mia bella dama qui tant val, ſens mija de la qual a mi ſeria molt dificil pogues deſijar major be que la ſua amor, perque he propoſat de fer tal vot com hoyreu: de no menjar pa ni ſal, e lo que menjare ſera toſtemps agenollat: e de no dormir en lit fins a tant que yo haja mort ab les mies propies mans trenta moros ſens ajuda de negu, e en tal cars mon vot ſia complit. E pres al moro per los cabells e puja li ſobre la ſquena, e dix: Yo tinch ſperança de longa vida, e que preſtament ab aqueſta ſpaſa complire lo meu deſig.

CAPITOL CXCI.

Lo donatiu que Tirant feu al moro.

COM Tirant veu que los ſeus parents hauien votat per amor dell, ab les mans ſe leua tots

los diamants e robis e perles que en la calça e çabata portaua, e donau tot al catiu moro e hun rich manto que portaua: anas a despullar e trames li tota la altra roba que portaua fins a la camisa, mas la calça ni la çabata james lay volgue dar. Lo catiu moro ho tingue a molta bona ventura, que de catiu que era fon posat en libertat e en riquesa, e fon fora de la captiuitat e humana miseria, car la pobretat li ocupaua la vida: perço se diu que la pobrea es vna de les forts passions del mon a sostenir. Per causa de aço dix lo Emperador, que tal caualler com aquest era dit liberal que daua sens pensar de hon mes ne pogues hauer. Com los embaxadors del Solda veren fer festes de tanta magnificencia foren molt admirats: e foren fora de tota sperança de pau com hoyren los vots que Tirant ab los de la sua parentela hauien fet. E Abdalla Salamo dix al Rey que venia en sa companyia per embaxador, que si lo cami los fos segur que sens resposta sen deurien partir. Lo Emperador aquella nit sen torna ab totes les dames e la sua gent dins la insigne ciutat de Contestinoble: e lendema hoydes misses tots tornaren al mercat, lo qual staua axi be emparamentat e parat com lo primer dia. E venguts los embaxadors del Solda en presencia de tot lo poble, lo Emperador los feu semblant resposta.

CAPITOL CXCII.

Refpofta que Lemperador feu als embaxadors.

NO es cofa en lo mon de major congoxa ne dolor que veure la fua mageftat offefa en hoyr paraules tan nefandiffimes que ofenen a Deu e al mon. E moltes cofes me vull dexar de dir per honeftat de la mia lengua perquem plau no hauer les fetes, e tinch ne vergonya de recitar les, perquem par que fia jufta cofa que yo qui done les leys e fas feruar aquelles als altres que per mi deuhen effer mils feruades, les quals raho e jufticia naturalment veden: car encara que les paffions enclinen les gents en alguna cofa que de raho no es acompanyada, yo he mefter tenir virtut de paciencia en hauer les hoydes perque a mi no plaen, car no fon plafents a Deu. E fuplich la fua inmenfa bondat que nom dexe fer cofes qui fien contra la fua fancta fe catholica que yo donas per muller ma filla a home fora de la noftra ley. E venint a laltre cap del que vull dir, per tot lo trefor que pagar porien lo gran Caramany ni lo Rey de la fobirana India, libertat aconfeguir no poden fino ab pau de fe verdadera, reftituint me tot lo meu Imperi. Hoydes tals paraules los embaxadors fe leuaren, e prefa licencia feren lur cami deuers aquella part hon lo Solda era.

FI DEL VOLUM SEGON.

Seguexse la taula de les rubriques o capitols del volum ſegon del libre del ſtrenu caualler Tirant lo Blanch.

FI DE LA TAULA.

A000000845717